

אספקלריא לקהלה

אספקלריא לפרשת בהעלותך תשפ"ג

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת בהעלותך תשפ"ג.....ג.....ו

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר .....ו
והיה כעץ שתול על פלגי מים" - מגן על דורו, כמו עץ שהוא מגן ומיצל על

היושב מתחתיו!.....ו
המשלת התורה הקדושה ל'עץ' מסוים.....ז

אבוא בעיר / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל, עיה"ק ירושלים .....ח
המקדש ויריחו.....ח

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים ... טו
מכח "ויסעו מהר ה'" כתינוק הבורח מבית הספר, הגיעו ל'מתאוננים'
ו'התאוו תאוה' ו'בכיה על עסקי עריות'!.....טו

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד .....כא
"הכל יכול" - וסיפור נפלא בענין זה!!.....כא

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר .....כה
כפרה דקרבת פסח.....כה

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. כח
פניני עיון בפרשת השבוע □ פרשת בהעלותך.....כח

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס .....לג
ישוב הדעת! □ מאמר בעקבות הסתלקות מרן ר' גרשון אדלשטיין זצ"ל ... לג
הדרך עלך והדרך עלן - פסקי הלכה ומו"מ ממרן הגר"ח קניבסקי זיע"א
בענייני סיום מסכת ולימוד תורה.....לה

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגוטשוב .....לח
ביאורו הנשגב של הרוח חיים בפרשת 'ותדבר מרים ואהרן במשה' - ליומא
דהילולא דרבינו הגר"ח מוואלאז'ין זי"ע בי"ד בסיון.....לח

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים ושא"ס .....מא
השפעת הערב רב על תלונות ישראל.....מא
מדוע ביקשו בני ישראל דגים.....מב
ביאור תפילת משה על אחותו.....מג
לקח ישראל ממעשה מרים.....מד

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב
'איגרת לידיד', טורונטו - קנדה ..... מה
בענין פסול קול בבן לוי..... מה

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב ..... מז
על פי ה' יסעו..... מז

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו',
מח"ס גבולות ישראל וקונטרס השביעית (אלעד) ..... נב
פולמוס הבשר..... נב

מאמר מאת הגאון רבי צבי פלמן שליט"א, רב שכונת נחלת משה בני ברק
ומגדולי המורים, בענין כשרות בשר מתורבת..... נב
מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה
באלעד וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב
מתורבתים..... סט

מילים של אקטואליה - אקטואליה מעולם אחר / יעקב טיטואן ..... צט
אנו יתומים!!! ואז?..... צט

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד ..... ק
סגולתה ומעלתה של שמחה במצוות..... ק

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית ..... קי
פני המנורה..... קי

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית ..... קיט
בשיטת ההלכות גדולות דלאו ד'לא יעבוד' נמנה במנין המצוות..... קיט

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל, רחובות ..... קכ
פרישתו של משה רבינו..... קכ

עיון המשפט / הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון
המשפט', אלעד ..... קכג
דיני הדלקת נרות שבת כאשר יש חשמל או במקומות ציבוריים וביו"ט.. קכג

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיך חיי, שבילי דירחא, וש"ס
..... קכו
דרכים שונות בעבודת ה'..... קכו

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'ארני פז' על סוגיות הש"ס ..... קלג
עמוד הענן ועמוד האש..... קלג

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי ..... קלז
כל דור זקוק לחצוצרה משלו..... קלז

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס
'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים ..... קמ
אלדד ומידד פגמו בדיבורם בגלוי נבואתם שלא ברשות, לכן באו בגלגול
בתקופת רבי כשהם אלמים!..... קמ

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק.... קמב
מחלוקת רש"י והרמב"ם בטעם ההמתנה בין אכילת בשר לגבינה..... קמב

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן
זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה ..... קמה
הורות וחינוך הילדים..... קמה

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, כולל הלכה בעיון, הר יונה נוף הגליל ..... קמח
הרמב"ם השמיט דין שואלין ודורשין שלושים יום..... קמח

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד ..... קנ
קברות התאווה..... קנ

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם
טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח ..... קנו
תשובות הגר"ח לפרשת בהעלותך..... קנו

חינוך..... קסא

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קסא .....
מה למדתי מרופא המשפחה?..... קסא

חידות..... קסג

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה' ..... קסג
חידה בפרשת השבוע!..... קסג
פתרון חידת 'פתשגן הכתב'..... קסד

חידה מיוחדת / הרב יצחק קלונימוס פריד, קרית גת ..... קסה
חידה לפרשת בהעלותך..... קסה

אספקלריא לדף היומי..... קסז

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת ..... קסז
הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב..... קסז

סיפור..... קעא

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק
קעא .....
פרק י"ד - "מה עדיף גרושה או אלמנה?"..... קעא

סיפור / מתוך המדור "מעדני מלך" באספקלריא הנוכחי ..... קפא
סיפור פלאי איך בזכות השמחה ניצלו מתוך תאי הגזים ממות לחיים... קפא

אספקלריא לפרשת בהעלותך תשפ”ג

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

**“והיה כעץ שתול על פלגי מים” - מגן על דורו, כמו עץ שהוא
מגן ומיצל על היושב מתחתיו!**

“וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר פְּרִיּוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ, וְעָלָהּ לֹא יִבּוֹל, וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ”. הבאנו כמה מקורות וטעמים לכך שהכתוב ממשיל את תלמיד חכם “כעץ”, ונמשיך בע”ה.

*

יש שפירשו, שהכוונה שהאיש המדובר [אשר לא הלך בעצת רשעים ובתורתו יהגה יומם ולילה] **מגן על דורו, כמו עץ שהוא מגן ומיצל על היושב מתחתיו**. זאת כדרך שפירש רש”י (במדבר יג, כ) את הכתוב “היש בה עץ”: **“אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו”**.

מהרי”ץ דושינסקיא גאב”ד ירושלים עיה”ק כותב פירוש זה בספרו על תהלים ‘תהלות מהרי”ץ’^א, ושם תורף דבריו, שלמרות שכה רבה זכותו, אף על פי כן הוא משפיל את עצמו כמרומז ב”על פלגי מים”^ב.

לעומת זאת, מהר”ש אמסלם אבד”ק מידלת כותב פירוש זה בספרו ‘בני שלמה’ באופן אחר: במה זכה להיות כ”עץ”, שזכותו תגן על דורו כמו עץ שהוא מגן ומיצל על היושב תחתיו, כי תמיד עוסק בתורה שנמשלה למים.

*

חשוב לציין, שלמעשה כבר נכלל פירוש זה בדברי חז”ל (תרגום, ותקוני זהר תקון יג, דף כז ע”ב), שאמרו ש”עץ” הנזכר כאן הכוונה ל”עץ החיים”, ונכללת בזה משמעות שהתלמיד חכם הוא כמו עץ שמגן על דורו.

*

^א שם תורף דבריו שלמרות שכה רבה זכותו אף על פי כן הוא משפיל את עצמו כמרומז ב”על פלגי מים”, וראה הערה בנוגע לרמז מ”על פלגי”.

^ב ענין הענוה נרמז בפסוק ‘על פלגי מים’ מכמה פנים, ולכשנעסוק בפסוק זה נביא מהם בע”ה.

^ג ראה זוהר הקדוש (פרשת בלק, דף רב ע”א): לא תשחית את עצה - זה תלמיד חכם שהוא בעיר, שהוא עץ החיים, אילן שנותן פירות. [ב’מתוק מדבש’ מביא ביאור: שהוא העיקר בעיר]. ובהמשך שם, על “לא תשחית את עצה”: שהתלמיד חכם נותן עצות לבני העיר איך להנצל מן הדין ומלמד אותם את הדרך ילכו בה, ולחזור בתשובה, ומכין להם כלי זיין נגד השונא - שמלמד אותם את דרכי התשובה. ובהמשך: “אותם שמשתרלים בתורה הם עצים גדולים בעולם הזה”.

המשלת התורה הקדושה ל'עץ' מסוים

בעוסקנו בפסוקים "כי אם בתורת ה' חפצו ... והיה כעץ שתול", נציין כי מצאנו במדרשי חז"ל בכמה וכמה מקומות שממשילים את התורה ואת תלמידי החכמים לעץ. לעת עתה נמנה בע"ה כדוגמא בעלמא, כמה מקומות בהם המשילו חז"ל את התורה לעץ מסוים, ותן לחכם ויחכם עוד.

לזית ושמנו:

שתחילתו - קודם כתישת הזית - מר, וסופו מתוק (דברים רבה, פרשת כי תבוא ז, ג). שמביא חיים לעולם (דברים רבה שם).

שמביא אורה לעולם (דברים רבה שם, עיין ברכות נו, א) נוראה תקוני זהר תקון ל, דף עה, א].

שאינן השמן יוצא אלא על ידי כתישה, כך דברי תורה מתקיימים בצער (מדרש אגדה בובר תצוה כ, ועיין תנחומא כי תבוא ג "ומה השמן הזה נכתש וכל מה שנכתש הוא משובח, כך התורה ככל האדם מתייגע בה כך היא נעשית משובחת עבור הלומד [עי"ש הלשון, וג"י עץ יוסף "מייגע"]).

שאינו מטפף כשמתמלא הכוס ממנו, כך דברי תורה אין מטפפים בדברי ליצנות (שהש"ר פרשה א פסוק ג, אות ב).

שאם נופלת טיפת מים לתוך כוס מלאה שמן יוצאת כנגדה טיפה של שמן, וכן להפך, כך בלב האדם התורה מול הליצנות (שהש"ר שם)

לתאנה:

שנלקטת מעט מעט (עיין במדבר רבה, פרשת נשא יב, ט) שאין בה פסולת (ילקוט יהושע ב בשם מדרש ילמדנו) ראה דימוי נוסף במסכת ברכות (דף נו ע"ב).

לפרדס רימונים:

(עי' שמות רבה, פרשת תרומה לג, א).

אבוא בעיר / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל, עיה"ק ירושלים

המקדש ויריחו

וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטִיב ה' עִמָּנוּ וְהִטְבְּנוּ לָךְ (י, לב)

דושנה של יריחו תחת הר הבית

רש"י הביא את דברי הספרי 'מה טובה הטיבו לו אמרו כשהיו ישראל מחלקין את הארץ היה דושנה של יריחו ת"ק אמה על ת"ק אמה והניחיהו מלחלוק, אמרו מי שיבנה בית המקדש בחלקו הוא יטלנו' ובין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו, ליונדב בן רכב שנאמר ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים וגו'. והיינו ששטח דושנה שהוא ת"ק על ת"ק אמה, הוא כנגד בית המקדש שבהר הבית שהוא ת"ק על ת"ק אמה.

משמעה של דרשת הכתוב היא, כי כשם שבירושלים יש חלק הנקרא 'טוב' והוא הר הבית, כאמור (הושע ג ה) 'ופחדו את ה' ואל טובו באחרית הימים', ודרש בתנחומא (לך לך טז, הובא ברש"י הושע שם) 'טובו זה בית המקדש, שנאמר ההר הטוב הזה והלבנון', כך גם ביריחו יש מקום שהוא 'דושנה', והוא ניתן למי שינטל ממנו החלק הטוב שבירושלים, ועדי אז הטיבו בנתינתו לבני יתרו. אכן כשם שה'טוב' בירושלים מתייחס לכולה, כן גם ביריחו מצינו שיש בכולה שייכות לירושלים, כדלהלן, ומן הראוי לבאר את טובה של יריחו ביחס לירושלים, ומשקל דושנה אל מול שטחו של הר הבית, ומה ענין נתינתה ליתרו.

*

הקשר בין יריחו לבית המקדש

הנה בתמיד (ל): מצינו שהיו עשרה קולות וריח אחד שיצאו מבית המקדש והגיעו עד יריחו, וכבר העירו הראשונים, שהרי יריחו היתה מרוחקת מבית המקדש עשרה פרסאות (יומא כ:), והיה ראוי לומר שהיו נשמעים עד עשרה פרסאות, ומדוע הזכירו שנשמעו עד יריחו. וכתב הראב"ד בשם מורו הרב החסיד, שלא נשמעו למרחק זה מכל צד, אלא מעשה ניסים הוא שנשמעו ביריחו, כי יריחו היתה כמו ירושלים, מפני שבה החל כיבוש ארץ ישראל, ומבואר במדרש (במדב"ר יד א) שאמר להם יהושע לישראל כשם שנצטוינו להרים

י כאמור (דברים ג כה) 'ההר הטוב הזה והלבנון', והביא רש"י שדרשו 'ההר הטוב הזה, זו ירושלים, והלבנון זה בית המקדש' הרי כל ירושלים נקראה 'טוב' מחמת 'ההר' בתוכה. וראה בילקוט שמעוני (דברים תתט"ז) 'ההר' זה הר הבית שנאמר (תהלים סח יז) 'ההר חמד אלהים לשבתו', 'הטוב' זו ירושלים שנאמר (שם סה ה) 'נשבעה בטוב ביתך', 'והלבנון' זה בית קדשי הקדשים, שנאמר (זכריה יא א) פתח לבנון דלתיך'.

ה ז"ל המשנה שם 'מיריחו היו שומעין קול שער גדול שנפתח, מיריחו היו שומעין קול מגריפה, מיריחו היו שומעין קול השיר, מיריחו היו שומעין קול בן ארזה מקיש בצלצל, מיריחו היו שומעין קול החליל, מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז, מיריחו היו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור, מיריחו היו שומעין קול השיר, מיריחו היה שומע קול השופר, וי"א אף קולו של כה"ג בשעה שהוא מזכיר את השם ביה"כ, מיריחו היו מריחין ריח פיטום הקטורת'. ויש שאין גורסים את קול השיר, ונמצא שהם תשעה קולות וריח משלימים לעשרה.

המקדש ויריחו

תרומה מן החלה, כך יש להרים תרומה מארץ ישראל, ולכך החרימו את יריחו ואת שללה להיות קודש לה' הואיל וכבשוה תחילה. וכיון שהיא כמו ירושלים, לכך היו נשמעים בה דברים אלו שהיו בירושלים, כדי שירגישו בני אדם שגם ביריחו יש קדושה קצת כמו בירושלים. והוסיף שלכך רק עשרת דברים אלו היו נשמעים שם, לפי שהם תחילת עבודת הכהנים והלויים שבמקדש. אבל שאר דברים לא היו נשמעים ביריחו מחמת המרחק הרב שביניהם. ובפשוטו מבואר שהקולות היו נשמעים בכל יריחו, ובכולה יש מקצת קדושה.

ואכן מצינו (תענית כז.) על כ"ד משמרות כהונה, י"ב מהם ביריחו, ואמרו שם שחצי המשמר היה עולה משאר חלקי ארץ ישראל לירושלים, וחצי המשמר היה עולה מיריחו, כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שעובדים בירושלים. וכתב המעשה רקח (על המשניות תמיד פ"ג מ"ח) ש'יריחו' בגימטריא, עם האותיות, עולה 'רחל', והיינו שיריחו כלפי ירושלים נחשבת כנקבה כלפי זכר, משום שמצד אחד היא מקבלת כל השפעתה מירושלים, שהרי בה היו שומעים את כל הקולות מירושלים, וכנגד זה מספקת יריחו לירושלים מים ומזון לבית המקדש, כעקרת הבית המעלה מים נוקבין.

ובספרי דבי רב תמה, מה הטיבו בנתינת יריחו לבני בנימין [שהר הבית היה בחלקו], והלא כיון שי"ב משמרות יושבים בה, הרי לצרכם צריך את כל דושנה של יריחו, ומה נותר ממנו לבני בנימין. וכתב, שלא ניתן דושנה של יריחו בעד מה שניטל מהם בהר הבית, אלא אדרבא מי שהר הבית בחלקו, הוא זכה לקבל חלק שממנו יתפרנסו משמרות כהונה, ואילו היה שם שבט אחר, לא היה מניח למשמרות לאכול את כל דושנה. וכדבריו נראה, שהרי לא קבלו בנימין חלק ביריחו, אלא רק דושנה, ואילו המשמרות ישבו ביריחו עצמה, ונמצא שהמקבל את 'דושנה' בלבד, תכליתו הוא לקיים את מדת המלכות, שהיא מחלקת שלל לאגפיה, והוא מהותה של יריחו.

*

יריחו מנעולה של ארץ ישראל

והנה במדרש (במדב"ר טו טו) 'אמר רבי שמואל בר נחמני, יריחו נגרא [-מנעול] של ארץ ישראל, אם נכבשה יריחו מיד כל הארץ נכבשת', וכתב רש"י (יהושע כד יא) שלכן נקבצו

י וראה בלחם שמים להיעב"ץ (תמיד שם) שרק ביריחו שמעו דברים אלו, כדי שידעו שהיא המקום השני בקדושתו אחר ירושלים.

י רבינו חננאל ביאר, שחצי המשמר שביריחו שלא עלה לירושלים, היה מספק את צרכי בני המשמר שעלו לירושלים. ובפעם אחרת היו מתחלפים, מי שלא עלה, יעלה עכשיו. ומי שעלה, ישב בביתו ויספק צרכי העולים. ומלשון רש"י משמע שפירש שכל המשמר היה עולה מארץ ישראל. חציו היה עולה לירושלים, וחציו ליריחו, כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבירושלים. וראה להלן שנחלקו הבבלי והירושלמי מי וכמה עלו מיריחו לעבודת המקדש.

י ואכן גם בני קיני היושבים ביריחו, השיבו אל אנשי ירושלים, כאמור בירמיהו (לה) ויהי דבר ה' אל ירמיהו לאמר, כה אמר ה'... הלוך ואמרת לאיש יהודה וליושבי ירושלם הלוא תקחו מוסר לשמע אל דברי, הוקם את דברי יהונדב בן רכב אשר צוה את בניו לבלתי שתות יין, ולא שתו עד היום הזה, כי שמעו את מצות אביהם ואנכי דברתי אליכם השכם ודבר ולא שמעתם אלי. ואשלח אליכם את כל עבדי הנביאים השכם ושלח... כי הקימו בני יהונדב בן רכב את מצות אביהם אשר צום והעם הזה לא שמעו אלי. הרי שהקב"ה תבע את בני ירושלים לקחת מוסר מיושבי יריחו.

לתוכה גבורי החיל מכל שבעת אומות העכו"ם גבורי החיל, ואמנם שם ערך יהושע את המלחמה הראשונה בכניסת ישראל לארץ.

עומק הענין ביאר הג"ר צדוק הכהן (דובר צדק אחרי מות ד, פרי צדיק סוכות אות כט) שכל כוחות הקדושה והטומאה שרשם בארץ ישראל, כמו שאמרו (קהלת רבה ב ה) על שלמה המלך שעמד על משתיתה של ארץ, ולכן כל מלך היה לו פלטין בארץ ישראל (תנחומא משפטים י), ששורש כוחו ומלכותו שם, ושורש הכל היה ביריחו, וזה הוא ענין ההקפות שעשו יהושע וכל ישראל סביב חומת יריחו, שבכל יום היו מקיפים פעם אחת, וביום השביעי, שחל בשבת, הקיפו שבע פעמים עד שנפלה החומה, וזה היה כדי להכניע את כלל כוחות הטומאה של שבעה אומות שבארץ ישראל, שהיו זה לעומת זה נגד שבע מדות שבקדושה, ולכך נקראת יריחו 'מנעולה של ארץ ישראל', כי כל עוד היא בתוקף טומאתה אי אפשר היה להכנס לארץ ישראל.

ודקדק כן בלשון המשנה בתמיד 'מיריחו היו שומעין' שלכאורה היה צריך לומר 'ביריחו היו שומעין', אלא שכיבוש ארץ ישראל הותחל ביריחו, ונסתיים בכיבוש היבוסי יושב ירושלים, כי יריחו היא בחינת אחוריים של ירושלים ובית המקדש. וכיון שאמרו (פסחים כו.) 'קול מראה וריח אין בו משום מעילה' הרי ששלשה אלו נרגשים בלי פעולת האדם, ואדרבא, כדי למנוע הרגשתם, צריך לעשות פעולה, לעצום עיניו ונחיריו, ועל כך אמר שדברים אלו שעניינם שמיעה וריח חדרו עד ליריחו, אך 'מיריחו' שבו לירושלים למקומם ושרשם, ולא נשארו ביריחו, כי היא הניגוד של ירושלים, ולכן אינה שוה לה אלא במקצת, דהיינו בקול וריח, ולא במראה, כי הראיה היא החוש המורגש ביותר, ולכך היא רק בירושלים עצמה, וההתפשטות היא בקול, שהוא התחלת ההרגש, ויש בו תשעה מדריגות, ואילו הריח בלתי מורגש בחושי הגוף, כמו שאמרו (ברכות מג:) שהוא דבר שהנשמה נהנית ממנו, ולכן ביריחו הוא רק משלים לעשרה קולות.

*

יריחו על שם הריח

והנה שמה של 'יריחו' נקרא על שם ריח האפרסמון שגדל ביריחו (זו"ח בראשית, רש"י מלכים ב' כ יג, ברכות מג.), ועל שם הריח נקרא יריחו. ויש להתבונן כי אמנם ריח שמניך טובים, אך כיון ששנינו שמיריחו היו שומעים ומריחים עשרה קולות וריח אחד שיצאו מבית המקדש, למה לא נקרא שמה על שם הקולות, כי אם על שם הריח, ולא על ריח הקטורת אלא על ריח האפרסמון.

^ט וראה במגלה עמוקות (אופן ריד) שיריחו היתה נבנית על סוד הקליפה, וכשבא יהושע העביר גלולים מן הארץ לתקן עולם במלכות שדי, ובצד הקדושה דרגת המלכות היא העומדת כנגד יריחו. וכן כתב באהבת יהונתן (הפטרות שלח) שכיון שכל מה שיש בקדושה יש בטומאה, הרי יריחו היתה מקום טומאה כנגד ירושלים בקדושה. י ולכן קילל יהושע מי שיבנה את יריחו, כי בזה יגביר כח האחוריים, המתגברים לכסות ולהעלים הפנים, וכנגד זה הגילוי מראשית עד אחרית, לכן קללו 'מבכורו עד צעירו', שהוא עשר מדריגות דאחוריים מן היסוד עד הצבת דלתיים, הם מנעולה של ארץ ישראל, שכל עוד הקלי' בחוץ אי אפשר ליכנס לארץ ישראל.

המקדש ויריחו

ויש לבאר על פי מה שכתב הגר"א (שה"ש א ג) שבחטא אדה"ר נחסרו שני חושים, והם ההנאה מראיה ושמיעה, ולא נשאר אלא חוש הטעם כולו, ומעט מחוש הריח, שהוא דק יותר מחוש הטעם, ואין נהנים ממנו כמו מחוש הטעם^{יא}. ואכן כבר כתב המהרש"א (ברכות מג:): שחוש הריח הוא קרוב יותר לרוחני מכל שאר החושים, ולכן אמרו שם שרק הנשמה נהנית ממנו, כי חוש הריח בא ע"י נשימת הרוח שמחוץ לגוף לתוך הגוף, מקום שהנשמה נהנה ממנו ולא הגוף, ונמצא שהוא תלוי בעבודת האדם, לקבוע שאין לו אלא להתענג על ה', אך על חטא זה לא ניטל החוש ממנו^{יב}.

ואמנם, בעוד חוש הראיה נגלה בירושלים, וכל מדרגות השמיעה ביריחו נמשכו מירושלים, הרי שחוש הריח ביריחו, בא רק בחלקו מן הקטורת, וחלקו הוא מאפרסמון שגדל בה, ואילו חוש הטעם כולו מיריחו, הנקראת 'עיר התמרים', כמו שמצינו בזהר (ח"ג ט). מאן הוא 'קיני', אלין בני יתרו חמוי דמשה, דעבדו קנא במדברא, כהאי דרור, כמה דאת אמר (תהלים פד) 'ודרור קן לה', בגין למלעי באורייתא, דאורייתא לא בעיא תפנוקין ולא סחורתא, אלא לעמלא בה יממא ולילי, בגין כך נטלו למדברא מעינוגא דיריחו הדא הוא דכתיב (שופטים א) ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים, לאמור שהיותה 'עיר התמרים' היא צד חסרונה של יריחו, שיש בה תענוגי טעם, ובזוהר חדש (בראשית כד.) מצינו שגם הריח שביריחו הוא מצד חסרון התענוגים שבו, ועל שמו נקראת 'יריחו'^{יג}.

*

כיבוש יריחו והפיכתה לצד הקדושה

והנה כוחה של יריחו היה בחומתה, וכתב הרוקח (סי' רכא) שהיו לה שבע חומות, דהיינו כל קומת הקלי', ואף קללת יהושע נסובה על הבונה את חומתה, ובתוך טומאת החומה קבעה מושבה רחב הזונה 'אשר בחומה היא יושבת', ואמרו (זבחים קטז:): 'אין לך כל שר ונגיד שלא בא על רחב הזונה, אמרו בת עשר שנים היתה כשיצאו ישראל ממצרים, וזנתה כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר', לאמור, שהיא העומדת לעומת קדושת כנסת ישראל.

^{יא} וביאר בנו הגר"א (בפירושו לח"א ברכות אות טז) שראיה ושמיעה הן כנגד י"ה, שהנשמה, שהיא חלק אלוקי שבאדם, תלויה בהם, כאמור כל הנשמה תהלל י"ה, והם מוסתרים בגוף שהוא ו"ה, ואדה"ר פגם בשניהם שלא שמע למצוות ה' ולא ראה בעין השכל, לכן ניטלו ממנו חושים אלו. ואכן בחטא אדה"ר נזכרו רק חושים אלו, 'ותרא האשה' וכי שמעת לקול אשתך.

^{יב} ולהאמור, מה שהטעם והריח הם באותיות ו"ה, הוא משום ששאר החושים אין בהם חיבור גמור, והרי הם תלויים בהנהגה העליונה, ולכך בכלל ציווי האדם היה להאמין שראיתו ושמיעתו בטעות, ועליו להעמיד את השמיעה למצוות ה', ואת הראיה לעין השכל, אולם הריח והטעם יש בהם חיבור אל הגשמי, ולכך התביעה עלי לקולם פחותה מחוש הראיה והשמיעה.

^{יג} זה לשונו "שקולה היתה יריחו כנגד כל ארץ ישראל מרוב התענוגים שהיו בה, דאמר רב יהודה אמר רב למה נקראת שמה יריחו על שם הריח, אמרו בני יתרו אנן צריכין לאתעסקא באורייתא ואורייתא אינה צריכה תענוגים ניקום מכאן לטורא ונתעסק באורייתא, והיינו כעין המבואר בזהר הנ"ל, אלא שבזו"ח נשמע שחסרון התענוגים היה בריח. ואולי מטעם זה אמרו בירושלמי (סנהדרין פ"י) על קללת יהושע 'ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו', שכפלות הלשון באה ללמד שלא יבנה עיר אחרת ויקרא שמה יריחו, ויריחו ויקרא שמה עיר אחרת, והיינו שמהות חסרון התענוגים נעוץ הן בעצם העיר, והן בשמה 'יריחו'.

המקדש ויריחו

ואחר כל זאת אמרו במגילה (יד): שרחב הזונה התגיירה ונשאה יהושע, לאמור כי כאשר ניתן ליהושע כח הקדושה לכבוש את יריחו ולהוציא בלעה מפיה, אזי יכל להעמיד גם את רחב לצד הקדושה, וזה בכלל ההיפוך שעשה יהושע ליריחו, שתחת היותה מקום הקלי' והטומאה, העמידה להיות מקור סיוע וסעד לצרכי המקדש^י.

אופן ההיפוך עולה מהכתוב בכיבוש יריחו (יהושע ו) וְסַבְתֶּם אֶת הָעִיר כֹּל אֲנָשֵׁי הַמְּלָחָמָה הַקִּיף אֶת הָעִיר פַּעַם אַחַת כֹּה תַעֲשֶׂה שֵׁשֶׁת יָמִים. וְשִׁבְעָה כְּהֲנִים יִשְׂאוּ שִׁבְעָה שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים לְפָנֵי הָאָרוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תָסֹבּוּ אֶת הָעִיר שִׁבְעַ פְּעָמִים וְהַכְּהֲנִים יִתְקְעוּ בַשׁוֹפְרוֹת, וְעִנִּין הָאָרוֹן וְשׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלוֹת אֶחָד הוּא, כִּי כִּבַּר הַתְּבָאָר (שערי אורה ח) שה'יובל' הוא הנהגה שמעל גבולות הטבע^ט, ומורה על הנהגת הבינה, שורשן של כל המידות. ואף ארון הברית, בו מונחות לוחות ראשונות ושניות, להורות שבכל עת ומצב גנוזה הארה עליונה, ובו כח לשוב אל השורש.

ומטעם זה אמרו בירושלמי (שבת פ"א ה"א), שלא נכבשה יריחו אלא בשבת דכתיב 'כה תעשה ששת ימים', וכתיב 'וביום השביעי תסובו את העיר שבע פעמים', כי אף זאת כאמור, שהרי בשבת בינה מאירה למלכות (הגר"א ספד"צ פ"א ד"ה שביעאה), ובהארה זו נפלה קלי' חומת יריחו, כאשר גילוי ישראל ביריחו את ההנהגה העליונה בהקפת ארון הברית והיובלות.

והנה על האפרסמון אמר רב יהודה (ברכות מג.) שמברכים עליו 'בורא שמן ארצנו', וכתב רש"י שם שגדל ביריחו, ובגמרא שם אמרו שזו שיטת רב יהודה דחביבא ליה ארץ ישראל, וכבר התבאר (זהר ח"ב קעה:; ח"ג צג.) כי 'טורי אפרסמונא דכיא' המה בבינה, והיינו שעם היות הריח חסרונה של יריחו, הרי יש לו שורש גבוה, שמתגלה בהיותו נקשר בריח הקטורת.

וכן מצינו בקטורת, שהיה מעורב בה חלבנה, והביא רש"י (שמות ל ג) מה שדרשו (כריתות ו:;) שהיא בושם שריחו רע, ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת ללמדנו שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפילותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו, וכתוב בשעה"כ ושעה"ת שלפי שהניצוץ אחרון שבמלכות הוא קדושה מועטה מאד, והקליפה מתגברת שם, לכן חלבנה ריחה רע.

אך כבר נודע ש'חלבנה' יש בה אותיות לבנה, וקדמה להן ח', כאשר אמרו (שבת עז:;) שכך ברייתו של עולם, ברישא חשוכא והדר נהורא, ובזהר (ח"ב קפד.) אמרו דלית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא, כי השורש העליון נעלה ונעלם מהשגת אדם, והוא בכלל 'ישת חושך סתרו', והיא הקלי' הקודמת לפרי, אשר בסופו יתלבנו ישראל, כמו שאמרו

^י וכבר כתב בגליא רוא, שיש לס"מ רשות לעשות זיווגים, ואלו הבנות שהזמין סמא"ל לזרע יעקב, ליהודה, תמר. ליוסף, אשת פוטיפר. למשה, צפורה. לפנחס, אמו. ליהושע, רחב הזונה. לשמשון, בת אל נכר. לדוד, רות המואביה, והקב"ה מרחם על ישראל ומחליף הנפשות ומזווג זיווגם כהוגן. ובחומת אנך (יהושע ו) הביא בשם האר"י ז"ל שרחב היתה נשמת תמר, שבאה בגלגול רחב.

^ט ולכן גם 'יובל' בשנים, בא אחר מנין שבע פעמים שבע, כאשר הובלו כל ענייני השבע אל שרשם.

(יומא לט:)' למה נקרא לבנון שמלבין עונותיהם של ישראל'. והיינו שהיותה בין עשרת בשמי הקטורת, מורה שכל העשרה באים לתקנה, כי כאשר הם מקיפים אותה, מהפכים אותה לריח ניחוח, כי הם מעלים ממנה עצמה את נקודת הטובה הגנוזה בה, וכן הוא ההיפוך שנעשה בריח אשר ביריחו.

*

יתרו ורחב ביריחו

ובזה יש ליתן טעם למה ניתנה יריחו ליתרו, כי כבר הביא רש"י (שה"ש א ג) את דרש הפסיקתא 'על כן עלמות אהבוך, בא יתרו ואמר (שמות יח י) ברוך ה' אשר הציל אתכם מתחת יד מצרים וגו' עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים וגו' ונתגייר. בא רחב ואמרה (יהושע א י) כי נמוגו כל יושבי הארץ מפניכם כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף וגו' ונתגיירה^{טו}, וצד ההשוואה ביניהם, הוא כי היפוך שניהם בא בעת הכרתם באחדות השי"ת, בו הצטרפו אל הקודש.

ועוד צד השוה בשניהם, כי במכילתא (ריש יתרו) שנינו 'לא הניח יתרו עבודה זרה בכל העולם שלא עבר עליה ולא עבדה שנאמר מכל האלהים'. וכן רחב הזונה אומרת כי ה' אלהיכם הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת', וכבר הובא ש'אין לך כל שר ונגיד שלא בא על רחב', הרי ששניהם כללו בקרבם את כל צדדי הניגוד, של הכפירה ושל הטומאה, עד שנהפכו וצרפו הכל לקודש.

אכן יש צד חילוק בין יתרו לרחב, כי על יתרו אמרו (סנהדרין צד). 'גנאי לישראל שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו, וביאר מהר"ל שם, שהיה להם לומר ברוך והיה מגיע מספרם יותר מששים רבוא, עד שבא יתרו שלא היה בכלל ישראל, ואמר ברוך, כי יתרו היה תוספות וברכה של ישראל. והיינו שמהות שם 'יתרו' הוא באותיות 'יותר', ועניינו הוא ההוספה, כזכר המשפיע. לעומת זאת שמה של רחב נגזר מלשון 'רוחב', לפי שהיא כלי קיבול, וזו היא קלי' נוקבא^{טז}.

ואמנם אף תכלית היפוכם חלוק, כי שתי תכליות יש בבירור טוב מרע, כאמור (ברכות ט:): על מצרים כתר הקלי', רבי אמי אמר שעשאוה כמצודה שאין בה דגן, וריש לקיש אמר עשאוה כמצולה שאין בה דגים, והמתבונן יראה ש'דגן' ודגים' מניינם שוה, ואילו בין 'מצולה' ל'מצודה', יש הפרש כ"ו, כמנין שם הויה, ועומק הענין הוא, שהמצולה היא מקומם הטבעי של הדגים וצרכיהם, ואילו המצודה נעשית בידי אדם, ואין מקום הנצודים שם, אלא נמשכים אחר הדגן שהניחו בה, ושני דרכי עליה יש ממקום הקלי', האחת נטילת

^{טו} כעין השוואה זו בין יתרו לרחב מצינו גם בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ח) 'בשעה שישראל עושין רצונו של הקב"ה מחזר בכל העולם כולו ורואה אי זה צדיק באומות העולם ומביאו ומדבקו לישראל, כגון יתרו ורחב'.

^{טז} והיינו שיתרו היה מייצג דוכרא דקלי' כהן און, ואילו רחב ייצגה נוקבא דקלי' זונה, ובתיקון עמד יתרו לדוכרא דקדושה, חותן משה, משפיע בענין המשפט לבירור מדיני הקלי', ואילו רחב נוקבא דקדושה, מנעולה של יריחו, שהיא מנעולה דא"י, וכמבואר בבכורות (מד). שמנעול הוא יסוד נוקבא. ונעשית כלי של יהושע לרשת את המלכות, וכשבא עליה יהושע, צירף אליו כל מלכות של ארץ ישראל לקדושה.

המקדש ויריחו

כל חמדה שמשכה אליה כמצודה, והן הנופלים אל הקלי', המקבלת כנוק'. והשניה היא נטילת חלק הטוב המחיה את הרע, ובהעלותו מתכלה נקודת החיות הטבועה בה, כדגים העולים ממקומם במצולה, ונקודת שפע טוב זה שבה ומצטרפת אל המשפיע.

ומה נפלא בזה דקדוק לשון התלמודים, כי בעוד שבבבלי מצינו שחצי משמר של כהנים היה עולה מיריחו, הרי שבירושלמי (פסחים פ"ד ה"א, תענית פ"ג ה"ב) אמרו שמיריחו היה עולה חצי מעמד [של ישראל], כנגד מעמד שלם שבא מירושלים, ואף שגם יריחו יכלה לעלות מעמד שלם, מכל מקום עלה רק חציו, כדי לחלוק כבוד לירושלים. והיינו כי דברי הירושלמי העוסקים במשמרות ישראל, הם העלאת מה שנפל ליריחו, ובהם לא תביא יריחו אלא חצי ממה שמביאה ירושלים, כי יריחו מצד עצמה נוגדת לירושלים, אלא שהוציאו ממנה מעט שנפל ברשתה. אולם הבבלי ביאר את ענין הכהונה, המבררת ומעלה בעבודה כל צד טוב, וכיון שנהפכה יריחו להצטרף לצד הקדושה, הרי היא ראויה לסייע לירושלים במידה שוה.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

מכח "ויסעו מהר ה'" כתינוק הבורח מבית הספר, הגיעו ל'מתאוננים' ו'התאוו תאוה' ו'בכיה על עסקי עריות'!

[וַיְהִי בְּנִסְעַ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה ה' וַיִּפְצוּ אִיבֵיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֵיךָ [(י, לה) 'מתאוננים'

[א] בפרשת השבוע (פרק יא), מופיע בפסוק א' ענין ה"מתאוננים", ופירש רש"י: "אין מתאוננים אלא לשון עלילה, מבקשים עלילה האיך לפרוש מאחרי המקום".
'התאוו תאוה'

ובהמשך (פסוק ד ואילך) מופיע ענין ה"תאוה" של ה'ערב רב' (זהו האספסוף), שהתלוננו "מי יאכילנו בשר", והתלוננו על ה"מן".

ויש קשר בין ה"מתאוננים" ל"התאוו תאוה", כי הנה לגבי מה שהתלוננו על ה"בשר", כבר כותב רש"י: "וכי לא היה להם בשר, והלא כבר נאמר (שמות יב, לח) "וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו'". ואם תאמר אכלום, והלא בכניסתם לארץ נאמר (במדבר לב, א) "ומקנה רב היה לבני ראובן וגו'", אלא שמבקשים עלילה". וכ"כ רש"י בשבת (קטז, ב): "התאוו האספסוף תאוה להתרעם על הבשר, כדי למרוד בהקב"ה".

ולגבי טענתם על ה"מן" כבר עמד בזה הרמב"ן, שבאמת לא היה להם שום חיסרון, שהרי היה להם המן לשובע, ובאיזה טעם שירצו. "אבל המשילו בנפשותם תאוה רבה כמתאווים לאכול הפחמים והעפר והמאכלים הנבאשים".

'בוכה למשפחותיו'

ובהמשך (פסוק י) נאמר: "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעַם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ לְפֶתַח אָהְלוֹ", ורש"י מציין מה שאמרו בגמ' בשבת (קל, א) שבכו על עסקי עריות שנאסרו להם.

וכך אמרו שם: "כל מצוה שקבלו עליהם בקטטה כגון עריות דכתיב "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו" על עסקי משפחותיו, עדיין עושין אותה בקטטה דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא".

ובספרי אמרו: "ר' נהוראי אומר, מלמד שהיו בוכין, בשעה שאמר להן לפרוש מן העריות, היה כל אחד מהן נושא לאחותו אביו לאחות אמו לאחות אשתו, וכיון שאמר להם לפרוש מן העריות התחילו מתרעמין".

וגם בזה יש קשר ל"התאוו תאוה" ול"מתאוננים", כי הנה כבר תמה הרא"ם על מה שבכו על איסור העריות: "ולא ידעתי למה נתעוררו עכשיו, אחר נסיעתן מהר סיני לבכות על

שהפרישן משה מן העריות, והלא כבר עברו כמה חדשים משהפרישן עד שנסעו מהר סיני, שהרי מיום הכפורים שירד משה מן ההר שוב לא עלה, והתורה כבר היתה מסורה בידו.

ויעו"ש ברא"ם שיצא לחדש: "ושמא יש לומר, שאע"פ שהיתה כל התורה כולה מסורה בידו, מכל מקום לא נאמרו לישראל, אלא כל אחת בזמנה כו', ושמא גם פרשת העריות לא נאמר לישראל עד סמוך לנסיעתן מהר סיני". אך עדיין מעיר המהרש"א (יומא עה, א ח"א) מדוע נתעוררו על איסור עריות בזמן תרעומתן על המן, ובאמרם "מי יאכילנו בשר", ומשמע שיש שייכות בין הדברים].

והמהר"ל בגור אריה כותב ליישב: "ויש לתרץ, דלא קשה מידי, דעכשיו בכו על כל התאוות הגופניות שהפרישן הקב"ה, ואמרו "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם" ופירש רש"י "חנם מן המצות", שלא היינו דואגים מן המצות, והיינו אוכלים ושותים בלא דאגת המצות, ועל הכל מה שהיה להם התאוות בעריות, והפריש הקב"ה אותם מהם, ולפיכך היו מתאוננים עתה עליהם".

ונבוא לבאר את השייכות בין כל הענינים הנ"ל.

"ויהי בנסוע הארון"

בן הנה בספר התורה יש סימניות (של נוני"ן הפוכים) לפני ואחרי הפרשה של "ויהי בנסוע. וכותב רש"י: "עשה לו סמניות מלפניו ומלאחריו, לומר שאין זה מקומו. ולמה נכתב כאן, כדי להפסיק בין פורענות לפורענות וכו' כדאיתא בכל כתבי הקדש (שבת קטז)".

וכותב עלה הרמב"ן: "ולא פירש לנו הרב מה הפורענות הזו שהוצרך להפסיק בה, כי לא נזכר כאן בכתוב פורענות קודם "ויהי בנסוע הארון". ולשון הגמרא שם: "פורענות שנייה ויהי העם כמתאוננים", פורענות ראשונה דכתיב "ויסעו מהר ה'" (פסוק לג), ואמר רבי חנינא מלמד שסרו מאחרי ה'".

ומהו ה"סרו מאחרי ה'?" מבאר רש"י שם בשבת: "בתוך שלשה ימים למסעם, התאוו האספסוף תאוה להתרעם על הבשר, כדי למרוד בהקב"ה".

וכותב הרמב"ן: "ואלו דברי תימה, שהרי פורענות "ויהי העם כמתאוננים" כתובה ראשונה ושל "תאוה" שניה, ושתייהן סמוכות. אולי סבר הרב שנכתבו שלא כסדרן, רמז על הראשונה באמרו "מהר ה'", כי שמא מעת נסעם חשבו לעשות כן, והפסיק וכתב את השניה ואחר כך חזר לראשונה. ואין בזה טעם או ריח".

ולכן כותב הרמב"ן: "אבל ענין המדרש הזה מצאו אותו באגדה, שנסעו מהר סיני בשמחה כתינוק הבורח מבית הספר, אמרו שמא ירבה ויתן לנו מצות, וזהו "ויסעו מהר ה'", שהיה

מחשבתם להסיע עצמן משם מפני שהוא הר ה', וזהו פורענות ראשונה. והפסיק, שלא יהיו שלש פורעניות סמוכות זו לזו ונמצאו מוחזקים בפורענות".^{יח}

וכן כתבו התוס' בשבת בקצרה: "פורענות ראשונה "ויסעו" וא"ר חנינא שסרו מאחרי השם, פי' בקונטרס שמאז התחילו לשאול בשר. ואומר ר"י דאין נ"ל כן, אלא פורענות ראשונה כדאמר במדרש ויסעו שנסעו מהר סיני דרך שלשת ימים כתינוק היוצא מבית הספר שבורח לו והולך לו, כך היו בורחים מהר סיני דרך שלשת ימים לפי שלמדו הרבה תורה בסיני".

ומבואר ש"ויסעו מהר ה'" הכונה שסרו מאחרי ה' - כתינוק הבורח מבית הספר. ולפי רש"י עולה, שמכח זה הגיעו לידי ה"מתאוננים" ול"מתאונים". ונבוא לבאר את השייכות בין כל הדברים.

התאו תאוה

ג] נקדים תחילה לבאר את הענין שה"התאו תאוה" לבשר הגם שהיה להם מן בכל טעם שירצו.

ומבאר בזה המשך חכמה דברים נפלאים, ואלו דבריו:

"הנה בכל הצמחים יש כח החיוני והצומח, אבל כוח המתאוה אין בהם לבד בהחי. ולכן עם הארץ אסור לאכול בשר (פסחים מט, ב), כיון שיגביר כוח המתאוה, ואין בו תורה להתאפק על תאותו. וכמו שאמרו (קידושין ל, ב) "בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין". ולכן "התאו תאוה" - שיהא להם תאוה, וחשבו שבשביל שאין להם בשר ואוכלים דוממים שאין בהם כוח המתאוה, כי אפילו בצמחים אמרו (ב"ר מא, א) דקל זה מתאוה לתמרה שביריחו, משא"כ במן. ולכן רצו לאכול בשר חי, שיש בו כח התאוה להגביר תאותם. ולכן דרשו שפיר: "בוכה למשפחותיו" על עסקי עריות הנאסר להם".

[וממשיך המשך חכמה לבאר: "לכן משה רבינו ששב אחרי מתן תורה להיות "איש אלוקים", מלאך רוחני בכל אומץ כוחו ותמימות אבריו, פירש מהאשה שהיה חסר ממנו

---

^{יח} יש לצרף בזה מש"כ מהרש"א (שבת קטז, א): "ומשום דלא מצינו שנקרא "הר ה'" רק מקום בית המקדש שנתקדש לעולם, אבל מקום שניתנה בו התורה לא נקרא רק "הר האלהים" או "הר חורב" ו"הר סיני", ועל כן דרשו שנסעו מאחרי ה' כתינוק הבורח מבית הספר לבטל מדברי תורה, כי מנסיעתם מהר סיני שהיה בית המדרש שלהם, נעשו בתי כנסיות של ע"ה לילך אחרי תאות לבם".

ונוסיף ביאור (מידידי הגר"מ הורן שליט"א) במושג של "תינוק הבורח מבית הספר" (דבר שכמדומה מצינו רק בלימוד התורה חיסרון אם האדם בורח משם, ולא מצאנו דוגמתו בשאר מצות חיסרון אם האדם בורח מינה). ונראה שהדבר בא כנגד מה שמצינו במשנה באבות (ה, יד) שאמרו: "ארבע מדות בהולכי לבית המדרש, הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו", ועמד בזה שם המהר"ל, שלא מצאנו לשון שכוח בשאר כל המצות. וראה בפחד יצחק (ר"ה מאמר ה) מש"כ לבאר את המושג של "שכר פסיעות" שמצאנו רק בבית הכנסת, ומביא שם בשם המהר"ל שמי שיש לו ב' סוכות אינו משתכר במה שהולך לרחוקה. אולם מצינו בריטב"א (סוכה כה, א) ששונה "עולה לרגל" שמוגדר עוסק במצוה (ופטור מן המצוה) למי שהולך לדבר מצוה שאין ההליכה גופה של מצוה ולכן היה צד שאין לו דין "עוסק במצוה". ומבאר עפ"ד המהר"ל, שבהולך לבית הכנסת שהקב"ה נמצא שם, יש ענין בעצם ההליכה. וכיוצא בלימוד התורה, יש ענין ללכת לבית המדרש. וכנגד זה בא גם הסור מרע של "ויסעו מהר ה'" כתינוק הבורח מבית הספר.

כוחות המתאווים לגשם. לכן בא בסבתו המן, שהוא מזון שאין בו כוח מתאוה. ולזה היה אומר (פסוק יג) "מאין לי בשר" - שבשר אינו יכול לבא בזכותי. ולכן אמר השי"ת כי יאציל את רוחו על שבעים זקנים, ובאמצעותם תהיה חופף ההנהגה האלקית על ישראל. והמה אך אדם סלה, כי המה אינם פרושים מנשותיהם, ויש להם כוחות המתאווים, אם המה יקדישו כוחותיהם עד כי יהיו ראויים להיות משכן האלקי עליהם ובאמצעותם תבא הרוח - אז יהיה בשר שהוא מן החי, שיש בו כוח המתאוה. ולכן יצא הקצף והיה לזרא. אבל על ידי משה לבדו לא היה בשר רק מן".

והנה כל ענין ה"תאוה" שורשו הוא ענין ה"עריות", וכפי שמצינו בדברי הנצי"ב (העמק דבר דברים כה, יז) שמבאר, שמה שאמרו חז"ל "ג' עבירות חמורות" (ע"ז, גילוי עריות, שפיכות דמים), אין הכונה מצד חומר העונש, שהרי העונש של חילול שבת חמור יותר מהעונש של עריות. אלא הכונה שהם "ראשי העבירות", שכאשר האדם חוטא, הוא חוטא מחמת אחד מג' אופנים הללו: (א) העדר אמונה בקב"ה, כגון המחלל שבת לצורך פרנסה, וזהו ענף של "עבודה זרה". (ב) התגברות התאוה, וזהו ענף של "עריות". (ג) ומדות רעות "בין אדם לחבירו", שהראש שלהם הוא "שפיכות דמים".

וכן למדנו מתורתו של אדונינו הגר"א, שהנה מקובל שהתורה מחולקת לב' ענינים עניני "בין אדם למקום" ועניני "בין אדם לחבירו". אך הגר"א מבאר שיש ענין נוסף של "בין אדם לעצמו". וכנגד זה באו ג' העבירות החמורות שהמה האבות של כל העבירות. (א) "עבודה זרה" - הוא האב של עניני "בינו לבין המקום". (ב) "גילוי עריות" - הוא האב של עניני "בינו לבין נפשו". (ג) ו"שפיכות דמים" - הוא האב של עניני "בינו לבין חבירו".

ולכן מה שהתאו תאוה, היה אכילת בשר וכדומה, עד שבאו לבכות על מה שנאסרו בעריות.

תורה כנגד עריות ותאוה

דן וכפי שבצד הרע יש את ג' הענינים הנ"ל, כך גם בצד הטוב יש את ג' הענינים הנ"ל. וכפי ששנינו שהעולם עומד "על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". וגם מבואר בגמ' בב"ק (ל, א) "האי מאן דבעי למיהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין, ואמרי לה מילי דאבות, ואמרי לה מילי דברכות".

והנה "גמילות חסדים" ו"נזיקין" זהו עניני "בין אדם לחבירו". אבל "תורה ועבודה" וכן "אבות וברכות" הם ענינים של בין אדם למקום. וצריך להבין מה הם ב' הענינים הללו. יט ולכן מבאר הגר"א (אד"א האזינו פסוק ה; ישעיה א, ב; משלי ב, ט), שמלבד הענין של "בין אדם למקום", יש גם ענין נוסף של "בין אדם לנפשו". וזהו ג' הדברים שהעולם עומד

יט במסילת ישרים (פרק יט) כתב ש"מילי דברכות" זה בינו לבין קונו. "מילי דנזיקין" זה בינו לבין חבירו. ו"מילי דאבות" שם נכללים ענינים מכל החלקים, וכונתו צ"ב.

עליהם, (א) תורה - הוא הענין של "בינו לבין נפשו". (ב) עבודה - הוא הענין של "בינו לבין המקום". (ג) וגמ"ח - הוא הענין של "בינו לבין חבירו".

וזהו גם מה שאמרו חז"ל שם בב"ק, לקיים (א) "מילי דנזיקין" - הוא כנגד הענין של "בין אדם לחבירו". (ב) "מילי דברכות" - הוא כנגד הענין של "בין אדם למקום". ו"מילי דאבות" - הוא כנגד הענין של "בין אדם לנפשו".

וכ"כ המהרש"א (שם) שיש טוב לשמים (וזהו מילי דברכות), טוב לבריות (זהו מילי דנזיקין), וטוב לעצמו (זהו מילי דאבות).

וכנגד "שפיכות דמים" העולם עומד על "גמילות חסדים" (מילי דנזיקין). כנגד "עבודה זרה" העולם עומד על "עבודה" (מילי דברכות). וכנגד "גילוי עריות" העולם עומד על ה"תורה" (מילי דאבות).

נמצא, שענין התאוות, זהו הענין של האדם "בינו לבין נפשו", וכנגדו בצד הטוב הוא ענין התורה. וכפי שמבאר הג"ר אברהם בן הגר"א (ברכות ח, א): "שלשה הנהגות: עצמו, וזולתו, ובינו לבין קונו. תורה - היא השלמת עצמו כו'. ועבודה - בינו לבין קונו. וגמילות חסדים - בינו לבין חבירו".

ולכן כותב הרמב"ם (סוף הל' איסו"ב): "גדולה מכל זאת אמרו, יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד". ומבואר שהתורה בא במיוחד כנגד מחשבת עריות, שהוא כאמור הראש לכל התאוות הגופניות.

ומוסיף הגר"א (משלי יח, א) עה"פ "לתאוה יבקש נפרד": "כלומר תיכף כאשר האדם נפרד מן התורה הוא רודף אחר התאוה ומבקש אותה, כי התורה הוא משבר את התאוה כמש"כ למעלה, וכשהוא נפרד מן התורה הוא רודף אחר התאוה".

הן ועפ"ז מתבאר היטב, שכאשר נסעו מה' כתינוק הבורח מבית הספר, ופינו לבבם מהתורה והחכמה, ממילא תיכף באו לידי רדיפה אחר התאוה, והתחילו גם לבכות על עסקי עריות.

וכפי שביאר המשך חכמה, שלכן עם הארץ אסור לאכול בשר, כיון שמגביר בזה את כוח התאוה, ואין בו תורה להתאפק על תאותו, וכמו שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב) "בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין".

וזהו גם מה שאמרו (שם): "אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש". והיפך זה נהגו כאשר נסעו מהר ה' כתינוק הבורח מבית הספר, ועי"ז גרמו שפגע בהם מנוול זה, וגרם להם לתאוות הגופניות ובראשם תאות העריות.

וכפי שהבאנו לעיל מדברי המהר"ל שמבאר, שלמרות שכבר נאסרו מזמן על עסק העריות, מכל מקום: "עכשיו בכו על כל התאוות הגופניות שהפרישן הקב"ה, ואמרו "זכרנו את הדגה

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים
מכח "ויסעו מהר ה'" כתינוק הבורח מבית הספר, הגיעו ל'מתאוננים' ו'התאוות' תאוה'
ו'בכיה על עסקי עריות'!

אשר נאכל במצרים חנם" ופירש רש"י "חנם מן המצות", שלא היינו דואגים מן המצות,
והיינו אוכלים ושותים בלא דאגת המצות, ועל הכל מה שהיה להם התאוות בעריות,
והפריש הקב"ה אותם מהם, ולפיכך היו מתאוננים עתה עליהם".

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

"הכל יכול" - וסיפור נפלא בענין זה!!

ויאמר ה' אל משה הִנֵּה ה' תִּקְצֹר עִתָּה תְּרָאָה הַיִּקְרָךְ דְּבָרֵי אִם לֹא (יא, כג)

עמדו המפרשים, מדוע כתיב ה"יד" ה' תקצר - בלשון יחיד, ולא כתיב ה"ידי" ה' תקצורנה, בלשון רבים?

ובעזהי"ת נראה לבאר, דהנה איתא בכתובות (ה, א): "דרש בר קפרא: גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאילו במעשה שמים וארץ - כתיב: אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואילו במעשה ידיהם של צדיקים - כתיב: מכון לשבתך פעלת ה' מקדש אדני כוננו ידיך", ע"כ. נמצא, דשאני בריאת העולם מבנין בית המקדש, שהעולם נברא ביד אחת של הקב"ה, ואילו בית המקדש נברא בשתי ידיו.

וכדי לבאר זאת יש להקדים, דצריך להאמין שהשי"ת ברא את העולם - יש מאין, שאין זה שייך כלל על פי טבע, כי אנו מאמינים שהוא "כל יכול" □ בעל היכולת", ואין שום דבר נמנע ממנו מלעשותו, ובכל מצב שהוא, אינו מוגבל להנהגות טבע. ויותר מכך - הוא יכול לעשות דברים למעלה מן הטבע, כי הוא עצמו יצר את חוקי הטבע המוגבלים.

מעתה מובן היטב מדוע נכתב 'יד' בלשון יחיד, ש'יד' ה' מורה שברא את העולם ביד אחת, ובהכרח עשה כן למעלה מדרך הטבע. והמאמין שהשי"ת ברא את העולם יש מאין, מאמין שאין שום דבר נמנע מאתו יתברך, והוא "כל יכול" □ בעל היכולת", ובכל מצב שהוא אינו מוגבל כלל להנהגת הטבע.

לבטוח בה' צריך להאמין שהשי"ת כל יכול

כתב החובות הלבבות דאחד הסיבות שבאמצעותן יגיע לבטחון בהשי"ת, הוא ע"י שיאמין שהוא "בעל היכולת" - "כל יכול", ואין שום דבר המונעו מלעשות כל דבר. שאם אינו מאמין כן באמונה שלימה, לעולם לא יושלם בטחונו בהשי"ת, כי יטעה לחשוב שאפשר שאין ביכולתו לעשות מה שבטח עליו. וכן כתב רבינו יונה (משלי ג, ה) וז"ל, "ועוד יחייב ענין הבטחון, שידע עם לבבו, כי הכל בידי שמים, ובידו לשנות הטבעים ולהחליף המזל, ואין לה' מעצור להושיע ברב או במעט", עכ"ל. הרי אין שום דבר נמנע מיכולתו, ואפילו דברים שא"א להעלות על הדעת, כמו לשנות את הטבע, שהרי הוא כל יכול, ובכל מצב שהוא, יכול לעזור אפילו אם נראה שאין אפשרות טבעית שעל ידה תבא הישועה.

המאמין שהקב"ה הוא בעל היכולת □ מאמין שלעולם יש תקוה

והמאמין שהקב"ה "כל יכול" - בעל היכולת", לעולם אינו נופל לייאוש, שאפילו אם נראה לו שלפי הטבע אין לו שום דרך ועצה להנצל, עדיין מאמין שהקב"ה בעל היכולת, ותמיד יש לו דרכים להצילו מאותו מצב. וכן מפורש בדברי הגמ' (ברכות י, א): "אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים". ועי' במש"כ רבינו יונה בפ"י משלי

(ג, כו) וז"ל, "עוד יחייב ענין הבטחון, שידע האדם עם לבבו כי הכל בידי שמים, ובידו לשנות הטבעים ולהחליף המזל, "ואין לשם מעצור להושיע ברב או במעט" (שמואל א' יד, ו). וגם **כי צרה קרובה, ישועתו לבוא קרובה**, כי כל יוכל ולא יבצר ממנו מזמה, ונאמר (ישעיה נא, ו): "שאו לשמים עיניכם והביטו אל הארץ מתחת כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה ויושביה כמו כן ימותון וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לא תחת". **על כן יבטח על השם יתברך בכל צרה וחשכה, וידע באמת כי הוא רב להושיע מכל צרה, וישועתו כהרף עין, ועל כן יקוה לישועתו גם אם החרב מונחת על צוארו, כענין שנאמר (איוב יג, טו):** "הן יקטלני לו איחל", והיא תוחלת אצולה מן הבטחון שהזכרנו. ונאמר (תהלים סב, ט): "בטחו בו בכל עת" - פירוש "בכל עת", גם בעת שהצרה קרובה, ולא ידע אדם דרך להנצל ממנה", עכ"ל. וכל זה מתוך אמונה שהשי"ת בעל היכולת, ואין שום מצב בעולם שאין לפניו יתברך דרך מוצא ממנו.

ישועת ה' דוקא כשאין תקוה

ר' יחזקאל לעוינשטיין זצ"ל (אור יחזקאל, אמונה עמ' טז) כתב יסוד גדול בדרכי שמים וז"ל, "וכשנעמיק עוד בענינים אלו נראה כי להפך הוא, **דרכי שמים הם שהישועה וההצלחה באה רק בשעה שנראה כי אין שום תקוה** "רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה'" (תהלים לד, כ). **הצלת ה' באה דוקא בשעה שנראה כי רבות רעות, וחרב חדה מונחת על הצואר ולא נראה כל סיבה ואפשרות לישועה, באותה שעה מתרחשת הצלת השי"ת, והסיבה לכך, כי מטרת הבריאה לנסות את האדם. לכן מביא אותו הקב"ה לידי סכנה עד שחושב שאין לו תקוה. ובזאת נבחן אם אמונתו שלימה בהקב"ה ולא התיאש מן הרחמים. כאשר אמונתו ראויה, מצילו הקב"ה בשעה האחרונה ממש, דהרי לכח הצלת הקב"ה אין כל נ"מ אם זה הרגע האחרון או לא. באמת הדברים מבוארים בחז"ל (דברים רבה ב כט), גבי משה רבינו ע"ה "אמר ר' יצחק בא וראה אין מעשי הקב"ה כמעשי בשר ודם, בנוהג שבעולם בשר ודם עושה לו פטרון [אדון] והוא מתקיים עליו והוא נתפס באנקילטון, הלכו ומצאו לפטרונו וא"ל נתפס בן ביתך, א"ל אני מתקיים עליו. יצא ליהרג, היכן הוא והיכן פטרונו. אבל הקב"ה אינו כן, א"ל מלאכי השרת נתפש משה, א"ל אני מתקיים עליו. הרי הוא יוצא ליהרג והצילו הקב"ה, מנין, שנאמר: "ויצילני מחרב פרעה". **כי דרכי שמים שההצלה באה דוקא בחרב פרעה - כשהחרב מונחת, ולא נראית דרך לישועה וטבע האדם אינו כן אלא מחפש מהלכים וסיבות בטבע לישועה ומהלכים וסיבות אינם אמונה ובטחון**", עכ"ל. דברים נפלאים! ישועת ה' באה דוקא כשנראה שאין שום אפשרות לישועה! דדוקא באותו שעה, שהיא שעת הנסיון אם יאמין באמונה שלימה שהשי"ת הוא "כל יכול", ואפילו אם אינו רואה שום אפשרות לישועה, אינו מתייאש מישועת ה', גם כשאינו יודע באיזה אופן תבוא, מ"מ מאמין כי השי"ת כל יכול, ויש לו ית' דרכים רבות, גם כשנסתרים דרכי ה', לעולם יש תקוה! ואפילו אם כל העולם כולו מעידין דלא שייכת שום אפשרות שינצל, גם אם כל הרופאים מעידין שאין תרופה לחוליו, יאמין שעדותן עדות שקר, שכל יהודי חייב להאמין ביכולת השי"ת שהוא "כל יכול", ואין נמנע ממנו להצילו מכל צרה שהיא.**

ישועת ה' - "יש מאין"

כתיב: "מאין יבא עזרי - עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ". ועמדו המפרשים, מה נוגע סיפא דקרא שהקב"ה עושה שמים וארץ, לרישא דכתיב "עזרי מעם ה'?" ותי' שאפילו אם נראה שלא שייכת ישועה בשום אופן, כגון שנתייאשו הרופאים ואין להם תרופה, או בכל מצב שנראה שלא שייכת ישועה בדרך הטבע, מ"מ אנו מאמינים שכשם שהקב"ה ברא שמים וארץ "יש מאין" והוא 'כל יכול', כמו כן יכול לחדש אופנים חדשים לעזרו ולהתילו ולרפאותו. וע"כ אנו בוטחים בהשי"ת בכל מצב, אף אם בדרך הטבע נראה שאין שום תקוה.

וע' במש"כ הגאון הר' אלי' לאפיאן (פרשת וארא) וז"ל, "אמר הכתוב (תהלים קכא, א): "שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי, עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ". ואמרו חז"ל (ב"ר סח, ב) יעקב אבינו אמרו בשעה שאליו רדף אחריו ונתן לו כל כספו וזהבו ואבנים טובות ומרגליות שלקח אתו ונשאר בעירום ובחוסר כל, יעו"ש מה שאמרו חז"ל בפ"י הכתובים. ויש עוד לפרש, 'מאין' משמש ב' לשונות: א] מהיכן מאיפה, וזו לשון שאלה - מאין יבוא עזרי? אבל יש לפרש עוד מאין ומאפס, מכלום, וזו תשובה בניחותא - מאפס אמנם יבוא עזרי, כלומר: יעקב אבינו הסתכל בעצמו וראה שנשאר בלא כלום, ונשא עיניו אל ההרים ואמר מאין יבוא עזרי, השאלה הייתה מהיכן יבוא עזרי, אבל התשובה היא ג"כ 'מאין יבוא עזרי' מאפס ולא כלום יבוא עזרי, כי ממה נבראו ההרים הגבוהים הללו - לא מאין ומאפס?! כן עזרי מעם ה' שהוא עושה שמים וארץ - יש מאין, כן הוא יכול לעזור לי מאין ומאפס", עכ"ל. אם הוא מאמין שהשי"ת ברא את העולם יש מאין □ הרי הוא ית' "כל יכול" בכל מצב שהוא!

סיפור נפלא

פעם אחת, יהודי עשה לפני חג הפסח חבית יין שרף [ויסקי, וודקא], ונסע למכור היי"ש לצורך פרנסתו. הוא עבר עם החבית את הגבול בין המדינות, ותפסוהו שומרי הגבול ולקחו ממנו את החבית יי"ש, כי ע"פ חוקי המדינה היה אסור לסחור עם יי"ש מבלי קבלת רשות מיוחדת.

מיד, נסע היהודי לרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זכותו תגן עלינו, ובכה מאד שלקחו ממנו את החבית יי"ש, ואבד כל פרנסתו, ולא תהיה לו פרנסה לצרכי יום טוב. אמר לו רבי אלימלך שיאמר לשומרי הגבול שיטעמו מהחבית ויראו שזה מים ולא יי"ש. עשה כן היהודי, וצוה לשומרי הגבול שיטעמו, וראו שהיא מלאה מים ולא יי"ש, ונתנו לו בחזרה את החבית. היהודי חזר שוב לרבי אלימלך ובכה לפניו שהחבית היא מקור הכנסה יחיד עבורו לקניית צרכי פסח, ומה יעשה עכשיו כשהחבית מלאה מים. אמר לו רבי אלימלך שיטעמו, ויראה שהחבית מלאה יי"ש, וכך הוה שהמים חזרו להיות יי"ש והיה ליהודי צרכי פסח בהרחבה גדולה", ע"כ המעשה הנפלא.

איזה כח היה לרבי אלימלך?! הייתה לו אמונה ובטחון בהשי"ת כר' חנינא בן דוסא, "מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק"! ואין שום נ"מ אצל קוב"ה בין יי"ש ומים, ויש לו

היכולת להפוך היי"ש למים, והמים ליי"ש! שהוא ית' "כל יכול", ואין שום דבר שנמנע
מלפניו ית'.

לימוד למעשה:

בכל מצב שהוא, אפילו כשאינו רואה אפשרות לישועת ה' □ וחושב שאין שום תקוה!
ידע ויאמין ויכיר כי השי"ת הוא כל יכול, ואין שום דבר נמנע מיכולתו. אפילו אם כל
הרופאים החליטו בהחלטה גמורה שאין שום אפשרות לרפואה וכדומה, "שקר הם דוברים"
□ השי"ת הוא כל יכול, ביכולתו לעשות גם מה שאינו עולה על השכל, אם יבטח בהשי"ת
יראה ישועת ה' באופן למעלה מדרך הטבע!

לתגובות: adebstein@gmail.com

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

כפרה דקרבן פסח

בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרֵפִים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמַעַדוֹ כָּכֹל חֻקְתּוֹ וּכְכֹל מִשְׁפָּטָיו
תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ (ט, ג)

בפסחים עח: אמרו דאכילת קרבן פסח לא מעכבא להצריכו פסח שני, וכתב רש"י (ד"ה לא מעכבא) "לא מעכבא כפרה בדיעבד". ופשוט דתמוה טובא מה ענין כפרה לקרבן פסח. ואפשר דכיון דמפורש בכמה דוכתין שעיקר הכפרה הוא בדם (רש"י לעיל עז ד"ה דם, זבחים ו. שם כח:), וכך נראה מהפסוק (ויקרא יז יא) "כי נפש הבשר בדם הוא ואתני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם כי הדם הוא בנפש יכפר", א"כ כיון שבכל קרבן איכא זריקת הדם לכן בכל קרבן איכא כפרה, וממילא אפילו פסח כיון שיש בו שפיכת הדם (פסחים פט.) אפשר זו היא הכפרה. ואולם שמא מהא גופא שאין עיקרו לכפרה, לכך אין בו זריקת הדם אלא שפיכה בנחת [וה"נ בכור ומעשר].

אך דא"כ צ"ב מדברי הראשונים שקרבן שבת אינו לכפרה, הרי דאיכא קרבן שאינו מכפר. ובברכ"י (סי' רפג) דן בדעת קדשם שודאי מכפרים אלא דלא להכי נצטוו, ואמנם בלשונות הראשונים לא משמע כן, אך י"ל כנ"ל דכפרה שיש בהם היינו זריקת הדם אבל לא הם עצמם באים לכפרה. ומוהר"ח פלאגי זצ"ל בשו"ת לב חיים (ח"א לג), הביא כן מהגמ' בבכורות כו: שמפורש שם ד"עיקר" עולה לאו לכפרה, הרי שכיון ש"עיקרה" לאו לשם כך מש"ה לא מיקרי כפרה.

והנה לגבי חטאת אמרו, דלגבי עשה הויא כפרה מקופיא ולא מקיבעא (זבחים ז:), והתוס' בב"ב (מח.) כ"כ לגבי עולה דדורון היא ואית בה כפרה מקופיא, וכן אמרו לגבי יורשים המחוייבים בקרבן מורישם שהיא כפרה מקופיא.

ובביאור ה"כפרה מקופיא" מציינים כמה דרכים, דרש"י בערכין (כא.) פי' לגבי עולה "הואיל ולא חובה היא עליה לא חשיב לה כפרה". והריטב"א במכות (יז: ד"ה אדרבה) הקשה דכתיב בעולה ונרצה לו לכפר עליו, ואמרינן שמכפרת אעשה ול"ת (ספרא ויקרא א ד). ותירץ דאינם מכפרים על דבר ידוע, אלא שהכתוב מבטיח לו כן על דורון זה. ועל דרך זו מש"א שמכפרת על הרהור הלב (ויקרא רבה ז), היינו שגם שם הוא כעין תמורה על הדורון. כ"א ומציינים שם לערול"נ שביאר דאי"צ להביא העולה לכפרה, רק אם מביאו בנדבה

^כ בתוס' (מגילה כג. ד"ה כיון) וברא"ש ובר"ן ובמרדכי (מגילה לא:) ורשב"א (שם ל:) וטור (סי' רפג) ומהר"ם מרוטנבורג (סי' רצג) ואורחות חיים (קריאת ס"ת ס', ובנימין זאב (סי' קסב) ודעת זקנים (פר' פינחס). וע"ע באורחות חיים (תפילת מוסף א') וכלבו (סי' לז) ושבה"ל (סי' פב) על הנוסח במוסף "רצית קרבנותיה" דקרבת שבת אי"צ לכפרה.
^{כא} וקצת צ"ע דלכאורה תרתי קאמר, שאינה על דבר ידוע ושהיא דורון, וא"כ לגבי הרהור הלב שהוא דבר ידוע ליכא אלא סברא אחת.

שוב מכפר על עשה ולא. והתוס' בר"ה (ו. ד"ה יקריב) כתבו דעיקר הכפרה על עשה היא ע"י תשובה (יומא פו.) ולא בקרבן. והמהרש"ל (ב"ב מח.) ביאר דמקופיא היינו "שיהא מכפר על עשה תורת קבע כמו שמכפר החטאת, זה אינו, אלא דרך דורון הוא, כלומר כשעשה תשובה ואח"כ מביא הדורון לרצות האל יתברך הוא מכפר". והמהר"ם (שם) ביאר המקופיא דהיינו "מעוונות הקלים כגון דבר הצף על פני המים, ויצף הברזל מתרגמינן וקפאי, מקיבעא ר"ל דבר הקבוע". ודברי מהרש"ל ומהר"ם אולי יבוארו עפ"י התוס' שעיקר הכפרה בעשין היא התשובה.

ולכל הנך טעמי יש לדון גבי פסח ושבת, דהנה הטעם שעולה אין עיקרה לכפרה אבל משבאה היא מכפרת, א"ש על נכון לדרכו דהברכ"י שגם פסח ושבת לא נצטוו לשם כך, אבל מ"מ יש בהם גם התועלת דכפרה. והטעם דעולה אינה לחטא ידוע, שייך בפסח ושבת שג"כ אינו מפורש על מה מכפרים. וכן הטעם דעיקר הכפרה דעולה היא בתשובה, שייך עפ"ז בפסח ושבת, דכיון שאינו מפורש על מה מכפרים ע"כ שהעוונות שהם מועילים להם עיקר כפרתם באופן אחר, ומסתברא דהיינו בתשובה, דהא לשאר עוונות יש חטאות ואשמות המפורשים בהם. ולטעם המהרש"ל שאינו תורת קבע, וכן לטעמי דמהר"ם שמכפר על עוונות קלים, י"ל דה"ה פסח ושבת, כיון שאין מפורש בהם החטא שמכפרים עליו, אינם מכפרים בתורת קבע ולא על עוונות קשים.

ורק על טעמיה דרש"י ז"ל דכפרה מקופיא היינו דאינה חובה, צ"ב דפסח ושבת הם חובות גמורות. אך י"ל דמש"כ רש"י שאינם חובה, בא לבאר המשנה שם למה אין ממשכנין על עולות, ולכך פי' דאינם חובה, אבל אה"נ פסח ושבת ודאי חובות נינהו. [אך צ"ע אם ממשכנין, דשבת הוא חובת כל ישראל, ופסח ג"כ אין שוחטין על היחיד].

והנה נהי דיש בהם קצת כפרה, מ"מ צ"ב על מה הם מכפרים.

ואפשר, דעניינו הוא "ריצוי" ונשיאות חן לפני המקום ולא דוקא "כפרה" ולריצוי גם קרינן כפרה, דהא בהא תליא שכדי להיות מרוצה צריך להיות נקי מחטא. ועל דרך שכתב רבינו יונה לענין תשובה (שערי תשובה ש"א מב), "כי יתכן להיות העוון נסלח ונפדה מכל היסורין ומכל גזירה, ואין לשם חפץ בו, ומנחה לא ירצה מידו".^{כב} דא"כ ה"ה בקרבנות י"ל דהחטאות והאשמות באים לעצם הכפרה ומחיקת החטא ומ"מ עדיין אינו בהכרח שהוא מרוצה, ולזה בא "ריצוי" דעולה שמלבד המחילה גם שב להיות רצוי ונחפץ לפניו יתעלה ו"להיות רצון הש"י בו כקודם החטא". ולכאורה הוא מפורש בגמ' (זבחים ז:): "א"ר שמעון חטאת למה באה, למה באה - לכפר, אלא למה באה לפני עולה. לפרקליט שנכנס [ריצה פרקליט נכנס] דורון אחריו". הרי שהחטאת היא על עצם מה שנכשל והעולה היא רק "דורון", וממילא אפשר לדהך דורון היינו "ריצוי" ונשיאות חן ולה קרו "כפרה". וברש"י שם פי' דאינה באה לכפר כפרה ממש, אלא אחר שכיפרה התשובה על העשה היא באה להקבלת פנים. "כאדם

^{כב} ואפשר דהרמב"ם חולק על זה, שכ' באופן כללי על כל שב, דאמש הי' שנאווי ומשוקץ ועכשיו אהוב ומרוצה.

כפרה דקרבן פסח

שסרח במלך וריצהו ע"י פרקליטין, וכשבא להקביל פניו מביא דורון בידו", הרי ש"דורון" ו"ריצוי" חדא נינהו.

ואפשר הדברים מדוקדקים בברכת אשר גאלנו: "ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון", הרי בזה הנך תרתי, הן שהריצוי דפסחים הוא בדם ולא משחיטתו ואכילתו, והן שהתוצאה היא "לרצון" ולא דוקא "כפרה".

וא"ש נמי לפי מש"כ הרמב"ן (ויקרא א ט) בסוד הקרבנות, "וכל קרבן לשון קריבה ואחדות", שהקרבן מקרב האדם לבורא יתברך וכביכול מתאחד עמו. וכיון שכך הוא "כל" קרבן, א"כ נראה כמבואר ענין הריצוי ששייך בכל הקרבנות אף אותם שאינן בהדיא למטרת כפרה, דמ"מ יש בהם התועלת של קריבה ואחדות לאלוקים ברוך הוא. ועל דרך דאיתא בנדרים י. שחסידיים הראשונים היו מתאווין להקריב קרבן חטאת, אבל לא הי' להם על מה להביא הקרבן לכך היות נודרין בנזיר, שבגמר הנזירות מביאים חטאת.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע □ פרשת בהעלותך

ח, ב: בהעלותך את הנרות.

פירש"י לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו אז שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו.

א] משמע כאן שעל הצד שהיה שבט לוי משתתף עם שאר השבטים בחנוכת המזבח הרי שאהרן היה נציגם, ומובן מאד על פי המבואר ברמב"ן פרשת קורח דאהרן היה נחשב לנשיא שבט לוי, ובמחלוקת קורח כשכל אחד מנשיאי ישראל לקחו מטות ורשמו שמותיהם עליהם ציוה ה' ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי... והנה פרח מטה אהרן לבית לוי.

ב] הרמב"ן כותב בפרשת קורח וכן בפרשת וזאת הברכה דלעולם נחשבין ישראל לי"ב שבטים אע"פ שי"ד אנשים זכו לתואר "שבט" [יוסף, לוי, אפרים, ומנשה] והכלל מתי למנות את אפרים ומנשה ולא את יוסף ולוי תלוי במה שקשור לנחלת הארץ, אפרים ומנשה כראובן ושמעון לי יהיו, אך בשאר מילי י"ב השבטים זה לוי ויוסף [ואפרים ומנשה כשבט אחד יוסף נינהו] [עיין הוריות ו, ב], וא"כ בחנוכת המזבח לכאורה היה צריך שבט לוי להשתתף, אלא שהיתה גזירת הקב"ה כמבואר לעיל [ד, יא] ברש"י שמשא לא ידע איך יהיה סדר ההקרבה כסדר תולדותם או כסדר המסעות, והיינו שאם כסדר המסעות הרי זה כבר קשור לנחלת הארץ [א"ה עיין שם בגמ' כנחלתם כך חנייתם, ולכן אפרים ומנשה היו בתוך סדר הדגלים כשני שבטים ולא כלולים ביוסף, והיה אפרים ראש הדגל וכן בהקרבה אפרים ומנשה נחשבו לשנים, ומכאן מובנת חולשתו של אהרן שלא הוא ולא שבטו נטלו חלק בזה. [ממו"ר הגר"צ שחור שליט"א]

ג] ובתנחומא אות ה' איתא דאהרן חלשה דעתו דשבט לוי לא הקריב ושבט אפרים וכל הנשיאים הקריבו חוץ מנשיאו של לוי.

ועיין בעץ יוסף שעמד בזה למה יצא שבט אפרים מכלל שאר השבטים עיין שם. ולהנ"ל יש לומר דבזה דשבט אפרים הקריב לחוד, זה גופא מוכיח דאין שבט לוי בכלל דזה תלוי בזה ולכן הזכירו.

ד] וש"ב הרב איתן אהרן רוזנר שליט"א הוסיף לבאר לפי הנ"ל דהנה הנשיאים מעצמן התנדבו קרבנות לחנוכת המזבח שלא על פי ציווי כלל והוצרך הקב"ה לומר למשה שיקבל מהם כמבואר ברש"י שם [ד, י ד"ה ויקריבו], וא"כ מנין היה יודע אהרן שלא יתנדב הוא קרבן לחנוכת המזבח.

אולם להנ"ל יש לומר דבזה שאמר הקב"ה למשה שיקריבו לסדר המסעות ולא לסדר התולדות הוי רמז ברור דאפרים ומנשה כשנים ואין שבט לוי בכלל לא הוא ולא שבטו וכנ"ל.

ט, ז: למה ניגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו.

לכאורה קשה אמאי סברו שיהא להם תשלומין לקרבן פסח, וכי אדם שלא שמע תקיעות בר"ה או לא שמע קידוש בשבת ואפילו מחמת אונס גם כן יוכל לבוא למחרת לומר למה ניגרע [שמעתי מהגרי"א דינר שליט"א].

ונראה שזה היה קשה לרבינו המשך חכמה, ולכן כתב לפרש שעיקר יציאת מצרים היתה על ידו של יוסף והשביע פקוד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה וכו', היתכן שעל ידו ניגרע להקריב קרבן ה' במועדו, והבן. וזהו שכתוב ויאמרו וכו' אליו [אל משה רבינו] שהוא היה הראשון שהוציא עצמותיו [של יוסף] ממצרים עכ"ד.

והיינו דכל הקרבן פסח שבא זכר ליציאת מצרים, איך יתכן שעל ידי יוסף שעל ידו יצאו ישראל ממצרים [כמשאחז"ל שהים נס מפניו] דוקא יפסידו את קרבן הפסח אין זה מידה כנגד מידה, וכעין דאיתא ב"ק [ג, א] דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו זרעו.

ובאור החיים כתב כי לצד שנטמאו ברשותו יתברך בין למ"ד טמאי מת מצוה היו בין למ"ד נושאי ארונו של יוסף חשבו כי ידון אותם ה' כטהורים וכשם שמצינו [פסחים עז]. שיתרצה ה' עשות הפסח בטומאה בציבור, לזה טענו למה ניגרע, וכי בשביל שעשו מצוה יהיו נגרעין מקרבן פסח.

או ירצה לומר שיעשו לפסח תשלומין כחגיגה שיש לה תשלומין כל ז' שאמרו [חגיגה ט, א] חוגג והולך כל הרגל, כמו כן יצו ה' להם שיעשו פסח למחר והוא מאמר "במועדו" שהוא מועד הפסח.

עוד ירצה אומרו למה ניגרע פירוש כיון שהיה יום ז' לטומאתם טוענים שיכולים לשחוט עליהם פסחיהם כדרך ששוחטין וזורקין על טמא שרץ כיון שהם נטהרים לערב ואין להם טומאה אלא ביום ההוא, והוא מאמר "ביום ההוא". עכ"ד

וכן מצאתי בחידושי הרא"ה [סוכה כה, ב ד"ה והעוסק] אלא משום דקאמר לקמן דמיירי בשחל ז' שלהן להיות בערב פסח, ורוצין לאכול בלילה בפסח, ובשעת שחיטת הפסח לא היו ראויין ואמרו למה ניגרע וכי היה אדם בישראל באותה שעה שלא היה יודע שטמא מת אינו ראוי לאכול בקדשים, אלא מפני שהיו ראויין לערב אמרו למה ניגרע.

ט, י: איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה.. ועשה פסח לה'.

יעויין במשך חכמה שהאריך למה פסח שני נאמר רק בשנה שניה ולא נאמרה פרשת פסח שני במתן תורה בסיני עיין שם.

ולכאורה עדיין תקשי למה בשנה שניה זה לא נאמר ע"י דיבור מהקב"ה למשה גם בלי שיבואו ויאמרו מעצמם "למה ניגרע". והנה רש"י [פסוק ז] כתב "וראויה היתה פרשה זו להאמר ע"י משה כשאר כל התורה כולה אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן שמגלגלין זכות על ידי זכאי" עכ"ל. ולכאורה קשה דהגם שהם זכאים, הרי גם משה רבינו זכאי הוא והיה

צריך שתאמר ע"י משה כמו שאר התורה שזכה שנאמרה על ידו ולא נשתנה זה מהסדר הרגיל להיות.

שוב ראיתי באור החמה שכתב דבר נפלא דבאמת הם רצו שיאכלו בפסח ראשון אבל מכיון דלא נפסק כמותם אלא דנידחו לפסח שני, וא"כ מובן מה שלא נאמר עתה למשה מפני שעיקר הדין נצרך רק בחודש השני ובתוך כך היה נאמר לו דין זה, אלא שהקדימוהו אלו בזכותם ונאמר למשה עכשיו.

*

ט, יא: בחודש השני בארבעה עשר יום בין הערביים יעשו אותו.

יש להסתפק אם דין זה דציבור טמאין מקריבין פסח בטומאה ואין היחידין עושין בטומאה, הוא דוקא משום דיש להן תשלומין לעשותו בטומאה בפסח שני, או גם אי לית להו תשלומין אין היחידין עושין בטומאה. ולכאורה נחלקו בזה האחרונים דבטורי אבן [חגיגה ט, א ד"ה וכו"ת למאי] כתב בהדיא דאין עושין עיין שם טעמו. ובחידושי מרן הגרי"ז מכת"ק פרשת בהעלותך לכאורה חולק על זה עיין שם. [ועיין בברכת צבי על הטורי אבן שם שהאריך בזה].

*

ט, יט: ובהאריך הענן על המשכן ימים רבים ושמרו בני ישראל את משמרת ה' ולא נסעו.

הרמב"ן פירש שאף אם היה המקום ההוא לא טוב בעיניהם והיו חפצים ומתאוים מאד לנסוע ממנו לא עברו על רצון ה' אלא מיראת ה' ומפני ששמרו את משמרת מצותו לא נסעו, והוסיף הרב אברבנאל שאף לא הפצירו במשה להוליכם משם קודם שנעלה הענן. ובאור החיים כתב דמה שאמרו ושמרו את משמרת וכו' לומר שלא היו עושין הדבר לצד שהיו חפצים בשבת ולא בהילוך אלא לצד שמירת דבר ה'.

*

ט, כב: בהאריך הענן על המשכן.

כתב רבינו הרוקח ז' פעמים כתיב כאן המשכן, רמז לז' משכנים, משום שבמדבר א', שילה ב', נוב ג', גלגל ד', גבעון ה', בית ראשון ו', בית שני ז' עכ"ל. וצ"ע אמאי לא מנה משכן ח' דביהמ"ק השלישי שיבנה במהרה בימינו אמן.

*

י, ט: ונזכרתם לפני ה' אלקיכם.

כתב רבינו אפרים [י, ב ד"ה שתי חצוצרות] שתי חצוצרות כנגד אברהם ויצחק דכתיב בהו וילכו שניהם יחדיו, וזהו ונזכרתם לפני ה' אלקיכם, כלומר אזכור לכם העקידה, ואזכור לכם לא נאמר אלא ונזכרתם לפני ה' אלקיכם, על ידי מלאכי השרת שילמדו עליכם זכות ויאמרו כדאי הם בני אברהם ויצחק שירחם עליהם הקב"ה עכ"ל.

ולפי זה י"ל דזה כתיב בשעת מלחמה שהמלאכים מלמדים עלינו זכות שירחם עלינו הקב"ה, אבל בתקיעה על הקרבנות כתיב [פסוק י] ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני ה' אלקיכם, ולא כתיב "ונזכרתם", כי שם אין צורך על ידי מלאכי השרת שילמדו עלינו זכות שאנו בני אברהם ויצחק, אלא עצם זכות הקרבנות שהיא מסירת נפש לקב"ה עכשיו, מועיל לנו לזכות ולזכרון לפני הקב"ה שישפיע עלינו טובה וברכה.

*

י, יא: ויהי בשנה השנית בחודש השני בעשרים בחודש.

פירש"י נמצאת אתה אומר י"ב חודש חסר י' ימים עשו בחורב, שהרי בר"ח סיון חנו שם ולא נסעו עד כ' באייר לשנה הבאה.

בגור אריה כתב היו שם ישראל שנה פחות עשרה ימים כמשפט הנושא אשה שנאמר [דברים כד, ה] נקי יהיה לביתו שנה אחת ושימח את אשתו, כך כל י"ב חודש של מתן תורה היו נחים ולא נוסעים ומטולטלין רק הכל דרך שמחה, ואלו עשרה ימים מפני כי הנסיעה היא נסיעה של כבוד וגדולה עם דגלים, ולא היה כבוד כמוה, לכך היה התחלת נסיעת הדגלים בתוך השנה, וכיון שעל כל פנים היה תוך השנה היה זה אחר שעבר שני שלישי החודש ולא נשאר רק מיעוט החודש התחילו ליסע דרך כבוד וגדולה עכ"ד.

וכ"כ הרמב"ם בסה"מ עשה רי"ד שציונו להתייחד החתן עם אשתו שנה תמימה שלא יסע חוץ לעיר... אבל ישמח עמה עד מלאת שנה. ולדברי הגור אריה המכוון לא רק שלא יסע חוץ לעיר וישאיר אותה לבד בביתה אלא גם לנסוע איתה יחד לא, כי זה לא דרך שמחה [אא"כ מוחלת], שהרי כאן הקב"ה היה נוסע לפני בני ישראל ואפ"ה לא עשה את זה רק בסוף השנה הראשונה.

*

י, יח: ונסע דגל מחנה ראובן לצבאותם.

בפירוש ר"ח פלטיאל [בפסוק יד] דיקדק דבכולהו כתיב בניי [כמו פסוק יד- ויסע דגל מחנה בניי יהודה פראשנה לצבאתם], רק בשבט ראובן כתיב ונסע דגל מחנה ראובן לצבאותם, וכתב דבשבט ראובן לא הזכיר בניי לפי שבמחלוקתו של קורח היו משבט ראובן לפיכך לא הזכיר בניו עכ"ד.

ולכאורה כוונתו בעצם הזכרת שמם אפילו בדרך רמז בעלמא הוי כבוד לרשעים בעלי המחלוקת ושם רשעים ירקב דלא מסקינן בשמייהו [יומא לח, ב].

*

י, כט: ויאמר משה לחובב וגו' נוסעים אנחנו אל המקום וגו' לכה אתנו והיטבנו לך.

בחידושי מרן רי"ז הלוי עה"ת כתב צריך ביאור למה שינה הלשון ואמר על ישראל "נוסעים אנחנו", וליתרו אמר לכה אתנו. וביאר דנסיעת בני ישראל היתה על פי ה' במסעות הסדורים בפרשה, וגרים שלא היו בכלל השבטים לא היו ג"כ בכלל המסעות ומקומם היה

אחרי המחנות... וזהו שאמר משה ליתרו "נוסעים אנחנו" כי לנו יש דין מסעות, אבל אתה
"לכה אתנו" כי אין לך דין מסעות רק הליכה לחוד עיין שם.
ובשפתי כהן עה"ת כתב [אנחנו נוסעים עם הענן] אבל אתה צריך ללכת ברגליך כי הענן
לא היה נושא אלא לישראל שנאמר [שמות יט, ד] ואשא אתכם, אתכם דייקא עכ"ל.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

וש"ס

ישוב הדעת! □ מאמר בעקבות הסתלקות מרן ר' גרשון אדלשטיין זצ"ל

"ר' גרשון נפטר!", נכנס בחור משיעור אחר לתוככי השיעור שלנו, וחדר השיעורים נדם. רק לפני כרבע שעה עוד זעקנו כולנו, בהיכל הישיבה, עם כל בני הישיבה הקדושה, בשאגות וזעקות של פרקי תהילים, לרפואתו של ר' גרשון, והנה ניצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש.

"מה ר' גרשון היה עושה עכשיו?", שאלתי בדמע, "הוא היה מדבר כמה דקות על הנפטר הדגול ומיד שב לשיעור. מה היה ר' גרשון זכר צדיק לברכה? יישוב הדעת! מתינות ורוגע! בכל מקרה אף אחד לא יודע כעת מתי ההלוויה. מה ר' גרשון היה עושה עכשיו ממשיך את השיעור. אז אנחנו ממשיכים את השיעור".

משחר ילדותי, במשך כמה וכמה שנים טובות, הוציא אותי ר' גרשון, באותו תאריך בכל שנה, פעמיים ביומיים, במצוות עשה דאורייתא.

אימתי?- בראש השנה, בהיכל ישיבת פוניבז', שם התפללנו. כשמרן ר' גרשון זיע"א היה ה"בעל תוקע", ולימינו אש דת למו עומד ה"מקריא", רבינו הגדול מרן הגראמ"מ שך זיע"א. אותה מתינות של לפני כארבעים שנה, עד היום הזה.

"אתה למדת אצלנו בתשל"ו, נכון?!", שאל ר' גרשון את אבא מארי שליט"א, כשנכנסנו לקבל את ברכתו בערב בר המצוה שלי, "למדנו אז פסחים. בן דודך אפרים למד אצלי בתש"ל, למדנו אז יבמות..."

כך ר' גרשון הכיר את הבחורים. אלפי אלפי בחורים. דרך המסכת אותה למדו הם אצלו בישיבה. כשמונים שנות הרבצת תורה, כר"מ בישיבת פוניבז'. בעמל התורה ויגיעה עצומה, ביראת שמים שאין דומה לה, בקדושה ובטהרה אין סופית, במתינות וביישוב הדעת סטואית, מופלאה מאין כמותה.

סיפר לי ידידי, תלמידו מקורבו הרה"ג רבי ירוחם שפרכר שליט"א, ר"מ בישיבת 'תורת חסד' בעירנו: "מכמה וכמה שיחות שהיו לי עם רבינו הכ"מ, היה משמע שהוא סבור שאני יודע ש"ס. הרגשתי לא נעים, עד שלא התאפקתי וסיפרתי לו שאיני יודע את כל הש"ס. הוספתי ואמרתי לרבינו: "האם הרב מאוכזב שאני לא יודע ש"ס?"

"לא מאוכזב ממך", השיב רבינו, "אני מרחם עליך"....

"למה לפתוח עוד ישיבה קטנה באלעד, אם ר' שולם בער כבר פותח השנה ישיבה חדשה בעיר?" שאל אותנו, את צוות רבני הישיבה החדשה "משאת המלך", כשנכנסנו להתייעץ. ר' גרשון בקי היה בפרטי הפרטים של כל הישיבות הקטנות בעיר והכיר את כולם. הסברנו מה שהסברנו ור' גרשון האיר פנים. "תפתחו את הישיבה ותראו הצלחה גדולה, בסייעתא דשמיא!".

מאז, ועוד קודם, נכנסנו אל הקודש פנימה. רבנו זיע"א תמיד האיר פנים, דיבר מתוך מתון על הצורך ביחס אישי והערפת אהבה וחיבה לכל בחור ובחור, וכמובן, פרס את משנת חייו, הנודעת בקרב כל תופס ישיבה, "ללמוד נעים, שכל אחד ילמד לפי טבעו", ללמוד מתוך סקרנות, בלי לחץ, גם בלי לחץ חברתי ובלי קנאה בין בחור לבחור.

"לימוד לפי טיבעי!" משפט שכל בן ישיבה ואברך כולל שמע מר' גרשון, עשרות עשרות פעמים, שלימוד התורה יהיה תענוג. הלימוד הרי כל כך נעים, כל כך "מותח", כל כך מתוק. ר' גרשון דגל כל חייו בלימוד מהיר ונעים יותר, כל אחד ואחד לפי סגנונו ונטיית ליבו. את ה"אין אדם לומד אלא במקום שליבו חפץ" ביאר רבינו זצ"ל לא רק במקום הלימוד, אלא בעיקר בצורת הלימוד, שהלימוד יתאים לכל 'צורב' באשר הוא, שיהיה לו נעים ומתוק ללמוד.

ואם מדברים על ר' גרשון, רוצים ללמוד ולגעת בקצות דרכיו, להחכים ממשנת חייו, הרי שלענ"ד נושא זה, של מתיקות הלימוד האישי והלימוד "לפי טבעו" של הלומד - הוא הוא הדבר המחזק ביותר שניתן, וגם צריך, ללמוד מרבינו ר' גרשון זצוק"ל.

נושא זה, יחד עם שני נושאים נוספים. הראשון הוא, כמובן, לימוד המוסר. לא היתה שיחה או "ועד" שכולנו שמענו מפיו של ר' גרשון ומפי כתביו (בגיליונות "דרכי החיזוק" שחיזקו את כולנו בכל שבוע), שר' גרשון לא דיבר, שוב ושוב ושוב, על חובת לימוד המוסר, עד כמה לימוד המוסר נחוץ לכל בן תורה ולכל יהודי ועד כמה לימוד המוסר משנה את כל האדם והופך את צורתו לאדם השלם. בכל שיחה של ר' גרשון כולנו חיכינו, פשוט ידענו שזה יגיע, להתייחסותו על לימוד המוסר.

והשני, מתינות ויישוב הדעת. עולם מסביב סוער וגועש ורבנו ר' גרשון, כל כולו מלא מתינות ויישוב הדעת, "הושע נא נפש מבהלה".

רבינו ר' חיים עזבנו לאנחות. רבינו ר' גרשון איננו. יתומים היינו ואין אב!
(פורסם בחלקו ב'קוראים אלעד').

*

הדרך עלך והדרך עלן - פסקי הלכה ומו"מ ממרן הגר"ח קניבסקי זיע"א בענייני סיום מסכת ולימוד תורה

לאחר חג מתן תורתנו ותחושות ההנאה והסיפוק הנפלאים המלווים אותנו מעסק התורה וקבלת עול תורה, נביא מעט מילי דמעלייתא מרבינו מרן הגר"ח קניבסקי זיע"א בענייני סיום מסכת ולימוד התורה"ק.

(א) במהלך סוף זמן חורף לפני כמה שנים, עמלו בני שיעור ג' בישיבת "אור התורה" באלעד על לימוד מסכת תמיד עם פירוש רש"י והרא"ש, כדי לסיימו בסוף הזמן.

לאחר סיום המסכת שאלתי את מרן הגר"ח קניבסקי זיע"א האם אפשר לעשות סעודת מצוה על לימוד מסכת תמיד, שיש בה שמונה וחצי דפי גמרא כשחלקם פרקי משניות, והאם ניתן לפטור את הבכורות מתענית ערב פסח בעריכת סיום מסכת זו. מרן הגר"ח זיע"א השיב שעושים סעודת מצוה בסיום מסכת תמיד, אך הבכורות אינם נפטרים מ"תענית בכורות" בלימוד מסכת זו, משום ש"אין שם גמרא על חלק גדול מהמסכת".

בספרי תולדותיו של אביו של הגר"ח, רבינו הסטייפלר זצ"ל, מסופר שהגיע למרן הסטייפלר זצ"ל בחור בכור ששאל מה עליו לעשות, לאחר שלא השתתף בסיום מסכת והוא אינו חש כל כך בטוב וקשה לו לצום. הסטייפלר ביקש ממנו לשוב כעבור שעתיים, וכשהבחור הגיע, אמר לו הסטייפלר בשמחה: "למדתי בשבילך את כל מסכת תמיד, והנה תוכל להשתתף בסיום מסכת..."

לפיכך שאלתי את הגר"ח קניבסקי כיצד הדברים תואמים עם דבריו, לפיו סיום על מסכת תמיד אינה פוטרת מתענית בכורות, ורבינו השיב שאביו זצ"ל הסתפק בדבר וסבר שרק בשעת הדחק ניתן לפטור מתענית בכורות על סיום מסכת תמיד.

(ב) הגר"ש גרונר שליט"א מפ"ת ביקשני לשאול את מרן זצ"ל בדבר גוי שלמד את חצייה הראשון של מסכת בבא קמא, אותה למד בתור גוי, עוד לפני שהתגייר. ואילו את חצייה השני למד לאחר שהתגייר, האם זה נקרא סיום?

והשיב מו"ר זצ"ל: זה לא נחשב לסיום מסכת.

(ג) שאלתי את מרן זצ"ל: אני לומד את אותה המסכת בבוקר וחוזר עליה בערב. האם אני יכול לעשות סיום כשסיימתי אותה בבוקר, ועוד סיום-כשסיימתי אותה בערב?

והשיב: זה נחשב לסיום אחד.

(ד) מרן זצ"ל ערך סיום על תלמוד ירושלמי באותו נוסח ההדרן שנדפס על סיום תלמוד בבלי.

(ה) מובא באשכבתיה דרבי (ח"ב עמ' קסט) שנשאל רבינו הקה"י זצ"ל האם יש לחוש מללמוד מסכת מועד קטן המדברת מעייני אבלות, והשיב, שכבר מובא בספר חסידים,

להתפלל קודם הלימוד ולומר, שחפצים ללמוד לשם לימוד תורה, ואז הלימוד לא יביא לצרה חלילה.

ובס' וישמע משה (עמ' שכז), נשאל מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל: יש בחור שלומד מסכת מועד קטן וכותב ע"ז חיבורים עם חידושים וביאורים, ועכשיו הוא אוהו בעניני אבלות, ואמרו לו שזה לא סימן טוב לעסוק בענינים האלו ולעשות חיבורים עליהם? והשיב: זה הבל הבלים, והמשיך לגעור כמה דקות ע"ז, והוסיף: העיקר שילמוד, לא משנה מה שלומד. ובציוני הלכה הלכות אבלות (עמ' א), מובא שאמר הגרי"ש א: "תלמדו את זה היטב! בעיון! כמו כל שאר חלקי התורה. אין לכם מה לחשוש" (עיי"ש עמ' א-ג).

ובשנת תשס"ז עם תחילת לימוד מסכת מועד קטן בדף היומי, פורסם בשם מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל את דברי החתם סופר בעניין החשש מלימוד מסכת מועד קטן כיוון שנלמדים שם עניני אבלות, וע"כ הורה שלפני לימוד המסכת ייתן צדקה (עיי"ן תשובותיו יו"ד ס' שמו שהוא "גברא קפדנא אנא" בעניני אבלות). וכך מובא מהגר"ח קניבסקי בקונטרס מנחת תודה (עמ' כו). ובדרך שיחה (ח"ב עמ' שכח) נשאל מרן הגר"ח קניבסקי: "בכולל מסויים רוצים ללמוד טור שו"ע הלכות אבילות, ושמעתי מחכ"א שהגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל אמר שיעור במסכת מועד קטן ואז מתה אחותו, ואמרו שזה היה מסימן רע הנ"ל, ונכנס הנ"ל אצלו ושאלו אם זה נכון וממש רצה לזורקו מביתו". וענה: "בשם החת"ס אמרו שכאשר למד עניינים אלו היה נותן פרוטה לצדקה, ותו לא מידי. יותר לא מצאנו שצריך לחשוש. אבא (הסטייפלר) והחזו"א זללה"ה למדו כל העניינים האלו. ומאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה בזה".

ובסדר יומו שלו (שלמד כל התורה כולה כל שנה), למד מרן זצ"ל מסכת מועד קטן ביומיים, והטעם משום שרוצה לסיים בפעם אחת את כל דיני אבילות ואינו רוצה להפסיק באמצע, ומטעם זה גם לומד בפעם אחת את פרק 'ואלו מגלחין'. ואמנם עצת החתם סופר לתת פרוטה לצדקה לפני התחלת מסכת מועד קטן, הוא בעצמו אינו נוהג כן משום שאצלו זה בסדר הלימוד הרגיל ואין בזה חשש (ספר החובות עמ' כח, ל-לא).

ו) ביום א' של חול המועד פסח התשס"ט נכנסתי לרבנו זיע"א בשעה 11 בבוקר. לא היתה קבלת קהל בשעה זו והכניסוני עם ילדי שיחיו לחדרו, שם ישב ולמד מסכת ברכות. "אני מיד גומר את הדף", חייך מרן זיע"א והמשיך ללמוד לעצמו את הדף שאחז בו. בני יקירי חיים אליעזר נ"י הסב את תשומת ליבי לכך שהגר"ח אוהו כבר בברכות דף כ"א ע"א, כאשר הוא סיים את הש"ס אך לפני יום וחצי, בסיום הש"ס בבלי וירושלמי שלו בכל שנה בערב פסח (הגר"ח הוא בכור לאביו מרן הקהילות יעקב זצ"ל), והנה כבר נמצא רבנו בהספק מופלא, בדף כ"א ע"א, במהלך כיבוש הש"ס מחדש.

ז) הרמב"ם כתב בריש הלכות תלמוד תורה, שכל אחד ואחד חייב בת"ת ואפילו בעל יסורים. ונדברתי בזה עם מרן שליט"א, דהנה יש לדקדק אמאי כתב דוקא "בעל יסורים" האם כוונתו לרבותא, דאף בעל יסורים תמידי חייב בת"ת. או דילמא איפכא, דדוקא בעל יסורים חייב בת"ת, אבל אדם החש בראשו ובגופו במשך זמן קצר, ושוב יחלים ויירפא ע"י

מנוחתו, אה"נ דפטור בשעת חוליו הקצר מת"ת. ויסוד הדברים הוא משום, דהנה בת"ת איכא ב' ענינים, הא' - ידיעת התורה. והב' - חיוב לימוד תמידי, מדין "ודברת בם □ ולא בדברים בטלים". ומעתה, הנה הנח קמעה מפאת מחלה קצרה וכיוצ"ב, קשה לומר דאיכא חיסרון בידיעת התורה דיליה, כיון דאדרבה ינוח קמעה וישוב לתלמודו ביתר שאת, וגם "ודברת בם ולא בדברים בטלים" לא שייך בו כיון דאינו מתבטל סתם כך אלא עסוק במנוחתו עקב מחלתו. וממילא בשעה זו נפטר מת"ת, ובפרט דלעיתים הוי "ביטולה זהו קיומה" והכשר ת"ת שלאחר מנוחתו והתעסקותו ברפואתו. ומשא"כ בבעל יסורים שחייב בת"ת דכל ימיו בעל יסורים הוא, ומנוחתו לא תסייע ללימודו, וגם סו"ס אם יתבטל לא ידע את התורה, שהרי כל ימיו ביסורים המה.

וענה לי מרן זיע"א בזה"ל: "ממה נפשך, אם הוא יכול ללמוד, שילמד, ואם אינו יכול ללמוד, אז שלא ילמד...".

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

ביאורו הנשגב של הרוח חיים בפרשת 'ותדבר מרים ואהרן
במשה' - ליומא דהילולא דרבינו הגר"ח מוואלאז'ין זי"ע בי"ד
בסיון

וַיֹּאמְרוּ הֶרֶק אַךְ בְּמִשְׁה דְּפָר ה' הָלֵא גַם בְּנֵי דְבָר וְגו' (יב, ב)

לרגל יומא דהילולא דרבן של ישראל אבי הישיבות רבינו הגר"ח מוואלאז'ין זצ"ל זי"ע,
אמרתי לערוך את ביאורו הנפלא והנשגב בפרשה דידן, בלשון קלה ומובנת:

ברוח חיים פ"א מ"א דקדק כמה דקדוקים פשוטים בפרשה זו:

א. לכאורה היה ראוי להם לומר "עם משה דְּבָר" ו"הלא גם עמנו דְּבָר", ולמה אמרו
"במשה" ו"בנו".

ב. בהמשך הפרשה בפסוק ו' נאמר: "וַיֹּאמֶר שְׁמְעוּ נָא דְבָרֵי אִם יְהִיֶה נְבִיאֲכֶם ה' בְּמִרְאָה
אֱלֹו אֶתְוַדַּע בְּחִלּוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ", ופירש רש"י: "אם יהיה נביאכם. אם יהיו לכם נביאים",
ולכאורה תמוה הלשון "אם יהיה נביאכם", דמשמע כאילו הכוונה אם ה' יהיה נביאכם.

ג. למה שינה את הלשון, שבתחילה אמר "בְּמִרְאָה אֱלֹו אֶתְוַדַּע", ואחר כך "בְּחִלּוֹם
אֲדַבֵּר בּוֹ", הרי היה אפשר לומר בשניהם "אליו" או "בו".

ד. בפסוק ח' נאמר: "וּמִדֹּעַ לֹא יֵרְאֶתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדֵי בְּמִשְׁה", וצריך ביאור הלשון "בעבדי
במשה", לכאורה היה צריך לומר "בעבדי משה" או "על עבדי משה".

ה. (עוד דקדוק שברוח חיים לא הקשה אותו להדיא, אבל בתוך ביאורו ביאר גם דקדוק
זה), בפסוק ו' כשדיבר על נבואת שאר הנביאים כתוב: "אִם יְהִיֶה נְבִיאֲכֶם ה' בְּמִרְאָה אֱלֹו
אֶתְוַדַּע", ובפסוק ח' שדיבר על נבואת משה רבינו כתוב: "פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ וּמִרְאָה וְלֹא
בְּחִידָת", וצריך ביאור מה החילוק בין "מִרְאָה" ל"מִרְאָה".

וביאר הרוח חיים לפי מה שאמרו חז"ל ביבמות מ"ט ע"ב ובמדרש "כל הנביאים נסתכלו
באספקלריא שאינה מאירה, ומשה נסתכל באספקלריא המאירה", וכן אמרו "שכינה
מדברת מתוך גרונו של משה", וצריך ביאור מה היה החילוק בין נבואת משה לנבואת שאר
הנביאים, ומה היתה הסיבה לחילוק הזה.

וביאר זאת על פי מה שאמרו בחולין פ"ט ע"א "גדול מה שנאמר במשה יותר מה שנאמר
באברהם, דאלו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר ואלו במשה כתיב ונחנו מה", וביאר שאצל
משה רבינו מפני רוב שפלותו וענוותו שחשב את עצמו כאילו הגוף אינו, נזדכך אצלו הגוף
כל כך עד שלא היה חוצץ ומפסיק כלל בין הארת הנשמה בעולם העליון, ששם עיקר מדור
הנשמה, לבין הקצה התחתון של הנשמה המלוּבש בגוף, ולכן אמר "ונחנו מה", שגופו היה

נחשב כאילו אינו במציאות, אך אצל שאר הנביאים אף שגם אצלם נזדכך הגוף מאוד מאוד, מכל מקום עדיין היה נחשב למציאות בפני עצמו, וכמו שאמר אברהם "ואנכי עפר ואפר", שעפר ואפר היא שפלות גדולה אך מכל מקום יש לו מציאות, ואצלם הגוף היה חוצץ בין שורש הנשמה לקצה התחתון שלה.

ולכן אצל משה רבינו השכינה דיברה מתוך גרונו ממש, מחמת שאצלו הגוף לא היה חוצץ כלל בין שורש הנשמה לחלק התחתון שלה המלוּבש בגוף, אך אצל שאר הנביאים שהגוף היה חוצץ ביניהם לא היתה השכינה מדברת מתוך גופם.

ואהרן ומרים חשבו שגם הם זכו לרום דרגתו של משה רבינו ע"ה, שהשכינה מדברת מתוך גרונו, וזהו שאמרו "הֲרַק אֶךְ בְּמִשְׁה דְּבַר ה' הֲלֹא גַם בָּנוּ דְבַר", כלומר, וכי רק משה רבינו זכה שהקב"ה מדבר "בו" ממש, דהיינו מתוך גרונו, הלא גם אנו זכינו לזה, וגם אצלנו השכינה מדברת "בנו" ממש.

ועל זה השיב להם הקב"ה "אם יהיה נביאכם הוי"ה בַּמְרָאָה אֱלֹיו אֶתְוַדַּע", וביאור הדבר הוא, שמשוה רבינו דרגת נבואתו תמיד היתה משם הוי"ה ב"ה שהוא שם העצם, וכל שאר השמות הם כינויים^{כד}, אך שאר הנביאים לא תמיד היתה נבואתם משם העצם, ורק לפרקים הזדמן שהיה כך, ועל זה אמר להם "אם יהיה נביאכם הוי"ה", כלומר אם יזדמן לפעמים שנבואתכם תהיה משם הוי"ה, מכל מקום "בַּמְרָאָה אֱלֹיו אֶתְוַדַּע", שראיתכם את הנבואה היא כמו ראיית מראה, שמחזירה את המראות הבאים אליה, וכן אתם לא רואים את הנבואה עצמה במקורה אלא רק את האור החוזר ממנה. ו"בְּחֻלּוֹם אֶדְבַּר בּוֹ", שאם נבואתכם תהיה בחלום, שאז אין הגוף מפסיק בין הנשמה שבגוף לשרשה העליון, כיון שבשינה הנשמה עולה מן הגוף, אז גם אצלכם הנבואה יכולה להיות מתוך הגוף ממש.

"לא כן עבדי משה... פָּה אֶל פֶּה אֶדְבַּר בּוֹ", שגם כשמתנבא בהקיץ שכינה מדברת מתוך גרונו, "וּמְרָאָה וְלֹא בְּחִידוֹת", שהוא רואה את עצם הנבואה במקורה, ולא בחידות כמו שאר הנביאים, "וּתְמַנֵּת ה' יָבִיט", שהיה מביט לעצם הענין, לשון "הבטה" הוא הסתכלות יתירה. עד כאן ביאורו הנפלא של הרוח חיים.

ולגבי מה שכתב שהסיבה שאצל משה רבינו נזדכך הגוף לגמרי, היא "מפני רוב שפלותו וענוותו שחשב עצמו כאילו הגוף אינו", יש לציין בזה למה שכתב עוד שם (בד"ה ועוד אפשר להסביר): "והענין כי על ידי הענוה זוכה האדם הכל, וכמו משה רבינו ע"ה שהיה אדון הנביאים ואב החכמים לא נשתבח אלא בענוה, וכל מה שזכה הוא בעבור ענוותו, ואילו היה עכשיו אדם עניו כמשה היה ודאי זוכה לתורה בשלימות".

^{כב} בהערות הגר"צ אפשטיין על הרוח חיים ביאר שהטעם שחשבו כן היה משום שגם על אהרן אמר משה רבינו "ונחנו מה", אך כבר ביאר הנפה"ח ש"ג פי"ג שאמר כן רק משום שתלונת ישראל היתה על שניהם, אך העיקר בזו הבחינה הנוראה היה רק משה רבינו לבד, עכ"ד. ולענין צ"ע, דאם כן למה מרים חשבה כן.
^{כד} וכ"כ הרא"ש יומא פ"ח סי' י"ט: "השם של ארבע אותיות... והוא נקרא שם המפורש, והוא מקור לכל השמות כי כולן נאצלין ממנו".

ובימי בחרותי שמעתי מידידי המופלא רא"י ת. נ"י לבאר על פי זה למה נזכר כאן באמצע הסיפור על מרים ואהרן "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה", שלכאורה אינו ממין הענין, וידוע מה שכתב בזה הרמב"ם סוף הלכות טומאת צרעת, ע"ש, אך לפי דברי הרוח חיים נמצא שזה גופא היה הטעות של מרים ואהרן שלא ידעו שמשה רבינו הוא עניו מכל אשר על פני האדמה, ולכן רק הוא זכה שהקב"ה דיבר "בו" ממש גם בהקיץ, מה שאין כן בשאר נביאים. עכ"ד.

ועוד כתב הרוח חיים שם בביאור הענוה של משה רבינו (שהוא גם כן נוגע לפרשה דידן):
"ולפי רוב הענוה של משה רבינו ע"ה אמרו עליו פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, כי יהושע אמר למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה, כאילו אינם צריכים לאצילות משה רבינו ע"ה, רק דומים לו ונתנבאו בפני עצמם, ויהושע סבר אי אפשר לב' מלכים שיתמשו בכתר אחד, כקיטרוג הלבנה כידוע, לכן פני יהושע כפני לבנה, ומשה שתק כמו החמה שלא אמרה אי אפשר לב' מלכים וכו', ולכן אמרו פני משה כפני חמה, שלא הקפיד ואמר ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו, שיתן ה' בעצמו את רוחו עליהם ולא יצטרכו לי, ולכך ניתנה התורה לו במתנה [כמבואר בנדרים ל"ח ע"ב "בתחילה היה משה לומד תורה ומשכחה עד שניתנה לו במתנה כו'], וכמאמר חז"ל ומדבר מתנה אם משים אדם עצמו כמדבר שהכל דשין בו ואין מקפיד כלל על כבודו התורה ניתנה לו במתנה, ולכן לא היה משה שוכח שום דבר מהתורה, יען שלא הקפיד על כבודו כלל וניתנה לו".

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

השפעת הערב רב על תלונות ישראל

וְהָאֶסְפָּסוּף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תְּאֵוָה וַיָּשְׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכִלֵנוּ בְּשָׂר
(יא, ד)

הפסוק מעיד כי תחילת התלונות הגיעו מן "האספסוף", הם הערב רב. אנשים שלו חיו יחד עם עם ישראל, לא סבלו בסבלותיהם, לא יכלו לעמוד במעט מקשיי המדבר, ומיד התלוננו: "מי יאכילנו בשר".

אך אעפ"כ, דרכו של האדם להימשך אחר ריעיו וחביריו, כפי שכותב הרמב"ם בהלכות דעות, וממילא "וישובו ויבכו" אחר שהתחילו הערב רב להתלונן, נמשכו ארחריהם מעט מבני ישראל "גם בני ישראל".

ובעצם התלונות רואים אנו התדרדרות, מתחילה מתלוננים על דבר לא מציאותי: "מי יאכילנו בשר" דבר שלא היה אף במצרים, אחר כך ממשיכים "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם" (יש לציין את הביאור שמביא ע"ז בס' זכרון ישראל דכיון שעלה הנילוס והשקה השדות, היה מציף עמו מאשר בתוכו, והיו בני ישראל נותנים בגבולות השדה מחציות שיעצרו את שלל הנילוס מלחזור לתוכו, וכך יכלו לאכול דגים במצרים "חינם")

לאחר הדגים כבר "וירא משה את העם בוכה למשפחותיו" ופי' רז"ל ד"על עסקי משפחות", דבכו על איסור עריות שנאסר להם במתן תורה. מתוך התלוננות על מותרות, הלכו והתדרדרו עד שהתלוננו על עבירות עצמם.

נראה דסמך ורמז לדרשת חז"ל דבתבות "בוכה למשפחותיו" נרמז עניין העריות ועסקי משפחות, הוא ממה שמדגיש הפסוק על זה: "בוכה למשפחותיו איש לפתח אהלו", ולכאורה מדוע כאן הדגיש הפסוק שבכו "איש לפתח אהלו"? אלא עניין האוהל, מסמל הוא את הצניעות שבעם ישראל, וכמו שאמר בלעם: "מה טובו אהליך יעקב" מחמת שראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה כנגד זה, וכנגד זה אמר גם כאן, שבכו הם על עסקי הצניעות והאוהל המסמלם, ולכן הדגיש כאן הפס' שבכו דווקא "איש לפתח אהלו".

וכל כך למה? מה היא הסיבה שנגררו אחרי הערב רב כמה וכמה מבני ישראל, אשר גרמו להם להנגף מחמת תלונותיהם על ה'?

נראה שהתשובה לכך רמוזה בשם של הערב רב עצמו, שכן לשון "ערב רב" מסמלת את העירבוב, וכן גם כאן קוראם הפסוק "והאספסוף" כאשר האל"ף נחה ואינה מודגשת, נרמזת כאן לשון תוספת, לרמז על כך שהערב רב נוספו והתערבו בתוך עם ישראל, והפסוק בעצמו מעיד שאותו אספסוף היה "אשר בקרבו", בתוך הפנימיות של עם ישראל, בקרבם. וכן התרגום כותב "וערברבין דביניהון", התרגום מדגיש לנו, שאותו ערב רב לא עמד במקומו לעצמו, אלא היה הוא מעורב ביניהם, בתוך בני ישראל עצמם.

כאשר לא יודעים עד כמה ועד מתי יש לרחק את השפעת השכן הרע, השפעתו חודרת ומזיקה, ארסו מפעפע בלבות שכיניו, ואין הם יודעים עד כמה גדולה ופנימית השפעתו ההרסנית. רק מתי שמתחילות התלונות, חוסר הנוחות הגשמית, רואים עד כמה אכן השפיע הרע אשר בקרבכם, עד כמה נתן הוא את אותותיו בלב אלה שלא נזהרו ממנו. אותם שהערב רב היה "אשר בקרבו", הם אלה ש"וישובו ויבכו", כיון שכאשר יודעים להרחיק ולתחם את השכן הרע בגבולותיו ולא מושפעים ממנו, גם השפעתו אינה מזיקה והרסנית לאלה הבאים אתו במגע.

*

מדוע ביקשו בני ישראל דגים

זְכַרְנו אֶת הַדְּגָה (יא, ה)

אנו נמצאים בעולם חומרי, מלא רדיפה אחרי תאוות, גשמיות ועוד. אבל הנשמה שלנו היא רוחנית, קדושה וטהורה. לפעמים האדם יכול לשאול את עצמו, אם מוטל עלי להיות רוחני, מה אני עושה פה בעצם בעולם חומרי וגשמי, מה התפקיד שלי כאן בעצם? וכאן מונח רעיון עמוק ונפלא, המלמד אותנו כי תפקידנו בעולם הוא דווקא להתעסק עם החומר, עם הגשמיות, ואותה לקדש ולהעלות לשורשה הרוחני. רעיון זה למדים אנו מבפרשת בהעלותך, בתלונות המתלוננים.

"זכרנו את הדגה" □ וכי בני ישראל, דור דעה, באמת רוצים לחזור למצרים? מה באמת הם חיפשו בדגים של מצרים שלא היה להם במדבר?

אלא שכאן טמון סוד מדהים: הדגה בהיפוך אותיות הוא "הגדה", הרומז לאותם ניסים ונפלאות שהיו במצרים. במצרים אירעו ניסים מיוחדים, שהחזיקו את כח ההתהפכות, ההיפוך והניגודיות. באותה כוס, שלמצרי היה דם נהפך ליהודי מים. באותה מקום בדיוק שלמצרי היה חושך, היה נהפך ליהודי לאור. את תודעת ההתהפכות הזו חיפשו בני ישראל לתקן.

בספרי החסידות מבואר שבני ישראל באותם תלונות, לא סתם חיפשו תאוות, אלא הם באמת חיפשו להעלות ניצוצי קדושה מהגשמיות לרוחניות.

והנה אם נתבונן, שורש אותיות "הדגה" הם ה"דג". בגמרא במנחות מבואר ששתי אותיות אלה, גימל ודלת, רומזות בעצם לאדם העושה חסד: "גומל דלים". מצות חסד נפלאה זו, רומזת בתוכה ג"כ ניגודיות, כי הנותן חושב שהוא בעצם גמל חסד עם הדל, אבל בעצם הדל גמל חסד עם הנותן, בעצם זה שזיכה אותו במצוה, וכדברי חז"ל ש"יותר ממה שעושה בעה"ב עם העני, עושה העני עם בעה"ב. הרי לנו שוב הרעיון של ההתהפכות, "איתהפכא", צדקה שניתנה הופכת לחסד עבור הנותן.

מי נמשל לדגים? יוסף הצדיק, שנאמר בו: "וידגו לרוב". מה דגים אין בהם עין הרע, אף זרעו של יוסף לא שולטת בו עין הרע. איזה תפקיד היה ליוסף, תפקיד המחזיק בשתי קצוות, מצד אחד הוא היה: "יוסף הצדיק", ומצד שני: "וישימני לאב לפרעה ולאדון לכל מצרים",

הארץ המלאה בטומאה ועבודה זרה. מה עשה שם יוסף? עשה "איתהפכא" והעלה ניצוצי קדושה שהיו טמונים באותה ארץ טמאה. שוב חזרנו לרעיון ההתהפכות, להפוך גשמי לרוחני.

ואת הקישואים ואת החציר וגו' □ כל הדברים האלה הם מאכל לחמורים. מי זה החמור? חמור מסמל את הגשמיות בעולם, חמור אותיות "חומר". התפקיד שלנו בעולם הוא לקדש את החומר ולהפוך אותו לרוח, ולכן בעת הגאולה נאמר על המשיח שיהא "רוכב על חמור", דהיינו רוכב על החומר, כי הוא ישעבד את כל הגשמיות תחתיו.

על המשיח נאמר שיהיה: "מורח ודאין", מריח ודן, בכח הריח הוא יוכל לדעת הכל. "מורח" אותיות חמור, ללמדך כי ע"י שזוכה משיח צדקנו להגיע לשלימות בהתהפכות הגשמיות לרוחניות, הוא יתקן בשלימות את ה"חמור" □ חומר, ואז יזכה למעלה נפלאה זו של "מורח ודאין".

*

ביאור תפילת משה על אחותו

אֵל נָא תְהִי כַּמֶּת וְגו' וַיֹּאכַל חֲצִי בְשָׂרוֹ (יב, יב)

בפירוש הפסוק, ובעיקר במילים: "אל נא תהי כמת וגו' ויאכל חצי בשרו", ניתן לפרש שני פירושים:

האחד, על עצם הצרעת, שהיא צרעת מממארת בבשר הגוף עם כתמים לבנים, עד שהאדם שיש לו צרעת, מרגיש שחלק ממנו, מבשרו "נאכל" עד שמופיעים עליו כתמים לבנים אלו, וע"ז התפלל משה, שתתרפא מרים מהצרעת, הנראית כאוכלת הבשר.

פירוש שני אפשר לפרש, שהתכוין כאן משה בתפילתו על אחוות האחים שיש בינו לבין מרים, שעצם זה שאחותו מרים סובלת, זה כאילו חצי מגופו סובל, שכן שניהם נחשבים מאוחדים ומחוברים יחד.

את הפירוש השני מצאנו ברש"י, שכתב: "מאחר שיצאה מרחם אמנו היא לנו כאילו נאכל חצי בשרנו, כענין שנאמר (בראשית לז, כז) כי אחינו בשרנו הוא. וכן בד"ה "אשר בצאתו" כתב: מאחר שיצא זה מרחם אמו של זה שיש כח בידו לעזור ואינו עוזרו, הרי נאכל חצי בשרו, שאחיו בשרו הוא" עכ"ל. וכ"ה ברשב"ם, ועוד.

מאידך את הפירוש הראשון מצאנו בדברי האבן עזרא, שכתב וז"ל: "אל נא תהי כמת - אל עתה תהיה אחותינו כנפל המת, כאשר יצא מבטן אמו נאכל חצי בשרו, וכן בשר המצורע" עכ"ל, הרי שענין "אכילת הבשר" מתפרש על עצם הצרעת שבגוף. וכן נראה מדברי התוס' (הדר דקנים עה"ת) שכתב ז"ל: "ומיד שנכנס החולי דומה שנאכל מקצת הבשר" ע"כ.

ומעניין לציין, כי בדברי התרגום במילותיו הקצרות, רמוזים שני הפירושים גם יחד, שכן ביאר התרגום את פסוק י"ב לשון זו: "לא כען תתרחק דא מביננא ארי אחתנא היא צלי כען על בשרא מיתא הדין דבה ויתסי" עכ"ל.

והרי לנו שני הפירושים כלולים בדבריו, שכן בדבריו "ארי אחתנא היא", רמז הוא לדברי רש"י, שכיון שהיא אחותינו הרי היא נחשבת לנו כ"חצי בשרו", כחלק מאיתנו, וזה עצמו מכריח שעליך ה' לקבל את תפילותינו בעדה לרפאה.

ובדבריו הנוספים: "צלי כען על בשרא מיתא הדין דבה ויתסי", התפלל כעת על בשר המת שבה ויתרפא, מבואר כפירוש האבן עזרא, שפירש שמילות "חצי בשרו" הולכות ומתבארות על הכתמים הלבנים שיוצרת הצערת, שנראה כאילו בשר המצטרע מת, ולכן נוצרת הצרעת וזה צריך רפואה. וזה דבר לא מצוי שבדברי התרגום יתכללו ב' פירושים בפסוק אחד.

*

לקח ישראל ממעשה מרים

וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מִחֲצֵרוֹת וַיִּחַנּוּ בְּמִדְבַּר פָּאָרָן (יב, טז)

יש להבין, לשם מה השמיענו הכתוב פרט זה, שבני ישראל נסעו מחצרו לפארן, מיד אחר מעשה מרים.

ונראה שבא הכתוב ללמד, כיצד למדו ישראל לקח לעצמם ממעשה מרים. שכן למדו הם היטב כמה חמור עון לשון הרע, שלא החזיק השי"ת אפילו לאחותו של מנהיג ישראל, והענישה מיד בעונש חמור ומבייש שכולם ידעו ממנו. וזה גרם לכל ישראל לעשות חשבון נפש גדול, ולהתחזק במצוות שבין אדם לחבירו, להתרחק מן המחלוקת ולהרבות ולהגדיל את השלום בין איש ובין רעהו.

וזהו שאמר הכתוב: "ואחר" היינו אחר מעשה מרים והלקח הנלמד ממנו, "נסעו העם מחצרות", נסעו ישראל ממצב של מחלוקת, ממצב של "חצרות", שכל אחד עומד לעצמו וחושב על עצמו ועל ה"חצר" שלו, התחזקו בבין אדם לחבירו והרבו את השלום במחניהם. ולכן מתוך זה, באו ל"מדבר" המסמל ענווה והכנעה, כמדבר זה שהכל דשים ועוברים בו, שכן ענווה היא סמל השלום והאחדות, וזהו מדבר "פארן" אותיות "נרפא", ללמדך שמה שנרפא הנגע ממרים, גרם את כל החיזוק שנעשה במחנה ישראל בריבוי השלום והתחזקות בעיני בני אדם לחבירו.

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד', טורונטו - קנדה

בענין פסול קול בבן לוי

וּמִבְּנֵי חַמִּישִׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְבָּא הָעֵבֶדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד (ח, כה)

כתב הרמב"ם בפ"ג מהל' כלי המקדש ה"ח וז"ל: זה שנאמר בתורה בלויים ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה אינו אלא בזמן שהיו נושאים המקדש ממקום למקום ואינה מצוה הנוהגת לדורות, אבל לדורות אין הלוי נפסל בשנים ולא במומין אלא בקול שיתקלקל קולו מרוב הזקנה יפסל לעבודתו במקדש, ויראה לי שאינו נפסל אלא לומר שירה אבל יהיה מן השוערים עכ"ל.

ומקור הך ענינא הוא בספרי ובחולין כ"ד. ילפי' לה מקרא דדברי הימים ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד ופי' רש"י ויהי כאחד - אפילו זקנים במשמע: קול אחד - שצריכין לבשם את קולם שיהא נראה כקול אחד עכ"ל.

הנה במ"ש הרמב"ם שיתקלקל קולו מרוב הזקנה יפסל לעבודתו במקדש, יש לעיין הרי אם קלקול הקול הוא פסול בעבודת השירה מה לי אם נתקלקל מרוב הזקנה, או שקרה כן בצעירותו וגם ממקרא הנ"ל לא משמע חילוק בזה. וכבר עמדו בזה האחרונים ז"ל.

והנה יש לדייק בדברי הרמב"ם "אין הלוי נפסל וכו' אלא בקול שיתקלקל קולו וכו' יפסל לעבודתו במקדש", ולכאוי' הי' יכול לקצר ולומר אין הלוי נפסל אלא לכשיתקלקל קולו ותו לא.

אמנם דברי הרמב"ם מיוסדים בדקדוק על צירוף שני לשונות חז"ל, בספרי - ובספרי זוטא, שכן ז"ל הספרי כאן "אבל משנכנסו לארץ אין הלויים נפסלים אלא בקול" וכ"ה בחולין כ"ד. אמנם בספרי זוטא כ' וז"ל [ומבן חמישים שנה ישוב וגו'] ולא יעבוד עוד וכו' זה משא שהי' במדבר ומשבא לארץ כשיתקלקל קולו נפסל מלומר שירה. ע"כ.

ובדברי הספרי זוטא יש כאן משמעות שמוסב פסול הקול על מי שנאמר עליו ולא יעבוד עוד דהיינו זקן [ופי' במדרש לקח טוב "מפני שכוחו מתיש"ן] ועל זה קאמר ומשבא לארץ כשיתקלקל קולו, ולכאוי' הכוונה, שמי שנאמר עליו ולא יעבוד עוד - כשיתקלקל קולו נפסל לשירה. וכן משמע מלשון כשיתקלקל קולו והוה מצי למימר שמי שקולו מקולקל נפסל. ומשמע כנ"ל דקאי אלעיל מיני, דמי שהוא בן חמישים משורר והולך עד שיתקלקל קולו מחמת הזקנה.

ויתכן שפירש בזה הרמב"ם שפסול הזקנה הי' נוהג לפני ביאתן לארץ "בזמן שהיו נושאים המקדש ממקום למקום" ובזה פסלה תורה מבן חמישים ומעלה משום זקנה, אבל מביאתן לארץ ששוב לא היו נושאים המקדש, אין פסול זקנה כי אם בקול בלבד.

ולפ"ז נמצא שקלקול הקול גם הוא פסול זקנה הוא. וגדר הפסול הוא שאם נתקלקל קולו מחמת זקנה "יפסל לעבודתו במקדש" והיינו שאין לשורר עוד והפסול הוא בעצם כמו פסול שנים במדבר שעליו נאמר "ולא יעבוד עוד", ועל זה מוסיף הרמב"ם "יראה לי וכו" שלא נפסל לעבודה אחרת, והיינו משום שפסול הזקנה מיוחד הוא לקול בלבד ודו"ק.

משא"כ בצעיר אם נתקלקל קולו, אם כי יפסל כל עוד שקולו מקולקל משום קרא ד"קול אחד", וכן מוכח בסוטה י"ב: לע' משה הרמב"ם דאף בקטן נקרא שינוי קול מום לענין שירה, מ"מ אין זה פסול בעצם ולכשיתרפא שוב יחזור לשירתו ועדיין צ"ע בזה.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

על פי ה' יסעו

וּלְפִי הָעֲלוֹת הָעֵנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרָי כֵּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְמִקּוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּן שֵׁם הָעֵנָן שָׁם יִחַנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ט, יז)

"וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדת, ובערב יהיה על המשכן כמראה אש עד בקר. כן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה אש לילה. ולפי העלות הענן מעל האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל, ובמקום אשר ישכן שם הענן שם יחנו בני ישראל. על פי ה' יסעו בני ישראל, ועל פי ה' יחנו, כל ימי אשר ישכן הענן על המשכן יחנו.

ובהאריך הענן על המשכן ימים רבים, ושמרו בני ישראל את משמרת ה' ולא יסעו.

ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על המשכן, על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו.

ויש אשר יהיה הענן מערב עד בקר ונעלה הענן בבקר, ונסעו או יומם ולילה, ונעלה הענן ונסעו.

או ימים או חדש או ימים בהאריך הענן על המשכן לשכן עליו יחנו בני ישראל, ולא יסעו ובהעלתו יסעו.

על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו את משמרת ה' שמרו על פי ה' ביד משה".

כל המתבונן בפסוקים אלה, עומד משתומם לנוכח הכפילות ויתור הפסוקים, שאם כוונת התורה לומר שכל מסע בני ישראל היה ע"פ ה', היה די בכתוב הראשון, שאמר: "על פי ה' יסעו בני ישראל, ועל פי ה' יחנו". [וממה שאמר ובהאריך.. הוא מיותר לכאן]. וביותר תמוה שאחרי שאמר כל הזמנים שעמד הענן, חזר וכפל: "על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו".

א. עוד יש לדקדק שבפסוק הראשון שבו התורה מבארת שנסעו על פי ה'. כפל ג' פעמים 'בני ישראל'. "יסעו בני ישראל.. ובמקום אשר ישכן הענן שם יחנו בני ישראל, על פי ה' יסעו בני ישראל".

ב. עוד יש לדקדק מה שאמר: "כן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה אש לילה". שתיבת 'יהיה' אינה ברורה ולכאורה היה צריך לומר 'היה תמיד'.

ג. עוד יש להבין מה שאמר: "ולפי העלות הענן מעל האהל ואחרי כן, יסעו". שתיבת 'כן' מוטעמת בטעם מפסיק, ולכאורה הוא המשך אחד, שבהעלות הענן מעל האהל, 'אחרי כן נסעו'. ולמה עשה הפסקה בין תיבות 'אחרי כן' - ל'יסעו'. ועוד יש להבין מה שהוסיף וא"ו בתיבת 'ואחרי'. שהיה צריך לומר 'אחר כן'. ומשמע שהיה איזה דבר מפסיק [אחרי כן..] קודם שיסעו.

ואכן חז"ל (ספרי, הובא ברש"י) ביארו וז"ל: כיון שהיו ישראל נוסעים, היה עמוד הענן מתקפל ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה, תקעו והריעו ותקעו, ולא היה מהלך עד שמשא אומר קומה ה', ונסע דגל מחנה יהודה.

ויש להתבונן מנין לחז"ל לפרש כן הפך משמעות הכתוב, ועוד ויש להתבונן מדוע היה בא העמוד הענן דווקא אצל דגל יהודה, ולא לשאר עם ישראל. [ואף שיהודה היה הראשון, מ"מ מדוע רק במחנהו עמד כמין קורה].

ד. עוד יש לדקדק בלשון הפסוק שאמר "ולפי העלות הענן". שהיה ראוי לומר 'לפי עלות'. וכן מה שאמר "נעלה הענן". והיה מן הראוי לומר 'עלה הענן'.

ה. עוד יש לדקדק מה שאמר בתחילת הדברים "וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות". שלכאורה תיבות 'לאהל העדות' מיותרות, ועוד שהיה צריך לומר 'באהל מועד'.

למה נסעו ל"ח מסעות - ולא עמדו במקום אחד

ואכן יש להתבונן מה הטעם שהקב"ה הסיע את עם ישראל ל"ח פעמים ממקום למקום בכל ארבעים שנותם במדבר, ולא עמדו במקום אחד שהקב"ה היה בוחר בו, ואין לומר שנסיעות אלו היו מפני רצון עם ישראל שלא לעמוד במקום אחד, שהרי הכתוב מעיד שעל פי ה' נסעו.

וביאר רבינו האלשיך זיע"א: שהנה אמרו חז"ל (ש"ר נא, ג) שבניית המשכן הייתה לעדות לישראל שנמחל להם חטא העגל וז"ל: לכך נאמר "אלה פקודי המשכן משכן העדות". **עדות היא לכל באי העולם, שאין סליחה אלא לישראל, שנתרצה הקב"ה לישראל, שנאמר: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"**. (שמות כה, ח). שכיון שעשו ישראל את העגל, היו סבורים אומות העולם שאין הקב"ה מתרצה עוד לישראל, כיון שעשו המשכן והשרה שכינתו ביניהם ונהיה להם לעדות שנתרצה להם הקב"ה, משל למטרונית שנשאת למלך כעס עליה ופירש הימנה, אמרו שכינותיה שוב אינו מתרצה לה, לאחר ימים נתרצה לה, ובא לפלטין שלה, והיה אוכל ושותה עמה, ולא היו שכינות מאמינות, עד שהיו מריחים ריח הקטורת, כן ישראל והשכינה עכ"ל.

ובזה יש לומר שעד שלא היה משכן, עמוד הענן ביום ועמוד האש בלילה היה להראות שהקב"ה משרה שכינתו בניהם, ועתה שהוקם המשכן כיסה עמוד הענן את המשכן להראות דבר זה, ובזה מבואר מה שאמר: "וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות". כי במה שהענן כיסה את המשכן היה בכך עדות לכל העולם שהקב"ה משרה שכינתו בניהם ע"י המשכן.

ואמנם אין השכינה שורה אלא רק במקום קדוש ולא במקום טומאה. וידוע הוא שכל מקום שמקיימים בו תורה ומצוות הקדושה שורה שם. אבל במקום שנעשה בו עבירות הטומאה שורה שם ומסלקים השכינה משם, וא"כ בכל מקום שבאו אליו עם ישראל, כל זמן שעשו רצון הבורא ולא חטאו היה המקום קדוש, כי היה מקום לשכינה לשרות שם. אבל אם ח"ו עשו שלא כרצון ה', ממילא שרתה שם טומאה, ואז הענן היה מסייעם אל

מקום אחר, כי אין השכינה שורה במקום כזה, ובזה יש לבא הטעם שלא נחו במקום אחד, כי כל פעם שהיה איזה חטא הוצרכו לעבור מקום.

ואכן אין ספק, שרצונו יתברך היה שלא יחטאו כלל, וישכון עליהם ענן ה' תמיד מבלי הפסק ולא יצטרכו ללכת ממקום למקום, ובזה יש לבאר מה שאמר "כן יהיה תמיד הענן יכסנו". ולא אמר 'כן היה תמיד'. כי 'יהיה' הוא מלשון 'תקוה' כי רצונו יתברך היה שכך יהיה תמיד, שיכסה הענן את האהל, וישכון במקום אחד, ולא יצטרך כלל להסתלק משם. אבל, לפי שכשישראל חוטאים, ונשאר במקום רושם טומאה, שוב אין המקום ראוי להשראת השכינה, ועל כן היה הענן מסתלק משם, ומסיעם למקום אחר, ובזה מבואר מה שאמר "ולפי העלות הענן מעל האהל". ולא אמר 'עלות הענן', כיון שבא לרמוז שהענן לא היה 'עולה' מאליו, רק מכח מעשי ישראל היו הם ה'מעלים אותו', ועולה מחמת מעשיהם.

שראו שהענן מסתלק - היו חוזרים בתשובה

אלא שא"כ יקשה, מה יועיל מה שיעברו בני"י ממקומם אל מקום אחר, הלא הטומאה באה מעצם מה שחטאו, ולכל מקום אשר ילכו, יוליכו עמו את אותה רוח טומאה, וא"כ מה טעם מה שיעברו ממקומם אל מקום אחר. לזה באו הפסוקים לבאר, איך לפי העלות הענן מעל האהל, נעשו ישראל ראויים לשכון במקום אחר ולהסיר מעליהם רוח הטומאה. לזה מיד באה תורה ואמרה: "ולפי העלות הענן מעל האהל ואחרי כן". שמיד בהסתלקות הענן מעל האהל, היו עמ"י נותנים אל לבם, שלבטח קלקלו מעשיהם, ולכך נסתלק הענן. וזה שאמר 'ואחרי כן'. דהיינו עוד קודם שהיו נוסעים היו נותנים עמ"י את לבם ודעתם, למה שהיה קורה אחרי כן, כי הענן היה נקפל כקורה על מחנה יהודה, ורמוז בזה כי שבט יהודה קיבלו על עצמם את עול מלכות שמים בים, וקיבלו לקדש שם שמים, ובשביל כך זכו לעשות ממשלה בישראל, כמו שדרשו רבותינו (סוטה) עה"פ "היתה יהודה לקדשו - ישראל ממשלותיו". וכאשר נתנו אל לבם את כל זאת, ותיקנו דרכיהם, אז שבו לדרגתם הקודמת, ועל ידי כך, יכולים היו לילך למקום אחר, ששם אין מקום לרוח הטומאה כלל, באשר כבר שבו ישראל למעלתם הראשונה ע"י הרהור התשובה.

ולכן דרשו חז"ל שמיד בסילוק הענן עוד קודם הסילוק היה משה רבינו אומר: "קומה ה' ויפוצו אויביך". דהיינו שהיה מתפלל שיסורו המקטרגים מלפני ה', שהם אותם כחות טומאה שנוצרו ע"י אותו עון שעשו במקום ההוא, שהם עומדים לפניו יתברך לקטרג על ישראל ועליהם יאמר ויפוצו אויביך. ועל הגוים היה אומר "וינוסו משנאיך מפניך". כלומר כי עם ישראל כבר נחשבים 'אוהביך', כי שבו מחטאם. כי נתנו אל לבם בראות העלות הענן, ובראותם הרמוז שהענן התקפל כקורה על מחנה יהודה.

זאת ועוד. שהרי אמרו חז"ל שגלות מכפרת, ולכך שבא הענן לשכון במקום החדש לא שרתה בו טומאה ממה שחטאו מקודם, ולכך אמר "ובמקום אשר ישכן שם הענן שם יחנו". שהרי יכל לומר 'במקום אשר ישכון שם הענן יחנו'. אלא בא לומר שכמו שבמקום ששם 'הענן' לא היה בו טומאה שהרי לא היה מי שחטא במקום זה, כמו כן שם 'ישראל'. דהיינו

שגם עם ישראל זכו שישרה בהם שכינה והטומאה שהייתה מקודם הסתלקה ע"י מה שחזרו בתשובה.

בהאריך הענן - ימים מספר

עוד באה תורה להוסיף שהיה זכות לישראל שעל ידה נטהרו ישראל למרות שחטאו, והוא במה שלא היו מפקפקים לא בנסיעה לומר: טוב לנו במקום זה, או בחניה לומר אין דעתינו נוחה במקום זה. אלא היו נמשכים אחרי דבר האלוהים. ולזה אמר "על פי ה' יסעו.. ועל פי ה' יחנו".

ואמנם היה מקום לומר שאי"ז זכות במה שלא הרהרו אחר הבורא בהליכה ממקום למקום, שהרי ראו בפירוש את ההשגחה שהענן עלה ממקום מושבם. לזה הוצרכה תורה לבאר "בהאריך הענן.. ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על המשכן". שכיון שהיה זמנים שהענן עמד ימים מספר כמו בזמן שהמתינו למרים, ואז לא היה זה מפני חטאם, וא"כ היה להם מקום לומר כמו שאז הענן סילוק הענן לא הורה על חטאם, כמו כן בזמנים אחרים שעלה אחרי הרבה זמן, לא היה זה מפני חטאם. וכן בימים שהענן היה מערב ועד בוקר, שהלילה אינו זמן חטא, וכמו שאמרו חז"ל (שבת פט:): שבשעה שאדם 'ישן' אינו יכול לחוטא, וא"כ היה להם מקום להרהר, מאחר והענן שהא במקום זה לילה אחד, איזה חטא היה אפשר לעשות בלילה אחד שהקב"ה מאס בנו ועי"ז עלה הענן, ועם כל זה לא הרהרו בהשגחה ונסעו, באמרם כי אל דעות ה' הוא ידע.

וגם בזה היה מקום לומר שלא התלוננו על חניית לילה אחת, כיון שהיה בבחינת 'הולכי דרכים שנחים בלילה, בכדי שיכולו להמשיך במסעם, ולא שהיה זה 'חניה' ממש, ולכך לא התלוננו על זה שלמחרת נסע הענן, לזאת באה התורה לומר שאף שהיו כאן לילה אחד בלבד, מ"מ היה חניה ממש, שהרי "ונעלה הענן בבקר". ולמרות זאת לא הרהרו אחריו. ובזה מתפרש מה שאמר 'יום אחד'. 'או יומים'. וכן 'חודש'. להראות שכמו שהאמינו בחניה של חודש או יותר כך היה אמונתם ביום אחד, ולא תלו זאת בהליכת הדרך.

ולזה חזר ואמר בסוף "על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו את משמרת ה' שמרו על פי ה' ביד משה". לומר שהאמינו בה', וזה מה שאמרו חז"ל (ילקוט ירמיה רמז רסד) עה"פ "זכרתי לך חסד נעורייך. לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". (ירמיה ב ב). שאף שהיה לעם ישראל יכולת לומר בכל הנסיעות והחניות אלו שיש בהם קושי עצום לחולים, ולמעוברות, ולילודות, ולמניקות, ולילדים הרכים. ולמרות זאת נסעו ע"פ ה'. ביד משה. כי באמור להם משה לנסוע יסעו, לחנות יחנו, להתעכב יתעכבו, ולא יהרהרו. באופן, כי גם שהיה יתברך בעוונם משנה מקומם, לא היה עוזב אותם, כי מיד היו דבקים בקונם, נאמנים בבריתו וקיימים במאמרו. וזהו את משמרת ה', שהיה להם מאז יצאו ממצרים, שמרו בכל נסיעה. "על פי ה' ביד משה". דהיינו שהאמינו לדבר ה' שנאמר להם על יד משה אף שהם לא שמעו זאת מה' ממש.

ובזה ידוקדק היטב מה שכפל ג' פעמים בני ישראל. "ואחרי כן יסעו בני ישראל, ובמקום אשר ישכן שם הענן שם יחנו בני ישראל. על פי ה' יסעו בני ישראל, ועל פי ה' יחנו". כי

מה שאמר בני ישראל הראשון בא לומר שאף שחטאו והסתלק הענן מ"מ היו נותנים אל לבם לחזור בתשובה, ולזה קראם 'בני ישראל'. ושוב אמר שכמו במקום החניה לא היה שום טומאה, כך לא נדבקה הטומאה בישראל. [וכמו שביארנו לעיל הכפילות תיבת 'שם']. ושוב כפל לומר 'בני ישראל' לומר שהיה להם זכות שלא הרהרו אחר מידותיו במה שהיה מסתלק הענן וכנ"ל.

לתגובות: m0527660932@gmail.com

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס גבולות ישראל וקונטרס השביעית (אלעד)

פולמוס הבשר

מי יאכלנו בֶּשֶׂר (יא, ד)

**מאמר מאת הגאון רבי צבי פלמן שליט"א, רב שכונת נחלת
משה בני ברק ומגדולי המורים, בענין כשרות בשר מתורבת^{כה}**

א. מהו "בשר מתורבת" והנידונים ההלכתיים.

ב. האם יש על "בשר מתורבת" שם בשר ואיסור בשר בחלב.

ג. האם הבשר המתורבת שנלקח מן החי יש לאסרו משום אמה"ח ובשר מן החי.

ד. האם יש לאסור את "הבשר המתורבת" משום חסרון היתר שחיטה.

ה. האם אפשר להתיר תאי גזע ו"הבשר המתורבת" הגדל ממנו כדין תולעים שאינם נראים
לעין האדם.

ו. האם יש להתיר את תאי הגזע מצד הטעם של "מיא בעלמא הוא" והמתפתח ממנו יהא
מותר בכל ענין.

ז. האם יש להתיר "הבשר המתורבת" היוצא מתאי גזע האסורים מדין גידולי איסור בדבר
שזרעו כלה.

ח. האם יש להתיר "בשר מתורבת" היוצא מתאי גזע האסורים מדין ביטול התא "במצע
הגידול" של היתר.

*

^{כה} נכתב ע"י הרב ישראל בן שלום, מתוך שיעור שמסר בכינוס שע"י ועידת רבני אירופה בראשותו של הגר"פ
גולדשמידט שליט"א, שבה הופיעו מר ידידיה טובי' מנכ"ל חברת 'אלפא פרייס', (מפעל לצמיחת הבשר המתורבת
כתחליף לבשר בקר), ומר איתי דאנה סמנכ"ל 'סופרמייל' (מפעל לצמיחת הבשר המתורבת כתחליף לבשר עוף)
והחוקר הרב אביעד בר טוב ממכון 'מדע תורתך', והציגו את דרכי היצור של הבשר המתורבת המתחדש בארץ
ובעולם, ועתיד בשנים הקרובות לצאת לשיווק מסחרי ולהוות תחליף לבשר ולעוף המסורתי, ובפיהם בקשה לסלול
דרך בתנאי כשרות הבשר בכדי להציג מאכל השוה לכל בכשרותו עפ"י כללי ההלכה.

והגר"פ הקיף בשיעורו את כל עיקרי הנידונים שבו, ולאחר שפולמוס זה עדיין לא הגיע לשולחנם של גדולי ישראל
ופוסקי הדור שליט"א, הביא גם מאמרים שפורסמו בנושא, ובהם חילוקי דעות בין הכותבים, והביא הדבר בשם
אומרם. כדי לעורר לפני ת"ח בעלי ההוראה לשים עיונם בענין, מתוך תפילה כי יצא דבר ה' הלכה ברורה ומסוכמת
לטובת הכלל, ובעלי המפעל יכלו לברך על המוגמר להגיש דבר מאכל הבשר לדעת פוסקי ההלכה שיחי'.

מהו "בשר מתורבת" והנידונים ההלכתיים

א) הנה בנידון מה שקרוי "בשר מתורבת" (מלשון תרביית), או בשר מלאכותי, שמייצרים במעבדה מתאי גזע של בעלי חיים, רקמות בשר (רקמות שריר), בתנאים מלאכותיים המחקה את האופן שגוף הבע"ח מייצרים מתאי גזע את רקמת השריר, כלומר רקמת הבשר, נכי כידוע תאי גזע הם תאים שעדיין לא עברו תהליך התמיינות לקבוע איזה תא הוא יהיה, האם תא שריר כלומר רקמת בשר, או תא עצם, או תא שומני וכיו"ב, והתהליך הוא להפוך אותם לתאי שריר, דהיינו לתאי בשר, ולגדל אותם בתנאים שהם גדלים בגוף החי, כי לצורך גידולם והתחלקות התאים והתרבותם, עד שמייצרים רקמות בשר, זקוקים הם לתנאים מסויימים של מזון חלבונים סוכריים ועוד, שמקבלים בגוף הבע"ח, וזה מעודד את גדילת התא ע"י התפתחותו והתחלקותו לתאים רבים ולהפך לתאי שריר עד שנוצרת הרקמה הבשרית, ובתהליך המלאכותי מבודדים תאי גזע מבע"ח, ומניחים אותם ב"מצע גידול" שהוא כמין נוזל, הכולל את התנאים שהתאים זקוקים להתפתחותם והתחלקותם, ולהפיכתן מתאי גזע לתאי שריר, עד שהם מתפתחים לסוג רקמה של בשר, ועלו בזה כמה נידונים הלכתיים בנוגע לכשרות הבשר, ומתחילה יש לדון האם יש שם בשר על רקמה זו שנוצרה בתנאי מעבדה, ועוד יש לדון האם יש איסור של אינו זבוח על בשר זה שלא הותרה ע"י שחיטה, עוד יש לדון אם נלקחו התאים מבהמה טמאה או מבהמה טהורה בחייה האם יש לאסור את הבשר שנוצר מהם כבשר טמא או כאבר מן החי או לא, ויש בזה כמה נקודות לדיון:

האם התא עצמו אסור, או שפקע איסורו, גם אם הוא אסור האם יש להתיר את הבשר שנוצר מדין גידולי איסור, האם התא האסור בטל ברוב היתר כשהוא מעורב במצע הגידול בהיתר. ויש להקדים, כי ישנם מספר אפשרויות מהיכן נלקחים תאי הגזע, ויש בהם נ"מ לחלק מהנידונים.

א. בחו"ל הם נלקחים מבהמות לא טהורות, ובזה הנידון האם התאים אסורים כדין יוצא מן הטמא טמא, ומה דין הבשר המתפתח מהם.

ב. בא"י הם נלקחות משריר הצואר של עגל שמצוי בו תאי גזע, ובזה יש לדון האם התאים והבשר היוצא מהם יש בהם איסור אבר מן החי, או בשר מן החי.

ג. יש מפעלים שנלקחים התאים ע"י לקיטת תאים עובריים או טרום עובריים, לפני שהתמיינו, אם בשלב של טרום השרשה ברחם, שהתחיל התא להתחלק ועדיין לא נוצר עובר ואינו בגדר חי, ובזה אפשר דאין בו משום אבמה"ח ובשר מן החי, וכן בעופות מביצת תרנגול ביום הטלתה, שגם בזה אין חששות אלו קיימות.

ד. יש אפשרות לקחת התאים מבן פקועה שאינו חייב בשחיטה.

ה. אפשרות נוספת מבהמה טהורה לאחר שחיטתה, כשהתאים עדיין חיים, או בעודה מפרכסת וכבר הותרה ע"י שחיטה.

**מאמר מאת הגאון רבי צבי פלמן שליט"א, רב שכונת נחלת משה בני ברק ומגדולי
המורים, בענין כשרות בשר מתורבת**

ו. אפשרות נוספת שהוזכרה הוא משליה לאחר פרישתה מהפרה, ובוה צריך לדעת מה
דין השליא, ומה דין התא היוצא ממנו.

*

האם יש על "בשר מתורבת" שם בשר ואיסור בשר בחלב

ב) הנה בדין "הבשר המתורבת", שלא גדל והתרבה בגוף בע"ח, אלא בתנאי מעבדה, ובתנאי המעבדה נלקח תא גזע חי שנוצר ע"י בעל חי באופן טבעי, וע"י תהליך מלאכותי המחקה את התנאים מסביב הקיימים בגוף הבהמה הביאו להתמיינות והתחלקות התאים, באותו אופן שהם מתמיינים ומתחלקים בטבע, בגוף הבהמה, כלומר שהם עצמם מתרבים וגדלים ונעשים מתאי גזע לתאי שריר, עד שלבסוף נעשים רקמת בשר, יש לעיין האם יש עליו שם בשר כיון שנוצר באותם התנאים שנוצרים וגדלים בבהמה, או כיון שסו"ס לא גדל והתרבה בגוף החי, אין עליו שם בשר, והוא נידון כמוצר סנטטי בעלמא, והנ"מ האם הוא בשרי ואסור לבשלו ולאכלו בחלב, או שהוא פרווה ומותר מה"ת לבשלו ולאכלו עם חלב. ומצד עצם זה שמקורו של התא הוא מן החי אין לאוסרו לאכול עם חלב, דבגמ' בחולין (קי"ד א') אמרי', העצמות והגידים והקרנים והעטלפים שבשלן בחלב פטור, ואמרי' עוד שם, דם שבשלו בחלב פטור, ויליף לה התם (קי"ג ב') מדכתיב "לא תבשל גדי בחלב אמו" גדי להוציא את הדם, וכן פסק הרמב"ם בפ"ט ממאכ"א ה"ז, ומבואר דכל הנהו דבאים מן חי אבל אין עליהם שם בשר, לא נאסרו משום בשר בחלב, וא"כ ה"נ אם אין עליו שם בשר, אע"פ שמקורו בא מן החי שיש בו צורת בשר וטעם בשר, אפ"ה אין בו איסור בשר בחלב, והוא כמוצר סנטטי בעלמא, ומדרבנן יש לעיין אם יש בו משום מראית עין, אבל מה"ת מותר לבשלו ולאכלו בחלב, אבל מ"מ אפשר, דבענינינו יש עליו שם בשר.

ונחלקו בזה הדעות, הג"ר אשר וייס במכתבו בענין בשר מתורבת (וכן בספרו עה"ת "מנחת אשר" שמות תשפ"ב) כתב, לענ"ד ברור ופשוט, דכל שדומה לבשר בצביונו ורקמתו וטבעו, בשר הוא, ואין כלל נ"מ כיצד בא לעולם, ובשר זה בכל בדיקה מעבדתית יוכח שמדובר בבשר ממש, ע"כ. והוא שיחי' מוכיח כן, מסוגיא דמנחות (ס"ט ב'), דבעי ר' זירא, חיטים שירדו בעבים ע"י נס, האם כשרים לשתי הלחם, או דלמא לאו ממושבותיכם הוא, ע"ש בתוס' וברמב"ם פ"ח מתמידין ומוספין ה"ג, ש"מ דאי לאו משום מעוטא דמושבותיכם, אע"פ שלא גדלו בדרך טבעו של עולם בקרקע כ"א ע"י נס, אפ"ה כיון שהוא דומה לחיטה בצביונו ורקמתו, חטה היא. והכי מוכח נמי מסוגיא דסנהדרין (נ"ט ב'), גבי רבי שמעון בן חלפתא שנפלו לו בהמות מן השמים, ושאל בבי מדרשא אם הוא טמא אם טהור, ואמרו לו אין דבר טמא יורד מן השמים, ולא אמרו לו דאין זה בשר כלל כיון שלא בא מן החי, ש"מ דכל שהוא בשר בטבעו ובצביונו, אין נ"מ כיצד הוא בא לעולם, ובשר הוא לכל דיניו. ועוד כתב, דבניד"ד דבשר זה שורשו ומקורו בבשר טבעי, שמצאו דרך לגרום לתאי בשר בודדים להתרבות לכדי כמות גדולה של בשר, ועפ"י חוקי הטבע גדל והתרבה, ולא ע"י

מאמר מאת הגאון רבי צבי פלמן שליט"א, רב שכונת נחלת משה בני ברק ומגדולי המורים, בענין כשרות בשר מתורבת

מעשה נסים באו לעולם, נוגם התהליך להופכו מתאי גזע לתאי בשר הוא התהליך הטבעי שביצירת הבשר], מסתבר דלכו"ע דינו כבשר לכל דבר, ע"כ.

ובספר תחומין □ ל"ו משיג הרב זאב וייטמן על דבריו, מדברי החזו"א ביו"ד נדה סי' ק"י □ ס', שכתב בדין מפלת כמין חיה ועוף וז"ל: נראה דכל דיני בשר אין דינם תלוי בתכונת חומרם וצורתם, ואם נברא חתיכה של בשר, איננה נבילה ולא אינה זבוחה, ואפשר דמותרת אף בחלב, אלא כל דיני הבשר הוא בבשר החיים, (פי' בבשר הבא מן החי), ואם הפילה חתיכה של בשר, אע"ג דאין על החתיכה תורת חיים מצד עצמה, יש לה תורת חיים של אמה, לפיכך אם אמה טמאה גם על החתיכה איסור הטמאה, ואם אמה טהורה, הרי היא כבשר הפורש מן החי ואסור באכילה, ואשה שהפילה, תורת החתיכה כבשר מן החי של אדם, ע"כ. הרי דס"ל, דלענין שם בשר ודיניו, אין הדבר נקבע לפי צביונו ורקמתו וטבעו וצורתו בלבד, אלא צריך שיבא מדבר שיש בו תורת חיים, והיינו מדבר חי, ואמנם בהמה שירדה מן השמים כיון שהבהמה כעת חיה, ויש בה תורת חיים, אע"פ שלא נוצרה מן החי, אפ"ה הבשר שיש בה בשר הוא, אבל חתיכת בשר שהתפתחה במעבדה ולא בבהמה חיה, יש לומר דאין עליו שם בשר, ע"כ. ומ"מ עדיין יש לדון גם לפי דברי החזו"א, דאפשר דכיון שבשר זה מקורו מתאי גזע שנוצר מבעל חי שנוולד מזכר ונקבה, וזה התא מתפתח ומתחלק וגודל ומתרבה באופן שמתפתח בגוף החי, מתייחס גם תוספת זה למקורו להחשב כבא מן החיים, אף שהתפתח לא בבשר החיים כ"א על מצע הגידול באותם התנאים שהם גדלים בגוף החי. [וממש"כ החזו"א במפלת חתיכת בשר, דרק מפני שיש בה תורת חיים של אמה חשיב בשר, משמע דמצד מה שהבשר התפתח וגדל מתאים חיים שבאו מן החי כדרך גידול הבשר, לא סגי זה שיהיה עליו שם בשר. אפשר דזה גופא כוונתו במש"כ שיש על החתיכה תורת חיים של אמה, והיינו משום שמתפתח מתאים חיים שבאו מן האם, וא"כ ה"נ הבשר הגדל במצע הגידול ע"י תא חי הנלקח מן החיים אפשר דחשיב בשר, וצ"ע].

עוד כתב שם דאפשר, דלצורך שם בשר בעינין שיהא בו נפש דהיינו דם, כדכתיב (דברים י"ב כ"ג) "כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר", וכלשון הכתוב (בראשית ט' ד) "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו", ומה שגדל בתנאי מעבדה ולא מן החי בעל נפש ודם, לאו בשר הוא, ולכך אף שגדל מתא גזע הבא מן החי, כיון שאין בו נפש ודם, לא חשיב בשר, ולא דמי לבהמה שירדה מן השמים שיש בה חיות נפש ודם. וכתב עוד לפקפק על עיקר דברי הרב אשר וייס שכתב, שבשר זה דומה בצביונו ורקמתו וטבעו לבשר, דאפשר דכיון שחסר בו המרכיב המרכזי שיש בכל בשר, שהוא הדם והנפש, וגם אין בו עצמות, אי אפשר לומר עליו שכיון שדומה בצביונו ורקמתו וטבעו לבשר הרי הוא בשר, שהרי חסר בו מרכיבים יסודיים שיש בכל בשר.

הג"ר אשר וייס מביא מהגמ' בסנהדרין (נ"ט ב'), דרבי חנינא ורב אושעיא בראו עגל בספר יצירה ואכלו אותו, וכתב בספר "דרכי תשובה" ביו"ד סי' פ"ז ס"ק כ"ט בשם המלבי"ם (בראשית י"ח ו'), שבשר בהמה זו אין לו דין בשר, ומותר לאכלו בחלב, "והפתחי תשובה"

מאמר מאת הגאון רבי צבי פלמן שליט"א, רב שכונת נחלת משה בני ברק ומגדולי המורים, בענין כשרות בשר מתורבת

ביו"ד סי' ס"ב סק"ד כתב בשם השל"ה (פרשת וישב, צאן יוסף דף ל' ע"א), דבהמה זו שנברא עפ"י שמות ולא מצד התולדה, אין צריך שחיטה ואין בו איסור אבר מן החי, ע"ש, וא"כ משמע, דלא סגי אם טבעו וצביונו דומה לבשר חי שיהא עליו כל דיני בשר ודלא כיסוד דבריו דלעיל. וכתב לדחות, חדא דכל דבריהם שם נאמרו בדרך אגדה, ואין למדין הלכה מן האגדה, ועוד דאף לדבריהם דבשר שנברא בדרך נס ע"י ספר יצירה אינו טעון שחיטה, ואין בו איסור בשר בחלב, בניד"ד דבשר זה שורשו ומקורו בבשר טבעי, ועכ"פ בתאי גזע שנוצרו והגיעו מן החי במקורו, ומצאו דרך לגרום לתאים הללו להתמייין ולהתרבות ולהתחבר לרקמת בשר, ועפ"י חוקי הטבע גדל ומתרבה, י"ל דלכ"ע דינו כבשר לכל דבר.

בספר "רץ כצבי" (להרב צבי רייזמן, אקטואליה ח"ב) בסי' ח' אות ט', הביא את דברי השל"ה שבהמה שנבראה ע"י ספר יצירה בדרך נס ולא כדרכה, לא נאמרו בה דיני שחיטה, וכתב דהגר"נ גשטטנר בשו"ת "להורות נתן" (ח"ז או"ח סי' י"א) הקשה מסוגיא דמנחות (ס"ט ב') הנ"ל, בחיטים "שירדו בעבים, שפירשו התוס' שע"י נס ירדו, ואפ"ה אי לאו מיעוטא דדמושבתיכם" היה דינה כלחם טבעי וכשר לשתי הלחם, הרי דדיני התורה נאמרו אף בדברים שנוצרו בדרך נס ולא בדרך טבע העולם. וכתב לחלק בין דבר הבא בדרך נס ע"י מעשה בני אדם, כהביא דבהמה שנבראה ע"י ספר יצירה, לדבר הבא בדרך נס מן השמים, דזה דינו כשאר ברואי השי"ת בדרך הטבע ע"ש, ולפ"ז רצה הרב רייזמן לדמות, דה"נ בשר הנוצר ע"י מעשה בני אדם בתנאי מעבדה, שלא כדרך בשר הנברא בגוף בע"ח בדרך הטבע, לא נאמרו דיני התורה בבשר זה. אכן בתחומין ל"ו, במאמרו של הרב יעקב אריאל (בכשרות בשר מתורבת, באות ד'), דחה דבריו וכתב, דלא דמי כלל, משום דהכא הבשר המתורבת נוצר כולו מן התאים שהיו בבע"ח ע"י תהליך הדומה לגידולו הטבעי, שהוא ע"י התחלקות התאים ובנייתם, ולכך חל על הבשר שם בשר לכל דבר. וכן מביא בספר "רץ כצבי" שם (בעמודים קע"ב □ קצ"ה) בשמו ובשם עוד ת"ח לחלק, דהכא נוצר הבשר באותה דרך טבעית כמו שהוא גודל ומתפתח בגוף הבע"ח, ומצע הגידול נותנת לתא את התנאים הנצרכים לו להתפתח בדומה לתנאים שיש לו כשהוא גדל בגוף הפרה, ואז הוא מתפתח בדרך טבעית ע"י התחלקות והתרבות התאים, ובאופן זה אף שמעשה בני אדם מעורב בו, עדיין אפשר שיש עליו דין בשר לכל דבר, ואינו דומה לעגל שנוצר ע"י ספר יצירה.

ונמצא, דלפי דעתם של הרב אשר וייס והרי"א, הרקמה המיוצרת מתא ראשוני הבא מן החי, דינה כבשר גמור, ויש לדונו לפי מקורו, כי הוא מתייחס לבע"ח ממנו נלקח, כיון שמדובר בשכפול תאים שמקורם בתא הבא מן החי, בדומה להתרבות כל יצור מתאים בודדים לגוף שלם, ומה לי שהתפתח בתנאי מעבדה, וכיון שריבוי התאים דומה לתהליך הריבוי הטבעי הרי זה בשר לכל דינו. ועפ"י דבריהם הוסיפו וכתבו, דכל שהוציאו אותו מבהמה כשרה שנשחטה כדין, או ממפרכסת ששחיתתה התירתו, דינו כבשר כשר, והוא בשרי, ואם הוציאו אותה מפרה בחייה, יש לדון האם דינו כאבר מן החי או כבשר מן החי, ואם הוציאו אותה מתאים עובריים בימים הראשונים שלאחר ההפרייה, בטרם קליטת

**מאמר מאת הגאון רבי צבי פלמן שליט"א, רב שכונת נחלת משה בני ברק ומגדולי
המורים, בענין כשרות בשר מתורבת**

העובר בדופן הרחם, אפשר דעדיף טפי, דעדיין אין כאן בעל חי, ואין לדונו כאמה"ח ובשר מן החי, ומ"מ גם זה בשר הוא לכל דיניו וכנ"ל. וכך גם דעתו של הרב חנוך קהאן, אמנם הוא שיחי' עורר מקום לפקפק בזה, עפ"ד שו"ת "ציץ אליעזר" (ח"י סי' כ"ה פרק כ"ו) שכתב, דאדם שהושתל בקרבו לב שנלקח מאדם אחר בעודו פועם וחי, אף שהוא גורם עכשיו החיות באדם המושתל, אפ"ה לא נשתנה כלל זהותו של המושתל, כי ברגע שהלב נכרת מגופו של הראשון, בטל כל התייחסותו אליו, והוא בשר בעלמא ללא התייחסות, וכשנשתל בגוף השני הוא מקבל שם לב מחמתו, ופנים חדשות באו לכאן, ומתייחס מעתה רק אליו ע"ש, לפ"ז רצה לדון, כי גם תא גזע, כשהוא לעצמו אינו בעל חי, ואיבד את זהותו, וכשנהפך לרקמה במעבדה ע"ג מצע הגידול, אפשר שיש בו מרגע זה זהות מלאכותית חדשה, ולא מתייחס כלל לעבר, ע"כ. אבל נראה שהדברים חלוקים, כי אמנם כשדנים בזהות של אבר מסויים, לב תלוש הוא בשר ללא זהות, ורק בתוך גופו של המושתל הוא נעשה חלק ממנו ומתחדש בו זהות, אבל בענינינו, אין הנידון האם התא והמתפתח ממנו הוא בעל חי, אלא הנידון אם הוא בשר, ובזה הסברא נראית, דגם אם בעודו תא גזע בפני עצמו אינו בשר, אבל כשמתפתח ממנו רקמת בשר כמו בתהליך טבעי של התפתחות הבשר בגוף הבהמה, הרי זהותו הוא כפי מקורו, ולא נפרד ממקורו להחשב כפנים חדשות של זהות מלאכותית ולא כזהות שממנו בא התא לעולם, ודינו כבשר לכל דבר.

והנה אף שהזכרנו דעות המתירים שאין לו דין בשר מהטעמים שהוזכרו לעיל, וכן ראיתי עוד סברות להתיר מהטעם, דכיון שהבשר לא נולד בתהליך הרגיל, התוצאה לא קובעת אע"פ שזה דומה ממש לבשר אלא התהליך קובע, וכיון שהשתנה הדבר מהמקור שנלקח מהבע"ח, נחשב זה דבר חדש ואינו בשר. וכן מהטעם דכיון שהחומר נשתנה ונהפך לדבר אחר, פנים חדשות באו לכאן, שהרי הנוצר קיבל צורה שונה מאותו תא שממנו בא, ואינו בשרי כלל. מ"מ העיקר נוטה יותר כדעת הסוברים, שדינו כבשר לכל דבר, כי הצורה השונה שקיבל הנוצר מאותו תא שבא ממנו, הוא בעצם תהליך היווצרות הבשר, וזוהי התהליך הרגיל המתהווה בו, אלא שהתהווה מחוץ לגוף הבהמה עם אותן תנאים המתהווים בבהמה, ואפשר שבזה גם החזו"א מודה שדינו כבשר לכל דבר וכנ"ל, וצ"ע. אלא שיש לדון אם הוא מותר באכילה, והאם יש בו איסור אבר מן החי וכיו"ב.

*

האם הבשר המתורבת שנלקח מן החי יש לאסרו משום אמה"ח ובשר מן החי

ג) בנידון כשרות "הבשר המתורבת", הנה אם תא הגזע הראשוני נלקח מבהמה טמאה, יש לדון את התא כדין יוצא מן הטמא טמא, וכל הבשר המתפתח ממנו אפשר שיאסר מדין יוצא מן הטמא, [ובהמשך יבואר כמה נקודות שיש לדון בהם], וה"ה אם נלקח מעוף טמא, או מביצת עוף טמא, ג"כ יש לדון כיו"ב, אבל משום אבר מן החי ובשר מן החי אין לדון בזה, דבגמ' בחולין (ק"א ב') וברמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ד ה"י ופ"ה ה"א מבואר, דאיסור אמה"ח ובשר מן החי נוהג רק בטהורים.

**מאמר מאת הגאון רבי צבי פלמן שליט"א, רב שכונת נחלת משה בני ברק ומגדולי
המורים, בענין כשרות בשר מתורבת**

ואם נלקח התא מבהמה טהורה או עוף טהור לאחר שנשחטו כדין, ואפי' בעודה מפרכסת, לכאור' אין בזה מקום איסור כלל, שהרי נשחטה ואינו בא מן החי ולא מן האיסור, אלא דלמעשה אין עושים כן היום, לפי שעצם השחיטה פוגע בכח התרבות התאים אף אם נלקחו מהבהמה תיכף ומיד בעודה מפרכסת.

ואם נלקח התא מביצת תרנגולת שהיא עוף טהור, ואינה מן החי, לכאור' גם בזה אין מקום חשש איסור בתא ובבשר שנוצר ממנו.

אבל אם נלקח התא מבהמה טהורה בחייה, או מעוף טהור בעודו חי, בזה נחלקו הדעות, דבגמ' בחולין (ק"ב ע"ב) דריש מדכתיב "ולא תאכל הנפש מן הבשר" זה אבר מן החי, "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" זה בשר מן החי, ופרש"י (שם בע"א בד"ה במשהו) דמיחייב אמה"ח אע"ג דאין בו שיעור בשר, ואבשר מיחייב אע"פ שאינו אבר. וכן פסק השו"ע ביו"ד סי' ס"ב ס"א וס"ב. ומעתה יש לדון לענין התא הנלקח מבהמה בחייה, האם יש בו איסורים הללו, ואז גם מה שהתפתח ממנו יחשב כיוצא מן האסור ויאסר, ולכאור' מצד בשר מן החי י"ל דאין לאסור, דאע"ג דכשהיה בגוף הבהמה היה זה חלק ממכלל הבשר שבה, אבל כשהוא מבודד ואין בו כל המרקם של בשר, ובפרט בעודו תא גזע ולא תא שריר, י"ל דלכשעצמו לא חשיבא בשר, ואולי הוא כעצם, אבל לא כבשר. אבל מצד אמה"ח יש לדון, דהנה הרמב"ם בפ"ה ממאכלות אסורות ה"ב כתב, דאמה"ח בין שיש בו עצם בין שאין בו עצם אסור, ובספר "דרכי תשובה" יו"ד סי' ס"ב סק"ד הביא בשם ה"חקרי לב" (ח"א יו"ד סי' ל"ב) שנסתפק, בארכובה מן החי שיש בו רק עצם ואין בו בשר כלל, אי מיתסר משום אמה"ח, דכמו שמצינו באמה"ח דעצם משלים לבשר לשיעור כזית, ה"נ מיחייב על עצם גרידא אף אם אין שם בשר כלל, דמ"מ אבר מיקרי, או דלמא בעינן נמי מיעוט בשר לשם אבר, והסיק שם בדלא בשר לא מיחייב, ובשו"ת "פני אריה" סי' ע"ד הסיק, דעצם בלא בשר נמי אסור משום אמה"ח, ע"ש, וא"כ לענין אותו תא גזע הנלקח מבהמה בחייה, יש להסתפק האם דינה כעצם בלא בשר, ולדעת "הפני אריה" יאסר משום אמה"ח, או דלמא כיון שאינו עצם ממש ולא בשר, לכ"ע לא מיקרי אבר, ואין בו איסור כלל, והבשר המתרבה ממנו הוא בשר כשר לכ"ע, וגם בזה נחלקו הדעות, ולכאור' הדעת נוטה קצת דזה בעצמו ודאי דלא חשיב אמה"ח ובשר מן החי, ומ"מ אכתי י"ל דיש לאסרו מדין יוצא מן האיסור, דאף דהוא בעצמו אינו לא בשר ולא אמה"ח, מ"מ מקרי יוצא מאבר מן החי ומבשר מן החי, וא"כ אף שזה עצמו אינו אמה"ח ולא בשר, מ"מ יאסר מדין יוצא מן האיסור, ואף מה שגדל והלך ממנו אפשר דיאסר משום כך, וצ"ע.

וכשהתא נלקח מתאים עובריים בשלב טרום השרשה ברחם, או קודם לכן כשהתחילו התאים להתחלק בביצית, ועדיין לא נוצר עובר כלל, י"ל דזה ודאי אין בו משום אמה"ח ובשר מן החי, דלאו מן החי נלקח, ולכ"ע הבשר המתפתח מותר, ודב"ז צריך עדיין בירור לעניין מעשה.

*

האם יש לאסור את "הבשר המתורבת" משום חסרון היתר שחיטה

ד) במסכת חולין (ס"ז ב') מביאה הגמ' את דעת רבינא, "שדרני דבישרא", כלומר תולעים הנמצאים בין עור הבהמה לבשרה, אסורים באכילה, משום שאת חיותם הם קיבלו מהבהמה בעודה אסורה באיסור אבר מן החי, ומכיון שאין שחיטה לתולעים, איסורם לא פקע גם לאחר שחיטת הבהמה. והרמב"ם בהל' מאכלות האסורות פ"ב הי"ג כתב, שגם תולעים שגדלו לאחר שנשחטה הבהמה אסורים באכילה. והראב"ד משיג עליו, שדוקא כשגדלו בחיי הבהמה וקיבלו את חיותם מבהמה האסורה באיסור אמה"ח אסורים, כמבואר בגמ' וברש"י שם טעם האיסור, אבל תולעים אלו שקבלו את חיותם מבשר שחוטה, אף הם מותרים. וכך פסק השו"ע ביו"ד סי' פ"ד סט"ז, והוא דעת רוב הראשונים שם דרבינא אסר דוקא בתולעים שעלו בבשר בחיי הבהמה. ובספר "נאות יעקב" (סי' כ"ב סק"ו בהערה) ובספר "קובץ הערות" (סי' נ"ט) הביאו בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל, לבאר שי' הרמב"ם, דס"ל דהיתר השחיטה הוא היתר הנמשך, ולו יצוייר שהבהמה תגדל ותוסיף בשר לאחר שחיטתה, תוספת זו תאסר משום שאינו זבוח, כי השחיטה חלה רק על הבהמה שנשחטה, אבל בשר חדש זה שלא נשחטה לא הותרה אע"פ שנוצר מבשר שחוטה, ולכך תולעים אלו היוצאים מן הבשר ודינם כבשר, לא הותרו ע"י השחיטה, ע"ש. ולפ"ז דן הג"ר מנחם גענאך שליט"א (ראש מערכת הכשרות ב-OU) דאפשר, דה"נ בשר מתורבת הגדל ומתפתח במעבדה מתאי גזע של בע"ח, יש לומר דאם דינו כבשר, אף אם הבהמה נשחטה כדין, בין אם נלקחה בחייה ואין בו איסור אמה"ח, ובין אם נלקחה מהבהמה לאחר שחיטתה כדין, אפ"ה כיון שלא היה בעולם בשעת שחיטה, לא הותרה ע"י השחיטה, ודינה כדרני דבישרא שגדלו מן הבשר לאחר שחיטה, דאסור לדעת הרמב"ם.

והג"ר אשר וייס שליט"א במכתבו בענין בשר מתורבת ששלח לר' מנחם גענאך, השיב, דאין לאסור משום כך, חדא דהשו"ע ביו"ד שם פסק כשיטת רוב הראשונים, שדוקא תולעים שנוצרו בחיי הבהמה מהבשר אסורים, אבל אלו שנוצרו לאחר שחיטתה ולא קיבלו חיותם מבהמה האסורה, אינם אסורים משום חסרון שחיטה. ועוד דאף לדעת הרמב"ם, דוקא אותם תולעים היוצאים מן הבשר בדרך טבעו של עולם, לפעמים בחיי הבהמה ולפעמים אחרי מותה, הם נחשבים כחלק מבשר הבהמה וזקוקים להיתר שחיטה, אבל בשר זה שמתפתח ע"י מעשה אדם מתאי הגזע, ותא הגזע הוא ג"כ דבר שבלתי נראה לעין האדם ואינו גוש בשר, ודאי שאין הבשר החדש הזה נחשב כחלק ממש מבשר הבהמה שידרש לכך היתר שחיטה, אלא לגבי זה נחשב הבשר כפנים חדשות, ואין צריך היתר שחיטה על כך.

ועוד הביא שיטת ה"מרכבת המשנה" שמפרש בדעת הרמב"ם, דהטעם שהוא אסר אף אם נמצאו לאחר שחיטה, הוא משום, דאף שבתחילה לאחר שחיטה מיד לא נראו בה תולעים, מ"מ בתולעים שבבשר הבהמה לעולם יש לחוש שמא כבר היו בה בחייה קודם השחיטה, אע"פ שלא נראו בעליל, ע"ש. ולפ"ז בשר זה שהתפתח מחוץ לבהמה ולאחר

מאמר מאת הגאון רבי צבי פלמן שליט"א, רב שכונת נחלת משה בני ברק ומגדולי המורים, בענין כשרות בשר מתורבת

שחיטתה, לכ"ע אין לאסור. והביא עוד דב"מגדל עוז" נקט, דאף לדעת הרמב"ם אין איסור אלא בתולעים שנמצאו בבשרה בחיי הבהמה, והרמב"ם קיצר בלשונו, ע"ש. ולכך העלה לענין מעשה דודאי אין לאסור בשר זה משום חסרון היתר שחיטה.

*

האם אפשר להתיר תאי גזע ו"הבשר המתורבת" הגדל ממנו

כדין תולעים שאינם נראים לעין האדם

ה) הנה בנידון "הבשר המתורבת" שמגדלים אותו מתאים מזעריים הנלקחים מבע"ח. יש שרצו לדון, דהתא עצמו אין בו איסור כלל אף אם נלקח מבהמה טמאה, וממילא גם מה שמגדלים ממנו מותר בכל ענין, דהנה כתבו הפוסקים לענין איסורי תולעים, דכל שאין העין שולטת בו לא אסרה תורה, ובספר "ערוך השולחן" יו"ד סי' פ"ד סעיף ל"ו כתב בשם חכמי הטבע, שבכל מיני מים מצויים מלא ברואים דקים שאין העין יכולה לראותם, ובכ"ז מותר לשתותן, וגם כל האויר מלא ברואים דקים והאדם בולע מהם תדיר, ואין בהם איסור כלל, משום דלא אסרה תורה מה שאין העין שולטת בו, דלא ניתנה תורה למלאכי השרת, ע"ש. ולפ"ז אפשר, דה"נ כיון שזה התא הנלקח מבהמה, הוא אינו דבר הנראה כלל לעין האדם ואינו מורגש בחושי האדם, ואינו נראה אלא דרך מיקרוסקופ. (ובעלי המחקר כתבו, שגודלו הוא בין אלפית מילמטר לארבע אלפיות), א"כ אין בו איסור אכילה עוד, ואף אם בא מבהמה טמאה פקע איסורו. ולפ"ז רצו לצדד, דאף הבשר המתפתח ממנו ע"י פעולות שונות אין בו איסור עוד.

ולכאורה יש לחלק, דדוקא תולעים הללו, שמתחילת יצירתם אינם נראים לעין האדם, לא אסרה אותם התורה, שהתורה ניתנה לבני אדם ולא למלאכים, אבל הכא שאותם התאים היו חלק מגוף הבהמה הטמאה, והיה זה חלק ניכר מהרכב הבע"ח, שמורכב מריבוי תאים וזו היא מציאות הברואים, אלא שע"י מעשה בני אדם הפרידה חלק דק שבדק מגוף הבהמה עד שאינו נראה לרוב דקותו, יש לומר דבכה"ג לא נפקע ממנו שמו ואיסורו ממה שהיה בתחילה, ועדיין נחשב זה כחלק מהבהמה לכל דיניה.

וכע"ז ובתוספת טעם ראיתי שמובא בשם הרי"א (בתחומין ל"ה □ ל"ו) שכתב, דאע"ג שהרקמה (הבשר המתורבת) נוצרה מתאים מיקרוסקופיים שאינם נראים לעין האדם, ויצורים מיקרוסקופיים שאינם נראים, כגון חיידקים ותולעים שאינם נראים, מותרים, כי התורה לא אסרה דבר הסמוי מן העין, כאן אין דין התאים כן, דכיון שנלקח בידי אדם מבשר הנראה לעין, ובני אדם מטפלים בהם עד שהם מתרבים וניכרים, לא נשתנה דינם, והביא שכ"כ הגרש"ז אויערבך וצ"ל בשו"ת "מנחת שלמה" (תנינא ח"ב סי' ק' סק"ז) לענין איסור כלאים, בהרכבה הנעשית במעבדה ע"י הנדסה גנטית, שמרכיבים ומערבבים חלקיקי תאים של מיני עצים שונים, או שמרכיבים מבריה אחת לשניה וע"ז משנים את תכונותיה של השניה, דאף שכל חלקיקים אלו אינם נראים לעין האדם, וכל תא לכשעצמו אינו נראה

מאמר מאת הגאון רבי צבי פלמן שליט"א, רב שכונת נחלת משה בני ברק ומגדולי המורים, בענין כשרות בשר מתורבת

לעין, אפ"ה מכיון שאנשים מטפלים בחלקיקים אלו ומעבירים אותם ממין אחד לשני, נחשב זה כדבר הנראה לעיניים ולא בטל חשיבותן, ולא דמי לתולעים שאינם נראים, ע"ש. וא"כ ה"נ התא המטופל במעבדה, כיון שאנשים מטפלים בו, וגם הופכים אותו לבסוף לדבר מוחשי הניכר לעין, דין התא כדבר הנראה לעיניים, וכל שבא מאיסור. ה"ה נשאר באיסורו, והיוצא ממנו אסור כמוהו.

עוד יש להוסיף ולחלק, דהכא כיון שאותו תא קטן לא נאבד באויר העולם, אלא ע"י פעולות בני אדם הולך ומתפתח וגדל עד שנראה לעין האדם ונעשה חתיכה הראויה לאכילה, י"ל דעכ"פ לאחר שהלך והתפתח, נידונית עתה כפי מקורה הראשונה, שהרי התא הוא זה שהלך וגדל כדרך הגידול הטבעי שלו ע"י התחלקות והתרבות התאים, אלא שלא היה זה בתוך גוף הבהמה כ"א במעבדה שיצרו בני אדם. וסברא כזו הביא בספר "רץ כצבי" שם (עמוד ר"א) בשם הרב מרדכי אלתר בעמ"ס "חדרי סוכה" שכתב, דאף שהתא עצמו אינו אלא בגודל מיקרוסקופי, מ"מ אחר שנתגדל התא ע"י שכפול התאים, יש לדונו עתה כגדילה טבעית, ודומה הדבר לתולעת שנולדה מזו"נ ואינה ראית לבני אדם, דבודאי לאחר שגדלה ע"י מאכל וכיו"ב ונראית, אנו דנים אותה כפי מקורה, ודינה כתולעת אע"פ שבתחילה לא היתה נראית כלל לבני אדם, א"כ ה"נ אותם התאים, לאחר שנתגדלו דנים אותם כפי מקורם, ע"כ. ולמש"נ לעיל אפשר, דאותם התאים שהופרדו מבהמה ע"י מעשה בני אדם, אף שהופרדו לחלק דק כל כך, אפ"ה מעולם לא נעשו כחלק בלתי נפרד מהבע"ח שבאו מהם, ובפרט לסברת "המנחת שלמה" דכיון שהופרדו ע"י אנשים המטפלים בהם, לא איבדו את זהותם ושמן ואיסורם מעולם.

*

האם יש להתיר את תאי הגזע מצד הטעם של "מיא בעלמא הוא"

והמתפתח ממנו יהא מותר בכל ענין

ו) במסכת יבמות (ס"ט ב') אמרי', בת כהן שנישאת לישראל ומת בלא בנים, דחוזרת לבית אביה, עד ארבעים יום מותר לה לאכול תרומה, דאף אם היא מעוברת ממנו, עדיין אינו וולד הפוסל את אמו מלאכול בתרומה, משום דעד ארבעים יום מיא בעלמא היא. ופרש"י יצירת הוולד ארבעים יום. ובנדה (ל' ע"א) אמרי', דהמפלת תוך ארבעים אינה חוששת לוולד, דעדיין לא נגמרה יצירתו עד מ' יום. ובשו"ת "חוות יאיר" סי' ל"א התיר לאשה שזינתה להפיל עוברת בתוך ארבעים יום. משום דאכתי מיא בעלמא הוא, ולא עובר מיקרי. וכן בשו"ת "ציץ אליעזר" (ח"ז סי' מ"ח פ"א אות ח') הקיל בתוך ארבעים להפיל עוברת כשיש לכך סיבות רפואיות, משום דאכתי מיא בעלמא הוא. ומבואר דעד מ' יום שעדיין לא מתחיל צורת אדם, הרי זה מוגדר "מיא בעלמא".

ויש שרצה לדמות הנידון לענין אותם תאי הגזע הנלקחים מבע"ח, האם יש בהם חלות איסור של בהמה טמאה, או של אבר מן החי וכיו"ב, לסוגיא זו, שהרי בתוך ארבעים יום

מאמר מאת הגאון רבי צבי פלמן שליט"א, רב שכונת נחלת משה בני ברק ומגדולי המורים, בענין כשרות בשר מתורבת

בודאי נמצאים תאי גזע בעובר, ומזה הוא הולך וגדל, ואפ"ה הוא מוגדר כמיא בעלמא, א"כ משמע, שתא מצד עצמו לא מוגדר בשר, ואין עליו שם מחמת אפסיותו, ולכך רצו לומר, שאפי' אם הגיע התא מבהמה טמאה, הוא לא דבר אסור ולא בשרי, והיוצא ממנו כמוהו ומותר בכל ענין, ולא מיבעיא אם התא נלקח מתאי גזע עובריים שהתא נחשב מיא בעלמא, כהגדרת חז"ל לעובר בשלבי ההריון הראשונים, והיינו משום חוסר המשמעות שלו, אלא אפי' אם נלקח מבהמה, מ"מ כשהוא מבודד כתא גזע נפרד, איבד את מהותו, וכל האיסורין נפקעו ממנו.

אבל נראה, כי אין לדמות כלל סוגיות הללו לניד"ד, דהתם הנידון האם יש עליו שם וולד ועובר, וכל שלא עבר עליו מ' יום עדיין אינו מוגדר וולד ועובר, ולא אוסר את אמו בתרומה, ולא מטמא טומאת לידה, ואין עליו איסור של איבוד נפש, וכמו שהדבר פשוט שמותר להשמיד תאי גזע גם בעודו חי, ולגבי ענין זה הגמ' ביבמות מגדירה אותו מיא בעלמא, ומפרש שם רש"י דהכוונה, שעדיין אין כאן יצירת וולד, אבל כשדנים על אותו תא (המוגדר בלשון הגמ' מיא בעלמא) אם הוא דבר אסור או לא, אם הוא בשר טמא, והאם הנוצר ממנו מתייחס למקור, אין לכל זה שייכות לגמ' ביבמות ובנדה, והרי גם אותו עובר שהיה מתחילה מיא בעלמא בתוך מ' יום, כשעברו מ' יום הוא מתייחס למקור, ולא איבד את זהותו מפני כך שבשלב מסויים היה מיא ולא עובר, וא"כ גם אותו תא גזע, בודאי כשהתפתח אפשר שמתייחס למקור, ואף בעודו תא כשדנים אם הוא אסור או מותר, ולא אם הוא וולד או לא, אפשר שלא נשתנה דינו משום כך שהוא במצב מבודד כזה. שו"ר תשובה מהאדמו"ר ממאדז'יץ רבי חיים שאול שליט"א, שהובא בספר "רץ כצבי" שם (בעמוד קצ"א), שכבר חילק כדברינו וכתב, מה שהבאת בשמה מהגמ' בנדה לענין ארבעים ימים ראשונים של יצירת הולד שנחשב מיא בעלמא, הנה ההגדרה של מיא בעלמא אינו בהשוואה לבשר, אלא כלפי המושג של עובר, עד מ' יום נחשב מיא בעלמא, כי עדיין אין כאן צורת אדם, אלא צורת בע"ח אחרים, ומיום הארבעים מתחיל להיווצר צורת אדם, אבל אין מכאן ראיה לניד"ד האם לתא יהיה שם בשר או לא, ע"כ.

ויש להוכיח חילוק זה, דהנה במסכת תמורה (ל"א א') אמרינן, אפרוח שנולד מביצת טריפה מותר, ומפרש אביי הטעם, ביצה אימת גדלה (לאפרוח) לכי מסרחא, וכי אסרחא עפרא בעלמא הוא, כלומר פקע ממנו איסור טריפה. והתוס' בחולין (ס"ד א') ד"ה שאם שואלים, מניין שביצת עוף טהור מותרת באכילה, והרי היא יצאה מאבר מן החי, ולמה לא יאסר משום יוצא מאבמה"ח, ותירצו שזה נלמד משילוח הקן ע"ש, ומשמע דבלא לימוד היינו אוסרים ביצה משום יוצא מאבמה"ח, וקשה דביצה ודאי נחשב מיא בעלמא לגבי שם עובר, וזה לא יותר טוב מעובר תוך מ' יום שמוגדר מיא בעלמא ולא עובר, ואם מיא בעלמא זה סיבה גם להסיר מעליו איסורי בשר טמא ואבמה"ח וכו', א"כ גם ביצה זו לא תאסר משום אמה"ח, וכמו דביצת טריפה שהסריחה פקע איסור טריפה ממנו, כך אף בלא הסריחה, אלא ודאי מיא בעלמא של עוברים אינו כלל טעם להפקיע ממנו איסורין, ורק ביחס לשם עובר נאמרה הגדרה זו. וראיה זו הביא הרב יעקב אריאל (בתחומין ל"ו) לדחות

**מאמר מאת הגאון רבי צבי פלמן שליט"א, רב שכונת נחלת משה בני ברק ומגדולי
המורים, בענין כשרות בשר מתורבת**

את טעמו של הר"צ רייזמן להתיר את הבשר המתורבת שגדל מהתא משום איסור אבמה"ח, דכיון שנחשב זה מיא בעלמא אין עליו איסור אמה"ח. אכן בטעם החילוק כתב הרי"א בענין אחר, דגדר מיא בעלמא נאמר רק לגבי עובר אנושי, שעדיין אין עליו שם אדם כיון שאין בו צורת אדם עד מ' יום, אבל לגבי שאר כל העוברים של כל בעלי חיים, אין השלמת הצורה קובעת את גדרו, דלא מצינו זאת בבע"ח אחרים. ועוד כתב לחלק, כי עובר מתחיל מתא ראשוני שעדיין אינו אלא מיא בעלמא, כי עדיין לא התפתח ולא התמייין לאברים שונים, עד ארבעים יום שמתחיל להיווצר צורת אדם, אבל בשר מתורבת הלקוח מבהמה שצורתה גמורה, וממנה מתרבה הבשר בכמות, אפשר שאין להגדיר זאת מיא בעלמא, ע"כ. אולם החילוק השני לא תהיה באופן שלוקחים תאי גזע עובריים מביצית טרום עוברתי, שהוא עדיין מוגדר כמיא בעלמא, ובוה עדיין יש להתיר אף אם נלקחה מבהמה טמאה, ולמש"כ יש לחלק בענין אחר, ואין להתיר משום כך בכל ענין.

עוד יש שחילקו, (בספר אסיא ט"ז, במאמר מהרב אביעד בר טוב והרב דוד פוקס, בענין בשר מתורבת, פרק ג' עמוד 31), דאף אם נאמר שאין איסור אכילה בתאי גזע שנלקחו מן החי, ואין דינם כדין בע"ח שממנו נלקחו, משום דמיא בעלמא הוא, ומשום כך אינם נחשבים בשר כלל, אפ"ה כיון שיש לו הרכב הגנטי מאותו בע"ח ממנו נלקח, א"כ לאחר שהתפתח ונעשה לבשר, חוזר וניעור למעמדו הראשון ממנו נלקח, בדומה לעובר שהיה בתחילה מיא בעלמא וכשהתפתח לוולד חוזר למעמדו ממנו הגיע מכח הרכב הגנטי והרצף הישיר בינו להוריו, ואף כאן לאחר שהתרבו, חוזרים להיות בשר גמור כמקור ממנו הגיעו, ואף שיש לחלק בין עובר שהתפתח כדרכו של עולם, לתאי גזע הללו שהתפתחו ע"י מעשה אדם, ובוה אולי נשאר בגדר מיא בעלמא אף כשקיבלו צורה של בשר, מ"מ אין לנו הכרח ומקור לחילוק זה. ואולם לפי חילוק זה אפשר, שדוקא אם נלקחו תאי הגזע מבהמה טמאה, שייך לומר לגבי זהות המין דאף שהי' בתחילה מיא בעלמא והתא עצמו היה היתר, מ"מ כשהתפתח למציאות של בשר, חוזר וניעור זהותו למקורו ואסור, אבל אם נלקח מבהמה טהורה חיה שיש בה איסור אבר מן החי, או מנבילה שאסורה משום נבילה, כיון שהוא ענין של איסורים ולא זהות המין, ואין לזה שייכות לזהות הגנטית. י"ל דבשעה שנלקחו תאי הגזע ונעשו כמיא בעלמא פקע איסורם, ולאחר שפקע והותר, אף כשחזרו להיות בשר, האיסור אינו חוזר וניעור. ואולם למש"כ לעיל, דהגדרת מיא בעלמא לא נאמרה בנוגע לשם בשר ובנוגע לאיסורים שעליו, עדיין אפשר, שגם אם נלקחו מבהמה טהורה מן החי וכ"ש מנבלה, ישאר האיסור בעינו. ואולם אם נלקחו מבהמה שחוטה כדין, או אם נלקחו תאי גזע עובריים מביצית טרום עוברתי, או טרום השרשה ברחם, דעדיין אינם מוגדרים כעובר ואין בהם איסור אבר מן החי ולא איסור אחר, אפשר שכל שנלקח מבהמה טהורה אין בהם איסור כלל, אבל אם נלקח מטמאה עדיין י"ל, דלאחר שהתפתח כבשר, הרי זה דומה לוולד שהתפתח מאותן מיא בעלמא, שבנוגע למינו ולזהותו חוזר וניעור למעמדו ממנו הגיע, מכח הרכב הגנטי והרצף בינו למקורו, ובשר זה שם בשר טמא עליו ואסור באכילה.

*

האם יש להתיר "הבשר המתורבת" היוצא מתאי גזע האסורים

מדין גידולי איסור בדבר שזרעו כלה

ז) במסכת תרומות פ"ט מ"ו תנן, הטבל גידוליו מותרין בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה גדולי גדולין אסורין, איזהו דבר שאין זרעו כלה, כגון הלוף והשום והבצלים. וכן פסק הרמב"ם בפ"ח מהל' מעשרות ה"ו. ומבואר דהזורע זרעי איסור, כגון גרעיני חיטה שהם טבל, דין הגידולים שיצאו מן הזרע הוא, דכל שהזורע המקורי כלה לאחר שתילתו בקרקע, הגידולין מותרים, וכל שלא כלה, הגידולין אסורין. ובספר "קרן אורה" עמס"כ נדרים (נ"ז ב') בד"ה בצל הקשה, ויש לדקדק, אמאי לא יהיו כל גידולי איסור אסורין מטעם כל היוצא מן הטמא טמא. ויש לומר, דכיון דהזורע עצמה נרקבת ואח"כ היא גדלה, דהא זרעו כלה, א"כ פקע איסורו, ולא יוצא מן הטמא הוא, כדאמרי' בגמ' דביצת טריפה מותרת משום דמסרחא, והויא כעפרא ופקע מיניה איסור טריפה. עוד כתב "הקרן אורה" טעם אחר, דגידולי הפירות והצמחים לא באו לכלל זה דיוצא מן הטמא, משום דהגידולין הם בריה חדשה, ועיקר גדילתן הוא מן הארץ והאוויר, ולא כוולד טריפה הוא שמתגדלת בבטן אמה הטריפה, ע"ש. ומבואר דאף שבודאי הגידולים הם מאותן תאי גזע הנשארים מהזורע הנרקב, אפ"ה כיון שהזורע עצמו נרקב וכלה, ועוד שעיקר גדילתן של הגידולים הוא מן הארץ והאוויר, נחשבים הם כבריה חדשה, ולא כיוצא מן האיסור, ולכך מותרים, ומ"מ בזרעי איסור שאין זרעו כלה הגידולין אסורין, ומשמע בקר"א שם, דלטעמו הראשון האיסור בזה הוא משום יוצא מן האסור, דכיון שזרעו קיים נחשבים הגידולים כגדלים גם מהזורע, אע"פ שודאי גם הקרקע והאוויר גורמין גדילתן, ולטעם השני אפשר שהוא מדרבנן, ע"ש.

ולענין בשר מתורבת הנוצר מתאי גזע שהם עצמם אסורים, נחלקו הדעות האם יש להשוותו לגידולי טבל בדבר שזרעו כלה, ולהתיר הבשר אע"פ שבודאי באו מאותן תאי גזע האסורין, או לא, דהנה בגדר דבר שזרעו כלה, כתב בספר "דרך אמונה" פי"א מהל' תרומות הכ"א ס"ק קצ"א בשם הרמב"ם בפיה"מ דהיינו, שהזורע נרקב באדמה ולא נשאר ממנו אלא כמו גידין דקין בארץ, וממנו צומח אח"כ הפרי, ע"כ, וא"כ ה"נ אותן תאי גזע הראשונים שנלקחו מהבהמה, הרי לאחר תהליך התחלקותם והתמיינותם הם נעלמים, ואף אם ישאר משהו שבמשהו ממנו, בודאי הוא פחות מאותן הגידין דקין הנשארים בארץ בדבר שזרעו כלה אשר מהם צומח אח"כ הפרי, וא"כ גם אם מהם צומח אח"כ אותו בשר מתורבת, לכאורה אין לאסור את אותו בשר שהתרבה וגדל מכחו של התא הראשון משום איסור יוצא מן הטמא טמא, ובפרט שעדיין אין הדברים מוכרעים האם בכלל נשאר משהו מאותן תאי גזע הראשונים, או שנעלמו כליל לאחר התמיינותן, וכיון שדינו כדבר שזרעו כלה, א"כ לסברא הראשונה של "הקרן אורה", אין בזה איסור של יוצא מן הטמא, דאף אם התא היה אסור, מ"מ כשנחלק ונעלם פקע איסורו, ולא חשיב יוצא מן הטמא, ולסברא השנייה שכתב הקר"א, אפשר דגם בשר זה לא דומה לוולד טריפה שכל עיקר גידולו הוא מאמו, אבל בשר מתורבת זה, אמנם באו מאותן תאי גזע האסורין, אבל עיקר התפתחותו וגדילתו הוא ממה

**מאמר מאת הגאון רבי צבי פלמן שליט"א, רב שכונת נחלת משה בני ברק ומגדולי
המורים, בענין כשרות בשר מתורבת**

שניזון ממצע הגידול שבו מונח, וכן מהתנאים האחרים שבהם מניחין אותם, שהם מאפשרים את המשך התפתחותם, ודומה הדבר להזרעים שעיקר גדילתן של הגידולין היוצאים מהם הוא מן הארץ והאוויר, ולכך נחשבים בריה חדשה ומותרים, ה"נ כל שהמצע הגידול הוא של היתר, מדברים צמחיים וסנטטים בלבד כנהוג היום, יש להתיר גם את הבשר הגדל וצומח ממנו.

אולם יש שכתבו לחלק בין גידולי טבל לבשר המתורבת, דבגידולי טבל הגידולים אינם נוצרים רק מכח הזרע הראשון, אלא הקרקע מוסיפה גם כן כח גידול משלה, והזרע משתרש בקרקע ומתמזג בקרקע ונפסד ונרקב בקרקע, ולכך מתבטל הזרע בקרקע, וכשנוצר זרע חדש הר"ז נחשב שנוצר מהקרקע, ופנים חדשות באו לכאן, ובטל האיסור לגמרי, אבל בבשר מתורבת, ההתרבות נוצרת מיניה וביה בלבד, שמתחלק התא הראשון וחוזר ומתחלק, והכל בא מכח העיקר הראשון בלא גורם אחר, ומצע הגידול והתנאים הסביבתיים הזקוקים להתפתחותו אינו אלא כמזון ותנאים המאפשרים לתאי הבשר הראשונים להתחלק ולהתרבות, ואין התאים נשרשים במצע ומתבטלים בדומה לזרעים הנשרשים בקרקע ומתבטלים אליו, ולכך אף אם העיקר נעלם אין הגידול במצע מבטל את העיקר להחשיבו כגידול חדש ופנים חדשות, אלא עדיין נחשב זה כיוצא מן האיסור, ודומה הדבר יותר לגידולי אויר ולא לגידולי קרקע שהמקור מתחבר לקרקע, כי בבשר זה אין חיבור מהותי, ודומה יותר לפיטריות הגדלים מהאוויר, וכיון שההתרבות בעצם נוצרת מיניה וביה, עדיין יש לאסרו משום יוצא מן האיסור לסברת הקרן אורה הנ"ל, ובסברא זו מצינו אריכות בתחומין ל"ו אות ג' ובתחומין מ"ב אות ו' בשם הג"ר מרדכי גרוס, ע"ש.

אכן הרבנים המתירים פקפקו מאד בחילוק זה וכתבו, שאמנם בשלב הראשון של גידול תאי הגזע, בו אנו גורמים להם להתחלק כמה שיותר, כדי שיהיו ריבוי תאים ונוכל להפיק מהם רקמת שריר בשרי, אכן הם מתרבים מיניה וביה, אבל בהמשך במצע הגידול, כשגורמים להם להפך לסיבים של שריר ולרקמת שריר, ולהמשיך לגדלם ולהרבותם, ודאי שעיקר ההתרבות היא מכח מצע הגידול וחומרי הגדילה ומגוון החלבונים המזינים, שהם משנים את פני התאים מתאי גזע להקמת שריר, ואין הבדל בין התהליך שעובר הזרע בקרקע והופך לצמח, לתהליך הגידול של התא שמשנה את פניו והופך לבשר, וגם כאן יש את הסברא של פנים חדשות באו לכאן, אף שאין פעולת השרשה ממש של התא בדומה להשרשת הזרע בקרקע, ואין ההתרבות מגיע רק מיניה וביה ע"י התא המקורי המתחלק להרבה תאים דומים, אלא יש כאן שינוי פנים מוחלט שנוצר ומתפתח ע"י צד נוסף, שהוא מצע הגידול, המביאו לשלב הסופי, בדומה לזרע הנזרע באדמה שגם לו יש את התאים הראשונים ממנו מתפתח הצמח, ובכל זאת נידון כפנים חדשות, ה"נ מצע הגידול הוא חלק מהותי בהפיכת תאי הגזע לרקמת שריר ולהמשך התפתחותו, וא"כ גם לסברתו השנייה של הקר"א לכאן יש לדמותו לגידולי טבל שהם מותרים. זהו עיקר הנידון שיש בזה, איך להתייחס בנוגע למצע הגידול בו מונחים תאי הגזע המקורים והולכין וגדלים ומשתנים

מאמר מאת הגאון רבי צבי פלמן שליט"א, רב שכונת נחלת משה בני ברק ומגדולי המורים, בענין כשרות בשר מתורבת

לרקמת שריר, האם כזרעים המושרשים באדמה שגידוליו מותרים, או כיוצא מן האיסור שהוא אסור.

ולכאורה נראה, דהך פלוגתא הוא בתא גזע הנלקח מבהמה טהורה בחייה, דאף אם התא יש בו איסור של אבר מן החי או בשר מן החי, מ"מ אפשר שהגידולים שצמחו והתרבו ממנו לא יאסרו כמוהו, ודינם כגידולי היתר, דומיא דגידולי טבל שהם מותרים, אבל תא גזע הנלקח מבהמה טמאה, והנידון הוא ביחס מין הבשר אם הוא מתייחס למין בשר טמא או לא, יש לומר דמה שיש צד נוסף המסייע בגידולו, לא יפקיע ממנו שם בשר טמא, כיון שנתרבה מבשר טמא והוא כמוהו, ולא דמי לגידולי טבל המותרים. וכך ראיתי שכותב באסיה (ט"ו) במאמרו של הרב אביעד בר טוב והרב מרדכי פוקס בענין בשר מתורבת, (בפרק ג' עמוד 33), שאפילו אם נדמה את תאי המקור כדבר שזרעו כלה להתיר את הבשר, כל זה בנוגע לדיני איסור והיתר, אך לענין זהות המין ואיסור התלוי במין תאי המקור, מסתבר שהזהות נשמרת בכל ענין, והתוצר יהיה אסור, ואף אם ניתן להתיר בשר בהמה טהורה שנלקט מתאי גזע של נבילה או מן החי, לא ניתן להתיר באופן זה בשר חזיר וכיו"ב שיהיה כשר לאכילה, ע"ש. אכן אפשר שאין הדברים מוכרחים, די"ל דכיון שהבשר שהתרבה והתפתח לא גדל בתוך בהמה טמאה, אין דינה כבשר טמא בעצם, ורק מדין יוצא מן הטמא יש לאסרו, ולענין איסור זה י"ל, דכיון דגדל ע"י מצע הגידול וזרעו כלה, חשיב זה פנים חדשות, ולא מיתסר משום יוצא לדעת המדמים בשר זה המתרבה במצע הגידול לזרע של איסור הנזרע בקרקע ונעשה צמח, ולדעתם אף בזה יש להתיר, וצ"ע.

*

האם יש להתיר "בשר מתורבת" היוצא מתאי גזע האסורים

מדין ביטול התא "במצע הגידול" של היתר

ח) כתב השו"ע ביו"ד סי' צ"ח ס"א, איסור שנתערב בהיתר מין בשאינו מינו, אם אין שם עובד כוכבים לטעמו משערינן בס'. וכתבו הט"ז בסק"ג והש"ך בסק"ו, דצריך ששים מן התורה, כיון שעד ששים מרגישין בהיתר טעם האיסור, וקיי"ל טעם כעיקר אסור מדאורייתא. ובשו"ע שם בסי' פ"ז סעיף י"א כתב, המעמיד גבינה בעור קיבת נבילה וטריפה ובהמה טמאה, אוסר בכל שהוא, ופי' הרמ"א, משום דדבר האסור בעצמו ומעמיד, אפילו באלף לא בטיל. וכ"כ הרמב"ם בפט"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ו, ופירש שם הטעם, משום דכשהאיסור הוא מעמיד, הרי הדבר האסור הוא הניכר והוא שעשה אותו גבינה, ולכך לא בטל ואוסר בכל שהוא. ולפ"ז יש לעיין, "בבשר מתורבת" הבא מתאי גזע של בהמה טמאה, דאי נימא שהתא עצמו אסור כדין היוצא מן הטמא טמא, וכן בתאי גזע שנלקחו מבהמה טהורה בחייה, אי נימא דהתא עצמו אסור משום יוצא מאבר מן החי או משום בשר מן החי, או כשהוא בא מנבילה, אכתי יש לומר, דכיון שלצורך גידולו והפיכתו לתאי שריר, ולצורך התרבותו והתחלקותו, מערבבים אותו בתוך מצע הגידול, שהוא כמין נוזל הכולל מרכיבים שונים הזקוקים להתפתחותו, וכהיום נעשה מצע הגידול כולו מדברים צמחיים

**מאמר מאת הגאון רבי צבי פלמן שליט"א, רב שכונת נחלת משה בני ברק ומגדולי
המורים, בענין כשרות בשר מתורבת**

וסנטטים שהם דברים של היתר, ויש בהם ס' כנגד התאים המעורבים בהם, והתאים אינם ניכרים כלל, א"כ בטלים הם הס' ונעשו היתר. אבל יש לומר, שהתא הנלקח מהבהמה, כיון שהוא המתרבה ומקיים את עיקר תהליך התרבות התאים ויצירת הבשר, ומצע הגידול הוא המסייע ומעורר את התאים להתרבות ולהתחלק ולגדול, אבל עיקר היצירה היא מן התאים עצמם, א"כ נחשב זה מעמיד, והרי הדבר האסור הוא הניכר, והוא שעשה אותו בשר, ולא בטל ואוסר בכל שהוא.

מיהו אכתי אפשר, דאף שהתאי גזע האסורים נחשבים כמעמיד, אפ"ה יש דין ביטול בתאי גזע הללו, דהנה הרמ"א ביו"ד שם סי' פ"ז סי"א כתב, דדבר האסור ומעמיד דלא בטל, היינו דוקא אם לא היה שם מעמיד אחר רק האסור, אבל אם היה שם ג"כ מעמיד היתר, הוי זה וזה גורם ומותר אם איכא ס' נגד האיסור. וכ"כ השו"ע באו"ח סי' תמ"ב ס"ה ובמ"ב ס"ק כ"ה, דאם העמיד גבינות בשמרי שר של חמץ, אפי' יש בהגבינות שישים נגד החמץ חייב לבערם, דדבר המעמיד לא בטיל, וכתב המ"ב בשם המג"א בסק"ט, דדבש שהחמיצו והעמידו בשמרים של חמץ, ולא היה בו די להעמידו, ועירב בו גם שמרי דבש של היתר, ובצירוף שניהם הועמד, הרי זה מותר בפסח אם יש בו שישים כנגד שמרי החמץ, דכל זה וזה גורם להעמידו (פי' איסור והיתר הגורמים) הרי זה מותר אם אין כח באיסור לבדו להעמידו, ע"ש, וא"כ לפ"ז ה"נ יש לומר, דכיון שאין בכח התא של איסור להעמיד ולגדל את הבשר אלא עם מצע הגידול שהוא של היתר, חשיב זה וזה גורם, וכיון שיש בתערובת שישים כנגד האיסור ה"ז בטל ומותר. ובספר "רץ כצבי" (שם) בסי' ח' אות ו' העלה הר"ר צבי רייזמן טעמים אלו להתיר את הבשר המתורבת, אף אם תאי הגזע מוגדרים כדבר האסור, משום דין ביטול בששים, דהתאים ומצע הגידול שניהם נחשבים מעמיד לגבי הבשר הנוצר, ומעמיד של איסור ושל היתר בטל בס'.

אכן בתחומין ל"ו משיג הרב יעקב אריאל על כל עיקר היתר זה של תערובת וביטול בס', וכתב שם, דתערובת שייך כששני מרכיבים מעורבבין באותה מדה, כגון מאכלים מעורבים או מבושלים יחד, אבל בענינינו, תאי המקור הם בלבד ההופכים לרקמת שריר ולבשר הגדל, אבל שאר חומרי ההזנה אינם חלק מהצומח וגדל, ואולי הם רק נבלעים בהם או שהם נשטפין החוצה, אבל בכל ענין הם לא מתפתחים ונעשים שריר, ורק האיסור עצמו הוא זה שמתרבה, וכל היוצא ממנו אסור כמוהו, וא"כ לא שייך זה כלל לדין תערובת, ואין כאן ביטול בדבר אחר כלל. וביאר שם דהמתירים סברו, שמכיון שמוסיפים שומנים וחומרים נוספים, ומגדלים את התאים על מצע הגידול, כל החומרים הנוספים הם הרוב והאיסור בטל מהם, אבל הנחה זו אינה מדוייקת, מפני שהחומרים האחרים רק מאפשרים לתאי הגזע להתרבות, אולם המוצר הסופי הוא תוצר ישיר של התאים הראשונים האסורים, והם המרכיבים הבלעדיים שלו, ולכן המוצר הסופי אסור כמוהו, ומביא בשם הר"י שפיץ שכבר עורר על כך בתחומין ל"ה, וכלשונו שם, כי תאי הגזע הם אבני הבנין של המוצר המוגמר, והמרכיב המעמיד את צורתו, לעומת החומרים האחרים המעורבים שהם נחשבים רק כתמריץ לגדילתן, ע"כ.

**מאמר מאת הגאון רבי צבי פלמן שליט"א, רב שכונת נחלת משה בני ברק ומגדולי
המורים, בענין כשרות בשר מתורבת**

ובתחומין מ"ב מביא הרב זאב וייטמן (במאמרו על בשר מתורבת באות ו' עמוד 106 ב"עמדת האוסרין") בשם הג"ר מרדכי גרוס שכתב שאין מקום להתיר את תאי הגזע הראשונים מטעם ביטול, מכיון שדינם כדבר המעמיד שאינו בטל, וגם אין להתירו מטעם זה וזה וגורם, (פי' מפני שמצע הגידול שהוא של היתר ג"כ גורם לגדל את הבשר), מכיון שכאן תאי הגזע בלבד הם הגורמים היחידים, ומצע הגידול רק מאפשר להם להתרבות, והכל נגרם רק ע"י תאי הגזע. אולם הוא משיג על דבריו וכותב, שגם אם תאי הגזע עצמם אכן אסורים כהנחה זו, עדיין לא ברור מדוע אין כאן זה וזה גורם, בשעה שלמצע הגידול יש תפקיד חשוב ומרכזי ביצירת המוצר הסופי, וללא מצע הגידול והתנאים הסביבתיים תאי הגזע לא היו מתחלקים ומתרבים, ואף לא היו הופכים כלל לתאי שומן ותאי שריר שהוא הבשר המתורבת, לכן נראה, שהתוצר הסופי הוא בודאי תוצאה של שני גורמים ליצירת הבשר המתורבת, וגם אם תאי הגזע אסורים מצד עצמם, יש מקום להתיר את הבשר המתורבת מטעם זה וזה גורם, ע"כ. והנה הדברים ברורים, שגם לדעתו המציאות לא נשתנה, ובודאי תאי הגזע האסורים הם בלבד מתפתחים ומתרבים ונעשים שריר בשר, ומצע הגידול אינו חלק בגוף ההתפתחות ואין חלקו אלא בזה שהוא מעודד את התאים להתרבות, ומ"מ דעתו היא דלגבי ההגדרה של גורם, נחשב שיש כאן שני גורמים להתפתחות השריר, כיון שבלא מצע הגידול תאי הגזע אינם יכולים להתחלק ולהתרבות ולהעשות שריר בשרי, לכך נחשב גם מצע הגידול כגורם, וכשאנו דנים בעודם מעורבים ולא ניכרים האם האיסור נחשב גורם בלעדי ואינו מתבטל בס', או שגם ההיתר נחשב גורם ואז האיסור מתבטל בס', יש להחשיבו זו"ז גורם והאיסור בטל ולא קיים עוד, וממילא מה שגדל אח"כ אינו נחשב יוצא מן האיסור ולא יוצא מן הטמא והוא מותר. אבל באמת נראה, דאף לדבריו עדיין יש לדון האם ניתן להתירו משום כך, שהרי יש לומר, דאף אם בתחילה כשהתאים היו מעורבים במצע הגידול אכן נתבטלו בס' ונחשבו היתר, מ"מ בסוף הפעולה כשנהפכו להיות רקמת שריר ובשר, ואנו יודעים בבירור שרק האיסור הוא זה שהתרבה ואין להיתר חלק בו, יתכן כי מעתה נחשב זה כניכר האיסור וחוזר וניעור, ובמצב זה לא נחשב שיש לפנינו תערובת כלל, והאיסור חוזר לפנינו. ומ"מ יש לדון בסברא זו, דאפשר שבסוף הפעולה כשהתפתחו התאים לרקמת שריר כבר לא קיימים כלל התאים הראשונים האסורים, דהם כבר נתחלקו ונעלמו מן העולם, ולא שייך לאוסרם עתה, ורק על תאי השריר שהתפתחו ממנו אנו דנים, דאף שהם ודאי תוצר של התאים, ולא של מצע הגידול, מ"מ אין הם אסורים כלל, דלא חשיבי יוצא מן האיסור כיון שבשעתו כשעירבבו את התאים האסורים בתערובת נתבטל איסורם, והם יצאו מן ההיתר, ועדיין יש להתירם, ומ"מ דבר זה צריך בירור, האם אכן לא נשארו כלל בתאי שריר חלקים זעירים ביותר מתאי המקור שמהם הם התפתחו, וכנראה שדבר זה עדיין לא הוכרע בודאות. סוף דבר עדיין יש לפנינו סברות שונות האם להחשיבו זה וזה ולהתיר משום כך, או דלמא אף שמצע הגידול הוא בכלל הגורמים, כיון שאינו אלא מעודד הגידול, וגוף הגידול הוא אך ורק מהתאים

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

האסורים, אין הם גורמים שוים, ולא נחשב זה כלפי התפתחות התאים עצמם זה וזה גורם, ואין להתירם משום כך, והשי"ת ידריכנו בדרך אמת ויורנו דעה בענין זה.

לתגובות: MAL.FEL.AMOS@gmail.com

*

מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים

* הקדמה ומבוא לתהליך הייצור והגידול

* תא הנלקח מביצית מופרית

* תא הנלקח מבהמה בוגרת

* דינו של התא מחמת גודלו המיקרוסקופי

* תא שנלקח מבהמה טמאה [ובו יתבארו הנידונים: יוצא מן הטמא. גידולי איסור והאם
דין התא כדין דבר שזרעו כלה. האם בטל בתערובת. אם יש לתא דין מעמיד. אם המצע
והתא חשובים כזה וזה גורם. פנים חדשות. טמטום הלב. הרחק מן הכיעור והשיקוץ]

* האם המוצר הסופי נידון כבשרי או חלבי [והנלמד לנידון דידן מדין בן פקועה ומבהמה
שנוצרה ע"י שמות הקדושים]

* בדין מראית עין לאוכלו עם המין השני או לאחריו

* סיכום הלכה למעשה

*

הקדמה - בשר מתורבת, הינו מקור בשר [ולא צמחין] אולם לא גדל על גבי בעל חי, אלא
גדל על גבי מצע, וטעמו הסופי כטעם בשר, וצורתו ומרקמו כצורת הבשר. מגמה זו הולכת
ומתפתחת בעולם התעשייה המתקדם מחמת העלויות הגבוהות בגידול בעלי חיים, וכן
מחמת ארגונים ירוקים למיניהם ועוד. מהות הדיון שלפנינו האם יש חשיבות למקור
הראשוני של הבשר אם מבהמה טהורה או טמאה, ואם מטהורה האם לאחר שחיטה או
גם מנבילה. ואם דינו כבשרי אחר כך, או דינו כפרווה. ועוד אילו דינים ונפק"מ. ובזה
החילוננו בס"ד.

מבוא לתהליך הייצור והגידול:

ראשית לצורת הייצור של מוצר זה. המטרה שהמוצר הסופי יהיה מורכב מרקמה דומה
לרקמת שריר שהוא הרכיב העיקרי בבשר שאנו אוכלים מן הבהמה ומן העוף, ושיהיה בו
גם רקמות שומן ועוד. מקור הרקמות הוא בתאים. והנה, בעוד שבגוף בעלי החיים שכבר

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

נולדו קיימים תאים שהם כבר לאחר מיון [ע"י מנגנון החלוקה הנקרא 'מיטוזה'], או לפחות לאחר מיון ראשוני, ואמנם גם תאים אלו יכולים להשתכפל, אך בכמות מוגבלת נאלא אם משבשים את המנגנון של החלוקה כדי שלא ייפסקו, ועוד שתאים אלו שבגוף בעלי החיים שכבר נולדו אינם יכולים לעבור מרקמה לרקמה. מאידך תאי גזע עובריים שלא עברו מיון כלל, יכולים להתחלק לכל סוג רקמה, ויכולים להשתכפל ללא גבול [תאי גזע הם תאים פְּלוּרִי-פּוֹטֶנְטִיִּים, שמהם יכולים להתפתח כל סוגי התאים של הגוף או של רקמה מסוימת. כאשר כל עובר מתחיל את חייו מתא אחד שהיא הביצית המופרית. התא הזה מתחלק לשניים, וכל אחד מהם מתחלק לשניים, וכן הלאה. בשלבים הראשונים האלה של ההתפתחות כל התאים זהים זה לזה. רק כשהעובר מתחיל לגדול, מתחילים תהליכי התמיינות, שבהם התאים מקבלים התמחות, כגון לתאי שריר ושומן, תאי עצב, תאי דם וכן הלאה. כשמגדלים אותם במעבדה בתנאים מבוקרים, תאי הגזע העובריים יכולים להמשיך ולהתחלק כמעט בלי הגבלה].

בנוסף, מעבר לתא גזע הנלקח מן החי, חובה ליטול מרכיב נוסף שימש כמזון הכולל חלבונים, הורמונים מינרליים ועוד, שמסייע לתאים להמשיך ולהשתכפל. בתחילת הפיתוח, ובחלק מהחברות עד ימים אלו, הוסיפו זאת בנטילת נסיוב מן הבהמה [דם הנקרא Serum]. כיום בפיתוח מיוחד בכמה חברות ישראליות העבירו את המזון לצמחי בלבד על בסיס סויה ועוד, והוא משמש כמצע מצוין הכולל את כל חומרי התזונה ומסייע לתאים להמשיך להשתכפל, להתרבות ולהתחלק. נוסף לאמור, יש צורך בתומך שעליהם הרקמות יתפתחו, שהרי אם לא תתמוך בהם, הם יתרחבו בצורה לא מסודרת וללא צורה ומבנה מסוים, ולשים סתם 'תומך' או 'פיגום' בשפה המקצועית, אי אפשר כי התאים נתפשים ואי אפשר להפרידם, לכן צריך 'פיגום' אכיל כדי שמכל התוצרת גם יחד יהיה אפשר לייצר את תוצרת הבשר הנדרשת. ואם בעבר השתמשו בקולגן או ג'לטין, כיום השימוש הוא בחלבונים מן הצומח כגון סויה, או טבק ועוד.

למעשה בשנת תשע"ג, נלקח התא מבהמה בוגרת לאחר שכבר עבר התמיינות לרקמת שריר, וממנו פיתחו את קציצת הבשר הראשונה. כאשר התא נלקח משריר כתף של פרה בבית המטבחים. מהתא הופקו תאי לוויין [תאים הנמצאים בשריר ותפקידן לתקן רקמות שריר פגועות] שאותם גידלו על מצע נוזלי עשיר בחומרי הזנה שהופקו מעוברים של הפרות, מזון זה עשיר בחמצן ובהורמונים. החומר התומך לקבל את התאים שמתרחבים היה קולגן. כיום לאחר עשר שנים, השיטה השתכללה הרבה יותר, כאשר את התא והנסיוב לוקחים משטיפת עוברים קודם שמוחזרים לרחם האם, כלומר לוקחים משם תאי גזע ששוכפלו מהביצית הראשונה, והם תאי גזע שלא מוינו כלל, ואותם מגדלים על מצע גידול שהוא חלבון מן הטבע, ומהם מתפתחים גם רקמות שריר ושומן שהם המוצרים החיוניים לבשר עם טעמו וכו', התאים גדלים בדוודים מנירוסטה, כעין תעשיית ייצור השמרים למזון, עם טמפרטורה מתאימה, חמצן, CO₂, וחומרי הזנה של ויטמינים, חומצות אמינו ושומן, ועוד.

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

את השלמת צורות הבשר והתאמתן לנתחים המוכרים לנו היום, אם המדובר הוא על גידול ללא תומך וללא מבנה שיכול להתאים לצורך בשר טחון, זה אפשרי וכבר קיים מתחילת הפיתוח. אולם כדי לקבל צורה מסודרת חייבים תומך מתאים להתאים לנתח מסודר יותר. עם התקדמות המחקר, משתמשות חברות הניסוי היום גם בהנדסת רקמות, כלומר מכניסים גם את עולם התלת מימד, שזה אומר, משתמשים במדפסת תלת מימד, שמכניסים לתא הדיו 'תאים חיים' והמדפסת מדפיסה רקמת בשר. כאשר רקמה בסיסית ודקה הכוללת תאי שריר ותאי שומן כבר הודפסה בשנת תש"פ על ידי חברה ישראלית, לאחר שהוכן דיו ביולוגי מתאים חיים של שריר ושומן, הם הודפסו בצורה מסודרת, כולל קשר בין התאים ותא מטריקס [-מארג חלבונים חוץ תאי הקושר תאים זה לזה]. אולם כאשר מדובר על נתח עבה יותר שיהיה ממש בדומה לנתחי הבשר העבים, כגון הסטייק ועוד, כאן אין מדובר ברקמה אחת, אלא בשכבות זו על גב זו, עד שמתקבלת הצורה הרצויה, שמזכירה את הנתח האמיתי. קיימים כבר הדפסות של כמה חברות של נתחים אלו, וכגון הנעשה בחברה ישראלית שהדפיסה על שלד המורכב מהידרוג'ל [-חומר מוצק וגמיש על בסיס מים, שגם יכול לתמוך בתאים, וגם אכיל], ועוד שיטות חדשות ומחודשות, שמתפרסמות מפעם לפעם.

ועל האמור נוסף את החידוש בתחום החלב, שגם אותו ייצרו כחלב מתורבת, ועשו זאת בשני אופנים. האחד הוא פיתוח חלב אם או חלב פרה מתורבת על בסיס תרומות של חלב אם אמיתי או מן החי, והשני הוא פיתוח במעבדה של מקור חלב האם, כלומר, גידול של תאים בתרבית, ולאחר שהגיעו לבשלותם, הם ייצרו חלב כמו שקורה באופן טבעי. החלוצה בין החברות היא חברה ישראלית, שכיום הגיעה לפיתוח של חלב אם וחלב פרה מתורבתים, מה שיכול לשמש תחליף לחלב ולכל שאר מוצריו. התהליך שהם ביצעו הוא כדלהלן: הם לקחו את הגן שאחראי על חלבון החלב בפרה ושיכפלו אותו. את הגן הזה הכניסו לתהליך של פרמנטציה [תסיסה], בדומה לתהליך של ייצור בירה, או לפעולת השמרים בקמח, ושם הוא מייצר חלבוני חלב אמיתיים, זהים לחלוטין למה שהפרות מייצרות, רק שכאן הם שולטים ומורידים חומרים שמפריעים לרגישים כגון לקטוז, כולסטרול ועוד. הייחודיות בתהליך הזה, הוא להתאים את החלבון ששכפלו במעבדה, לחומר התסיסה המיוחד שמתאים לו, ובכלל היה צריך להתאים השמרים לסוג חדש כזה, ולכן היו צריכים להנדס את השמרים ולהתאים אותם שיוכלו לעכל את החלבונים השונים. אם זה שמרים, או חיידקים, או פטריות. ככלל יש מוצרים מן החלב שהם מורכבים יותר, וממשיכים לפתח את כל הנצרך.

ויש לציין שבדומה לבשר באותו תהליך ממש נלקחו תאים מדגים, וגם אותם פיתחו על גבי חומרי הזנה, ובאמצעות מדפסת הדפיסו פילה של כל אחד מסוגי הדגים שאותם דגמו לצורך זה.

*

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

אחר דברי הקדמה אלו, נשוב בס"ד לדון מבחינה הלכתית על האמור. ואקדים ואומר, כי קודם העיסוק בסוגיא זו ובהמשך לקונטרס הגדול שכתבתי על 'היוצא מן הטמא', קיבלתי כמה מאמרים ותשובות הלכתיות של רבנים ופוסקים ות"ח שכבר כתבו על דין זה. יש שכתבו שאין לזה דין בשר ואפילו יילקח מן הטמאה המוצר הסופי מותר באכילה ודינו כפרווה. ואחרים כתבו שיש לזה דין בשר, וחובה לקחתו מבהמה כשרה בלבד, ויש להיזהר משום אבר מן החי, ולכן יילקח משחוטות, וימשיך כל העת דינו כבשרי, ובהמשך נביא מדבריהם, ובס"ד נדון בדבריהם.

דינו של תא הנלקח מביצית מופרית:

א. ראשית יש לדון כיצד להגדיר 'תא' בהלכה, וחילוק ראשון היה לומר שיש לחלק בין תא שנלקח משריר שבצוואר או הכתף, שלכאורה יש לדונו כבשר וכדין המקום שממנו הוא נלקח. אולם אם נלקח מביצית מופרית טרם החזרתה לרחם הפרה, לכאורה אין כאן דין בשר, וממילא גם ההמשך דין בשר לא יהיה לו. וכפי המתבאר מכמה וכמה סוגיות בש"ס שעובר עד ארבעים יום, אינו מוגדר וולד, וכמבואר בגמרא בברכות (דף ס ע"א) שאפשר להתפלל עד מ' יום לשינוי מינו של הוולד. ובגמרא בבכורות (דף מז ע"ב) לגבי הנוולד לאחר הפלה של עד ארבעים יום, שדינו כבכור לנחלה ולכהן. ובגמרא ביבמות (דף סט ע"ב) שבת כהן הנשואה לישראל ומת טובלת ואוכלת תרומה לערב עד ארבעים יום, ומבאר רב חסדא שעד ארבעים יום זה לא עובר אלא 'מיא בעלמא'. ובגמרא בכריתות (דף ט ע"ב) לגבי המפילה בתוך ארבעים יום שאינה מביאה קרבן יולדת. ובגמרא בנדה (דף ל ע"א) שהמפלת ליום הארבעים אינה חוששת לולד. וכך פסק להלכה רבינו הרמב"ם בכמה מקומות. וראה כדוגמא בהל' תרומות (פ"ח ה"ג) 'בת כהן שבא עליה ישראל אין חוששין שמא נתעברה אלא טובלת ואוכלת לערב, היתה נשואה לישראל ומת בעלה טובלת ואוכלת בתרומה לערב עד מ' יום, ואם הוכר עוברה הרי זו מקולקלת למפרע עד מ' יום **שכל המ' יום אינו עובר אלא מים בעולם הוא חשוב**'. אם כן מוכרח שלמרות שברור שיש תחילת יצירה ויש לו כבר חיות, וכמבואר בגמ' בסנהדרין (דף צא ע"ב) שהסכים רבי לדברי אנטונינוס, וראה בביאור הרחיד"א בספרו מראית עין על הסוגיא שם (בד"ה והנה בשאלה) ודוק [וברור שמחמת חיות זו, אסור להרוג בחינם עובר גם קודם ארבעים יום, וראה באריכות מרובה בדינים אלו בספר תורת העובר בפרק ז. ובספר רופא אומן פרק ד, ואין כאן מקומו], מכל מקום שם ולד אין לו ולהלן הבאנו עוד לשונות שאין עליו שם בשר כלל ועל כן אין בו טומאת מת.

וכבר ראיתי במאמרו של הרב צבי ריזמן שליט"א בעמח"ס רץ כצבי שהובא בתחומין לד, שהוכיח מכאן דהא דקרו לי מיא בעלמא למרות שיש תאי גזע מוכרח שתאי גזע אינם חשובים להיחשב בשר. אולם זאת ראיתי בתגובת הגר"י אריאל שליט"א (תחומין לו אות ו) שכתב שמביצה יש להוכיח להיפך, והביא דברי התוס' בסוגיא בחולין (דף ס"ד ע"א) שכתבו שמשילוח הקן למדנו היתר אכילת ביצה שאל"כ מנין לנו להתיר והרי היא יצאה

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

אבר מן החי [וראה ברמב"ן על הסוגיא (שם ע"ב) שהקשה שאם ביצה טהורה אסורה אם כן עוף היוצא ממנה היאך הוא מותר, הרי כל היוצא מן הטמא טמא? והשיב שזה אינו מספיק לאסור, והטעם שהרי אמרו אפרוח של טרפה מותר מאי טעמא כמה דלא מסרח לא גביל, וכי גביל עפרא בעלמא הוא, כדאית' במס' תמורה דל"א ע"א. וראה עוד בקובץ שיעורים (קובץ שמועות חולין אות כח) שהקשה שבשלמא ביצה אין לה היתר בשחיטה, אולם העוף שיצא ממנה חוזר לו ההיתר כיון שיכול הוא בשחיטה. ואם תאמר שאיסור יוצא אינו ניתר בשחיטה, א"כ כל בהמה לא תהא ניתרת בשחיטה שהרי מלבד איסור אמה"ח שעליה הרי היא יוצאה מאיסור אמה"ח. ודוחק לחלק דשאני בהמה שיוצאה ממי שיש היתר לאיסורו ע"י שחיטה, משא"כ בעוף שיוצא מביצה שאין לה היתר, דמה סברא היא, הרי שניהם איסור אחד אלא דביצה אין לה מציאות שחיטה, עכ"ד]. וכתב שם הגר"י אריאל במאמרו, שהנה ביצה היא מיא בעלמא, ומכל מקום לא היינו מתירים מחמתה את דין אבהמ"ח. ובהערה ביאר אם בהלכה היא חשיבא משקה או אוכל, יעוי"ש. [ועוד הביא בהערה מדברי החת"ס המפורסמים והביאם בפת"ש ריש סי' סב, שלכאורה יש לאסור מכירת ביצים לגוי ועכ"פ להזמינם על מאכלים עם ביצים יהיה אסור, כי אסור להושיט לב"נ דבר שאסור לו, ואבמה"ח נאסר, והגילוי של התורה זה על בני"ו וכו', ונשאר החת"ס בצ"ע. ע"כ דבריו בהערה. אולם מאידך ראה בכרתי (סי' סב ס"ק ב) שכתב להתיר ולהושיט לבן נח עוף, ואין בו משום לפני עור, יעוי"ש וממילא הוא הדין בביצים. וראה עוד במש"ז אות א שפליג ע"ד ואכ"מ]. ומסקנתו שאין ללמוד מהלכות הנוגעות לעובר אנושי, שגדר זה של מיא בעלמא מצינו לגבי תרומה או נדה, ולא מצאנו זאת בבע"ח אחרים. ע"כ השגתו הראשונה.

ובאמת לענ"ד לא הבנתי כ"כ את דבריו, ראשית, וכי היה דיון מחמת אם הוא נוזלי או מאכל, שמחמת זה בא להוכיח מביצה, שהרי אם כך היה לו להביא דיון בגמ' להדיא לגבי החלב אי הוי אבהמ"ח וכל דיון הפוסקים על מי רגלים וחלב אם יאסרו מחמת אבר מן החי, והם ודאי נוזל ומיא בעלמא, והדברים מבוארים לעיל בסי' ה לגבי דין מי רגלים של טהורה, והבאנו מדברי הטור והבית יוסף בהאי דינא, ועוד מדברי ראשונים ואחרונים אם יש בהם אבר מן החי, אלא שכלל היה בידינו וכדברי התוס' בחולין הנו' משום דלא אשכח מידי דאתי מחי ושריא, ודין מיוחד יש לחלב שהרי הוא נוצר מהעכירות של הדם ודין מן החי יש לו. והוא הדין ביצה שנוצרת מן התרנגול. ואדרבה זה שנינו בגמ' בחולין (שם בעמ' ב) שגיעולי ביצים מותרות, וביאר רש"י דאיירי בביצה טמאה שנתבשלה עם הטהורה, וזה מותר כיון שהביצה היא מיא בעלמא ולא יהבי טעמא באחרנייתא, כלומר אין נותנים טעם. ותוס' (בד"ה גיעולי) ביאר כדעת הערוך דאיירי שהכו התרנגולת על בית רחמה ומפלת ביצים שלא נגמרו וכו', ואתא לאשמועינן דלא חשיב אבר מן החי אף על פי שלא נגמרו לגמרי. והטעם כתב הרמב"ן על הסוגיא כיון שאינה מעורה בגידין, ולכן לא חשיב מן החי. וכ"כ הרשב"א שם, וכ"ה במאירי, והוסיף: הא אם היו עדין מעורות בגידין הרי הן כבשר הפורש מן החי ואסורין. וראה עוד לשון התוס' בחולין שם בסוד"ה שאם ריקמה דכולהו

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

מתחילה מעורות בגידין וחשובין כבשר'. וראה עוד לשון התרומה המובא ברשב"א שם שכתב דלענין דינא נמי אין הולכין בו אחר לשון בני אדם דקרו ליה מיא בעלמא, והמשיך הרשב"א שם להאריך שלמעשה הביצה אם היא קלופה היא אוסרת, ורק בקליפתה אינה אוסרת. ומרן השו"ע פסק כמו שני הביאורים (סי' פד סעי' ד-ה) כאשר בסעי' ד פסק שבביצה אין אבר מן החי, אם היא לא מעורה בגידין, והביא הש"ך דברי הרשב"א שבמעורה הוי כבשר הפורש מן החי, ובסעי' לאחמ"כ הביא דברי רש"י וכ"ה בירושלמי במס' תרומות והביא כל הלשון הרב המאירי על הסוגיא שם, שביצה בקליפתה אינה אוסרת ובלא קליפה אוסרת. ומבאר הט"ז, שהקליפה חוצצת, כי הביצה אין בה ממש אלא מיא בעלמא, ולכן אין כח באור לשלוט בתוך הביצה להוציא את האיסור. משא"כ ללא הקליפה כל האיסור יוצא. וראה מש"כ לדון שם, וכ"ה בש"ך שם, האם שאר הביצים בקליפתם או לא. ועוד ראה בפר"ח שם ודוק. עכ"פ הלכה למעשה אין כאן הלשון של מיא בעלמא לומר לך שאין כאן איסור, אלא האיסור חי וקיים, רק שאם כבר נגמר לגמרי ומשוחרר מהגידין, איננו אבר מן החי, שאחרת עדיין דינו כבשר שפירש מן החי והוא אסור, וזה גם לאחר הלימוד מהפסוק. ומה שלימד אותנו הפסוק גם בחלב וגם בביצים שלמרות שהם נוצרו לחלוטין מתוך הבע"ח מכל מקום חידשה תורה שהם מותרים, ובתנאי שהתנתקו לחלוטין ממקורם ולא נשאר בהם עדיין חלק מהם. ומכל הנ"ל ברור שהצד שיש בהם אבר מן החי, איננו אלא כיון שיש בהם ממשות והם היו חלק מהאיסור, שהחלב היה דם, והביצה היתה בשר שהיתה מעורה בגידין, וכך הוא כל הביצים כמבואר בתוס' הנז'. אולם כל זה שאני מביצית מופרית בזרע שעד עכשיו היתה פירשא, ואדרבה היתה מותרת מחמת זה, וכמבואר בגמ' בבכורות (ד"ז ע"ב) לגבי חלי דיחמורתא, וגם כעת לאחר ההפרייה עדיין היא מים בעלמא, ונפ"מ לסוגיות מרובות וכמבואר לעיל, ואם כן מה קושיא יש מביצת עוף לנידוד.

עוד כתב הגר"י אריאל במאמרו שם, שיש לחלק בין עובר שתחילתו מיא ואחר כך מפרים ומתפתחים התאים, מתרבים ומתמיינים ורק לאחר ארבעים יום מתחיל להיווצר צורת אדם. אולם בשר מתורבת, נלקח מתאי שריר מפותחים שצורתם גמורה, ומבשר זה מתרבה הבשר המתורבת כולו בכמות בלבד, להבדיל מעובר שמתרבה באיכות, ולגבי הגדרתו על ההתרבות מתא הוסיף שצורתו נשארת כמו שהייתה ואין הבדל בזה בין ארבעים הימים הראשונים לימים שלאחר מיכן. ע"כ. ובאמת שלא זכיתי להבין את דבריו הרי בימים הראשונים ממש מדובר בתאי גזע לפני מיון והשינוי לאחר המיון הוא בהחלט גם באיכות ולא רק בכמות, ואעיקרא שקרא לזה 'מבשר זה מתרבה' וכו'. לענ"ד תא זה רחוק מאד להיקרא בשר, והרי מחמת זה קיי"ל להלכה ברמב"ם בהל' טומאת מת (פ"ב ה"א) שהנפל אף ע"פ שעדיין לא נתקשרו איבריו בגידין מטמא במגע ובמשא ובאהל כאדם גדול שמת שנאמר הנוגע במת לכל נפש אדם. וכתב המשנה למלך שם שבבציר מארבעים יום אינו נקרא נפל ואינו מטמא. וכן כתב במעשה רקח על הרמב"ם שם. והטעם כיון שאין כאן בשר המת כדי להיטמא. וכן כתב הגאון הרא"ד הורוויץ זצ"ל רבה של שטארסבורק בספרו קנין

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

הלכה (ח"ב סי' קיז) בתשובה לרופא יהודי אם יכול לעבוד בבית חולים לבצע הפלות לצעירות שבאות להפיל פחות מארבעים יום, ובתו"ד (אות ו בד"ה ובעוניי) שהביא מה ששאל ממנו הרופא מדברי המל"מ הנז' לגבי היתר הריגה קודם ארבעים יום, והשיב לו שיש עוד סוגיות קודם למל"מ אלא שאין הם קשורים לסוגיא של הפלה, וכתב בתו"ד 'וכן אותו דבר לגבי טומאת מת קודם ארבעים יום **אין כאן בשר** המת מה שיטמא'. ע"כ. וכך נראה הדבר ברור ופשוט בעיני, שלתא זה הנלקח מתאי גזע עובריים אין להם כלל דין של בשר, וממילא כל היוצא מהם אין דין של בשר, הגם ששיטת ההתרבות היא בשכפול ולא בזרע כלה שממנו צומח דבר חדש, ועוד נבאר זאת להלן בס"ד. וכן הוא לשון מרן החזו"א לגבי המפלת שליא שכתב (יו"ד סי' קיח אות ו) '**ובאמת לא חשיבא עדיין בשר עד סוף מ' יום**' וכך נראה ברור ופשוט.

ושוב שלחו לי שו"ת עם הגר"י אריאל שהוא נשאל יותר בדקדוק על הלקיחה מתאי גזע עובריים, והשיב שעובריים אינם זרע [כוונתו למה שרצה השואל להחשיב תאים אלו כפירשא כמבואר בגמרא לגבי יחמורתא שהזכרנו לעיל, ועל כך השיב לו שמקרה דידן הוא עובר ולא זרע]. אמנם לענ"ד יש להעיר על כך בדבר שיש בו גם נפק"מ גדולה לנידו"ד, שהרי העיקר להלכה שאין השם עובר עליו עד אחר שיקלט ברחם האם, ועד אז שם זרע עליו, ועל פי זה הוכרע הלכה למעשה שאם אין צורך בשמירה של ביציות מופרות שרי להשמידם, וכך הורו רבותינו בדור האחרון, ואצטט מדברי בעל שבה"ל (חלק י סימן רלא) שכתב בזה"ל: 'ומה שחשש כב' דאולי יש בנדונינו חשש יתר מהשחתת זרע סתם כיון שהזרע כבר הורכב עם ביצית האשה, וחסר לנו רק מקום שיתגדל העובר דהיינו רחם האשה. אבל לענ"ד אין בזה ספק כלל, דלא זו לשיטת התוס' נדה מ"ד דאפילו בעצם העבור ממש אין איסור מעיקר הדין, אלא גם למש"כ תוס' חולין ל"ג, וסנהדרין נ"ט, אשר משמעות לשונם דאיכא גם איסור תורה, ואשר כן אנו מחמירים, היינו כשהוא כבר ברחם האם, והוא בגדר נפש וחי חיי עבור דעתידי להיות חי גמור, **לא כן הרכבת זרע הבעל וזרע האשה מבחוץ דבלי רחם לא יתפתח לעולם, פשיטא דעדין אינו נקרא נפש, וגם לא חי של עבור.** וגם אלו שמחמירים גם לפני סוף מ' יום, ורוצים לדמות זה להמובא ברמב"ן ור"ן (יומא פרק ח') בשם בה"ג דמותר לחלל שבת ויוה"כ גם על עבור לפני מ' יום, אבל אין צדק בידם דשאני חלול שבת ויוה"כ דאיכא גם גדר חלל שבת א' לשמור שבתות הרבה, והארכתי בזה בכמה תשובות בספרי הקטן שו"ת שבט הלוי, וכה ראיתי גם להגאון בית שלמה חו"מ סי' קל"ב כדברינו. אבל גם אלו שסוברים כנ"ל היינו תוך מ' יום בהיות היא כבר מעוברת ואנו מצילים חי עבור שעתיד להיות נפש וחי, אבל לא כן בהזרעת חוץ, וכי יעלה על הדעת דבר הבל כזה שיהי' מותר לחלל שבת על זרע זה שבחוץ עדין, פשיטא דלא, והשחתתו ואבודו נכנס בגדר חומרת השחתת זרע שחמור מאד, והנדון רק אם ההלכה מתרת השחתת זרע בנדון זה או לא.

הנה אם כן להלכה, תא אשר ילקח בשלב זה אין זה נחשב כלל לא עובר, ולא בשר, והגם שאת מנגנון ההשתכפלות לקחו מתא זה, עדיין לא שייך לומר שהבאים אחריו הם בשר,

וזאת מהטעם הפשוט שהוא לא בשר, כי עדיין לא גדל להיות בשר ברחם אמו, וממילא כך הדין לכל הבאים אחריו. ועוד נוכיח את הדברים להלן בסיועיתא דשמיא.

דינו של תא הנלקח מבהמה בוגרת:

ב. אמנם תא הנלקח מבהמה בוגרת, שהוא כבר לאחר התמיינות, ונלקח כבר משריר קיים, לכאורה דין בשר יש לו, וממילא יש למצוא דרך לקחתו באופן שהוא ממקור כשר בלבד, ויש צורך למצוא פתרון אם הוא נלקח מבהמה בחייה, באופן שלא יהיה אסור משום אבר מן החי, ובפרט שבנדו"ד אין לו היתר בהמשך של שחיטה שיתיר אותו. וכבר למדנו בדברי התוס' בחולין הנז' לעיל 'דלא אשכח מידי דאתי מחי ושריא' להוציא חלב וביצים, והיה צריך להם לימוד מיוחד, כיון שמקורם נוצר מהמכונה המופלאה שברא בורא עולם והיא הבהמה, שהרי קודם היה החלב דם, והביצה בעודה מעורה בגידין שם בשר עליה וכמבואר לעיל. אולם לית מאן דפליג שדברים שרק עברו דרך הבהמה אף אם שהו בתוכה ולקחו ממנה דברים רבים כגון חומצות ועוד, עדיין מותרים, ואין לזה דין של 'אבר מן החי', ולכן קיי"ל להלכה שמי רגלים של טהורה מותר ואין לזה דין של אבר מן החי, וכמבואר בטור בסי' פא, וראה בב"י ובב"ח שם, ובקונטרס היוצא מן הטמא בסי' ה עוד הבאתי מקורות וביאורים בזה, והבאתי מדברי היראים שס"ל שגם מ"ר של טהורה אסור משום אבהמ"ח כיון שנשתנה ונעשה עבות מבלבול הבשר, וכלשונו שם, והוספתי שם שדבריו אלו נעלמו לרגע ממרן הגריש"א עמ"ס בכורות שם שכתב שלא מצאנו לאחד מהפוסקים שיכתוב לאסור מי רגלים דטהורה מדין יוצא מן החי, יעוי"ש. הנה אם כן כל אשר חלק מהבהמה יש בו אבהמ"ח, וכל היוצא אם אין בו מאום מהבהמה ורק עבר דרכה, אף אם שהה בה מותר, ואם נוצר ממנה אסור, מלבד ביצים וחלב שלמדו מן הפסוקים להתיר. וממילא הוא הדין תא שריר שיש לאוסרו משום אבהמ"ח.

והנה בדיני אבר מן החי, שנינו ברמב"ם בהל' מאכלות אסורות (פ"ה ה"ב) שאבר שאין בו עצם כגון הלשון והביצים והטחול והכליות וחלב בין שחתך כולו בין שחתך מקצתו הרי זה אסור משום אבר מן החי. אבל אבר שיש בו בשר וגידים ועצמות כגון היד והרגל, אינו חייב עליו משום אבר מן החי עד שיפרוש כברייתו בשר וגידים ועצמות, אבל אם פרש מן החי הבשר בלבד חייב עליו משום טריפה כמו שביארנו לא משום אבר מן החי. ע"כ. וכך סיכם הכרתי (סי' סב) את דברי הרמב"ם, דעת הרמב"ם דאבר שיש בו עצם צריך להיות האבר עם העצם, ואם חתכו בלי עצם לית בהו לאו דאבר מן החי, רק איסור בשר בשדה טריפה לא תאכלו. אבל אבר שאין בו עצם כגון הלשון והלב וכדומה, אם חתכו מקצתו ויש בו כזית לוקה משום אבר מן החי. ועיין עוד שם מש"כ בפלתי (ס"ק א). ולפי"ז גם אי נימא שגם תא מבהמה בוגרת יש לו דין בשר, מכל מקום מוציאים אותו רק כנקודה בעלמא, ובוודאי לא חשיב כפרש כברייתו, וממילא לפי זה מה ששמענו שלקחו את התא מצוואר הבהמה, הרי שיש שם גידים ועצמות, וממילא אין בזה דין אבר מן החי, אלא שעדיין איסור

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

בשר מן החי יש בו כמו שנאמר ובשר בשדה טריפה לא תאכלו, וכמבואר ברמב"ם שם וכדברי הכרתי הנז' בדעת הרמב"ם., ובשו"ע (סי' סב סעי' ב).

אולם זאת צריך לומר שלהגדיר גודל אלפית המילימטר 'אוכל' או לקרוא לו שם בשר, הוא דבר רחוק מן המציאות, ולא לזה כיוונה תורה באוסרה בשר מן החי. והרי אפילו אכל בשר של ממש אם אכל אותו שלא כדרכו לא עבר על בשר מן החי, וק"ו בכה"ג של אכילת תא בודד, שלא שייך להגדירו 'אוכל' וממילא לא שייך להכלילו בדין 'בשר מן החי'. וכל זה להבדיל מאבר מן החי שעובר עליו גם שלא כדרך אכילה. ודין זה של אכילת בשר שלא כדרכו שאינו עובר משום בשר מן החי להבדיל באבר מן החי, למדתי מדברי הגרעק"א זצ"ל בבואו ליישב את קושיית השאגת אריה המפורסמת, והיא מדוע רבינו הרמב"ם נקט לגבי בן נח גם דין בשר מן החי וגם אבר מן החי, והרי בבואו לאכול הבשר כבר עובר על אבר מן החי, והחילוק של שיעורין שנקט הרמב"ם אינם שייכים לנכרי, שהרי שיעורין לא נתנו לבני נח. ע"כ. ושאלה זו שאל השאגת אריה מהגאון רבי נתן אדלר זצ"ל וכפי שמעיד תלמידו החתם סופר בשו"ת ביו"ד (סי' ע) והחתם סופר כתב דיש ליישב כגון שהגוי הוא חולה מסוכן, וכתבו תוס' סנהדרין (ע"ד ע"ב) דגם בב"נ אמרינן וחי בהם ולא שימות בהם, ולכן אם יש לפניו אבר מן החי ובשר מן החי, ואוכל האבר מן החי, נמצא שעבר על שני איסורים, ונהרג ע"ז, דהיה לו לאכול הבשר מן החי. אולם הגאון רבי עקיבא איגר (על הגליון ברמב"ם בהל' מלכים פ"ט ה"י) כתב דכמו דלענין אבר מן החי, מצטרף גידין ועצמות אף על גב דאינם ראויים לאכילה, ממילא הוא הדין שחייב על הבשר אף כשאוכלו שלא כדרך אכילה. אלא שכל זה לענין אבמה"ח. אולם בבשר מן החי אינו חייב רק כשאוכלן כדרך אכילתו, אולם שלא כדרך הוא פטור. ובוה מיישב קושיית השאג"א דהכא איירי שהגוי אכל את הבשר שלא כדרכו, וממילא מדין בשר מן החי פטור, אולם על אבמה"ח חייב. וראה בשפתי דעת (סי' סב סוף אות א) שכתב שגם באבר מן החי שלא כדרך אכילה יש איסור אולם אין מלקות.

ומכל זה נראה שאם לקח תא שריר מבהמה בוגרת שהיא טהורה [שבטמאה בלא"ה אין איסור אבהמ"ח כמבואר ברמב"ם שם], אם לקחו ממקום שיש גם עצמות וגידין, כיון שלא פרש כברייתו אין בו משום אבר מן החי. וכיון שהדגימה היא אלפית המילימטר של בשר, ואין לה שם 'אוכל' ולא שם 'בשר' ממילא גם אין בה איסור של בשר מן החי. ממילא על אבמה"ח לא עובר, ועל בשר מן החי לא עובר כיון שאינו כדרך אכילה. ואם כדברי השפ"ד גם על אבהמ"ח לא יעבור שבכל אלו אכילת דגימה זו איננה חשיבא אכילה כלל, ובוודאי שלא כדרך, ובפרט שאינה מורגשת כלל בחוש, דבר שהוא אלפית המ"מ. ובפרט שטעמא לית בה כלל. ולכן יותר נראה שלא עובר בה אף על איסור כלל.

ובמאמרו של הר"צ רייזמן הנז' ראיתי שכתב לדון מצד אחר, והוא שהביא האחרונים שדנו בחלוקה שלא ציין אותה הרמב"ם הנז', ששם ציין אבר עם בשר ללא עצם, ואבר עם בשר ועם עצם. אולם לא כתב הרמב"ם דין של אבר ללא בשר. והביא מדברי החקרי לב

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

(ח"א יו"ד סי' לב) ושו"ת עמק הלכה (יו"ד סי' ב) שאין איסור אבהמ"ח באבר ללא בשר כלל. ומאידך בשו"ת פני אריה (סי' עד) כתב שהוא אסור. וכתב שלפיי"ז בתא הנלקח מן הבהמה, לדעת המתירים ודאי שכאן מותר שזה תא ללא בשר. וי"ל שגם לדעת האוסרים כיון שהתא הוא זעיר ולא שייך בו אכילה לא שייך בו אבהמ"ח.

ובהאי סוגיא של אבר ללא בשר, אכן מסתימת לשון הרמב"ם שהציג את כל האפשרויות, ובכל אחת מהן הזכיר בשר, ואף בהלכה ג (שם) הדגיש המילים 'בשר כל שהוא'. מוכרח שצריך לפחות משהו בשר, אולם תא שאיננו בשר כלל אלא יחידת חיים המכילה מנגנונים להכפלת החומר התורשתי לצורך התחלקות התא לשני תאים, בכה"ג ודאי חשיב ללא בשר. והנה לעיל הבאנו שאלת השאגת אריה למאי נפק"מ שהביא הרמב"ם גם איסור אבהמ"ח וגם בשר מן החי בגוי, והרי אין אצלו שיעורים וממילא מיד שאכל אבהמ"ח כבר עבר על בשר מן החי? והבאנו יישוב דברי החת"ס ורעק"א, אולם גם הכא אפשר ליישב דאם חייב על אבהמ"ח גם ללא בשר, אם כן איירי שאכל אבר ללא בשר, ועל אבהמ"ח עבר ועל בשר מן החי לא עבר. ושוב ראיתי שכן כתב ליישב קושיא זו הגרי"פ על הרס"ג (לאוין ל"ת סב) את קושיית השאג"א, וכתב לדון בהאי סוגיא ובתחילה כתב שלכאורה מוכרח שפיר מדברי הרמב"ם שם דאפילו אבר שאין בו בשר כלל מיחייב עליה משום אבר מה"ח. ולפמש"כ מוכרח כן גם מברייתא וסוגיא דגמרא כמו שנתבאר. ושוב האריך בהוכחות רבות להיפך, וכתב שלמעשה נראה מוכרח מדברי הרמב"ם שם דגם ישראל אינו מוזהר על אבר שאין בו בשר כלל מדכתב הרמב"ם שם (בהלכה י"ג) וז"ל: כל שאסור על ישראל משום אבר מה"ח אסור על ב"נ ויש שב"נ חייבין עליו ולא ישראל וכו'. עיין שם. ואם איתא דישראל אסור אפילו באבר בלא בשר כלל. א"כ גם בישראל אשכחן אבר מה"ח שהוא אסור בו ואינו אסור לב"נ. אלא ודאי גם ישראל לא הוזהר על אבר מה"ח אלא כשיש בו מיהת משהו בשר. וכן מתבאר להדיא מדברי הרמב"ם ז"ל (בפ"ה מהלכות מאכלות אסורות ה"ב) שכתב וז"ל אחד אבר שיש בו בשר גידים ועצמות וכו' ואחד אבר שאין בו עצם וכו'. אלא שהאבר שאין בו עצם וכו'. והאבר שיש בו עצם אינו חייב עליו משום אבר מה"ח עד שיפרוש כברייתו בשר גידים ועצמות וכו', עכ"ל. עיין שם. הרי שאין לנו אלא אבר שיש בו עצם ושאינו בו עצם. אבל אין אבר בלא בשר שיתחייב עליו משום אבהמ"ח. וכ"כ שם לקמן (בהלכה ג), וז"ל: חתך מן האבר בשר כברייתו וגידים ועצמות כזית ואכלו לוקה אף על פי שאין בו בשר אלא כל שהוא. עכ"ל עיין שם. הרי דעכ"פ אי אפשר בלא כ"ש בשר מיהת. וכן מבואר בדבריו בסה"מ (לאוין קפ"ב) עיין שם וכו'... ולא דמי למאי דמרבינן לקמן (בפרק העור והרוטב) אפילו ארכובה שאינה אלא עצמות וגידים לענין טומאה, דהתם לא כתיב לשון אכילה בקרא, דלא כתיב אלא וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה, דדרשינן מן הבהמה מקצת מן הבהמה, ומדאיתקיש למיתה דרשינן שאין לו חליפין כמיתה והיינו אבר. אבל לשון אכילה לא כתיב בה, דמאי דכתיב אשר היא לכם לאכלה, אבהמה הוא דקאי לומר דבבהמה טהורה שמוותרת באכילה מיירי קרא, אבל אאבר לא נזכר התם לשון אכילה כלל. והילכך שפיר ס"ל לר"ע וריה"ג דמרבינן נמי

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

ארכובה. אף על פי שאינה אלא עצמות וגידיים ולא בת אכילה היא כלל. משא"כ הכא דכתיב לא תאכל, די לנו לומר שהזהיר הכתוב על אבר אפילו אין בו שיעור אכילה אלא עם עצמות וגידיים. אבל מיהת ודאי בלא משהו בשר לא מיתוקים קרא, ע"כ תורף דבריו.

הנה אם כן להלכה, כיון שבדין אבר מן החי אכילה כתיב בה, ובלא משהו בשר לא מיתוקים קרא, ואפילו אין בו שיעור, אולם היבא דאינו אלא יחידת חיים ללא בשר כלל, אין בו כלל איסור אבר מן החי, וכמבואר.

דינו של תא מחמת היותו בגודל מיקרוסקופי:

ג. הנה לעיל כתבנו כמה פעמים על גודלו של התא שהוא בגודל אלפית המילימטר, ולכאורה בכי האי גוונא יש לדון ככלל להיתר בכל צד ואופן שיהיה, שהרי לא אסרה תורה אלא דבר הנראה לעין, אולם דבר שלא נראה לעין אין לחוש לו, ואם כן, לא שייך להגדירו בשום הגדרה לא של חלב או בשר, או אבר או בשר מן החי, ולכאורה גם לא ממקור טמא או טהור. וממילא המוצר שיצא בתוצאה הסופית לא יהיה קשור לתחילתו ויהיה מותר באכילה בכל גוונא, ואם כל שאר מוצריו יהיו פרווה גם הוא יהיה כך.

ועל האי דינא של הנראה במיקרוסקופ, כבר כתבנו באריכות בכמה מקומות, ואציין אליהם ואביא הדברים בתמצית. רק זאת אקדים ואומר, שהרב צבי רייזמן במאמרו שם (אות ז) כתב שגם אם נאמר שתא זה כן נותן טעם ואם מקורו מאיסור הוא נותן טעם לאיסור, מכל מקום לא גרע מחמץ בפסח ותולעים שהותרו אף אם נותנים טעם כל שהם מיקרוסקופיים, והוא הדין הכא. ולעומתו השיב לו הגר"י אריאל שליט"א (בתגובתו הראשונה בתחומין לה) שאמנם מי שיאכל מאכל שיש בו תאים אלו של בשר אסור, לא יעבור עבירה, אולם טיפול במעבדה של תא כזה והרבייתו לדבר הניכר לעין דינו שונה, וכתב להוכיח זאת מדעתו של מרן הגרשז"א דס"ל שיש איסור כלאים גם בהכלאת גנים, הגם שלא ניכרים לעין, כיון שמתעסקים בהם ומעבירים ממין למישנהו, הרי זה חשיב כנראה לעינים, ולא דומה לדין תולעים שאינם נראים. וסיכם הרב אריאל שעצם הטיפול בדבר והפיכתו לניכר לעין דינו כדבר הניכר.

ועל כך אשיב את הנלענ"ד, ראשית אפתח בעיקר ההוכחה שלו מדברי מרן הגרשז"א, וראשית אפנה לעי' בתשובות שכתבתי לדון בזה יותר באריכות, וזה בספרי שו"ת שש משור ח"א (או"ח סי' יב) ובח"ב (יו"ד סי' ה). אלא שלמעשה גם בדברי מרן הגרשז"א אין הדברים ברורים מאד, ומצאנו בהם קצת עמדות שונות בדעתו הגדולה, ראה בספר כשרות ארבעת המינים בחלק העיוני בסי' ב, מש"כ להיפך בשם מרן הגרשז"א. וראה במנח"ש תנינא (סי' צ"ז אות כז ובמהדורה אחרת סי' ק אות ז). ועוד במנח"ש (ח"א סי' ע"א אות ט) כתב שהכנסת "עין-רכב" בגזע האילן, שלענין איסור הרכבת שני מינים לא מסתבר כלל להקל בזה מסברא, עי"ש. וראה עוד בדקדוק בספר הליכות שלמה על מועדי השנה שיו"ל ע"י נכדיו של מרן הגרשז"א זצ"ל מתוך ספריו שכתבו בהלכות ארבעת המינים (תשרי פרק עשירי סעיף ט"ז), וראה מה שהביאו שם בהערה 60 מדבריו ז"ל בחידושו למס' כלאים

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

[כת"י] די"ל דגם בהרכבה לא אסור א"כ הוא דבר כזה שיכולים לנוטעו ויגדל, דאז נקרא בשם מין אילן זה, כמו בהרבעה, משא"כ השרף הרי אם יתנוהו באדמה לא יצמח כלום, ואף שצומח אם נוטעים אותו בתוך עץ, אבל כיון שמצד עצמו בלי עץ אחר אינו צומח אפשר דמותר, וצע"ג. עכ"ל. והעירו שכך הורה גם בעל פה לאחר התשובה שכתב. וכתבו העורכים שם לבאר את ספיקו לפי המשך דבריו בחי' למס' כלאים, שאם התוצאות ניכרות היטב שפיר אסור משום כלאים. וא"כ בזמנינו שפיר יהיה אסור, וכל האילן נחשב מורכב ואסור אח"כ לקיימו, והיא הערה חדשה, עכ"ד. ושוב כתבו שהורה שגם אם נקטינן שמשום כלאים יהיה מותר, אין זה שייך למצוות נטילת אתרוג בחג, דלענין זה כיון שסו"ס נגרם עי"ז שינוי בטבעו אין זה אתרוג שאמרה תורה, ע"כ. הנה אם כן הלכה למעשה מרן הגרשז"א זצ"ל נשאר בספק, וכמובן שעל הצד שהדבר מותר הוא אפילו אם ניכר היטב השינוי בסופו של תהליך. והבאנו שם מדברי נכדו בספר כשרות ארבעת המינים (חלק העיוני סי' ב) שכיון שאין כח להצמיח באבקה, לכאורה יהיה אפילו מותר להזריק מיץ לימון לאתרוג, יעו"ש. וכל הצדדים שכן התיר זה אף אם השינוי יהיה ניכר בפועל, כי אין בכוחו להצמיח, ואם כן לא מחמת שבסוף יהיה ניכר מהשתא נחשיבו שיש בכוחו להצמיח.

ועוד הבאתי שם שכבר הורה גאון, האי ניהו מו"ר הגאון הראש"ל הגרש"מ עמאר שליט"א בספרו שו"ת כרם שלמה (ח"ב כלאים סי' א), שאין בהנדסה גנטית משום איסור כלאים ומותר להחדיר גנים ממין אחד למין אחר בן בבעלי חיים ובין בצמחים, דכל כלאים שאסרה תורה ה"ז דוקא באופן ובצורה של כלאים הנעשים בדבר עצמו, ולא בעירוב אבקה או גנים שאינם ראויים להצמיח מאומה לבדם. כמבואר שם היטב וטעמו ונימוקו עמו. ושוב הבאתי בהערה שם בשש משור בח"ב, מה שמצאתי אצלי בכתובים, שאלה שנשאל מו"ר הג"ר שמ"ע שליט"א על ידי עיתונאי ששלח כמה שאלות (בשנת תשנ"ט), ובין השאר שאל על העברות גנים, והשיב לו מו"ר שליט"א בזה"ל: שבעלי חיים טהורים שהחדירו לתוכם גנים של חיות טמאות, הרי הם טהורים; וכן פירות שהוחדרו אליהם גנים של בע"ח טמאים, הרי הם טהורים; ועוד, שפרי שהוחדרו אליו גנים של ירק, אין ברכת הנהנין שלו משתנה. ע"כ. הנה אם כן מה שכתב כדבר מוכרע, אין הדבר כך, וממילא לדברי החולקים ודאי שאין הכרעה שמה שיהיה ניכר בהמשך שהוא אסור מעכשיו, וייחשב כדבר הניכר מעכשיו הן לענין כלאים והן לשאר דינים.

ועוד נלענ"ד שדין כלאים שאני ששם כל איסור התורה של כלאים הוא מחמת מראית העין וכלשון הרמב"ם בהלכות כלאים פ"ג ה"ה לגבי הרכבת אילנות שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין' ובעוד כמה מקומות, ולא חששו לעצם התערובת, ולכן די בהפרדה כעין גדר אף שהשורשים מסתבכים ביניהם, וממילא גם אם בולט השינוי אולם הוא לא אסור מתחילה, מותר, וזה ההיתר שהתיר מרן הגרשז"א בבעלי חיים, ורק בצמחים צידד לאיסור מחמת התוצאה הסופית שהיא ניכרת, ויש מקום גדול לחלק בין זה לבין נידו"ד.

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

והנה לגוף דין של דבר מיקרוסקופי, כתבתי לדון בו ממקורות הדין בספרי תולעת שני (מהדו"ח ח"א פ"א סעי' ד ואילך), ובשו"ת שש משזר (ח"א יו"ד סי' יא) בתשובה לגבי החרקים בתותים, ושם דנתי בהאי דינא של חרקים הנראים רק באמצעים טכנולוגיים [הגם שלגבי תותים ושאר חרקים בצומח אין המציאות כך וכולם ניכרים ממש, אלא שלעיתים נראים כלכלוך ולא כחרק, אולם ניכרים הם ברחישתן], ובתוך הדברים הבאנו על עצם דין הנראה באמצעי הגדלה. לגבי חרקים ראה בספר שו"ת טוטו"ד (קו"א סי' נג), ערוך השלחן (סי' פד סל"ו), דרכי תשובה (יו"ד סי' פד ס"ק טו), חזו"א (יו"ד סימן יד אות ו), שו"ת מנחת שלמה (תנינא סי' סג), שו"ת שבט הלוי (חלק ז סימן קכב), יחווה דעת (ח"ו סי' מז). ולגבי ספר תורה מוקף גויל, ופסוקים בכתב זעיר, ראה בשו"ת אבן יקרה (ח"ב סי' לג), מוהר"ר חיים בלייח זצ"ל (הוב"ד בשו"ת מים חיים הנו' להלן), דובב מישרים (ח"א ס"א), יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' כא). ולגבי אתרוג כן נתבאר הדין בפוסקים בסי' תרמ"ח (ראה שע"ת ס"ק ה. וראה במשנ"ב ובשעה"צ שם ועוד). וכן נתבאר הדין בעוד ספרי הפוסקים על ארבעת המינים. וראה עוד בשו"ת מים חיים למוה"ר יוסף משאש זצ"ל (או"ח סי' רנט), שו"ת דברות אליהו (ח"ד סי' ט). וראה עוד במועדים וזמנים (ח"ב סי' קכד). ובתשובה שם ציינתי לדיעות הפוסקים דס"ל שכל ההיתר של דבר שאינו נראה לעין [=מיקרוסקופי] הוא בתנאי שלעולם הוא נשאר בגודלו זה, אולם באם אותו חרק גדל בהמשך אין דינו כאינו נראה ואפילו שהוא עדיין בקטנותו. והכי ס"ל להלכה להגר"מ שטערנבוך שליט"א (במכתב מעש"ק פרשת בא תשנ"א. הוב"ד בסוף קונטרס ואנכי תולעת). והכי ס"ל להלכה להגרי"ד הלברשטאם זצ"ל בקונטרס "עין לא ראתה" (המובא בסוף הקונטרס "ואנכי תולעת"), ואף הביא שם את מכתבו של הגרא"י זלזניק ראש ישיבת עץ חיים שהחמיר אף יותר מזה. ועוד עיי' בספר בדיקת המזון כהלכה לידידנו הרב משה ויא בכרך הראשון עמ' 112 מש"כ בשם מרן הגריש"א זצ"ל שאם התולעת כעת נראית לעין אף שלפני"כ הייתה קטנה חשיבה כפירשה ואסורה. ודוק בדבריו שם. ומו"ר הראש"ל הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א בתשובתו הרמתה בענין החרקים בתותים, ובדין החרקים הנראים רק במיקרוסקופ (הוב"ד בשש משזר ח"א סי' י ושוב נדפס בשו"ת שמע שלמה ח"ז יו"ד סימנים ד-ה), כתב באריכות מרובה לדון בהאי דינא, וכתב להלכה בודאי שאין לחוש כלל לחרקים הנראים רק במיקרוסקופ, וכל זה אף אם לא ישארו סטטיים אלא ימשיכו לגדול. וחשוב לצטט ההגדרה שלו שם בתשובתו הרמתה: 'שאינן בהם איסור כלל, משום שעדיין לא באו לגדר של בעל חי, שאינם אלא כפרש בעלמא, ואין זה היתר משום שאי אפשר לראותם ולא ניתנה תורה למלאכים, אלא מותרים הם משום שאינם תולעים כלל'. וכתב שהסכים עמו בזה להלכה ולמעשה מרן הראש"ל הגרע"י זצוק"ל. יעו"ש. ויעו"ש בשו"ת שש משזר מש"כ לדון בזה שלפי הגדרתו זו מדוע החרק לכשיגדל יהיה אסור משום בריה והרי הוא לא אסור מתחילת ברייתו, וביארתי זאת על פי דברי הרב בן אברהם □ אבוקארא [סי' נ אות ז]. יעו"ש. ובתולעת שני שם סיימתי שפשוט שאין בכ"ז מקום להדר אף ממידת חסידות, שאל"כ לא שבקת חיה לכל בריה. ובפועל הלכה למעשה אנו אוכלים חיידקים בצורות שונות,

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

באמצעות כל מיני חומרים שנעשו מחיידקים ומעורבים בתעשיית המזון, והוא מהטעם האמור לעיל, הגם שאם יקבצו כמות גדולה של חיידקים גם יחד ניתן להבחין בהם, מ"מ אין זה נקרא כנראה לעין. יעוי"ש.

הנה אם כן להלכה מכל האמור, כל שמדובר בדבר שגודלו מיקרוסקופי, ועוד שהוא יישאר כך לעולם ולעולם לא יגדל יותר, כגון בנידו"ד שהתא הנלקח לא גדל יותר, אלא משתכפל עוד ועוד, אולם התא הראשוני לעולם נותר בגודלו, בכה"ג כו"ע יודו שאין בו איסור כלל לא אבר מן החי, ואין אפשרות כלל להגדירו במצבו זה לא כבשר או חלב ואיננו אלא כפרש בעלמא.

וזה שמתעסקים איתו לא מעלה ולא מוריד, שאה"נ אם יגדל ויצא מגודלו הזעיר, יהיה דינו כדין חרק שבהגיעו למצב שמכירים בו, חל עליו איסור שרץ. אולם במקרה דידן מה שהיה הוא שיהיה והוא עצמו נשאר כמות שהוא, אלא שבסיוע מזון מתאים התאים משתכפלים עוד ועוד ומתפתחים לרקמה, אולם מה נעשה וכל ההתפתחות שלהם היא כשרה למהדרין, ממזון כשר למהדרין, וגם כל תא וכל שיכפול בא מכח קודמו, שהוא מותר, וגם אם יגיע עד הראשון עדיין הוא מותר מכח כל הנז' לעיל שלא חל עליו שם איסור. וממילא גם אם בסוף יש טעם בשר ברור עדיין, אין מקורו משום דבר אסור. והרי כל שימוש באינזימים שהותרו הגם שפעילותם ניכרת לעין כל, מכל מקום הגבינה מותרת הגם שהאינזימים פועלים פעולתם מתוך קיבה שנתייבשה כעץ, והדבש מותר למרות שאת צורתו הסופית קבעו אינזימים שמקורם מן הדבורה ונמצאים כל העת בדבש עד אשר ירתיחו אותו, וקודם לכן הם שוהים שם כל העת ופועלים את פעולתם, ועוד דוגמאות כיו"ב. וברור ופשוט שהטעם של הבשר איננו מגיע מטעם שקיבלו מהתא הקטן הזה, שאין בו טעם כלל. אלא הוא נהיה בשר באמצעים מלאכותיים, ובכה"ג אין שם בשר עליו, שלא התפתח אצל אמו להיות עובר, ולא גדל להיות בהמה ככל הבהמות, ואין לו לא נפש ולא חיות. וראה עוד להלן מש"כ להוכיח דברים אלו.

דין 'תא' שנלקח מבהמה טמאה:

ד. הנה אם כן מכל האמור לכאורה נראה שהתא הנלקח אף מבהמה בוגרת, אינו חשיב דבר מאכל, וממילא אין בו איסור אבר מן החי, ולא בשר מן החי, ואין עליו שם בשר כלל, וכמבואר לעיל. ולפי זה נבוא לשאלה חדשה, האם לכאורה מחמת כל האמור, יהיה מותר לקחת תא אף מבהמה טמאה, שלכאורה עדיין כל צדדי ההיתר נמצאים גם בכהאי גוונא.

יוצא מן הטמא - ואם תאמר שהרי קיי"ל כל היוצא מן הטמא טמא כמבואר בגמ' בבכורות (דף ה' ע"ב), ואם כן צריך לאסור זאת. והנה רבות הארכנו בס"ד בקונטרס היוצא מן הטמא, ואין כאן מקום לחזור על הדברים ויראו שם כעשרים סימנים על האופנים השונים, ויש מה שנוצר בתוך בעל חי, ויש השוהה בתוכו, ויש העובר דרכו, ולהבדיל מהראשון שאסור, והאחרון שמותר, השוהה בתוכו נחלקו הראשונים לגביו וזה בעיקר לגבי מי רגלים של חמור או סוסים וגמלים שנחלקו בזה הראשונים וראה שם בקונטרס בסי' א-ו. ושם כתבנו

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

לדון באיסורים אלו אם מדאורייתא הם או דרבנן, ועוד. אלא שכפי שכתבנו בכמה מקומות שם, שכלל יש בידינו שרק על דבר שהוא אוכל יש דין יוצא, וכך הוא להדיא ברמב"ם בהל' מאכ"א (פ"ג הל"א) שכתב 'כל מאכל היוצא ממין מן המינים האסורים וכו'. ומזה למד הרב מבריסק בחידושי הגרי"ז עמ"ס בכורות (ד"ז ע"ב) שההיתר בגמ' של מ"ר של סו"ג איננו מחמת שנפסל מאכילה שהוא היתר כללי, אלא זה דין מיוחד ביוצא מן הטמא, שכדי להיאסר צריך שיהיה שם מאכל עליו, וכל שלא ראוי לאכילה אין בו איסור של יוצא, ואין זה תלוי בשאר דיני נפסל מאכילת כלב. ועל פי זה כתבנו את ההיתר של מזון מלכות או שעוות דבורים, וכמבואר שם. ועפ"י יש לבאר גם בנידו"ד, לאחר שאותו תא לא שייך להחשיבו כאוכל, אם הנלקח מתאי גזע עובריים, ואף הנלקח מתא בוגר, מכל מקום אין עליו שם אוכל ולא שם בשר וכמו שהוכחנו לעיל, ואם כן אין עליו שם היוצא מן הטמא.

והן אמת שהתוצאה ניכרת ונראית בשר ובפרט לאחר תוספים המקנים שומן, ועוד חומצות למיניהם, אולם האמת תיאמר, שאין הבשר גדל כדרך הבשר, ולא דם עמו, ולא כל איברי הגוף, ואין בו לא חיות ולא נפש, ולא תמיד התוצאה היא הקובעת אלא הדרך, ואם הדרך שונה היא הגם שהתוצאה שווה, מכל מקום הדין שונה. וכעין דוגמא לזה הוא בן פקועה שהוא ירך אמו ונפטר בשחיטתה, מכל מקום כאשר גדל ובא על בת פקועה, הוולדות לעולם פטורים משחיטה מדין תורה, אף אם ימשיכו להיוולד כרגיל. וכל זה כי לא התוצאה חשובה אלא גם הדרך אליה, וכיון שהדרך הגיעה בפטור, לעולם יהיה פטור. וכעין לשון זה כתב מרן החזו"א (יו"ד ריש סי' סז) אבל נבלה כיון שנסרחה פקע איסורה וכי אחשבה הוי כעפרא שנהפך לבשר ואין בשר זה טעון שחיטה ואין בו משום נבילה [עי' סנהדרין נ"ט ב' בשר היורד מן השמים כו'] עכ"ל החזו"א [וויש"כ למעלת ידידי מוהרי"א שליט"א שהפנה תשומת ליבי לדבריו אלן]. כלומר לעיתים יש בשר שאין לו דין בשר אם נוצר בפטור, או מקורו סרוח, וכן צ"ל בנידו"ד. ובדומה לזה מצינו לעובר שנולד לאם יהודייה מהפרייה מלאכותית מזרע של גוי, הבן כשר לרוב הפוסקים גם לכהונה, הגם שהזרע פגום ונורא ומכוער ומזוהם [כלשון מרן הגרשז"א שו"ת מנחת שלמה (ח"ג צח אות י) שולחן שלמה (ח"ג עמ' פו)] מ"מ הולד כשר ויש להכשירו גם לכהונה, יעו"ש. ויעו"י באריכות בשו"ת שמע שלמה (ח"ח אבה"ע סי' יב). וק"ו מש"כ רוב ככל פוסקי דורינו, שאשת איש שקיבלה זרע מאיש זר בהפרייה מלאכותית, שאין הולד ממזר, ראה בשמ"ש שם ובתשובות לעיל מיניה, יעו"ש. והטעם בכל זה, שלא תמיד התוצאה קובעת, אלא גם קביעת חכמים בכל דבר וענין. ואף בנידו"ד, בשר שמו עליו לפי תיאורו, ולא כאשר אין בו לא חיות ולא נפש, לא דם ולא כל דבר אחר הדומה לבשר חוץ מרקמת הבשר, ואדרבה איסורו של הבשר בכמה עניינים הוא מחמת כי הוא הנפש שהוא הדם, והוא המקור לאיסור אבר מן החי, וכמבואר בדברים (פי"ב פס' כג) והוא מבואר בכל מפרשי התורה, כיעו"ש. ובאריכות מבואר היטב באברבנאל שם בפס' כג, ובטעם השלישי חזר וביאר טעם האיסור של אבר מן החי, כי הדם הוא מקום הנפש בגוף החי יעו"ש. ומה נעשה בנידו"ד דליתא לדם לא בתא ולא בהמשך כאשר כל התזונה היא חלבונים מן הצומח, ואם כן מהיכא תיתי

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

שיש דין של בשר על רקמות אלו, אף שנראים כבשר. ואף זאת ידוע לכולם, שהטעם לאחר שייצרו הקציצה הראשונה היה תפל ביותר, למרות שהמירקם היה תואם, עד אשר שילבו את הדם בתחילה כדי שיתן את החלבונים, הורמונים, מינרליים ועוד, וכיום פיתחו את המזון והשומנים הצמחיים שמחליפים את הדם, ונותנים שלימות גדולה יותר שישווה טעמו לטעם הבשר. [וידידי הגאון מוהרי"א שליט"א בגליון התשובה בזה"ל: ונראה לקיים הסברא שכתב כת"ר ע"פ הגמ' בתמורה (דף לא ע"א שהובאה לעיל) שביצת טריפה אינה נחשבת יוצא משום שנעשית רק לאחר הסירחון ואינה נחשבת יוצא מהביצה ולפ"ז מה שולד נחשב יוצא מהאם אין זה משום שהביצית אשר בקרבה נחשבת אוכל או בשר שהרי אינו כן אלא מחמת שגוף האמא מגדל אותה ונותן לה לצמוח והשתא כיון שהבשר צריך מצע כדי לגדל אותו יוצא שהאמא שלו היא המצע והיוצא נחשב ממנו ואין ליחס אותו למי שהוציאו ממנו את התא הראשון כיון שהתא בדומה לביצה נחשב כעפר בעלמא, עכ"ד].

גידולי איסור ואם דין התא כדין דבר שזרעו כלה - והנה במאמרים ששלחו לי, ראיתי שנכנסו כמה מכותבי המאמרים באריכות מרובה לסוגיית גידולי איסור, ולדון אם הכא מוגדר כזרע כלה או לאו. וראה במאמר הרב צבי ריזמן שם (הערה 12) שהביא המשנה בתרומות (פ"ט משנה ד) לגבי גידולי תרומה, תרומה. וציין שזו גזירה מיוחדת בתרומה. ועוד הביא משנה בנדירים (פ"ז מ"ו) לגבי הנודר מן הפירות בדבר שזרעו כלה אסור בגידוליהן ומותר בגידולי גידוליהן, ואם אין זרעו כלה אסור גם בגידולי גידולין. אולם בגמ' בנדירים (דף ס ע"א) שנינו שאם רבו גידולין על עיקרו מותר. וכתב להסתפק שם אם תא נחשב זרעו כלה או לא כיון ששם כל תא משתכפל אבל לא כלה. ע"כ. ועוד ראיתי במאמרו של ידידנו הגר"ד לנדאו בספר הזכרון לגר"ל ביסטרצקי זצ"ל, שהביא לדון מחמת הסוגיא של גידולי תרומה וגידולי טבל וכתב (אות ו) היוצא מדברנו שבדבר שזרעו כלה גידולי הגידולין מותרין אבל הגידולים עצמן אף בזרעו כלה אסורים להוציא שבדבר שזרעו כלה אם רבו הגידולין מותרים הם. ועי' ברדב"ז. והאיסור אינו משום קנס גרידא. ועיי' ברמב"ם במעש"ש ונטע רבעי (פ"ו הט"ו), ובהלכות ביכורים (פ"ד הט"ו). ובהלכות נדרים (פ"ה הי"ג) האומר פירות האלו קרבן עלי או קרבן הן לפי, או קרבן הן על פי, הרי זה אסור בחילופיהן ובגדוליהם, ואין צריך לומר במשקין היוצאין מהן. מכל האמור יצא לנו שאם אין זרעו כלה הגידולים אסורים ולא משום קנס. א"כ בנידון דידן שזרעו תאי גזע בתוך תמיסה אף אם התמיסה תהיה תמיסה כשרה אסור יהיה לאכול מבשר זה משום היוצא מהחי. עכ"ד. וכן ראיתי במאמרו של הגר"י אריאל שליט"א, שגם הביא האי סוגיא של זרע טבל, שקיי"ל שאם עדיין לא נשרש, מלקט. ואם צמח לא מחייבים לעקור ומותר באכילה בדבר שזרעו כלה. ואם אין זרעו כלה, אסור באכילה עד הגורן הרביעי. וכתב שלכאורה בשר מתורבת נחשב דבר שזרעו כלה שהתא הראשון נחלק לשנים וכל השאר נחלקים עוד ועוד, ולפי הגדרתו התא הראשון כלה ואיננו. אלא ששוב כתב שלדינא תא שונה מטבל, שבטבל הזרע כלה באדמה לגמרי ומשתרש בקרקע ומתבטל בה, ונוצר זרע חדש ופנים חדשות באו לכאן,

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

משא"כ בבשר מן התא, כל ההתרבות היא מינייה וביה, ורק מכח העיקר ודינה כעיקר. ובהמשך כתב שזה יותר דומה לפטריות ולא לצמח הגדל בקרקע, שאין לתאים שורשים היונקים מן המצע והם יותר דומים לפטריות שהם ניזונים מחומרים הנמצאים על גבי הקרקע ובכל זאת אינם גידולי קרקע. וממילא דין הבשר כדין הגדל באויר ולא כדין הגדל בקרקע, וממילא לא יהיו בטלים במצע. ע"כ ממה שראיתי כתוב במאמרים שלפני.

ובאמת שלענ"ד לא זכיתי להבין כל מטרת ההשוואה של הדברים, שהרי דין איסור של גידולי תרומה ודאי שלא שייך להביא לדין שלפנינו שהרי היכא שזרעו כלה זה גזירה מדרבנן מחמת תרומה טמאה ביד כהן וזה אחת מי"ח גזירות. ואין כל זה קשור לנידוד"ד, שהרי בלא"ה הכל היה צריך להיות מותר. וגם לגבי טבל כך עיקר הדין שהכל חולין ומותר. והיכא שאין זרעו כלה, אמנם גם בטבל אסרו [והטעם או משום שגורם להפסיד את התרו"מ שבתוכם (וכמש"כ במלאכ"ש ריש פ"ה דמעשרות. או מחמת שזו הנאה של כילוי האסורה (כמבואר בחזו"א שביעית סי' א סק"ה, ובדמאי סי' ד סקט"ו)], וק"ו בתרומה, ערלה ועוד. אלא שכל זה מאיסור דרבנן, שכן מדאורייתא לדעת רוב הראשונים זה בטל ברוב. אלא דזאת יש לומר, דאף אי נימא דהוי כדין דבר שאין זרעו כלה, ראה ירושלמי על המשנה בתרומות שם, וראה ברמב"ם הל' תרומות (פי"א הכ"ב) וראה ברדב"ז שם שכתב שגם היכא שאין זרע כלה עדיין זה רק מדרבנן מגזירת יח. וראה בביאור ההלכה על הרמב"ם שם שתמה שלכאורה טבל שלא היה בגזירת יח ומ"מ אסור באין זרעו כלה, וכן מצד המציאות הרי יש בצל שלם, והיאך הוא מתבטל ללא שיש נגדו מאה. וכתב דאפשר שכיון ומדומע הוא ג"כ דרבנן אז לא החמירו בזה. ועוד הביא מתוס' רי"ד עמ"ס נדרים (דנ"ח ע"ב) שכתב שגם בטבל וגם באינו כלה זה רק מדרבנן כי מדאורייתא בטל בקרקע, והביא שמשמע ברדב"ז בהל' מעשר (פ"ו ה"ו) שגם טבל היה בגזירת יח, ונשאר בצ"ע, מכל מקום שנינו גם בתרומה שהיכא שרבו הגידולין על העיקר מותר הכל גם לזרים ודי ברוב ואי"צ שיהיה נגדו מאה, וכמבואר בחזו"א (שביעית סי' ח ס"ק ד). וגם לגבי טבל שנינו בירושלמי וכ"כ הר"ש והרא"ש ושאר נו"כ על המשנה, שבגורן רביעי מותר אפילו באין זרעו כלה, והטעם שכבר ניקלש הזרע הראשון. וממילא בנידוד"ד שהתא הראשון נחלק לשנים והשני נחלק לשנים וכן הלאה, תוך זמן קצר הרוב המוחלט נגד אותו תא ראשון ורבו גידוליו, ותוך זמן קצר הוא עובר את החלוקה הרביעית שקלש כח הראשון. ואם כן בכל גוונא הם מותרים.

ובאמת שהלכה למעשה יש לדון אכן היאך להחשיב תא זה, שהרי במציאות תא זה לא נעלם מן העולם, אלא סדר הדברים הוא תא שעובר תהליך מיטוזה שזה אומר תהליך חלוקת התא לשני תאי בת זהים למקור, וכך ממשיך הלאה כל העת לעיתים כל 12 שעות, או 24 שעות תהליך שלוקח זמן לא רב ובתאים מסויימים לוקח כשמונים דקות. ובעצם תהליך מופלא זה שטבע הבורא יתברך מתרחש בגופנו ללא הרף ומאפשר גדילה, התחדשות ושיקום של אזורים פגועים. נמצאת למד שתוך זמן לא ארוך החלקיק הראשון מזמן הפך להיות מיעוט שבמיעוט, אולם הוא עדיין קיים בעולם בגודל זעיר ובלתי נראה, וגם לא מזוהה שכן יש כבר אלפי תאים שכמותו, ונראה אם כן מכל זה שהגדרתו כדבר

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

שזרעו כלה ודוגמתו הוא השום כשהצטמק והגיע לפחות מגודל שעורה, וכדברי רבי יהודה במס' תרומות (פ"ט מ"ו), אלא שבזה לא נפסק כדעת ר"י אלא כת"ק. ולענ"ד מסתבר יותר דהוי דינו כזרעו כלה, וכמבואר. אמנם ידידי הגרמ"ל שליט"א כתב לי דלדידיה פשיטא דחשיב שאין זרעו כלה. וכידוע גם בצל שנקרא אין זרעו כלה בהמשך בשלב מאוחר יותר, משא"כ בתא. ועוד הוסיף טענה נוספת ועיקרית, שהרי בזרעים שאינם יונקים כמו בבצל שהעלה צימוח בבית, הבאנו במאמר בתנובות שדה גליון 166 (אות ג) שכה"ג ודאי מקבל את דין העיקר כדמוכח מדין הוריקו, וכמבואר בלשון הרמב"ם בפיהמ"ש. ועוד שכתבנו שהגדל הוא האיסור עצמו. יעו"ש. והוסיף שנדמה לו פשוט יותר לומר שהתא המתחדש כוחו מהתא הראשון ויתכן שנחשב המשך שלו וכדינו כמו אילו היה התא הראשון תופח ע"כ דבריו. ובאמת שלענ"ד כאשר יש בידו בצל שיש לו עליו כל הדינים, וממנו צמח דברים אחרים שפיר דמי להיות כמוהו. אולם הכא כבר הארכנו לעיל שתא שאין בו מאומה מן הדוגמא שיצא לבסוף, להוציא את הדבר החשוב שהוא המנגנון שמסייע להם לגדל את שכמותו, לפי הדנ"א שיש בתא כמובן, איך אפשר להשוותו לבצל. ולגבי זרעו כלה, ביארתי את אשר נלענ"ד לעיל והבוחר יבחר, ולענ"ד רחוק הדבר מלהגדירו כדבר התופח, גם מצד המציאות שהתא הראשון התחלק ואיננו יותר, ועוד שנשאר בגודלו וכו'.

וחזיון ראיתי בדברי הגר"י אריאל במאמרו שם, שמחד הכריע דחשיב התא כזרעו כלה, ומאידך כתב לחלק בין זה לטבל, כיון שבטבל לא כל הגידול נוצר מכוח הזרע הראשון, אלא הקרקע היא זו שמוסיפה כח גידול משלה, והזרע שמשתרש בה מתבטל ונוצר חדש, ופנים חדשות באו לכאן ולכן י"ל שמעלה את האיסור, משא"כ בבשר מתורבת, כל ההתרבות היא מיניה וביה בלבד, ואין בכוחה לבטל את העיקר ובפרט שהיא רק מכח העיקר, דינה כעיקר. ולכן טרח להשוות זאת לפטריות ולא לצומח בקרקע. ובהמשך חזר עוד על דבריו וכתב שהמצע הוא רק מצע המאפשר לתאים להתרבות, אך עם זאת אינה כזריעה בקרקע כיון שאין לה מערכת שורשים שיונקת ממנה. עכ"ד. ובאמת יש להעיר בראשונה, שהרי איירינן באין הזרע כלה, ולא מיבעיא לרדב"ז הנ"ל גם שם מדין תורה בטל, אולם גם אי נימא שמד"ת אינו בטל, מכל מקום כשרבו הגידולין ועדיין העיקר קיים די בזה כדי להתיר את גם העיקר שכבר קיים, כך שאין מדובר בפנים חדשות. אבל לעיקר הענין והדין, לא הבנתי מה הכריחו לחדש מציאות זו, וכי תא שיצר הקב"ה יכול להשתכפל ללא שאר הדברים העומדים לצידו בגוף האדם, והכל היא מערכה אחת, זרע לא גדל ללא יניקה מהקרקע, פטריה לא גדלה ללא יניקה מהלחות, ותא לא משתכפל ללא ההזנה שהוא צריך לה. ולית מאן דפליג שהיה אחד בודד שנעלם וממנו צמחו אלפי תאים, וכל אותם אלפים צמחו שלא כמו בשר רגיל, ולא בתוך בעל חי, אלא בשיטות חדשות, ללא דם ושאר תזונה שיש בגוף הבעל חי, והם התרבו גם כמותית, וגם התרחקו הרבה מן התא הראשון. אם כי מסכים אני שלומר את סברת מיקלש קליש זה קשה יותר כי אין מדובר בטעם שהולך ומתרחק, ואדרבה בשיטת השיכפול זה תואם לחלוטין לקודם. אולם כן יש לומר שזה הולך

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

ומתרחק מן הראשון ואם הוא היה מקורו מן החי, השלישי כבר אין מקורו אלא מהתא החדש, וק"ו המאה והאלף. נובתשובה אשר כתבתי בס"ד בספרי שש משזר (ח"ב יו"ד סי' יז) שם דנתי באריכות בהיתר השימוש בפטרייה יוגית, הגם שזה עבר בבתי רבים בעולם, שנעשה מחלב לא כשר, ומקורו הראשון לא ברור, אולם כפי היותר מסתבר שמקורו לא היה מן הטהור, ובאותו ז' הבאתי דברי מרן הב"י בשם בעל העיטור לגבי חמצן של כותים אסור עד לאחר שלשה אפיות. וממנו למד לגבי חלב שהעמידו בחלב חמוץ של גויים, שלאחר הפעם השלישית אם יעמיד חלב, אותו חלב רביעי מותר, כיון שהוחלש כח האיסור. וכתבתי שם אי איירי בכל איסורים, ולחלק בין ספק איסור לודאי, והיה אפשר ללמוד לנידו"ד. רק שאינני יודע אם שייך כאן למימר שקליש הכח הראשון, דלא איירי בטעם שנתן ושוב נתן, אלא בהשתכפלות תואמת, אלא שבהחלט התרחקה מאד מהראשון ועל הצד שהראשון אסור, לכאורה היא התרחקה ממנו ומהמזון המותר ומהשיכפול של התא הקודם שהתרחק היא נוצרה, ויש עוד להתיישב בזה].

ביטולים, מעמיד זוז"ג - ועוד ראיתי שהוסיפו עוד לדון מחמת ביטולים, ואם יש להגדיר כנותן טעם, ובדין מעמיד ואי אמרינן הכא זה וזה גורם. ולענ"ד, כמותית זה ודאי בטל, ודי בגידולים ברוב ולא צריך יותר מזה, ואין כאן שייכות לטעם כלל מצד המציאות, והכא הוא ודאי זה וזה גורם, וכך נראה פשוט בעיני, מצד ההבנה המציאותית של צורת החיים של התאים, ותמיהה גדולה הייתה לי על אותם שסברו שאין בזה זוז"ג כיון שזה רק מזון המאפשר להתרבות, ומן המציאות זה נסתר, כי ללא מזון אין השתכפלות, ואם כן מדוע להתעלם מגורם זה. ולמרות שניסיתי להבין סברתם, עדיין לענ"ד זה חשיב גם המצע כוזוז"ג וזה אכן גם המסייע להשתכפל ודינו כוזוז"ג. ועל כן לענ"ד הדין הפשוט הוא לדמותו לזרע ערלה שהוא איסור הנאה גמור, ולא מחמת גזירה דרבנן, שזרעו באדמה ועלה עץ, דשרי באכילה, ולא אמרינן שיישאר לעולם באיסורו, כמו אותו פרי שנזרע שלעולם נשאר באיסורו, וזאת מהטעם של זה וזה גורם וכמבואר ברמב"ם בהל' מעשר שני ונט"ר (פ"י ה"כ) שאם עבר ונטע אגוז של ערלה הרי הצומח מותר כשאר האילנות. ומקורו בגמ' בע"ז (דמ"ח ע"ב) שטעם ההיתר משום שזוז"ג, וכך הביא הכס"מ שם ועוד. וראה בספרי עץ השדה על דיני ערלה (פ"י סעי' יט) שם הבאתי את מחלוקת רש"י ותוס' אימתי חייל דין זוז"ג דלדעת רש"י הפרי האסור והאדמה המותרת הוּוּ זוז"ג ומותר, ולדעת תוס' היינו כששניהם באותו ענין כגון שזיבל האדמה בשני זבלים אחד מותר ואחד אסור, יעוי"ש. ולהלכה הבאנו שכתבו הפוסקים להלכה כדעת רש"י. והוספתי שם שטעם ההיתר בזוז"ג, הוא מחמת שהאיסור אינו יכול לפעול לבדו אין בכוחו לקבוע האיסור. וכל זה הוא הדין כן ממש, שאין התא יכול להתרבות לבדו בשום דרך, ולכן אין בכוחו לקבוע איסור.

והבאתי שם מדברי הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל בספרו שערי יושר (שער ג פרק כה) שכתב לדון באריכות מרובה בדיני זה וזה גורם ובביאור הדין. והנה המעי' שם יראה שהדגיש דבגורם אין חילוק דגם מיעוט חשוב כגורם, כלומר אם הגורם השני הוא אפילו מעט גורם גם חשיב זוז"ג, ובהמשך הוסיף לבאר החילוק אם יש בכל התערובת איסור

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

ממש, או רק גורם לאיסור. והביא עוד מדברי הר"ן דמשמע מדבריו שזו"ג מותר הוא מדין ביטול, דגם לשיטת הר"ן אין דין זה וזה גורם משום ביטול ברוב ממש בכל הפרטים וכלשונו שם ומוכרח הדין דזה וזה גורם אינו משום דין ביטול ברוב, ובאמת בר"ן כתב רק דהוי כאילו נתבטל, וכו'. עכ"פ ובכל גוונא, גם אי נימא שיש כאן איסור כלשהו, הוא הרי נותר כמות שהוא ואפילו טעם לא נתן אלא היה גורם לשיכפול, רק שלא היה יכול לעשות מלאכה זו ללא החומרים האחרים, וכל שאינו יכול לעשות בעצמו הוי זו"ג ומותר. ולא אכחד שראיתי בכמה מאמרים שמתעקשים שהמזון הוא רק המזון והמצע כדי להתרבות, ולא הגורם עצמו, וכו', ולענ"ד קשה מאד לקבל דבר זה בכללי ההלכה, כיון שזו מציאות ובפועל אין אפשר שיכפול ללא חומרי ההזנה הללו, וממילא הוא לא הגורם היחידי לשכפול.

ועוד ראיתי שכתבו לדון דאם אמרינן שתא זה נחשב אסור כשמקורו מאיסור, ואי נימא דחשיב ביטול, האם נאמר שלעשות זאת לכתחילה אי שרי או לא, מחמת הא דאין מבטלין איסור לכתחילה, וראיתי דברי הצדדים, ורק אציין למה שכתבתי בכמה תשובות בהאי דינא של ביטול איסור לכתחילה, וכגון המבואר בשו"ת שש משזר ח"ב יו"ד סי' ט, ובח"ג (יו"ד סי' ב) ובספרי תולעת שני (ח"א פ"ו סעי' כג ועוד בסעי' נוספים שם) לגבי ביטול איסור לכתחילה שהיינו דווקא בוודאי ולא בספק וכ"כ הכנה"ג (הגה"ט סי' צט אות טז) וכ"כ החת"ס (יו"ד סו"ס סב). ועוד הארכנו בדבר שדרכו בכך ועשה כפי דרך היצור ולא בכוונה של ביטול דשרי נאם כל מהות הדבר ועשייתו היא ביטול, שמבטל את האיסור כדי שיצא היתר, לא שייך אינו מתכוון. ודווקא כשעושה פעולה בהיתר כגון טחינה כשיש נמלים שייך כן], ועוד כמה פרטי דינים ביארנו שם, וחלק גדול מהמבואר שם, שייך גם בנידו"ד. ועיקר הדין יהיה תלוי במה דביארנו לעיל אם למרות השכפול של התא חשיב התא הראשון כנתבטל או לאו, יעוי' במש"כ לעיל. [וידידי הגרמ"ל שליט"א כתב לעי' בדברי התוס' והרא"ש עמ"ס נדרים (דף נח ע"ב) שבשביעית בטלים הגידולים כיון שהם נשארו באדמה ומתבטלים מאליהן, לבין ערלה ועוד שהמעשה חייב להיות בידים, בכה"ג לא בטל, והוי כדין שאין מבטלים איסור לכתחילה. ולכאורה הכא המעשה הוא עירוב בידים, ולדבריהם כהאי גוונא לא יהיה היתר של גידולין מבטלים, ע"כ].

אולם הלכה למעשה כל הדיון האחרון לגבי גידולי איסור, ביטול, זו"ג ועוד, אי נימא שהתא הראשון חשיב איסור, אולם אי נימא כדלעיל דאינו חשוב איסור, כי אינו נראה כלל וכלל, אף דפעולתו ניכרת, ולמעשה מה שניכר זה כבר לאחר מאות תולדות שהתחלקו ממנו, על כן נראה שכל הדיון בזה הוא אך למותר, ואינו נחשב לאיסור, וגם אינו נכלל באיסור של היוצא מן הטמא, וכמבואר לעיל.

פנים חדשות □ עוד ראיתי שיש מי שכתב להתיר את התא אף אם מקורו מן האיסור כגון אבר מן החי או מבהמה טמאה, מחמת דין של פנים חדשות, כלומר המוצר הסופי נוצר לאחר שהאיסור נהיה דינו כדין פנים חדשות. ובאמת שבקונטרס היוצא מן הטמא, כתבנו

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

לדון באריכות על האי דינא, בסוגיית דמי רגלים בסי' ה. והאם דבש יש לו דין של פנים חדשות, ראה שם בסי' י ובסי' יג מש"כ בזה [לגבי דבורים שאכלו מוצר חלבי או מוצר של שביעית מה דין הדבש] ושם הארכנו בהאי דינא דפנים חדשות, והבאנו את מקור הדין שהוא המוש"ק המבואר בגמ' בברכות (דף מג ע"א) שהוא דם המצטבר בחטוטרות צוואר החיה, ושוב חוזר ונעשה מוש"ק, והיא נותנת טעם טוב ומשביחה התבשיל, ודעת רבינו יונה להתירה באכילה ודעת הרא"ש לאסור. וכתב שם רבינו יונה שכיון שעכשיו יצא מתורת דם בתר השתא אזלינן ואף על פי שנותן בתבשיל טעם לשבח מותר. והבאנו שם כמה טעמים למדו האחרונים בהיתר זה דאזלינן בתר השתא, א. מפני שהוסרח קודם שהושבח. ב. מפני שכעת חשוב עפרא בעלמא [לגבי הטעם]. ג. מחמת שהוא פנים חדשות למרות שלא הוסרח קודם ולמרות שהוא כעת בעל טעם וריח טובים. ועל הטעם השלישי לסמוך עליו ללא שלא הוסרח או הפך לעפרא, כתבנו שאכן יש מי שסמך עליו לבדו, ומאידך פוסקים רבים הדגישו שרק אם הסריח או הפך לעפר ממש שהתייבש, אז יש לסמוך על האי סברא של פנים חדשות, אלא אם כן בצירוף עוד ספיקות, וכעין מה שכתבנו שם, יעוי"ש. וכל זה נפ"מ לנידו"ד שלא הופך לעפרא בעלמא, ולא מסריח, יעוי"ש ודוק בכ"ז.

הנה אם כן הולך ומתברר לדינא, שכיון ומקור הבשר המתורבת, או החלב, הוא מתא מיקרוסקופי זעיר שלא נראה, והוא צומח ומשתכפל בתוך תמיסה צמחית, וסופו הוא רקמות של בשר, או של דג. או שבתהליך תסיסה הם מייצרים חלבוני חלב, והמוצר הסופי מוגדר 'לא מן החי' ואכן אלו העובדות להוציא הביופסיה הראשונה, והראינו לעיל שהלכה למעשה נראה שהמוצר הסופי מעיקר הדין כשר לאכילה, גם אם המקור הראשון של הביופסיה היה ממקור שאיננו כשר. כפי המבואר מכל האמור [כמובן כאשר כל שאר מרכיבי התערובת כשרים].

הרחק מן הכיעור וטמטום הלב □ הנה במאכלות, מצאנו פעמים רבות, שלמרות שמעיקר הדין הדבר מותר, יש להתרחק מן הכיעור, וכדוגמא אציין דברי הרשב"א בחולין (דף קיג ע"א) לגבי אותם שעושים גבינות בדפוסי הנכרים ובכליהם מותרין אלא שאסור לעשות כן לכתחילה משום הרחק מן הכיעור. וכ"כ בספר התרומה (איסור והיתר סימן עב) 'נכון שלא לעשות כן לכתחילה שלא ליקח הקיבה בחנות מבהמה שהרג העכו"ם משום הרחק מן הכיעור' וכ"כ המרדכי (ע"ז רמז תתמוז) 'ומיהו לכתחלה לא יניח אדם בביתו לא יין ולא חומץ בלא שמירה משום הרחק מן הכיעור'. וכ"כ בשערי דורא (סי' פ) דלכתחלה אין להעמיד בקיבת גדי ששחטו ישראל ונמצא טרפה או נבלה משום הרחק מן הכיעור והדומה לו דנראה כמאכיל נבלות וטרפות בישראל. ובשלמא היכא שהאיסור נעלם מן העולם, והופך להיות יבש ודבר חדש לגמרי, שנינו לגביו כל דיני פנים חדשות, שכדוגמתן בג'לטיין, או שרוולי נקניק, או הקירמיז וכפי שביארנו באריכות בקונטרס היוצא מן הטמא ראה שם בסי' טז, יעוי"ש. אולם היכא שהדבר האסור נותר במוצר, רק שהוא בטל כפי שכך נפסק להלכה, הבאנו לעיל באריכות לדון לגבי 'טמטום הלב' שכפי המבואר בר"ן (דרשות הר"ן דרוש יא) שהתיקון אשר ימשך בנפש מצד ההכרעה למצות החכמים מורי התורה, הוא

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

הדבר היותר אהוב אצלו, ותיקון ההוא יסיר הרוע אשר הוא מעותד להתילד בנפש מצד אכילת הדבר האסור ההוא. ועוד הבאנו כמה סברות בדין זה לכאן ולכאן. אולם זאת יש לומר שגם אם טמטום אין כאן, כיעור יש כאן, ובפרט כאשר סוף סוף הדבר הטמא נמצא בתוך האוכל, וכעין 'גן הגדילה' הנלקח מהצלופח אל דג הסלמון. או בנידו"ד הגן שנלקח מן הבהמה הטמאה. ובפרט שבנידו"ד ההקפדה וההידור היא בקל ממש, ושייך בזה 'מהיות טוב אל תיקרי רע', שהרי אין בכך כל צורך ליקח מן הטמאה, שהרי יש די והותר מן הבהמות הטהורות, ובפרט שדבר זה עתיד להאכיל רבבות רבבות מעם ישראל, ודי בשביל זה בתא בודד, על כן נכון יותר להתרחק מן הכיעור, ולהשתמש בתא שמקורו מבהמה טהורה [וגם בזה עדיף מתא גזע עוברי טרם שהוחזר לרחם האם וכמבואר בסיכום הדין להלן בסוף דברינו]. ויעוי' עוד בתשובה הנו' מה שכתבנו בדבר זה, וראה עוד לעיל בסי' יז מש"כ בדין גנים מן הטמא המחדירים לטהור, וכתבנו שבעניוטי אני חושש לנפש עם ישראל קדושים, שיהיה באופן קבוע דבר מן הטמא הנמצא בדבר טהור וכשר לאכילה, ואם לא מחמת טמטום, ודאי שיש בזה כיעור ושקץ.

וה"ה בנידו"ד שהמנגנון החשוב של השיכפול יגיע באופן קבוע ולמשך שנים אצל רבבות רבבות עמך ישראל ממקור טמא, יש לחוש לנפשם של ישראל, גם אם המוצר כשר באכילה. ויעוי"ש עוד.

האם המוצר הסופי דינו כמו המקור להיות חלבי או בשרי:

ה. הנה אחר הודיענו ה' כל האמור לעיל, היה מקום לכאורה לומר בפשטות שהחלב איננו חלבי והבשר איננו בשרי. אולם עלה במחשבתי שיש להשוות הדבר למימי חלב שכתבתי בתשובה אחרת לרב צבי לרנר שליט"א ונתפרסמה בתנובות שדה (גליון 167) ושם לאחר שנו"נ בדעות הראשונים על מי חלב ועל מימי חלב כאשר מי חלב בלשון השו"ע והם הנסיובי דחלבא, שזה המים הראשונים העולים לאחר יצור הגבינה, ואלו מים המלאים עדיין בחומרים מזינים כגון חלבונים, לקטוז, שומנים ועוד, אלו ודאי אסורים מדאורייתא [להוציא שיטת הפמ"ג בדעת התוס']. ומאידך לאחר שבכל התהליך הנוסף [בעבר לאחר בישול, ובימינו לאחר צנטריפוגות וסינונים] נותרו רק מים שהם מזוקקים ומים בעלמא, לגבם נחלקו הראשונים אם כלל מותר לשתותם [אם יש להם היתר של חלב, או שאסורים משום יוצא מן הטמא], כאשר רבינו שמחה והרשב"א התירו, והרא"ם אסר. והכרעת הפוסקים ובהם הטור, השו"ע, הרמ"א הפר"ח הפר"ת ועוד, שזה מותר וכן המנהג. מאידך הכה"ח חשש לי"א שהביא השו"ע שאוסר, מחמת הכלל הכללי שלו בדעת השו"ע שחושש לדעת הסתם. וכן הרוצה להיות חסיד יחמיר בזה וכדברי רבינו האר"י הנזכרים לעיל. אמנם חלבון מי גבינה, הנמצא במזון תינוקות, מיוצר ממי חלב או בלשון חז"ל מנסיובי, והוא הדין גן החלבון בנידו"ד שממנו מפיקים את החלב המתורבת.

ואחר שהותר בשתייה, הסכמת הפוסקים שמן התורה איננו אסור בבשר בחלב, שאין דינו כחלב, ומדרבנן דעת רוב הראשונים שזה אסור. כן מבואר בסוגיא במס' חולין (דף קיד) שם

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

שנינו המבשל במי חלב פטור. וכותב תוס' שם 'ואיסורא מיהא איכא'. וכ"כ הרא"ש, וכ"כ הר"ן, הרמב"ן, וכך לשון מרן בית יוסף (סי' פז) ואפשר דאיסורא דרבנן מיהא איכא לבשל בו בשר מדקתני פטור ולא קתני מותר. וכן נפסק להלכה ברמב"ם (הל' מאכ"א פ"ט ה"ו): המבשל בשר במי חלב פטור ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב. ומבאר הרה"מ שלמד רבינו הרמב"ם בסוגיא בחולין שהוא פטור אבל אסור. וכן פסק להלכה מרן השו"ע (סי' פז סעי' ו) שהמבשל במי חלב פטור ואין לוקין על אכילתו משום ב"ח, וכתב הש"ך שאיסורא מיהא איכא. והנה רבינו בעל הפמ"ג בספרו ראש יוסף עמ"ס חולין (בסוגיא כאן) כתב שאפשר שדעת רבותינו בעלי התוס' שאיסורא מיהא איכא אזיל על נסיובי, אולם המי חלב שעושים פעם שני לאחר בישול וכו', בכה"ג אפילו איסורא ליכא. וראה עוד בתשובה מה שהבאנו מהפוסקים שהתירו לשתות מי חלב לחולה שאין בו סכנה, וכן כתבנו לגבי שימוש בזיעה העולה מן אדי החלב. ועוד הבאנו מדברי החת"ס (יו"ד סי' עג) שכתב שמימי חלב קלישי ליה איסורא ואפשר להתיר לאחר בשר גם לחולי קצת. ובאמת מאחר שהטעם לכל האיסור הזה מדרבנן, ראיתי בקובץ תשובות למרן הגריש"א זצ"ל (ח"א יו"ד סי' עג אות א) שכתב שכל האיסור של מי חלב שנפלו לבשר היינו מחמת איסור דרבנן ומגזירה של מראית עין, אולם לבולעו לאחר בשר יתכן שמותר, ולכן התיר לכתחילה לבלוע תרופות או ויטמינים שיש בהם לקטוז לאחר ארוחה בשרית [ונראה שמרן הגריש"א היקל בשופי מחמת שזה בליעה ומעורב עם חומרים נוספים, כאשר החת"ס הנו' לעיל התיר לאחר שיהוי של שעה, וזאת מחמת שמדובר בשתיית הנוזל כמות שהוא]. ועוד הבאנו בתשובה שם מדברי הכנסת הגדולה בהגהות הטור (יו"ד סי' קטו אות ב) וז"ל: 'מדברים אלו נראה דמי חלב אין בהם משום חלב שחלבו גוי'. ע"כ. והטעם שהחמירו בכל זה מחמת מראית עין כיון שמקורו מחלב והיה חלק בלתי נפרד מהחלב קודם לכן. ועל כן אמרתי לדון בנידו"ד שמחד יש גן חלבון זעיר שמקורו בחלב, והיה מקום לאוסרו מדרבנן, אלא שהמקור מן החלב גודלו הוא מיקרוסקופי וזעיר וכבר השתכפל ונעלם, והתאים החדשים שהתפתחו על מזון צמחי הוציאו נוזל חדש שאמנם יש לו מאפיינים של חלב מבחינת שומן ועוד, אולם עדיין הוא לא 'חלב אמו' אלא חלב צמחי, שיש בו גן מהחלב המקורי ואם כן אין דיני חלב עליו. ובאמת שהדין שווה גם לגבי הבשר שהזכרנו מקודם אף אם נלקח מתא בוגר. וקל וחומר בן בנו של ק"ו על תא גזע עוברי, שעדיין אין שם עובר עליו שזה טרם החזרה לפרה, ובוודאי שאיננו בשר עדיין, ובוודאי שהתוצאה איננה בשרית, וכאמור גם בחלב איננה חלבית.

בן פקועה, ובהמה שנבראה בשמות הקד' - ומאחר שאין אנו מתחשבים כלל עם תא וגן זעירים שאינם נראים, ומאחר שהמשך ההתפתחות לא היה כדרך כל יצירה של היי"ת, לא זה התפתח עם דם ואין בבשר לא נפש ולא דם, וכן בחלב אין כל דם שנעכר ונהפך לחלב. אם כן לא זה חשיב בשר ולא זה חשיב חלב. וכבר ראינו בשר שאין דינו כבשר לכל דבר, ודומה לו בבן של בן ובת פקועה שהגם שנולד כדרך כל הנולדים מכל מקום אינם צריכים שחיטה, ורק אם הפריסו על גבי קרקע חייב מחמת מראית עין, אולם לא מעיקר הדין, וכן

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

הדין שחלבו מותר, ואין שאר טריפות אוסרות בו, וכמבואר כל דין זה בשו"ע יו"ד (סימנים יג, סד ועוד). וכל זה הגם שדמו אסור לחלוטין, והטעם שדמו יוצא ומתערבב עם דם אמו, וכמבואר ברא"ש והב"ד הט"ז (יג, ג). וכן לגבי אבר מן החי שאין נוהג בו וכמבואר בט"ז (שם), הרי שגם בשר ממש, לעיתים יש לו פטור מעיקר הדין שנאמר כל אשר בבהמה תאכלו. וכיון שהיסוד הוא היתר זה ממשיך ההיתר גם בהמשך ואפילו נולד כדרך כל הנולדים. וממילא גם הכא היסוד הוא היתר שהוא תא זעיר וללא בשר וכמבואר לעיל, וכל ההמשך זה שכפולים שנעשו בצורה מלאכותית, ואם כן דין מיוחד להם.

וראיתי שהביאו עוד דוגמא כיו"ב לדין בשר הנוצר בדרך נס, שאין צריך שחיטה ומותר בבשר בחלב, כמבואר לגבי אאע"ה שהגיש למלאכים חמאה וחלב ובן בקר, וביאר המלבי"ם (בראשית פי"ח פס' ז) וז"ל: 'ויש לחז"ל שבן הבקר רץ מלפני אברהם ואברהם ברא אחר ע"י ספר יצירה, שעז"א וימהר לעשות אתו שעשה אותו ע"י ספר יצירה. נראה שרצו לתרץ בזה איך האכיל להמלאכים בב"ח, ואמרו שהיה בשר שנברא ע"י ספר יצירה שאין לו דין בשר, וז"ש שלקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה, ר"ל יען שעשאו ע"י ספר יצירה היו יכולים לאכלו עם חלב'. וכן ביאר השל"ה הקד' (פר' וישב, צאן יוסף דף ל ע"א) לגבי אבר מן החי שראה יוסף את אחיו אוכלים, כיון שנברא בספר היצירה ולכן שרי לאכול. ואמרתי להוסיף על דבריהם, את דברי הגאון רבי רפאל מיוחס זצ"ל בספרו שדה הארץ (חיו"ד סי' א) שכתב לדון על בהמה שנבראה בספר יצירה, אם חייבת בשחיטה ודין חלבה ודמה. והביא משמו של הרב טור ברקת לרבי חיים הכהן מגורי האר"י הקדוש שבשר היורד משמים מותר בכל. יעו"ש. ובשו"ת חכם צבי (סי' צג) דן באדם שנברא בספר יצירה מה דינו, ובתוך הדברים כתב: 'דוקא אדם הנוצר תוך אדם דהיינו עובר הנוצר במעי אמו הוא דחייב עליה משום שפכ"ד יצא ההוא גברא דברא רבא שלא נעשה במעי אשה' ועוד הביא מספר הפרדס שחיבר מהר"ם קרדבורא (שער היכלות פ' יו"ד) אחר שהביא המאמר דרבא ברא גברא כו' ופלפל בהם כתב וז"ל הנה הבריאה ההיא שהיא בצורת האדם כו' ולא שיהי' בה נשמה ולא נפש ולא רוח אלא חיות בעלמא עכ"ל. וה"ה בנידו"ד כל הבשר שעתיד להיאכל לא גדל ברחם אם, ואין בו חיות כלל, וגרע הוא מהנוצר בספר יצירה. והדברים הם ק"ו לעניות דעתי. והגם שיש התא הראשון שסייע לכך והוא יצא מרחם אם [תא בוגר ולא תא של ביצה מופרית דבהא פשוט דלא איירינן הכא]. מכל מקום הכא דינינן על הבשר שאותו אוכלים, ולא על הדנ"א ממנו הוא מורכב. ותא זה אין שם בשר עליו, אלא חיות שאין בה ממש לנידו"ד וכלשון ספר הפרדס הנז'. והוא כעין מה שכתב מרן החזו"א הנז' לעיל (יו"ד ריש סי' סז) שהשווה לבהמה שנוצרה בספר יצירה הגם שהיא כולה בשר. את הנבלה שהוסרחה ולא אמרינן עליה אחשביה כדי לאוסרה, מן הטעם דהוי 'כעפרא שנהפך לבשר, ואין בשר זה טעון שחיטה ואין בו משום נבילה'. הרי להדיא שאף שגדל לבשר וראשיתו מן הבשר, מכל מקום כיון שהיצירה היה ממשוהו שפקע איסור, אינו חשיב בשר, והשווה שם לבהמה שנוצרה בספר יצירה. יעו"ש.

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

ובהאי דינא של הנברא בספר יצירה עי' עוד בשו"ת להורות נתן (ח"ז או"ח סי' יא). וראה עוד את מה שהעיד רבי יהושע בן חנניה (ירושלמי סו"פ שביעי דסנהדרין, לפי חלק מהביאורים על הירושלמי שם) יכיל אנא נסיב קריין ואבטיחין [אני יכול לקחת דלועים ואבטיחים] ועביד לו לאיילין טביין [לעשות מהם איילים וצבאים] והילון עבידין איילין וטביין [והם יולידו איילים וצבאים], ולכאורה הפטור שלהם ימשיך גם הלאה להיפטר בכל החיובים כולם של בשר. ובאמת ראיתי להגר"א זכאי בספרו הבית היהודי (ח"ט הל' בור"ח סי' לג סעי' יד) שמביא מספר חשק שלמה שגם החלב היוצא מבהמה זו אין לו דין חלב. כלומר כאשר מתחיל בפטור, גם אם ההמשך כדרך כל הבריאה, אם לגבי בן פקועה, ואם לגבי בהמה שנוצרה בספר יצירה, למרות שהכל הפך להיות רגיל, מכל מקום הפטור לעד עומד. ואם כן הגם שבנידו"ד זו לא בריאה בדרך נס, אלא בריאה שנבראה ביצירה משונה מדרך הטבע, מכל מקום לא גדלו במעי אמם, ולא גדלו בתוך הבהמה כמו שמצוי בדרך הטבע שיש בהם נפש ויש בהם דם, ומכאן נובעים האיסורים שלהם, אלא בדרך מלאכותית, והגם שיש בה חלקיק של מנגנון שכפול מן הטבע עדיין איננו בשר, ומה שיצא ממנו אין שם בשר או חלב עליו לגבי ההגדרות ההלכתיות שלו. [ועוד ראה באריכות פרטי דינים רבים ממקורות שונים בהלכה ובספרים הקד' בקונטרס גם אני אודך ח"ד מהתכתבות ענפה עם מעלת ידידינו הגריחמ"א שליט"א וכותבים נוספים, ויערב לך].

אם דינם כדין פרווה אם אפשר לאוכלם עם המין השני או שיש לחוש למראית עין:

ו. הנה כמבואר לעיל יותר מסתבר ונראה לענ"ד שהמוצר המורכב מרקמות השריר והשומן הנקרא 'בשר מתורבת', וכן חלבונים שהתפתחו בתמיסה צמחית הנקראים 'חלב מתורבת', דינם כדין פרווה. אלא שמכל מקום לכאורה יש לחוש לאיסור מראית עין שחז"ל מחמת חשש זה בכמה דברים דומים אסרו לבשל ולאכול כאחד אם יש חשש למראית העין, ונידו"ד הוא על אחת כמה וכמה, שהרי כאן הצליחו להדפיס רקמת בשר שצורתה כצורת סטייק ממש, ומירקמו דומה, עם שומן וכו' בדומה. וכן בדומה לזה בחלב, שריחו וטעמו שווה. ואם כן עדיין יש לאסור שלא להשתמש בהם כאחד, ולא לבשלם יחד מחמת 'מראית עין'. ואמרתי נשנה פרק זה ובפרט שראיתי במאמרים שנמצאים לפני ראיתי שהכותבים גם התייחסו לכך, כאשר הר"צ רייזמן כתב עפי"ד פוסקים שהביא שם שלמעשה אין לחדש לאסור מדעתנו מפני מראית העין, זולת מה שמפורש בש"ס. ושנית - בשר משובט אינו "בשר גמור" (ולא זו בלבד אלא שהוא "מיא בעלמא"), ונקרא "בשר" בשם מושאל בלבד. ודומה הוא לשניצל סויה או לחלב מן הצומח, שלא נאסרו מפני מראית עין מאחר שאינם בשר וחלב באמת, אלא נקראו כך בשם מושאל. מאידך השיב לו רעו מרבני כולל אור שמח הריב"ש שליט"א שחידושו של הפר"ח שאין אומרים 'מראית עין' בדבר שלא נזכר בחז"ל נדחה כמעט ע"י כל האחרונים. וגם חידושו של הכו"פ שאוסרים משום מראית עין רק דבר שהוא דומה לאיסור ממש כגון חלב אשה שהוא חלב ממש, ולא חלב שקדים או חלב קוקוס שהם מי פירות ונקראים חלב רק בגלל המראה, וכן דם דגים, ולא יין שרק צבעו כצבע הדם, גם זה אינו מוסכם בדברי האחרונים. ולכן כתב שאין לסמוך על

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

חידושים אלו בנדו"ד. להוציא מה שהזכירו הפוסקים שדבר שהוא כבר נפוץ ומפורסם אין חוששים בו למראית העין, ומטעם זה התירו הפוסקים בזמנינו שניצל סויה או גלידה פרווה, כיון שהם שכיחים, והבו"ח המתורבת אינו מצוי ויש בו חשש למראית העין. ובאמת שכל דבריהם ועוד תשובות נוספות שראיתי באחרונים, נכללים בתשובה אחת שכתבה מרן הראשון לציון ג"ע הגרע"י זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ח) משנת תש"ל לשאלת הרב טכורש רב מח' הכשרות בת"א לגבי שאלת בתי המלון אז, אם מותר לתת לאורחים במלון לשנות חלב צמחי לאחר סעודה בשרית, וכתב לדון שם מכל צדדי הסוגיא, ואמרתי לסכם תשובה זו כי ממנה נלמד הדין הלכה למעשה בע"ה [כל עיקרי הדברים מיבי"א שם להוציא מה שהוספתי בסוגריים מרובעות].

ראשית הביא דין דם דגים, שהגם שמותר בשתיה, מכל מקום אם כנסו למקום אחד אסור, מחמת מראית העין, אלא אם יש בו קשקשים, כל זה כמבואר בסוגיא בכריתות (דף כא ע"ב) ובטוש"ע (סי' סו ס"ט) [ואמנם דעת הרמב"ם (מאכ"א פ"ו ה"א) שדם דגים מותר ולא הצריך שם שיהיו בו קשקשים, והראב"ד השיג עליו. וראה בכרתי על השו"ע שם שכתב שבחידושי האריך בדעת הרמב"ם אולם יותר נראה לו קרוב לבאר את דעת הרמב"ם שאם הוא מכניס הדם, ואיש אחר שותהו, בזה יש לחוש למראית עין, ובעיני קשקשים. אבל אם הוא המכניס הדם בעצמו שותהו, בזה ליכא מראית עין, ואין צריך קשקשים. וזהו שדייק הרמב"ם ושותהו, היינו הוא המכניס, לכך לא אסרו. ודוק, ומ"מ נשאר בצ"ע. ועוד ראה בחידושי רעק"א על השו"ע (שם) שדייק מלשון הש"ס דאית בי' קשקשים וכתב רש"י דאית ביה דם קשקשים משמע לכאורה דבדם מעורב קשקשים אבל להניח אצל הדם קשקשים לא שריא. ואפשר שגם ליקח קשקשים וליתן בתוך דם לא, אלא דמעצמו נשאר בו קשקשים, ע' בסוגיא ובתוספות שם דבדם מהלכי שתיים ל"ש ביה קשקשים, ואמאי ל"ש הא אפשר ליתן קשקשים לתוך דם מהלכי שתיים, והרואה יסבור שהוא דם דגים אלא משמע דלא מהני. ואולם מלשון הרמ"א לקמן (סימן פ"ז ס"ג) שהתיר להניח שקדים בתוך החלב שקדים שלא יבוא לידי מראית עין) משמע דהכא שרי להניח אצלו קשקשים. גם נראה דאם בישראל הדם מותר לאכלו לדעת הרמ"א (סי' פ"ז), דאף אם הוא דם בהמה ליכא דאורייתא, דהוי דם שבשלו ודמי לבשר עוף, ע"כ]. והביא עוד מהסוגיא בכריתות וכתובות, לגבי דם אדם שאם נשך בכיכר וניכר הדם על הכיכר גוררו, ומה שנמצא בין השיניים מוצצו ומותר, דהא ליכא דחזי ליה. והוכיח מסוגיא זו ומהמבואר ברשב"א בתורת הבית (דף פה ע"א) דאף בלא כנסו בכלי יש לאסור משום מראית העין כדין דם שע"ג ככר, ודלא כמ"ש הכנה"ג (סי' סו הגב"י אות מט) דכל שלא כנסו בכלי אפילו פירש מותר, ואפי' בלא קשקשים. ע"ש. ועוד הביא מהסוגיא בחולין (דף קיב ע"ב) דברי שמואל לגבי ככר שחתך עליה בשר (לאחר שנצלה) שאסור לאוכלה, והני מילי דאסמיק, והני מילי דאבריה, והני מילי דאסמכיה אבל קלישתא לית לן בה. (פרש"י, וה"מ שהבשר היה אדום והמוהל היוצא ממנו עב, אבל צלול לאו דם הוא). ורב הונא פליג וס"ל דשרי. ורבא אכיל ליה וקרי ליה חמר בשר. ופסקו הטוש"ע (סי' עו ס"ה) כרבא. וכתב לדון ביבי"א שם מדוע שרי ולא נחוש

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

למראית עין, והביא מדברי הבית יוסף בסי' עו שכתב בשם הרשב"א, דה"ט דרבא משום שדם כזה אין לו מראה חזק ואין אדם טועה בכך לדמותו לדם, אלא חמר בשר הוא דקרו ליה, לפיכך אפי' חתכו ע"ג כלי והוא בעין שרי, דחמר בשר הוא. ע"ש.

בהמשך הביא את דברי הרשב"א המפורסמים (שו"ת הרשב"א ח"ג סימן רנז) שהשיב שמסתבר שאסור לבשל בשר בחלב אשה, וכל שכן לאוכלו כל שניכר בו, וראיה מההיא דדם דגים שאין בו קשקשים, ומדם שע"ג הככר שגוררו. ומ"ש (בחולין קיג) בשר בהמה טהורה בחלב טמאה ובשר טמאה בחלב טהורה, לא דברו אלא בחיוב בישולו ואכילתו, שאין באלו חיוב כלל לא מד"ת ולא מד"ס משום בשר בחלב, אבל באיסור מראית העין לא דיברו. והב"ד בקיצור בב"י (סי' פז). והביא עוד מדברי הרמ"א בדרכי משה (ס"ס סו) שכתב, שמעתי שמהרש"ל למד מדין דם דגים שאסור משום מראית העין, לאסור בשר עוף בחלב שקדים, אא"כ הניח מן השקדים אצלו, משום מראית העין. ואין הכרח לדבריו, דשאני דם שהוא איסור כרת, משא"כ בשר עוף בחלב שאינו אלא מדרבנן. וכן המנהג פשוט להתיר. ובאמת שכן פסק הרמ"א להלכה בהגה (בסי' פז ס"ד) וז"ל: ונהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בו בשר עוף, שהואיל ואינו רק מדרבנן מותר, אבל בבשר בהמה יש להניח שקדים אצל החלב משום מראית העין, וכמ"ש לעיל ס"ס סו לענין דם דגים. ע"כ. והגם שהרמ"א התיר, מכל מקום הב"ח (ס"ס סו) הסכים עם המהרש"ל שדבריו הם עיקר להלכה, ואף באיסור דרבנן חיישינן למראית העין בפרהסיא, אלא שלענין לאסור אף בצינעא לא אסרו אלא באיסור דאורייתא. וכ"כ בשו"ת באר שבע (סי' יז), והש"ך (סי' פז סק"ו). ולאידך גיסא הפרי חדש (סי' פז סק"ז) הסכים לד' הרמ"א להקל בשר עוף בחלב שקדים, דאעיקרא מה שאסר הרשב"א בחלב אשה משום מראית העין חידוש הוא, והבו דלא להוסיף עלה, משום דלא גזרינן משום מראית העין זולת מה שנתבאר בש"ס להדיא, שאל"כ בואו ונאסור בשר חיה בלי ניקור כדי שלא יטעו להתיר חלב של בהמה וכו', ואם באנו להוסיף מדעתינו יש לנו לאסור הרבה כיוצא בזה. ועוד הביא מדברי הכרתי ופילתי (סי' פז סק"ח), שלא גזרו משום מראית העין אלא כמו דם דגים שכנסו בכלי, דלא שכיח, והרואה לא יתלה בדם דגים אלא יחשוב שהוא דם בהמה ועוף. וכן חלב אשה הכנוס בכלי לא שכיח כ"כ, והרואה יתלה שהוא חלב בהמה, ומש"ה חששו למראית העין, אבל חלב שקדים דשכיח ורגילים לבשל בחלב שקדים והוא מוטעם מאד, לא חיישינן למראית העין כלל, דמהיכא תיתי לתלות באיסור ולא בהיתר. והוסיף בכרתי סק"ז, שחלב שקדים לא מקרי חלב אלא מי פירות, ואטו משום שדומה לחלב במראהו נאסור לבשל בו בשר. והרי יין אדום שדומה לדם לא נאסר משום מראית העין, ולא אסרו אלא בדם דגים שהוא דם, וכן חלב אשה הוא חלב באמת. ע"כ. ועוד הביא מדברי הערוך השולחן שדחה את את הוכחות הש"ך מאיסורי שבת, ובפרט אם הוא נותן חלב שקדים בקערה דליכא אלא איסורא דרבנן, ובבשר עוף בחלב הו"ל תרתי דרבנן. ומ"מ סיים הערוה"ש שנכון להחמיר.

ועוד הביא כסניף להתיר היכא שהדבר מצוי ומפורסם, וזאת ע"פ מ"ש הרא"ש (פ"ט דנדה סי' ז) דהא דתנן השיריים והכלך אין בהם משום כלאים אבל אסורים משום מראית העין,

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

דדמו לצמר או לפשתן, מ"מ האידנא מצויים בגדי משי בינינו והכל מכירין בהן ואין לחוש למראית העין, ומותר לתפור משי בבגד צמר. ע"ש. וכ"פ הטוש"ע (סי' רצח). וה"נ מאחר שנתפשט הדבר והכל יודעים שמצוי חלב צמחוני לא חיישינן למראית העין, ולא דמי לחלב אשה דלא שכיח. וכבר כתב הגאון תפארת ישראל (בכלכלת שבת אות לד) שאין לחוש למראית העין אלא כשיש קצת הוכחה לאיסור יותר מלהיתר. עש"ב. ובזה ניחא שפיר מה שנתפשט המנהג להשתמש בפסח בקמח מצה אפויה לטיגון ולבישול ולא חששו למראית העין שיחשבו שהוא קמח חטה. ועוד הביא מדברי הגר"י גוטליב בשו"ת יגל יעקב (חיו"ד סי' כג) שנשאל, בדבר המנהג שנהגו להשתמש בקוקוס טחון הדומה לחמאה, ומשתמשים בו גם בתבשילי בשר, ואמאי לא ניחוש משום מראית העין, וכמו בחלב שקדים שצריך להניח שקדים. והשיב שמכיון שנתפשט מאכל זה במדינתנו והכל יודעים ממנו לא גזרינן משום מראית העין, וכמ"ש הש"ך (ר"ס רצח) דבמידי דשכיח לא חיישינן למראית העין וכו', ולכן אף בבשר בהמה יש להתיר. אלא שבמסקנא לא רצה להתיר אלא ליחיד בביתו, אבל לאכול בפרהסיא וברבים לחם שנמרח בקוקוס עם בשר אין להתיר אא"כ יעשה היכר לזה, יען כי רבו המתפרצים בעוה"ר האוכלים בשר עם חמאה. ע"ש.

וסיכם שלמעשה לא מיבעיא למתירים באיסור דרבנן שגם כאן יהיה מותר כיון שזה אחר זה ולא בב"א וזא"ז האיסור הוא רק דרבנן, אלא גם לאוסרים גם בדבר דרבנן מ"מ לא אסרו אלא היכא שהאיסור ניכר, ולא כאשר זה אחר זה שאין האיסור ניכר, כגון בנידון שאלתו לגבי חלב סינטטי לאחר אכילת בשר. ונהביא שם בסו"ד מדברי המח"ב (סי' פז ס"ק ו) שניכר הוא לאו דווקא אם יתן שקדים בחלב אלא גם אם יש היכר מצד הקערות והצלחות שמגישים בהם חלב שקדים אחר מאכלי הבשר, ומעלין אותם עם מגדנות ופירות, מותר, הואיל והדבר ניכר מצד מקומו ושעתו שהוא חלב שקדים, יותר מהנחת שקדים עמו. ע"ש].

והנה אחר שהביא כל צדדי ההיתרים המובאים בפוסקים, ואף ההיתר של דבר המפורסם, ואף שהקוקוס היה מפורסם בזמנם, וחלב שקדים מפורסם בימיהם, וחלב צמחי מפורסם היה בזמן התשובה ביבי"א, עם כל זה צירף את כל ההיתרים להשתמש גם בפרהסיא רק כשזה לאוכלם בזה אחר זה שאין האיסור ניכר, ולא ביחד שהוא ניכר, וכל זה אף בדבר מפורסם ואף בדבר שאסור רק מדרבנן. ע"כ תורף התשובה שם.

ואמנם בהכרח יש לומר שבשר שאין שם בשר עליו לענין בישול בשר וחלב, וכגון בשר דגים וחגבים [הגם ששם בשר עליהם ככתוב בתורה בפרשת שמיני 'מבשרם לא תאכלו' וראה שם בביאור האבן עזרא, וראה במש"כ הבית הלל על השו"ע (סי' פז ס"ק ג)], אין כל חשש לבשלו עם חלב, ולא חששו כלל למראית העין שלא גזרו בזה, ואפשר שניכרין הן מבשרם ששונים הם. ומכאן תשובה מוצאת לדברי הר"צ רייזמן שכתב שבשר משובט אינו "בשר גמור" ונקרא "בשר" בשם מושאל בלבד. ודומה הוא לשניצל סויה או לחלב מן הצומח, שלא נאסרו מפני מראית עין מאחר שאינם בשר וחלב באמת, אלא נקראו כך בשם מושאל. ועל זה יש להשיב, שמראית עין איננו רק היכא שהוא בשר או חלב גמור, והוא

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

עצמו הביא דברי הכו"פ לגבי חלב שקדים, ועכ"ז להלכה נפסק שיש לשים שקדים, וגם המתירים בזא"ז כגון היגל יעקב והיבי"א, לא התירו ביחד, גם בסויה. וק"ו בנידו"ד שנראה בשר רגיל, והחלב נראה רגיל, וא"כ חשש מראית עין קיים הלכה למעשה.

וראה עוד בספר ילקוט יוסף (איסור והיתר כרך ג עמ' רעא) שהתיר לטגן נקניק סויה בחמאה, והוסיף שבמקומות ציבוריים המחמיר תבוא עליו ברכה. ובהערה ביאר שלעצם הטיגון יש מחלוקת אם חשיב כבישול, ולסוברים שהוא מדרבנן באנו למחלוקת אם גם בדרבנן אסור משום מראית עין. אולם עיקר ההיתר שלו מחמת שנקניק צמחי מאד מצוי ואין מקום להכריח שהאסור [הבשרי] יותר מאשר המותר [הצמחי]. והביא דברי היבי"א בשם היגל יעקב שהתיר חמאת קוקוס בבשר. ועוד צירף דעת בשמים ראש שגבינה וחמאה יצאו מכלל חלב, שלאחר שנעשו גוש אין איסורם מהתורה. ועם כל הצירופים הללו כתב שהמחמיר במקומות ציבוריים תע"ב. וכמבואר לעיל היגל יעקב לא התיר בפרהסיא לאכול לחם המרוח בחמאת קוקוס יחד עם בשר.

הנה מכל המבואר לעיל, בימינו אנו ודאי שאין הדבר מצוי ומפורסם, אולם גם בעתיד לכשיתפרסם, עדיין כיון שמראהו, וטעמו וריחו ניכרים ודומים לבשר וחלב רגיל הן במראה והן בטעם, יש בהחלט לחוש למראית עין, ויש לאסור זאת בפרט בפרהסיא לאוכלם ביחד, אולם בזה אחר זה אפשר להתיר ובפרט לאחר שיתפרסם הדבר. כ"ז הוא הנלענ"ד.

הלכה למעשה:

א. מעיקר הדין, תא שריר או תא גזע או גן חלבון, שנלקחו גם מבהמות בוגרות, או אף משאינן טהורות, ובאמצעות מנגנון ההשתכפלות שנלקח מן הבהמה הצליחו לשכפל ולייצר רקמות בסיוע מצע צמחי או אחר [שהוא כשר] באופן מלאכותי, **החלב או הבשר היוצא מגידול זה הוא כשר לאכילה.**

ב. מהיות טוב, ולאחר שיש להתרחק מן הכיעור והשיקוץ והדומה לו ויש למעט שלא להשתמש בשום דבר מן המשוקצים גם באופן שאין לחוש לטמטום הלב שלא ייראו כמאכילים בהמות טמאות לישראל, ובפרט שהחברות המצליחות והמתקדמות הם במקומינו בארץ ישראל ושל יהודים מבני עמינו. וכן שונה הדין מהיכא שהפך לעפרא בעלמא וייצרו דבר חדש לבין אם הוא נותר בעינו והמשתכפל ממנו הוא כמותו בצורה, טעם וריח. ובפרט שהכא אין צורך להזדקק לזה שהרי אין כל מעלה בתא שמקורו מן הטמא, ואין הוא יותר זול, וגם אין צורך בכמויות גדולות, אלא תא בודד בלבד, **נכון יותר ליקח מן הבהמה הטהורה או מן העוף הטהור בלבד.**

ג. נלענ"ד כיון ודבר זה בשנים הבאות יאכיל רבבות מעמך ישראל, יש לבנות את הבנין הזה בצורה יציבה יותר ובהיקף רחב יותר של רבותינו הפוסקים, ועל כן **נכון יותר לקחת מתא גזע עוברי של בהמה טהורה, שאינו נחשב בשר כלל, וגם שם עובר אין לו, ואז אין כל חשש כמבואר בפנים.**

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס גבולות ישראל וקונטרס השביעית
(אלעד)

**מאמר מאת הגאון רבי שנאור זלמן רווח שליט"א, רב קהילת משכן התורה באלעד
וראש מכון מצוות התלויות בארץ, בענין בשר, עוף, דג וחלב מתורבתים**

ד. דין הבשר והחלב הזה כדין פרווה לא חלבי ולא בשרי, וכמו שכתבנו בפנים, אולם
בנידו"ד יש לחוש למראית העין ובפרט בפרהסיא, ולכן אין לאוכלם יחד, מחשש למראית
העין, אולם בזה אחר זה, שפיר דמי להתיר בזה, ובפרט לאחר שזה יתפרסם ברבים, והכל
כמבואר בפנים.

כל זה הוא הנלענ"ד וכאן עמד הקנה במקומו, וסיימתי התשובה בס"ד בעש"ק פר' אחו"ק
תשפ"ג בהגיעי לעיר אגדיר שבמרוקו, וצוי"מ וימ"ן, אמן.

בברכת התורה

שניאור ז. רווח

מילים של אקטואליה - אקטואליה מעולם אחר /

יעקב טיטואן

אנו יתומים!!! ואז?

"יתומים אנו ואין אב", "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו".

כך מתנוססים בראש כל חוצות, תחת כל עמוד רענן.

וזו האמת. אנו יתומים, ואוי לדור שכך עלתה בימיו. הכל נכון! ואז? אז מה אנו עושים עם המידע הזה? אנו באמת ממשיכים לגולל הלאה את חוט מחשבתינו? אנו ממשיכים לחשוב עוד צעד קדימה? או שמא אנו מסתפקים רק עם תחושת היתמות, מבלי שימוש מעשי לחיי היום יום? אנו מרכינים אכן ראש בפני דיין האמת על שנצחו אראלים את המצוקים, אבל האם אנו שואלים את עצמינו מה הלאה? מה מצופה מאיתנו כרגע?

בדיוק כעת, שתחושת הכאב והצער צורבת בגרונינו, זה הזמן היותר טוב, להמשיך ולהתקדם עם זה הלאה, להבין שכעת יותר מתמיד, חסר בעולם תורה ויראה, חסר מידות וירא"ש, חסר וחסר וחסר... ועל מי מוטלת האחריות למלא את החלל הגדול שנוצר - אם לא מאיתנו?

ובדיוק בעידן שכזה, כולם מדברים על גדולתו של הרב, על הצלחותיו, בהיותו האדם השלם. דבר אחד שוכחים לציין, שכל זה לא הגיע אליו, אלא בעמל ללא לאות, שלפני כל תשבחותיו, היו הרבה נסיונות, היו הרבה קשיים, 'שבע יפול צדיק וקם', ומשם, משם מתוך הקושי, משם הוא צמח ונהיה לפי הדמות הענקית שאנו מכירים כיום.

אז כאשר אנו רואים מודעות כאלו ואחרות, אל לנו להסתפק בידיעה שאנו יתומים ושנשארו ללא אב זקן, לא!! עלינו להמשיך צעד אחד קדימה, ולהבין, שאמנם יש כאן חסרון גדול, חסרון ענק, אך בד בבד, נוצרה עבורינו הזדמנות פז, לגדול ולהתרומם בחיינו שלנו, לקבל על עצמינו משהו שאנו יכולים לעמוד בו, והכי הכי, לנסות למלא את החלל הגדול שנוצר בעולם.

איש לאחיו יעזור, ולאחיו יאמר חזק, כל אחד יביט נכחה אליו פנימה, במה עליו להשתפר, במה עליו להתחזק, וכך, פטירתו של הצדיק - לא תביא בעקבותיה חלל ריק בלבד, אלא אדרבה, 'אחד המרבה ואחד הממעט, ובלבד שיכוון ליבו לשמים'.

שנתבשר רק בבשורות טובות, ומן השמים ננוחם.

שבת שלום ומבורך.

לתגובות: y4192903@gmail.com

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

סגולתה ומעלתה של שמחה במצוות

פרשת בהעלותך פ"ח (ב) דִּבְרַ אֱלֹהִים אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהֵעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֹּרֹת אֶל־מוֹל פְּנֵי
הַמִּנְוָה וְאִירוּ שְׂבַעַת הַנְּרוֹת: (ג) וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהֱרֹן אֶל־מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה הַעֲלָה נְרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְקֹוֹק אֶת־מֹשֶׁה: פ"ט פסוק ז: וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנַפְשׁ אָדָם
לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקְּרִיב אֶת־קֶרְבֶּן יְקֹוֹק בְּמַעַדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֹשֶׁה
עֲמְדוּ וְאַשְׁמְעָה מֵהִי־צִוָּה יְקֹוֹק לָכֶם:

דברי חז"ל מדוע זכו שתיאמר פרשת פסח על ידי הטמאים:

ופרש"י במדבר פרשת בהעלותך פרק ח פסוק ב: בהעלתך, למה נסמכה פרשת המנורה
לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמהם
בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חי"ך, שלך גדולה משלהם, שאתה
מדליק ומטיב את הנרות: עוד פרש"י על פסח שני במדבר פרשת בהעלותך פרק ט פסוק ז:
למה נגרע, אמר להם אין קדשים קרבים בטומאה. וכו'. וראויה היתה פרשה זו להאמר ע"י
משה כשאר כל התורה כולה, אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן, שמגלגלין זכות ע"י זכאי
{ספרי}:

שאלות:

א. יש לשאול מדוע אהרון הצטער מאחר והוא פטור מהדבר, הרי קיימ"ל כמבואר
בירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פ"ב ה"ט ותני חזקיה כל מי שהוא פטור מדבר ועושהו
נקרא הדיוט, וכן אותה שאלה על הטמאים שלא יכלו להקריב קרבן פסח?

ב. עוד יש לשאול מה כוונת חז"ל מגלגלין זכות ע"י זכאי שנאמר אצל טמאי הנפש בקרבן
פסח מאחר והם פטורים, ויותר היה ראוי שימסר על ידי משה רבינו שזכה שכל התורה
תאמר על ידו ומדוע כאן לא זכה משה רבינו, וכיצד הם יותר זכאים ממנו שתצא הלכה זו
ותתחדש על ידם?

ג. עוד יש לשאול מדוע שם הפרשה בהעלותך על מצוות ההדלקה הרי כידוע ששם
הפרשה מגלם בתוכו את תוכן הפרשה?

מנהג העולם:

אחד היסודות של הבית היהודי הוא התשוקה והשמחה בקיום המצוות שמפגינים בבית,
אולם עד כמה טועים בני אדם שאפילו את המחויב אין מקיימים ויותר מכך שכל סיבה
שיכולים לחמוק מקיום המצוות באיזה תירוץ ולהימנע מקיום המצוות פוטרם את עצמן,

סגולתה ומעלתה של שמחה במצוות

וקל וחומר אם הוא פטור מעיקר הדין ברור שאינו מתאמץ לחייב עצמו. מעין הפתגם הידוע שהציבור אוהב על המחייבה ויהי שם, הכונה בזה שתמיד רוצים קיצורי דרך בלי חיוב ברכת המזון שזו ברכה ארוכה ובלי תחנון בתפילה בכדי לקצר את התפילה, וכך בכל המצוות נוהגים לחפש קולות וסיבות להתפטר ושמחים בכך, עד שבהלצה אני אומר שכאשר יש בעל שמחה שצריך לבטל התחנון הציבור שמח מביטול התחנון יותר מהשתתפות בשמחתו. אולם דבר זה נובע מתפיסת האדם והבנתו כאשר האדם מתייחס בעיקר לחיי עוה"ז ולנוחיות גופו ממילא שמח להיות פטור ולפרוק עול מעליו, כמו שמצינו בבני ישראל במדבר בתלונתם שאמרו זכרנו את הדגה והשומים אשר אכלנו במצרים חינם, ודרשו חז"ל שכוונתם חינם מהמצוות. אך תורתנו הקדושה מלמדת אותנו ההפך ולו חכמו ישכילו זאת עד כמה היו צריכים להשתוקק ולשמוח בכל מצוה שמזדמנת.

שבחו של אהרון שקינה בנשיאים:

ובזה נבא לביאור הפרשה נאמר אצל אהרון במדרש כי כאשר ראה שלא זכה להיות בין הנשיאים היה מצטער מאוד, ואמר לו הקב"ה שלך גדולה משלהן הדלקת הנרות שהיא לדורות, ופירש הרמב"ן על הדלקת נרות חנוכה שיהיה נסים וישועות וידליקו הנרות, ללמדך מעלתו של אהרון שהשתוקק להיות שותף ולא השלים עם המציאות שיחנכו את המשכן והוא לא יטול חלק בדבר שהיה חסר לו אותה זכות ולא חיפש לפטור עצמו למרות שלא נצטווה על כך, ולכן זכה לדבר גדול משלהם שהוא הדלקת נרות לדורות. כך ששם הפרשה על שם בהעלותך את הנרות שהן תוצאה וביטוי על התשוקה של אהרון למצוות, ומעשה אבות סימן לבנים להשכיל ולהבין כמה צריך האדם להשתוקק לכל מצוה ומצוה ולשמוח שיש לו את הזכות לעשות רצון השם יתברך, ולא ההיפך לחפש איך להיפטר ממנה.

גדולתן שהיו מבקשי השם:

בדומה לכך שמעתי דבר יפה מהרב יוסף זליכא {שליט"א} זצ"ל שהזכות של הטמאים יותר ממשה היא היות ואותם אנשים טענו למה נגרע להפסיד הקרבת קרבן פסח, והגדלות שבדבר היא שבעצם הם פטורים מהקרבת הקרבן מחמת הטומאה, ואם כן יש להם סיבה להיות פטורים, ובכל זאת הם לא משלימים עם המצב ומחפשים דרך להתחייב במצוה זו, ודבר זה מראה על גדלותן, ואינו שייך לכלל שכל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט, היות וזה נאמר כאשר עושה הדבר למרות שהוא פטור ואילו הם רצו שיתחייבו, לכן זכו יותר ממשה שתיאמר על ידן מצוה זו.

עבידנא יומא טבא לרבנן:

וכמאמר חז"ל **במסכת קידושין דף לא ע"א** על רב יוסף אשר היה סומא שהיה אומר בתחילה מי שיגיד לי שהלכה כרבי יהודה שסומא פטור מהמצוות וממילא גדול יותר מי שאינו מצווה ועושה אעשה סעודה לחכמים, אחרי ששמע דברי רבי חנינא שיותר גדול המצווה ועושה הכריז שמי שיאמר לי שאין הלכה כרבי יהודה לפטור את הסומא אעשה

סגולתה ומעלתה של שמחה במצוות

סעודה לחכמים. הרי שרב יוסף חיפש להתחייב במצות ולא להיפטר ומוכן לעשות יו"ט לאדם שיוכיח לו שהוא חייב.

חמישה מעלות בעשיית המצוות בשמחה:

ומבואר כמה מעלות גדולות יש לאדם שמשתוקק ועושה המצוות בשמחה.

א. עבודה גדולה היא: כתוב במדרש הגדול דברים (פרשת ראה) פרק טז פסוק יד ומצוה להרבות בשמחה זו, שהשמחה ששמח אדם בעשיית המצוה עבודה גדולה היא. והובא ברמב"ם הלכות סוכה ולולב פרק ח הלכה טו השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפריע ממנו שנאמר [דברים כ"ח] תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב. ולכן מבואר במסכת ברכות דף ט ע"ב אמר ליה רבי אלעא לעולא כי עיילת להתם שאיל בשלמא דרב ברונא אחי במעמד כל החבורה, דאדם גדול הוא ושמח במצות, זימנא חדא סמך גאולה לתפלה ולא פסיק חוכא מפומיה כוליה יומא ע"כ. פירושו שפעם זכה רב ברונא לסמוך גאולה לתפילה במדוייק ושמח כל היום, ללמדנו מעלת וגדולת אדם ששמח במצוות.

ב. מצוה בפני עצמה ויותר חשובה מהמצוה: עוד כתב רבינו בחיי (כד הקמח, שמחה) שהשמחה במצוות היא מצוה מן התורה והיא עבודה גמורה להשי"ת, חשובה יותר מן המצוה, וכן כתב הרע"ב (אבות ד' ב'). ובחרדים כתב דלפי רוב שמחתו יגדל שכרו.

ג. מצוה בשמחה פי אלף: ומבהילים הם דברי האורחות צדיקים (שער השמחה) ששכר מצוה עם שמחה אלף ידות יותר משכר מצוה בלי שמחה.

ד. השמחה יותר יקרה מכל הון: כתב האריז"ל בהקדמה לשער המצוות וכן בשער רוח הקודש וז"ל אבל השרש שהכל נשען עליו הוא שבעשיית המצוה אל יחשוב שהיא עליו כמשא וממהר להסירם מעליו, אבל יחשוב בשכלו כאלו בעשותו אותה המצוה ירויח אלף אלפים דינרי זהב, ויהיה שמח בעשותו אותה המצוה בשמחה שאין לה קץ מלב ומנפש ובחשק גדול כאלו ממש בפועל נותנים לו אלף אלפים דינרי זהב אם יעשה אותה מצוה. וז"ס הפסוק תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב כו' וז"ס רב ברונא דחד יומא סמך גאולה לתפלה ולא פסק חוכא מפומיה כל ההוא יומא. וזה יורה על היות אמונת בטחונו בבורא יתברך בתכלית האחרון יותר משאם היה השכר מזומן לפניו בפועל וכפי גודל שמחתו באמת ובטוב לבב הפנימי כך יזכה לקבל אור עליון, ואם יתמיד בזה אין ספק שישרה עליו רוח הקודש עכ"ל.

ה. השמח במצוות זוכה לרוח הקודש: בספר חרדים בהקדמה למצוות סימן ד וזה לשונו התנאי הרביעי, השמחה הגדולה במצוה, דכל מצוה ומצוה שתזדמן לו דורנא הוא דשדיר ליה קודשא בריך הוא, ולפי רוב השמחה יגדל שכרו. וכן גילה הרב החסיד המקובל מהר"ר יצחק אשכנזי זצ"ל לאיש סודו, שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוח הקודש, בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית, ואמר, דהיינו דכתיב

סגולתה ומעלתה של שמחה במצוות

(דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, פירוש מרוב כל, מכל מיני תענוג שבעולם ומכל זהב ופז רב ואבנים טובות ומרגליות:

דברי רבי נחמן על השמחה תרופה לכל מחלה:

עוד כתב בליקוטי מוהר"ן תניינא תורה כד מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד, ולהתגבר להרחיק העצבות והמרה שחורה בכל כחו. וכל החולאים הבאין על האדם, כולם באין רק מקילקול השמחה. וכו'. וגם חכמי הרופאים האריכו בזה, שכל החולאים על ידי מרה שחורה ועצבות, והשמחה הוא רפואה גדולה.

מעלה מיוחדת לתפלה בשמחה.

אמרו חז"ל במסכת ברכות דף לא "אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות אלא מתוך שמחה של מצווה". וכן פסק בשו"ע או"ח סימן צג ס"ב. ומבהיל מה שהובא בהקדמה לשער הכוונות שכתב ר' שמואל ויטאל: "אסור לאדם להתפלל תפלתו בעצבון ואם עשה כך אין נפשו יכולה לקבל האור העליון הנמשך עליו בעת התפילה בשאר התפלה נמשך לו נזק נפלא גדול על ידי עצבותו". כאשר מבואר במסכת שבת דף ל ע"ב אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב ומפני. בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה וכו' כתיב ושבחתי אני את השמחה וכתוב ולשמחה מה זה עושה? לא קשיא וכו' ושבחתי אני את השמחה שמחה של מצוה ולשמחה מה זה עשה זו שמחה שאינה של מצוה ללמדך שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, שנאמר מלכים ב פרק ג פסוק (טו) וְעַתָּה קְחוּלִי מִנְּגַן וְהִיָּה לְכַנָּן הַמְּנַגֵּן וְתִהְיֶי עֲלֵי יַדֵּי־קִנְיָן:

סיפור פלאי איך בזכות השמחה ניצלו מתוך תאי הגזים ממות לחיים:

הסיפור הובא בספר הסיפורים של הרב צבי נקר. וכך היה המעשה בזמן השואה ביום שמחת תורה הובאה קבוצת בחורים שנגדעו מלימוד הגמרא היישר עם הרכבת לתאי הגזים, כמובן עברו את ההליך הקבוע להפשיטם ולהכניסם להתרחץ ושם היו נרצחים ונשרפים, והנה לאחר כל השאגות של הנצים ימש"ו אילצו את כולם להתפשט ערומים ולהיכנס לאולם גדול של תאי הרחיצה, ופתאום אחד הבחורים נזכר שהיום שמחת תורה וכולם יודעים שזה הרגעים האחרונים לחייהם דיבר לכולם שהיום יום שמחת תורה ועלינו לנצל את הרגעים האחרונים לרקוד לכבוד התורה ולעלות לשמים בשמחה וכך דיבר והאריך עד שהשתכנעו חבריו וכולם התחילו לרקוד ולשיר בקולי קולות והשמחה הלכה וגדלה עד ששכחו היכן הם נמצאים, ולשמע הקולות של השמחה קציני הנצים היו המומים ומיד פתח את הדלת אחד הקצינים ושאל מיד להיות בשקט, אולם אותו בחור לא פחד ידע שיש לו רגעים וצעק לקצין אנחנו רוקדים ושמחים שעוד מעט ניפגש עם כל משפחתנו בשמים ולא תוכלו לעצור את השמחה שלנו, אותו קצין כעס עוד יותר ואמר להם אם חשבתם שנשמתכם תצא מהר ותפגשו את הוריהם מהר כעת אני יראה לכם שנוציא לכם

סגולתה ומעלתה של שמחה במצוות

את הנשמה טיפין טיפין ולא תוכלו לשמוח, מיד נתן פקודה להוציא את כולם ולהכניסם לצריף מבודד והבטיח להם שלמחרת יראה להם את נחת זרועו, אולם בזכות אותה שמחה עוד באותו ערב קיבל אותו מפקד צו מהמפקדה העליונה שמיד צריך לעבור למקום אחר וכך ברוך השם לא נעשה להם דבר וכולם ניצלו לחיים.

מעלת מכירת המצוות:

ראיתי מסופר על האדמו"ר מבאבוב הראשון שהיה נוהג לשבת בבית הכנסת בזמן שמוכרים את העליות של התורה, והיה אומר שזה זמן שעושה נחת רוח לקב"ה שמראין עם ישראל עד כמה חביבין עליהם המצוות יותר מכסף וזהב שכל אחד הולך ומוסיף לזכות בעליה של תורה.

סיפור על הגרב"צ:

וכמו שסיפר הרב ראובן שרבאני זצ"ל גיסו של הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל סיפר שכאשר גיסו קיבל את ההתקף לב הראשון שהיה עמו בבית החולים בלילה והיה הגרב"צ אפוף במכשירים צינורות חמצן ועירוויים ואעפ"כ ביקש ממנו שיעשה עמו חסד שיזיז את מיטתו בסמוך לחלון כדי שיוכל לברך ברכת הלבנה וכששמע זאת גיסו ניסה להניאו מפני שהאינפוזיה עלולה להתנתק והמכשירים עלולים לזוז ממקומם אך הגרב"צ לא הניח לו וחזר ובקש שוב לבסוף נכנע וקירבו לחלון שם בירך את הברכה במסירות עצומה ולמחרת כל מי שהגיע לבקרו קידמו הגרב"צ והודיעו ב"ה זכיתי לברך הלבנה כשהוא שש ושמח.

מעשה כיצד היה רוקד עם המצה:

דוגמה לכך סיפר אחד מבני משפחתו של הגאון הצדיק רבי משה קופשיץ זצוק"ל שהיה סח להם מידי שנה כמה חודשים טרם בא חג הפסח איך שמצפה ומשתוקק כבר להחזיק במצות, ועל אחת כמה וכמה משתוקק לקים כבר את מצוות אכילת הכזייתים, ומשהגיעו המצות לביתו בערב פסח תפס אותם בידו וחיבקם ונישקם והחל רוקד וצוהל בכל עוז הי המצה הי המצה זוהי שמחה של מצוה לדעת להעריך כל מצוה ולשמוח בה כעל כל הון.

כיצד הנהגת הבית בקיום המצוות משפיעה על בניו:

מלבד עוצמת מעלת השמחה במצוות לאדם עצמו, זאת ועוד מבואר עד כמה האוירה בבית משפיעה על חינוך בני הבית ולכן חז"ל קנסו את משמרת בילגה, מסופר במסכת סוכה דף נו ע"ב תנו רבנן מעשה במרים בת בילגה [שהיתה בת לכהן ממשמרת בילגה, ונקראה בילגה], שהמירה דתה, והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים. ובימי מתתיהו בן יוחנן, החשמונאי, כשנכנסו יוונים להיכל, היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח, ואמרה לוקוס לוקוס [זאב זאב] עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל שמקריבים עליך קרבנות, ואי אתה עומד עליהם להצילם בשעת הדחק. וכששמעו חכמים בדבר סתמו את חלונה. וכו' אלא למאן דאמר שקנסו אותו משום מרים בת בילגה שהמירה דתה. תיקשי וכי משום ברתיה בתו שסרחה קנסינן ליה לדידיה לאביה? והרי אין לקנוס את האב משום בתו, וכל שכן

סגולתה ומעלתה של שמחה במצוות

שאינן לקנוס לכל המשמר. אמר אביי אין. אכן יש לקונסם. וטעמו של דבר, כדאמרי אינשי "שותא דינוקא. צורת דיבורו ושיחתו של ילד קטן המהלך בשוקא אינה משל עצמו, אלא היא או משיחתו דאבוה או דאימיה. והיינו אילמלי שמעה את הדיבורים אודות ביזוי העבודה מאביה היא לא היתה אומרת זאת מעצמה ע"כ. **ללמדנו** כאשר ההורים מזלזלים במצוות כגון מתפלל יחיד ולא בציבור, ואם מתפלל בציבור מדבר או מתעסק בפלפון או יוצא באמצע התפילה, וכן אוכל וברכת המזון נעשית בזלזול ובמהירות, או אינו מקפיד על הברכות, וגם כאשר נצרך לחפצי מצוה מחפש הכי זול לצאת ידי חובה ואילו בחפציו האישיים מהדר, אינו שמח כשמזדמן לו מצות כיבוד הורים אלא עושה בכוח ואף מוסיף לומר כמה קשה, וכדומא הרי בהתנהגות כזו הילדים מושפעים ממעשי ההורים לרעה לזלזל במצוות ואף הם עושים אותם בעל כורחם וכל מה שאפשר לחמוק ולהיפטר מהמצוות שמחים.

על דרך זה, **ענה הגאון רבי משה פיינשטיין**, כשנשאל, מדוע היו יהודים שמסרו נפשם על קדושת השבת בתקופת ראשית יהדות אמריקה, ובניהם עזבו לגמרי את הדת. ואילו חבריהם שעמדו באותם נסיונות, זכו להעמיד בנים יראים ושלמים? וכך ענה הסיבה היא, אותם הילדים שעזבו את היהדות, הם ילדים שראו את ההורים שלהם מקיימים מצוות מתוך הכרח. ובגלל שלושה מילים שהיו רגילים לומר איבדו את חינוך ילדיהם, שהיו אומרים "קשה לחיות כיהודי" ולכן הם לא ספגו בבית שמחה במצוות, ממילא, גם מסירות הנפש של הוריהם היתה "סינטטית", ולא היה בה כח צמיחה, לא היה בה די חיות להשפיע על הדור הבא. לעומתם, חבריהם עם כל הקושי, שהיה אז בשמירת המצוות, עשו זאת בשמחה, הם הצליחו להנחיל לילדיהם את היהדות כערך עליון. יהדותם של ההורים לא היתה מלאכותית, הם היו יהודים אמיתיים, הם ראו ביהדות משהו שכדאי וטוב למסור נפש עליו, ממילא, כשעמדו בניהם בנסיונות, צלחו להם.

סיפור מיוחד על רבי אלימלך ורב זושא איך בזכות השמחה.

כמו הרבה יהודים טובים ברוסיה גם האחים הצדיקים, רבי זושא מאניפולי ורבי אלימלך מליז'נסק מצאו את עצמם יום אחד מושלכים לבית הכלא העירוני, כמובן על לא עוול בכפם אלא מתוך עלילת רשע בתא מצחין בבית הכלא ישבו השנים במצוקה נוראה, כשבתאם ישבו פושעים גויים. לא די בכך אלא שהסוהרים הוסיפו שמן למדורה והניחו באמצע תא מגוריהם דלי של שירותים כך שהאחים לא יכלו ללמוד תורה ולא להתפלל. כשהגיע זמן מנחה החל אחד האחים לבכות, הביט אליו אחיו בפנים שוחקות ואמר לו: גם כשאינך יכול להתפלל בגלל הצחנה אתה מקיים מצוה, ומצוות יש לקיים מתוך שמחה אם כן, יש לנו סיבה לשמוח ולרקוד, מה לך עצוב? קום לרקוד החלו שני האחים לרקוד כשאליהם מצטרפים כל היהודים שבבית הסוהר. השירה והריקודים הרקיעו שחקים עד שהאסירים הגויים התפלאו: לשמחה זו מה עושה? ובמסדרונות בית הסוהר נשמעו קולות: היהודים שמחים! היהודים שמחים! הגויים שואלים על מה ולמה ותשובה אין! היהודים עסוקים בשירה וריקודים ואינם עונים, רק הצביעו על הדלי. זמרת החסידים וקולות

סגולתה ומעלתה של שמחה במצוות

הריקודים הגיעו למנהל בית הכלא, וכששאל לסיבת הרעש והריקודים, ענו לו שבגלל איזה דלי שנמצא באחד התאים היהודים שמחים. צעק המנהל: הוציאו את הדלי משם תיכף ומיד. מיד נענו הסוהרים לפקודתו והוציאו את הדלי. לפתע פתאום נפסק הרעש פסקו הריקודים, והיהודים החלו בהתרגשות את תפילת המנחה.

סיפור מרגש כמה מסרו היהודים את עצמם על המצוות ואפילו בתוך תופת הנאצית קיימו את מצוות השמחה.

בספר 'מקדשי השם' של הרב מייזליש מסופר רבי צבי הירש מייזליש זצ"ל לימים רב קהילת שארית ישראל בשיקאגו, ורבי דוד איזראעל זצ"ל, לימים רב בקאראקאס שבוונצואלה. אשר זכו להינצל מגיא צלמוות של הנצים ומספר כי רבי דוד היה ממונה על חלוקת הלחם במחנה של הצוענים ומידי פעם היה נשאר לו קצת לחם, והנה בהתקרב חג סוכות רב צבי מייזליש החליט בליבו לקיים מצוות סוכה במסירות וחיפש פינה או מקום מתאים לבנות סוכה מבלי שירגישו בדבר, ואכן בקצה המחנה ששם היו זורקים את כל הגרוטאות ושברי ריהוט מצא מקום והצליח לבנות שלושה דפנות מכל מיני חפצים ובמקום סכך הצליח למצוא שברי לייסטים שעשה מהן סכך כמובן הצליח לבנות סוכה לא גבוה אבל כשרה בין כל הגרוטאות כך שלא ירגישו בהם, ולאחר מכן המתיק סוד עם רבי דוד הממונה על הלחם וביקשו היות ומידי פעם נשאר לו לחם אם יוכל לדאוג לו לליל סוכות להמציא עוד לחם בכדי שיהיה לחם משנה ויוכל לעשות עליו קידוש בסוכה, כמובן שנדהם לשמוע איך הצליח לעשות סוכה כשרה במחנה אך הסכים בתנאי שגם הוא ישתתף בקיום המצוה, ואכן בליל סוכות ברגע שיצאו הכוכבים הלכו בשקט באופן שלא ירגישו בהם וזחלו ונכנסו לסוכה ובדחילו ורחימו ובשמחה שאין כדוגמתה הצליחו לעשות קידוש ולברך שהחיינו ואכלו כזית בסוכה במסירות נפש, ומספרים שמעולם לא היית להם שמחה כל כך גדולה במצוות הסוכה ובקידוש וברכת שהחיינו כמו אותו פעם.

עצת הראשית חכמה לקנות שמחה במצוות:

וכתב בספר ראשית חכמה בשער האהבה פרק עשירי וז"ל בא"ד. ואופני קנות אדם שמחה בלבו הוא כשיחשוב ואופני בטובת הבורא יתברך עליו כמו שהארכנו אם בנתינת התורה וכו' ויאמר בלבו עילת כל העלות וסבת כל הסבות שברא והמציא כל הנמצאים בעבור האדם והשגחתו הפרטית עלי עם היות שלגדולתו אין לה תכלית וסוף ישגיח על יתוש קטן כמוני שאני נחשב לאין נגד גדולתו יתברך להטיב עמי בטובות העולם הזה ובטובות העולם הבא, וכו' ויאמר בלבו הואיל והמלך עם גדולתו וממשלתו שלא חסר לו דבר בחר בי לתועלתי שאהיה עובד לפניו אין מן הראוי שאעבוד עבודתי לפניו אלא בשמחה ובטוב לבב עכ"ל. והוספתי על דבריו להתבונן עד כמה הזכות שיש לאדם מישראל לעשות רצון של מלך מלכי המלכים, וניקח לדוגמה לו יצוייר שגדול הדור יבקש מאיזה בן תורה בקשת עזרה מסויימת, כיצד ירגיש אותו אדם שמחה וכבוד בליבו על שבחר בו לבקש את אותה בקשה ממנו, ואם נעמיק לדמיין שצדיק מצדיקי הדור הקודם עוד יותר היה שמח לעשות, ועוד יותר אם מרן הבית יוסף או האריז"ל היה מבקש, ועוד יותר אם הרי"ף או הרמב"ם

סגולתה ומעלתה של שמחה במצוות

או הרא"ש הרמב"ן או הרשב"א או רש"י היו מבקשים, ועוד יותר מהגאונים או מהאמוראים רבי יוחנן או רב ושמואל ועוד יותר מהתנאים הלל הזקן או שמאי, ועוד יותר אם היו מבקשים הנביאים שמואל או אליהו הנביא או ישעיה או המלכים דוד המלך או בנו שלמה, ועוד יותר אם אהרון ומשה רבנו, ועוד יותר אם האבות אברהם יצחק ויעקב מי לא היה רץ בשמחה למלא רצונם והיה מרגיש איזה זכות נפלה בחלקו שנבחר לשרת אותם, ואם כך לכבוד בשר ודם שכל המעמד הוא זמן שאול וחולף, ק"ו להבדיל אלף אלפי פעמים דבר הנעשה לכבוד מלך מלכי המלכים שהוא כל יכול והנותן חיים לאדם והון ומפרנס לכל עד כמה האדם היה צריך לשמוח ולרוץ אחרי כל מצוה וזו הזכות שיש לאדם ההזדמנות לעשות רצון השם יתברך בעד פרוטות, כאשר אמר הגר"א לפני פטירתו החזיק בציציות ואמר בעולם הזה אפשר בפרוטות לקיים רצון הבורא יתברך במצוות ציצית, אבל בעולם הבא אי אפשר אפילו בעד כל הון ולכן צריך האדם לנצל כל מצוה שמתאפשר לו לקיים בשמחה.

מעשה שהיה. בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד:

מעשה כיצד ניצל בגלל חביבות והשמחה במצוה: הובא מעשה בספר הדרה של תורה. **מעשה שהיה** באיש אחד יהודי שהיה עשיר תם וישר ואוהב מצוות וגמילות חסדים וגם היה מוהל שיודע למול והיה לו אהבה והשתוקקות במצות מילה הרבה מאוד וגם הוא היה פקיד האוצר של המלך וכל כתבי סודותיו של המלך מסורים בידו והיה המלך הולך על פי עצתו בכל דבר מפני שהיה נאמן למלך בכל דבר, ויתקנא בו שר אחד והיה משתדל למצוא לו פח ללוכדו, ויהי לאותו יהודי משרת אחד נאמן אצלו שהיה מאמין בו מאד ויתן השר ההוא לאותו משרת שני מאות זהובים כדי שיגנוב מאת אדונו היהודי התמים את מפתח הארגז אשר בתוכו שמורים כל מכתבי סודות שיכתוב המלך לאותו יהודי בעת שהוא עסוק במלאכתו באוצר ואינו יכול לדבר עמו פנים בפנים וגם שם היו שמורים מכתבי סוד שיש למלך עם מלכים אחרים וציוהו שיגנוב משם ניירות ומכתבים מלא חפניו ויביא לו וכן עשה לו פעם ושתיים, וימצא נייר אחד שכתוב בו סוד המלך וזה הסוד אין מכיר בו שום אדם מעולם אפילו אשתו של המלך כי אם רק המלך כתב סוד זה ליהודי לעשות לו איזו דבר עסק בו. וילך השר ההוא לפני המלך על עסק אחד ומדבר לדבר סיפר השר את הסוד ההוא לפני המלך, ויאמר לו המלך איך ידעת דבר זה ויאמר השר סיפר לי, ויתאמת הדבר אצל המלך כי היהודי מגלה סודו ויחרה אפו עליו והסכים להורגו אך רצה להורגו באופן נסתר, ותיכף קרא המלך ליהודי וימסור לו אגרת אחת לשר האלף היושב במקום אחד רחוק מעיר המלך כמו שש שעות ואותו המקום בנוי כחומה גדולה ובנין חזק ובתוכו נהרגים כל אשר לא ירצה המלך להרגם בפרהסיה אצלו ויש במקום הזה אנשי חיל וארמון גדול בנוי בו ויושב שם שר האלף שהוא פקיד על משמר הזה, ויכתוב לשר האלף הנה שלחתי לך מכתב זה עם אדם אחד למסרו בידך ואתה אחר שתקרא המכתב הזה תיכף ומיד תתפוס זה האדם שהביא לך המכתב ותהרגהו על עמוד פלוני, ואם יאמר לך לא עליו ציוה המלך כי אם על אחר ובטעות נמסר המכתב הזה בידי, אתה לא תטה אוזן ואל תשמע לשום דיבור

סגולתה ומעלתה של שמחה במצוות

אשר ידבר אליך בהצללת נפשו, ויחתום הכתב וימסרהו בידו של היהודי התמים ויאמר לו דבר סתר נתחדש לי עתה לכתוב לשר האלף המופקד במשמר פלוני ואין לי שום אמונה בשום אדם להוליך המכתב הזה אליו לכן הוכרחתי לשלוח אותו עמך שאתה תמסרנו לידו, וזה היהודי תיכף רכב בעגלה הוא והמשרת שלו והלך למסור המכתב לשר האלף שהיה רחוק שש שעות מעיר המלוכה אך הדרך בין הביניים מלא כפרים הרבה. והנה באמצע הדרך לאחר שהלך כמו שלש שעות מן העיר שהוא אחר חצי היום קרוב לעת ערב ראה לקראתו בעל בית אחד מאנשי הכפר ויאמר לו שלום בואך כי על יום טוב באתה שיש לי בן למול אותו בזה היום ושלחתי אחר מוהל פלוני ועד עתה לא בא ובודאי לא יבוא היום כי קרוב עתה לעת ערב ותעבור מילה בזמנה על כן תכבדני לכבוד המצוה ותבוא לביתי לקיים מצות מילה בזמנה, וזה היהודי מרוב חשקו במצות המילה הסכים לבא עמו למול, אך ראה כי דבר המלך נחוץ להוליך המכתב לכן מסר המכתב ביד משרת שלו וישכור לו עגלה וציוהו שימסור המכתב ביד שר האלף וכן עשה, והוא נכנס לכפר וקיים מצות מילה ובהכרח נשאר שם אצלם גם בלילה בשביל הסעודה ואחר חצות לילה רכב בעגלה שלו לילך אצל שר האלף המופקד על המשמר כי כן ציוה למשרת שלאחר שימסור המכתב ימתין לו שם. והנה בזריחת השמש הגיעה העגלה של היהודי התמים ושר האלף היה עומד בארמון וירא מרחוק את העגלה ויכיר שזו העגלה היא של שרי המלוכה כי יש בה סימן, וירד מן הארמון לקראתה וימצא שם את היהודי התמים אשר היה ידוע אצל הכל כי הוא נכבד בעיני המלך יותר מן המשנה והכל מסור בידו, ואז קודם שידבר היהודי עמו הוא התחיל לדבר למה אדוני טרחת לבוא לכאן וכי עלה על דעתך שנתרשלתי בדבר והלא תיכף כשמסר לי המשרת שלך את מכתב המלך תפסתיו והרגתיו אצל עמוד פלוני כאשר פקד עלי המלך במכתבו, וכל דברים שדיבר להציל עצמו לא פנית אליהם כי כן ציוה לי המלך במכתבו. ואז הבין היהודי שהרעה הזאת היתה עליו וניצול ממנה וישיב לשר דברים שיבין שלא על דבר זה הוא בא לכאן, ויען שר האלף ויאמר ליהודי אדוני טוב עשית שבאת עתה כי אשמיעך דבר חידוש אשר שמעתי מפיו של המשרת שלך בעת שהיה מתודה קודם הריגתו אחר שקשרנו אותו בעמוד כדי להכותו בקנה רובה כי כן המנהג שניתן שהות לנהרג להתודות קודם, ואמר בוידוי שלו שהוא מצדיק עליו הדין שהוא חייב הריגה על אשר חטא שגנב המפתח של הארגז והוציא משם מכתבים פעם ושתיים בעבור מאתים זהובים שקיבל משר פלוני ומסר לו המכתבים, ואז היהודי ההוא אורו עיניו בחידוש זה ויבטיח לשר האלף להיטיב עמו לפני המלך להעלותו למדרגה יותר גבוהה, ושב היהודי ביום ההוא לבית המלך ויעמוד לפני המלך. כשראה המלך את היהודי נבהל ויאמר לו מהיכן באתה האם לא הולכת את המכתב, ויאמר היהודי כך וכך היה המעשה אך השם יתברך היטיב חסדו עמי בחידוש אשר שמעתי מן השר האלף אשר שמע בוידוי של משרת שלי, ועתה הבנתי למה כעסת עלי להרגני חינם וידעתי מי הוא זה אשר טמן הפח הזה, לכן ימהר המלך לשלוח עתה לבית השר ההוא פתאום ויקחו כל המכתבים והניירות אשר ימצא אתו בביתו ויביאו לפני המלך שאז יתאמת אצל המלך הפח אשר טמן השר ההוא ויעשה משפט, וישמח המלך על הדבר הזה ותיכף ומיד שלח ולקחו כל הניירות ומכתבים

סגולתה ומעלתה של שמחה במצוות

הנמצאים אצל השר ההוא בביתו ויביאו אותם לפני המלך וימצא המלך כמה מכתבים שלו שם וגם אותו מכתב שהיה כתוב בו אותו הסוד של המלך מצאו שם. ואז תיכף תלה את השר ההוא על העץ נכח ביתו ואת היהודי ההוא אהב יותר ויגדלו עשר ידות ונתקיים בו צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו. ולכן אנחנו מתפללים בכל יום מבקשים בסוף התפילה ואחרי מצוותיך תרדוף נפשי.

מוסר השכל:

למדנו מפרשתנו אשרי הבית שזוכים בו להשרות אוירה של שמחה והשתוקקות למצוות שבזה זוכים לעצמם בדברים גדולים ואף גם זאת זוכים לדור ישרים מבורך, והעצה לקניין השמחה בקיום המצוות צריך לנהוג כעצת הראשית חכמה בזה שתמיד יתבונן שכל מצוה היא ציווי של מלך מלכי המלכים ואם לרצון אדם שנכבד בעיניו היה רץ ומתפאר שהוא נבחר לעשות רצונו של אותו אדם נכבד והיה עושה בשמחה, ק"ו אלף אלפי פעמים שצריך לשמוח ולרוץ לעשות רצון מלך מלכי המלכים, מה גם שאינו רק לכבוד אלא אף זוכה ששכרו מרובה שעושה בשמחה אלף פעמים כי אין דומה מצוה שנעשית בשמחה למצוה שנעשית בעל כורחו, וכמאמר הפסוק תחת אשר לא עבדת את השם אלוקיך בשמחה, אין הפסוק אומר תחת אשר לא עבדת, אלא מדובר שעבד רק לא בשמחה, ולזאת החלש יאמר גיבור אני להחדיר את תשוקת ושמחת המצוות בקרבו ובלב זרעו אחריו כמאמר דוד המלך תהלים פרק קיב פסוק (א) אֲשֶׁר־אֵישׁ יֵרָא אֶת־יְקֹנֶק בְּמִצְוֹתָיו חֶפֶץ מְאֹד: וכן תהלים פרק קיט פסוק (קסב) שָׁשׂ אֲנֹכִי עַל־אֲמֹרָתְךָ בְּמוֹצָא שְׁלָל רֶב: ובזה זוכה בזה ובבא לו ולכל בני ביתו בכל הברכות הכתובות בתורה אמן ואמן.

בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

פני המנורה

אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנְּרוֹת (ח, ב)
יש 'פני' המנורה.

והנרות, מאירים - אל מול ה'פנים' הללו.

פְּנִים, זו מציאות 'פנימית'. חבויה. נסתרת.

וּפְנִים - זה 'פני' הדבר. מה שהוא מגלה. כמו פני אדם. לכאורה - סתירה.

וההסבר. זו פנימיות - שמתגלית אל ה'חוץ'. ה'פנים' - מגלים את ה'פנים'.

הנרות שהם ב'צד', ימין או שמאל, מאירים - אל האמצע. אל הפנים.

יש משהו במציאות הזו, של 'אמצע', שהיא פנימית יותר מאשר ה'צדדים' (עי' ריקאנטי, תרומה כה, לא. מהר"ל, תפא"י פ"ע).

והיא גם יותר 'משובחת' (ילקוט שמעוני בהעלותך תשיט). ועל כן - הנרות, 'מקבילין' - את המנורה; והמנורה, מקבילה את הנרות (שם).

הם 'מקבילים' זה לזה. לכאורה זה כמו 'להקביל פנים'. כל אחד נותן 'מקום' לשני, במציאות שלו.

ה'פנים' - מקריין לחיצון. משפיע עליו. וגם מתבטא - דרכו.

והחיצון, נותן מקום - לפנימי. נותן לו אפשרות להתבטא, לצאת לפועל. כל כולו - 'פונה' אליו. לקבל אותו. לבטא אותו.

וכך, הנרות היו 'פונים' - אל האמצע. אל הפנימיות.

ימין ושמאל

ובהמשך הפרשה.

טהרת הלויים. הפרשת הלויים. מתוך עם ישראל - אל ה' יתברך.

והם 'נתונים' - לאהרון ולבניו.

- ואהרון ובניו עצמם?

- גם הם - 'לכהן לי' (שמות כט, א). הם 'מכהנים' - לה' יתברך.

אז יש כאן סוג של 'הירארכיה'. לוי - כהן - ה' יתברך.

- אבל זה לא מדויק.

כי גם הלויים - 'נתונים' לה' יתברך. וזה לא בצורה של 'שרשרת פיקוד', אלא משהו - לכאורה - 'ישיר'.

- אז מה כן.

לכאורה. הלויים, הם בבחינת צד 'שמאל'. הצד של ה'דין', הגבורות. איפה שאתה 'עוצר' את ההשפעה. כמו 'פסק דין'. פסק - זהו 'לפסוק'. לחתוך. עד כאן, ולא יותר.

והכהנים - הם בבחינת ה'חסד'. ההשפעה. הנתינה. ה'יש'. הם ה'יד ימין'. שלנו, של כל ישראל (עי' זוה"ק דף קנא ע"ב).

ושניהם 'פונים' - אל המציאות ה'פנימית'. שניהם 'משרתים' אותה. 'מקבלים' אותה, ומבטאים אותה. מוציאים אותה אל הפועל.

וצורת ה'פניה' הזו, היא שהשמאל - צריך להיות 'תחת' הימין. משועבד לו. נתונים - לאהרון הכהן. כמו ההלכה כיצד להתלבש. צד ימין - ולאחריו צד שמאל.

והסיבה לכך היא, שעבודת השמאל אינה בפני עצמה. אין שום ענין לעצור השפעות. המטרה (הנכונה) היחידה היא - לעזור ל'משפיע'.

ל'ימין', יש בעיה: אין אפשרות לקבל השפעה בלתי מוגבלת. זה יהיה - 'מבול'. והימין - הוא רק משפיע. בלי גבולות. וכאן מגיע תפקידו של השמאל: הוא מגביל את ההשפעה - כדי שיהיה אפשר לקבל אותה.

כך נראה היחס בין הימין - לשמאל.

- אבל בסופו של דבר, הכל הכל פונה - אל ה'אמצע'. אל התוכן האמיתי.

סיפור או תוכן

נמשיך הלאה.

- פרשת קרבן פסח (פ"ט).

זו לא הפעם הראשונה שנצטוונו עליו.

ובתורה הקדושה, אין 'כפל'. לכל מילה - משמעות חדשה לגמרי.

אז הפעם הראשונה, היתה שייכת יותר - למציאות של מצרים. מציאות בה ה' יתברך, שמו הגדול, עדיין לא התגלה עלינו.

היינו אחוזים - בשכינה הקדושה. ב'רעה' העליונה. היא איתנו, מאז שאברהם אבינו קיבל אותה. היינו - כשהוא הפך מ'אברם' ל'אברהם'; כשהוא קיבל אליו את האות ה', ה' האחרונה של שמו הגדול (הוי"ה), שהיא - השכינה הקדושה.

אמנם ה'דוד', ה'איש' העליון, שמו הגדול יתברך - עדין לא התגלה. עדין לא 'האיר'.

במצרים, היתה מציאות של 'חודש'. 'החודש הזה לכם'. חודש - זו הלבנה. המלכות. השכינה. ה'רעה' (עי' בכ"ז בזה"ק קנב ע"א).

נהלבנה 'מקבלת' את אור החמה, ו'מוציאה אותו לפועל' - בעולם הזה. כך הוא תפקידה של ה'נוקבא', גם בעולם הזה, כלפי הזכר; וגם 'למעלה'. כלפי קודשא בריך הוא. [וכאן, ב'מדבר סיני', היה זה - 'בשנה השנית'. שנה, זו החמה. השמש. שזה - שמו הגדול. קודשא בריך הוא.

וזה היה 'בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים - בחודש הראשון'. גם שנה, וגם חודש. ה'שנה' - שמו הגדול - האיר ל'חודש'. לשכינה. היה 'יחוד'.

היה אפשר לחשוב, שיש כאן 'סיפור'. היו מכות נאמנות. עשר במספר. המצרים 'חטפו', וזה היה חזק. הם 'התפרקו' לגמרי.

אז זה היה אכן - 'סיפור'. מתח, פעולה, דרמה. מה שאתה רוצה. על כל מכה היה אפשר לכתוב ספר מתח שלם. אפילו איזה קומיקס סוער.

ויש כאן מישהו, ש'סיפר' את הסיפור הזה. באהבה גדולה לבניו, לעמו: ה' יתברך.

והתוצאה - צריך לעשות משהו עבורו. למשל - להקריב קרבן.

- זה מה שהיה אפשר לחשוב.

ואז התגלה - ה' יתברך. שמו הגדול.

וכאן, יש ציווי נוסף. חדש: להקריב קרבן פסח.

זהו קרבן, שהמשמעות שלו גדולה הרבה יותר מה'סיפור' לכשעצמו. מכל סיפור שהוא.

חז"ל, (בזוה"ק שם) אומרים לנו ברורות: מי שחושב שהתורה זה 'סיפורים' בעלמא - 'תיפח רוחו'!

- אין בו 'רוח'. אין בו פנימיות. הכל - חיצוניות גרידא.

ה'רעיה' העליונה, השכינה הקדושה, מנהלת את המציאות. כמו 'רעיה' אצלנו. ניהול הבית, ניהול הילדים.

וה'דוד' - מכניס 'תוכן' עליון, אל תוך אותה מציאות. מוביל אותה אל היעד. אל המטרה.

במצרים - היתה ה'רעיה'. המציאות. וכך קרבן הפסח, עלול היה להיות שייך יותר - לעצם הסיפור. ואילו כאן, במדבר, במציאות של 'שנה' - אנחנו חודרים עמוק יותר. אל התוכן הפנימי של התורה הקדושה.

ומכאן, אנו למדים - לכל התורה כולה (כך נראה לכאורה מסמיכות הדרושים בזוה"ק שם, עיי"ש).

בתורה, יש 'לבוש'. אלו הסיפורים.

ויש - 'גוף'. אלו המצוות, ההלכות. מה צריך לעשות, ומה אסור.

ויש משהו פנימי יותר: 'נשמה'. נשמת התורה. התוכן הפנימי. ה'פנימיות'.

וגם כאן, זה אותו העיקרון. הפנימיות, מתבטאת - דרך החיצוניות. דרך המילים, דרך הסיפור (עי' ריקאנטי בראשית יא כו, בסוף דבריו).

וה'חכמים', 'עבדי המלך העליון', לומדים - את ה'נשמה'. את הפנימיות (זוה"ק שם).
 החכמים. אלו היודעים לגלות את ה'חכמה' המסתתרת מאחורי המילים של התורה.
 והם - 'עבדי המלך'.

- הם מבינים, שה'פנימיות' של כל התורה כולה - זה 'עבדי המלך'. לגלות את מלכות ה'
 יתברך, בעולם הזה.

חיבוק

'שמאלו תחת לראשי, וימינו - תחבקני'.

- להיות בתוך 'חיבוק' גדול של ה' יתברך.

והחיבוק הזה, בתחילתו הוא 'שמאל'.

שמאל, זו ה'גבורה'. הדינים. הגדרים. הגבולות.

- כך מתחיל חיבוק. אתה 'סוגר' את המתחבק. הוא לא יכול ללכת לשום מקום אחר. רק
 - אליך.

גם בצורה הפיזית של החיבוק זה כך. היד של המחבק, נמצאת מאחורי המתחבק. היא
 'מחזיקה' אותו 'צמוד' למחבק.

הקירבה הזו, היא מציאות. ואל המציאות הזו - צריך 'להיכנס'.

וכשאתה נכנס ל'מקום' כלשהו, אז יש שם 'קירות' מסביב. וגם תיקרה. ויש גם דלת, דרכה
 נכנסת; וכעת - כשאתה 'בפנים' - עליה להיות סגורה.

- זה ה'שמאל'. הדינים. הגבולות. הגדרים.

[אגב, זו גם ה'שירה'. שירת הלויים, צד השמאל. זו ההשתוקקות - להתקרב למקבל. שירה,
 היא 'עיגול'. הסוף - חוזר להתחלה. משלים אותו. עוזר לו. כמו התורה הקדושה, שהאות
 הראשונה שלה היא ב', והאחרונה - ל'. וביחד, כשהאחרונה עוזרת לראשונה, ומשלימה
 אותה - יוצא 'לב'.

וכשאתה לא רוצה להפסיד משהו, ואתה מחשב את הסוף - מה יקרה כאן - ולפי זה אתה
 מתכנן את ההתחלה, אז אתה בעצם שוזר את הסוף - בהתחלה. אתה 'שר'. זהו צד
 השמאל, המשתוקק, הרוצה שלא להפסיד, ולכן הוא מתוכנן היטב, יודע ברור מה יהיה,
 וכך הוא 'שמור'. גם שמירה - היא תפקידו של ה'שמאל'. יש מה להאריך עוד, ואכמ"ל.]

ולאחר מכן - ימין. מה יש כאן 'בפנים'.

- ומה שיש בפנים, זה החסד. ההשפעה. הנתינה.

וכל זה - 'מחבק' אותנו.

ומי שחושב שבזה מסתכם החיבוק, בימין ושמאל, בעצירה והשפעה - 'פיספס' את העיקר:
 ה'גוף'. אליו אנחנו 'נצמדים'. מתחברים.

וה'גוף' - זו המציאות הפנימית שיש כאן. אלו לא רק 'גדרים', דינים, הלכות; זה גם לא רק חסדו העצום של ה' יתברך.

- זה החיבור אליו יתברך.

האלופה שהכזיבה

וכדי להגיע לתוכן הזה, עלינו 'לחדור' דרך ה'חיצון' - אל ה'פנימי'.

לפני הרבה שנים, היתה אשה אחת. קראו לה - 'תמנע'.

היא גדלה עם 'כפית של זהב' בפה. גדולה, כבוד. מסעדות יוקרה. 'מותגים' בביגוד ובכל דבר. משפחה של 'אלופים'.

- וכל זה - לא הספיק לה.

היא הרגישה שיש לה הכל - אבל אין לה כלום. כשיש הרבה מאוד 'סיפורים' חיצוניים, בלי משמעות אמת 'בפנים' - אז מרגישים היטב את הריקנות.

והיא חיפשה משהו יותר מזה. חיים עם משמעות. עם מטרה.

ואז היא שמעה, שיש מישהו שקוראים לו 'אברהם'. והוא טוען - וגם מפיץ את טענתו זו - שהוא מצא את המשמעות של החיים.

תמנע לא היססה. היא זרקה מאחורי גווה את כל העושר וה'אושר'; את כל המסעדות והמותגים - והלכה למשפחתו של אברהם.

בתוך המשפחה הקרובה, זה לא צלח.

לתמנע היה ברור. היא לא חוזרת אל הריקנות ההיא, ויהי מה. משפחת אברהם - זה מה שהיא רוצה. ובכל מחיר.

- ומה זה 'משפחה'?

- אוה, זה לא כל כך קשה. קצת פרוטקציות במשרד הפנים - אף אחד לא רוצה 'להתחיל' עם 'אלופה' בפוטנציה - והיא מקבלת לידיה את מרשם האוכלוסין.

[האמת, שפעם היו רק 'אלופים'. 'אלופות' - לא היו. אפילו לא ב'חברה הגבוהה' של הגויים. רק בדור ה'מתקדם' שלנו, ה'אפליה' הזו - 'תוקנה'. לכל '...ים' - מוסיפים שיש גם '...ות'. אפילו מקדימים אותן. שאף אחד/ת לא ת/יעלב, חלילה. זהו חלק מהתהום הזו, של 'צניחת הדורות', שאנו חווים כיום.]

וב'מרשם' ההוא, היא מוצאת את כל הסודות. אברהם - יצחק - יעקב, וגם עשו. ואלפיז בנו.

ועם בנו של עשו, אליפז - זה מצליח לה. היא הופכת לפילגש שלו.

- אחרי הכל, הוא ניין של אברהם! הלא כן?...

ולאחר תקופה קצרה, נולד תינוק למזל רע. חמוד ויפה עינים. דומה מאוד לסבא. - עמלק.

הוא היה בנה.

כוונה כל כך טובה; הקרבה כה קשה - ובסוף זה מה שקורה.

כי כשאתה לומד את הסוגיא של 'משפחת אברהם', אז מרשם האוכלוסין - זה אולי ה'סיפור' החיצוני. לא יותר מזה.

צריך להעמיק. להבין את ה'פנים'. מה המהות הזו, של 'משפחת אברהם'. מה המשמעות של המהות הזו.

וכשקצת נוגעים בעומק, מבינים - שאליו הוא הכי הכי רחוק ממשפחת אברהם.

- שהוא רק ה'סיפור'.

וברגע שמהו 'מתקלף', ומתגלה איזשהו 'פנים' - אז אתה מוצא שם את שורשו של 'עמלק'.

לשאל שאלות

נשאל:

למה אנחנו כאן. בעולם הזה.

והתשובה - ללמוד תורה, לקיים מצוות. להרויח - שכר.

- האם זו התשובה האמיתית??

זה אמיתי. לגמרי. אי אפשר לומר שלא.

אבל יש גם עומק. פנים. נשמה.

- אז מה ה'פנים' של התשובה? מה ה'פנים' של החיים שלנו, של כל התורה כולה?

את זה עלינו לחפש. לבקש. להתאמץ למצוא.

מה ה' יתברך באמת רוצה מהעולם שהוא ברא. מה עומק רצונו - עד כמה שהוא מאפשר לנו לדעת.

- וזה הרבה מאוד. הרבה יותר מאשר התשובה דלעיל.

יש 'פנימיות' התורה. ה'נשמה' של התורה. וה'חכמים' - מסתכלים שם. אלו 'עבדי המלך'.

וכדי 'להסתכל' שם, עלינו לשאול את עצמנו - לא רק 'מה', אלא גם - 'למה'.

לא רק מה עלי לעשות, ומה כתוב, ומה ההלכה.

אלא - למה. למה אני צריך לעשות את זה. למה יש לי פיסת בד שחורה על הראש. למה

החוטים הללו, שמשתלשלים בצידי מכנסי.

למה אני יושב שעות כדי לפענח 'כתבים עבריים עתיקים', הכתובים בשפה 'מיושנת'

וקשה להבנה. מה יש בזה. למי זה מועיל.

למה השבת הזו. בה אני צריך לעצור הכל, ולאכול טוב. זה דוקא די נחמד. אבל מה

המשמעות של זה.

לא להיות 'דתי', כי כך נולדתי; להיות - 'עבדי המלך'. לנסות להבין - מי זה המלך הזה. איך הוא 'מלך'. ומה ההבדל בין 'בורא' - ל'מלך'.

להבין - מה זה 'יהודי'. ולמה יש יהודים בכלל. מה לא טוב בכמה מליארדי גויים, שחיים ונושמים ומסתובבים על הכדור הזה.

להבין, מה זו ארץ ישראל. מדוע היא 'קודש'. למה לא אוגנדה.

וגם - המציאות שסביבנו. מה שקורה כאן.

מה המשמעות של כל התפוכות הללו. למה ישמעאל כל כך רודף אותנו. מאיפה התאווה המטורפת הזו לראות דם יהודי.

וגם אצלנו בפנים. אלו ב'רפורמה', ואלו ב'מהפכה'. אלו ב'מחאה' - ואלו מוחים כנגד המחאה.

אלו, וגם אלו, משתייכים - ל'עם הנבחר'. לעם היהודי. מה 'מניע' אותם.

האם יש בעם היהודי שורש בעייתי? ולמה הוא כאן בכלל? מי הכניס אותו לכאן?

והאם יש לנו תפקיד כנגדו? ומה התפקיד הזה?

ואפילו עצם ה'מדינה' הזו. מי הקים אותה. למה הוא הקים. מה היתה המטרה שלו. ולפי התשובה - מה היחס שלנו לכל מה שקורה כאן.

הכל - זה 'בית מדרש'. לפחות זה יכול להיות בית מדרש, אם נסתכל עליו ככזה. אם נסתכל - ב'נשמה' של הדברים, ולא רק בחיצוניות שלהם.

לחבר את הנקודות

העולם, מורכב מ'נקודות'. אנשים. חפצים. מקרים שקורים.

וזהו עולם 'נפרד'. הנקודות נפרדות אחת מהשניה. אם אתה מסתכל רק על ה'סיפור', רק על המציאות כפי שהיא - אתה לא רואה 'הקשרים'. אין 'חיבור'.

- עולם של פירוד.

כך גם החיים שלנו עצמנו. כך אפילו - התורה הקדושה. אפשר ללמוד אותה כ'נקודות', בלי כל קשר ביניהם.

אלו ה'צדדים'. הימין. השמאל.

כשאין איזה 'אמצע' פנימי, שמחבר את הכל לתהליך אחד - אז הכל 'נפרד'.

האמצע, ה'פני המנורה', ה'נשמה' של התורה - זו מציאות אחת. מאחדת. אתה מבין את הנקודה העמוקה ש'טמונה' כאן, וזה מחבר לך את כל מה שלמדת.

אם נשאל הרבה 'למה', נוכל להגיע לנקודה הפנימית המחברת את הכל. המאחדת את הנפרדים. המסבירה לנו את הנקודות הבודדות - כתהליך אחד, כמציאות אחת.

יש לנו 'נפש'. כזו שרוצה, ומתאוה, וגם 'נמשכת'. היא גם קצת מפוחדת, רוצה לחוש 'מוגנת'.

ויש לנו גם - 'נשמה'. השכל, שייך למקום הנשמה. ההגיון. התובנות הנכונות. הידיעות. וגם השאלה - 'למה'. זה רק ב'נשמה'. הנפש, לא יודעת לשאול למה. היא רק יודעת - 'מה'. מה יש כאן. מה אפשר לאכול. ומה לא מרשים לי לאכול. הנפש, היא נפרדת. כמו 'סיפור', המורכב מחלקי סיפור. נקודות נקודות. רצון לפה, ורצון לשם. תאוות שמתנגשות זו בזו. מאווים הסותרים אחד את חברו. כך זה כשאין משמעות. והתוצאה - פעמים רבות - היא חוסר תוחלת, חוסר שמחה. ועד כדי עצבות, ואפילו דיכאון, ושאר 'מרעין בישין'. ותפקידה של הנשמה הוא להכניס כאן 'דעת'. 'לתקן' את הנפש הזו. כך היא תתמלא בשמחה. ובאושר. וב'חיים'. זו גם תכלית הבריאה (עי' ביאורה"ג לתיקו"ז, תחילת תיקון כ"א, ד"ה א"ל ר").

- לחבר את כל הנקודות - לתכלית אחת.

וכשאנחנו שואלים 'למה', אז אנחנו מעוררים את כח ה'נשמה' שלנו. וכך היא יכולה לתקן את הנפש. להוביל אותה למטרה נעלה. להכניס תוכן פנימי - בכל ה'חוויות' הללו, המתרוצצות אנה ואנה בתוך הנפש שלנו.

ותמיד, כשמכניסים את התוכן, את ה'פנים', את ה'נשמה' - אז מקבלים 'חיים'. כי למשל 'מים חיים', מעין - זו תנועה בכוח, קדימה. בלי תנועה - זה מוות. והתוכן, הנשמה - מניעים את כל ה'מערכת', קדימה. אל היעד.

וגם במבט של יעוץ, הנפש לבדה - היא בודדה. מפוחדת. היא המקור של כל 'בעיות הנפש' למיניהן. וכשיש 'תוכן' נכון, זה מכניס - חיים חדשים. ואפשר בצורה זו לפתור 'בעיות נפש' רבות.]

אחר מיטתו

גדולי ישראל, הם ה'נשמה' - של כל עם ישראל.

וקשה עלינו הפרידה.

קשה מאוד, התובנה - שחלק 'גדול' מה'פנים' שלנו, מה'נשמה' של עם ישראל - כבר איננו איתנו.

מי שידע, יותר מכל אחד אחר, להביא את ה'פנים' - ל'פנים'. להוציא לפועל - את ה'נשמה' הפנימית של התורה הקדושה, של המציאות, של ה' יתברך.

היה איתנו 'חכם', 'עבד המלך העליון', שהסתכל ב'פנים' - והביא אותנו אל כולנו. 'הנגיש' אותו.

סילוקן של צדיקים, זהו סילוק שכינה. חורבן בית מקדש.

יש 'בית', ובתוכו - 'קודש'. זה ה'פנים' שלו. המציאות האמיתית שלו.

וה'קודש' הזה, נעלם. כעת הוא 'למעלה'. ב'שמים'. בכל מה שעבורנו הוא 'שם'. רחוק.

- ה'פנים' - התרחק מאיתנו עוד.

ועלינו לנסות להשיב משהו. כמה שאפשר לנו. שוב - להשקיע מחשבה. התבוננות. להעמיק. לשאול למה. להבין יותר, ועוד יותר. ועוד.

לגעת ב'פנים' הזה.

לנסות, עד כמה שאפשר, שלא יהיה 'סילוק שכינה' כה גדול.

זמחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים, וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ' (ישעיהו כה, ח).

- בקרוב בימינו, אמן.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

בשיטת ההלכות גדולות דלאו ד'לא יעבוד' נמנה במנין המצוות

וּמִבְּנֵי חַמִּישִׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצָּבָא הָעֵבֶדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד. וְשֵׁרֵת אֶת אָחִיו בְּאֶהֱל מוֹעֵד לְשֹׁמֵר
מִשְׁמֶרֶת וְעֵבֶדָה לֹא יַעֲבֹד כִּכָּה תַעֲשֶׂה לְלוֹיִם בְּמִשְׁמֶרֶתָם (ח, כה-כו)

הרמב"ם ז"ל בספר המצוות (שורש ג') חולק על הבה"ג שמנה את הלאו הכתוב כאן שמבן
חמישים שנה לא יעבוד, והרמב"ן ז"ל חלק על הרמב"ם ז"ל.

ורבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל נוקט שהבה"ג ז"ל כיון לדינא, דשינוי לשון הכתוב מכיון לב'
אזהרות הראשון, למי שהיה בזמן מינוי הלוויים פחות מבן חמישים ואח"כ נעשה בן חמישים
דאז נפסל לעבודת משא אבל לשאר עבודות ראוי. והשני, מי שהיה בזמן המינוי פחות מבן
חמישים שאינו ראוי כלל לעבודה, ומשם דבתחילה צריך להיות ראוי להכל. וממילא נ"מ
לדידן שאין עבודת משא מ"מ אם מתחילה לא היה ראוי לשיר שוב אינו ראוי לכלום. אבל
אם היה ראוי ואח"כ נשתנה קולו עדיין ראוי לשאר עבודות. ולכן לא מנה הבה"ג אזהרות
אלו לב' לאוין. [מקורות: עה"ת (ומובא שם גם מצ"פ מהדו"ת דף פ"א א) ושו"ת צ"פ
החדשות ח"ב מכתבים מכת' י' וח"ד בגליונות על הקדמה של הלכות גדולות]

*

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל:

tp089744873@gmail.com

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל, רחובות

פרישתו של משה רבינו

פָּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ וּמִרְאָה וְלֹא בְחִידָת וּתְמִנַת ה' יְבִיט וּמִדּוּעַ לֹא יֵרְאֶתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדֵי
בְּמֹשֶׁה (יב, ח)

הטעם שפירש משה רבינו מאשתו

לאחר מתן תורה פירש משה רבינו מאשתו, כיוון שהיה צריך להיות מוכן לנבואה בכל
עת (שבת פז א). אהרן ומרים שלא ידעו על גדלותו של משה וביקרוהו על שנוהג שונה
משאר נביאים שאינם פורשים מנשותיהם. הקב"ה נגלה עליהם להוכיחם ובאותה עת
הודיעם את מעלתו של משה "פָּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ וּמִרְאָה וְלֹא בְחִידָת וּתְמִנַת ה' יְבִיט
וּמִדּוּעַ לֹא יֵרְאֶתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדֵי בְּמֹשֶׁה" (פרק יב פס' ח). ובפשטות חסרון ידיעתם של אהרן
ומרים שמשה רבינו מזומן לנבואה בכל עת ולכן עליו להיות בכל זמן בטהרה שלימה. וכך
מבואר בדברי הרמב"ם (הל' יסודי התורה ז ו) "כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו,
משה רבינו אינו כן. אלא, כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו ואינו
צריך לכוין דעתו ולהזדמן לה וגו' לפיכך פירש מן האשה לעולם". וכן משמע מרש"י (פס'
ד) שכתב שהקב"ה נגלה לאהרן ומרים בלא הכנה בשעה שהיו טמאים "להודיעם שיפה
עשה משה שפרש מן האשה, מאחר שנגלית עליו שכינה תדיר ואין עת קבועה לדבור".

ומקור הדברים נמצא בגמ' (שבת פז א) שמשה דרש קל וחומר, אמר, ומה ישראל, שלא
דברה שכינה עמהן אלא שעה אחת [במעמד הר סיני] וקבע להן זמן אימתי ידבר עמהן,
אמרה תורה (שמות יט טו) "הָיוּ נִכְנְיָיִם לְשִׁלְשֵׁת יָמִים אֶל תִּגְשׁוּ אֶל אִשָּׁה" - אני, שכל שעה
ושעה שכינה מדברת עמי, ואינו קובע לי זמן שאדע מתי לפרוש, על אחת כמה וכמה שעלי
לפרוש תמיד מן האשה.

כמה תמיהות על דברי אהרן ומרים ותוכחת הקב"ה

ויש להעיר, היאך לא ידעו אהרן ומרים שהקב"ה נגלה תדיר למשה רבינו יותר משאר
נביאים. והרי עוד קודם מעמד הר סיני ראו כל ישראל כיצד הקב"ה דיבר עם משה כמעט
דבר יום ביומו. וכן במעמד הר סיני הוסמך משה רבינו כנביא נאמן (רמב"ם יסודי התורה
ח א), שעליו מוטל להעביר את כל מצוות ה' אל בני ישראל מעט מעט כל פעם ובוודאי
שבשביל כך קיבל נבואות באופן תדיר. ובכל שאלה שלא הוכרעה, היה משה מדבר לאלתר
עם הקב"ה, וכדוגמת פסח שני בפרשתינו שאמר משה "עֲמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מֶה יֵצֵיָה ה' לְכֶם"
(ט ח) וכתב רש"י "אשר ילוד אשה וגו' שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה". ומכל
זה תמוה, היאך לא ידעו אהרן ומרים ממעלה זו של משה רבינו - שהנבואה שורה עליו
כמעט בכל עת ולכן צריך להיות טהור ומוכן לקבלה.

עוד העירו המפרשים (דרשות הר"ן דרוש ח; מעשי ה' פרק כ ספק רביעי), שכיון שעיקר הטעות של אהרן ומרים היה בחיסרון הידיעה שהנבואה נגלית תדיר למשה רבינו - מדוע אם כך, כשנגלה עליהם הקב"ה כלל לא הזכיר שהוא נגלה למשה רבינו בכל עת, אלא הזכיר עניין אחר שמעלת נבואת משה גבוהה משאר הנביאים [”פֶּה אֶל פֶּה אֶדְבָּר בּוֹ וּמְרָאָה וְלֹא בְחֵידוֹת”], והרי עיקר טעם פרישתו של משה שצריך להיות מזומן בכל עת לנבואה - חסר מן הספר.

ובעיקר מה שדרש משה קל וחומר [שאם ישראל כשקיבלו נבואה לשעה הוצרכו לפרוש מן האשה, אני שמקבל נבואה תדיר על אחת כמה וכמה] יש להעיר, שקל וחומר נצרך במקום שצריך לחדש דין. אולם במקום שהדין פשוט וברור אין צריך קל וחומר. ומעתה, אם נביא בשעת הנבואה צריך להיות טהור, ממילא המקבל נבואה תדיר צריך להיות טהור כל הזמן, ואין צריך לכך לימוד מיוחד.

יסוד - אין הטומאה סותרת קבלת נבואה

וליישב הדברים נראה לחדש, שלנבואה המצויה, הגם שצריך הנביא להכין את עצמו לקבל את דבר ה' כמבואר ברמב"ם (יסודי התורה ז ד), אולם אין צריך שגופו יהיה טהור מטומאה. שלא מצינו שמתנאי הנבואה שהנביא יהיה טהור בזמן קבלת הנבואה. ואכן הרמב"ם (שם) העוסק בהכנות הנביא לקבלת הנבואה לא מזכיר שעל הנביא לטהר עצמו קודם. [וכדמות ראייה יש להוכיח מקריעת ים סוף ש"ראתה שפחה על הים מה שלא ראו ישעיה ויחזקאל" (מכילתא בשלח), למרות שהיו בעם ישראל טמאים רבים] (אך יעויין באור החיים במדבר יב ו).

אלא, שמשה רבינו קיבל נבואה בדרגה גבוהה יותר, וכפי שכתב הרמב"ם (שם ז יא) "כל הנביאים, על יד מלאך. לפיכך רואין מה שהם רואין במשל וחידה", כלומר, שאין הנביא זוכה לגילוי שכינה עצמה, אלא לשליח [היינו כח רוחני בדרגה פחותה מהשכינה] אך נבואת משה רבינו "לא על ידי מלאך וגו' אלא במראה שרואה הדבר על בוריו", כלומר, שמשה רבינו זכה לגילוי שכינה ברום דרגתה. ולכן על נבואת משה נאמר "שכינה מדברת מתוך גרונו" (זוה"ק ח"ג רלב א ועוד) - שגופו שימש ככלי לשכינה. ורק נבואה בדרגה גבוהה זו שגוף הנביא מתקדש כל כך, אינה באה כאשר הגוף טמא, אלא הנביא נדרש להסיר מעליו כל טומאה ולהיות בטהרה שלימה.

ישוב התמיהות לפי היסוד הנ"ל

ואם כנים הדברים - שבכל נבואה אין הנביא צריך לטהר גופו קודם קבלת הנבואה ורק בנבואה שהיא ב'אספקלריה המאירה' נדרשת טהרה - מתיישבות כל ההערות באר היטב. שהנה, במעמד הר סיני זכו ישראל לנבואה כמדרגת משה רבינו (רמב"ן שמות כ ז), ונחשב ששכינה דיברה מתוך גרונו (יעויין תוס' ברכות כ ב ד"ה כדאשכחן), ולכן הוצרכו ישראל להיטהר קודם מעמד הר סיני. ולכן דווקא מהם למד משה רבינו על נבואתו שצריך להיות שרוי בטהרה ללא הפסק, שמכל נבואה לא היה יכול ללמוד זאת, שהרי לכל נבואה אין

פרישתו של משה רבינו

הנביא צריך להיות טהור, ורק ממעמד הר סיני שהייתה שם נבואה הדומה לנבואתו, יש ללמוד שעל נבואה בדרגתו צריך להיות פרוש מן האישה.

ועל פי זה יש לומר, שלעולם ידעו אהרן ומרים שהקב"ה נגלה למשה רבינו בכל עת, אך מכיוון שלא הכירו במעלת נבואתו, טענו שאין סתירה בין קבלת נבואה לבין פרישה מן האשה, ואם כן, יכול משה לחיות חיי משפחה ולהמשיך ולקבל נבואה. וכשנגלה עליהם הקב"ה, ראשית נגלה עליהם בדרגת נבואה גבוהה יותר כנבואת משה רבינו, שכל נביא מקבל נבואתו על ידי מלאך (רמב"ם שם ז ו) וכאן נגלה עליהם הקב"ה בעצמו (ספרי פיסקא קב ד"ה וירד) להראותם שנבואה כדרגת משה רבינו מצריכה טהרה (רש"י), והוסיף ואמר להם שנבואת משה רבינו היא במעלה גבוהה יותר המצריכה טהרה גמורה. והוא שאמר להם "פָּה אֶל פֶּה אֶדְבָּר בּוֹ וּמִרְאָה וְלֹא בְחֵידָת וּתְמִינַת ה' יִבִּיט".

ונמצא אם כן, שפרש משה מן האשה מחמת שני טעמים המשלימים זה את זה, שכיוון שנבואתו הייתה בדרגה גבוהה יותר הוצרך להיות בטהרה גמורה, אמנם, אילו לא היה מקבל נבואה תדיר, יכול היה להיטמא וכאשר היה מגיע זמן נבואה היה מכין את עצמו לכך, אך מכיוון שגם קיבל את נבואתו באופן תדיר, ונבואתו מצריכה טהרה גמורה, ממילא היה צריך להיות שרוי כל העת בטהרה גמורה.

עיון המשפט / הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון המשפט', אלעד

דיני הדלקת נרות שבת כאשר יש חשמל או במקומות ציבוריים וביו"ט

פְּהַעֲלַתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת (ח, ב)

בעניין נרות שבת בזמן הזה, יש כמה לבאר האם אפשר לברך על נרות שבת במקום שיש אור רב מהחשמל, ואין תוספת אור בנרות השבת. וכן יש לבאר אם אפשר לברך על אור החשמל. עוד יש לבאר דיני הדלקת נרות ביום טוב הסמוך לשבת. כאשר אין בהם תוספת אור לשבת. ומדליקים אותם לכבוד בעלמא. ויש לבאר אם מותר להדליקם בשבת. הדלקת נרות במקום שאין תוספת אור מנרות הללו.

חכמים תקנו להדליק נרות שבת, משום שלום בית, היינו שאם יהיה חושך בבית, לא יהיה שלום בבית. לא יוכלו לחיות בטוב בבית. וחכמים תקנו חובה להדליק מעט אור לפני השבת, כדי שלא יהיו בחושך. ובזמן הזה, ברוב בתי ישראל יש אור רב מהחשמל. ונרות השבת מדליקים אותם בפינה המיוחדת לכך. ואין כל משמעות לנרות אלו במקום שאוכלים או במקום שמתמשים שם. ורק אם מתקרבים לנרות עצמם, פעמים שאפשר לראות תוספת אור. אמנם, אין לזה משמעות כלפי השימוש בבית.

ובפרט בבתי מלון ובתי חולים וכדו', שאין אפשרות להדליק שם נרות באש כרגיל. מלבד במתקני הדלקת נרות בפינה כלשהי. נהגו להקצות מקום מיוחד, וכולן הולכות לשם להדליק הנרות. שאין בהם משמעות של אור לשימוש אלו שנמצאים שם.

ובשו"ע (סי' רסג ס"ח) כתב שאם יש כמה בעלי בתים באותו מקום, אחד ידליק לבדו, והאחרים לא יברכו על הנרות שלהם. אמנם הרמ"א שם כתב שכולם יכולים לברך. ובנו"כ שם כתבו הטעם שכולן יכולות לברך, שכל שיש תוספת אורה, יש בזה תוספת שמחה. שיהיה אור בכל זוויות הבית. נמצא שאפשר לברך רק אם יש תוספת אור. אך אם אין בנרות הללו תוספת אור, אין לברך עליהם כלל.

ובבתים שלנו, שיש אור גדול מהחשמל, בין אם יש כמה בעלי בתים, ובין אם דר שם לבדו. אם אין תוספת אור מהנרות, אין לברך עליהם כלל. ובסעיף י מצאנו שעיקר הנרות הוא במקום שמתמשים שם, לכתחילה מקום אכילה. ואפשר גם בשאר מקומות שמתמשים. אך לא בפינה שמיוחדת להדלקה. שאין בה כל משמעות.

ובפרט במקומות שהקצו פינה לכל באי המקום שידליקו שם. וודאי אין לברך על נרות אלו, ואין בהדלקה זו מצוות הדלקת נרות כלל.

והנה, המדלקת בבית. אם אור החשמל יכבה על ידי שעון שבת בשעה שבני הבית עדיין ערים ויושבים שם במקום ההדלקה. והנרות ידלקו באותה שעה. וודאי יכולה לברך על

הנרות. שהרי בכל הדלקת נרות מדליקין בעוד היום גדול, מיד אחר פלג המנחה. כדי שהנרות יאירו שם אחר שיחשך היום. וכן הוא שאפשר להדליק כדי שהנרות יאירו אחר שהחשמל יכבה על ידי שעון שבת.

עוד אפשר, שיכבו את אור החשמל בשעת ההדלקה. ונמצא שהאשה מדלקת נרות כאשר אין אור אחר שם. ואחר ההדלקה כאשר מדלקת את אור החשמן, הרי היא מוסיפה עוד אור רב מאוד. ואין האור האחרון מבטל את המצווה של האור הראשון שדלק שם לבדו. אמנם, במקום שאין אפשרות להדליק נרות ממש, כגון בבתי מלון ובתי חולים. יש לבאר אם מהני הדלקה על ידי חשמל.

ברכה על אור החשמל

ובדין זה נחלקו הפוסקים. והעיקר שאם הוא אור הדולק על ידי חוט הבוער ממש, מה שהיה מצוי בעבר בשם 'נורת ליבון' ואינו מצוי האידנא. והוא חוט דק המתלהט בתוך זכוכית סגורה. ואותו החוט לוחט באש ממש. ואם מניחים דף על המנורה, הדף ישרף מהחום ההוא. בנרות אלו אפשר להדליק ולברך על הדלקה זו. אמנם באור החשמל שאינו בא על ידי האש הזו, אלא מנורות לד ושאר אופני תאורה. צ"ע אם אפשר לברך על אור זה. שהרי אינו אש, ומאידך, אפשר שחכמים תקנו להדליק אור. כל אור שדולק יפה. בין אם דולק באש ובין אם בשאר אופני אור.

ויש שהחמירו עוד, שאם הוא בא להדליק בחשמל, לא יברך עליו, כיון שבשעה שמדליק אין כאן חשמל בפועל עבור הזמן שצריך לדלוק. והרי הוא כאילו שאין שמן בנר, ויביאו אחר כך שמן. לפיכך כתבו שידליק בנרות אלו רק אם הוא על ידי חשמל הנמצא כאן. מצבר או בטריה. אמנם למעשה עיקר הדין אין צריך לכך, ויכול להדליק גם בחשמל רגיל. שהרי בפועל יש מציאות שהחשמל זורם, והרי הוא כאילו מלא שמן ממש.

לפיכך, אם הוא במקום שאין יכול להדליק נר רגיל, ידליק על נר הדולק בחשמל, שיהיה בו אש ממש באותו הנר. ואפשר גם להדליק נרות רגילים במקום המיוחד לכך עבור הרגילות להדליק נרות ממש, בנוסף לנר חשמל שיוסיף אור. והברכה תהיה על הנר מחשמל שמוסיף אור. ומכל מקום, ביום טוב הסמוך לשבת, כאשר ביום טוב מדליק את נרות השבת. או אם יום טוב אחר השבת ומדליק בליל יום טוב, אינו יכול להדליק באופן זה. ואפשר לברך על הנרות רק אם יש בו תוספת אור במקום שמתמשים שם. במקום אכילה, או מקום לינה.

ובהדלקה בעלמא כאשר מדליקים בבית ביום חול, תדליק על הנרות בעוד אור החשמל כבה. ותכוון שמברכת גם על החשמל, ותדליק מיד גם את אור החשמל. ונמצא שיש בזה הדלקה למהדרין. שמברכת על הנרות עצמם בעוד אין אור אחר, ומדלקת עוד אור גדול על סמך ברכה זו.

הדלקת נרות ביום טוב כאשר אין בזה תוספת אורה

והנה, אם בא להדליק נרות ביום טוב עצמו לצורך שבת הסמוכה לו. או ביום טוב אחר השבת, ומדליק בליל יום טוב. לעניין הברכה, יכול לברך אם חלק מהנרות ידלקו אחר שהחשמל יכבה על ידי שעון שבת. וכן גם אם הוא יו"ט אחר השבת יכול לברך, ויקח נר אחד למקום לינה שיש בו תועלת באותו אור. וכן גם ביו"ט קודם שבת, אם מדליק נר אחד במקום לינה באופן שיש בו תועלת של תוספת אור, יכול לברך על הנרות. אמנם, כאשר בא להדליק את כל שאר הנרות, במקום שאין בו תוספת אור כלל. ומדליקם לכבוד השבת ויו"ט. יש לומר שמותר להדליקם ביו"ט. ואין זה בגדר שלא לצורך. כמבואר בשו"ע (סי' תקיד ס"ה) שמדליקים נרות בבית הכנסת גם ביו"ט, ומדליק שם גם ביום שאינו צריך לאורה. כיון שהוא לכבוד בית הכנסת. והדלקה זו לכבוד בית הכנסת, מותר להדליקו ביו"ט. (ונתבאר שגר לייארצייט, מח' אם מותר להדליק ביו"ט, לפיכך למעשה אין להדליק נר ייארצייט ביו"ט). והדלקה שמדליק בביתו, גם אם אין בו תוספת אור כלל, יש לומר שיש בו כבוד יו"ט, ונתבאר שם שמותר להדליק לכבוד. ויוכל לברך על הנרות, אם יהיה בו תוספת אור בין אם בשעת אכילה, ובין אם אחר אכילה בשעה שמתמשים בה. ודי אם יהיה תוספת אור באחד מהנרות כדי לברך. ויכול להדליק את שאר הנרות כדרכו, גם אם אין בהם תוספת אור.

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיך חיי, שבילי דירחא, ושא"ס

דרכים שונות בעבודת ה'

א. כל הדרכים נכונות

להתקרב לבורא עולם

אֶסְפָּה לִי שְׁבָעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל (במדבר יא, טז) - מנערוטי הורגלתי לדרך בעבודת ה', ואני רואה בזה את העולם הרוחני, את האופן והדרך שלי לקירבת אלוקים. ולמרות היצר הרע המפריע, ועם תהפוכות העולם, אני רואה בס"ד ברכה בעמלי וזוכה לרגעים של קירבת אלוקים. קשה לי לקלוט שזו לא הדרך היחידה, שאותו פלוני שמתנהג בצורה אחרת לגמרי, גם הוא זוכה לרגעים של קירבת אלוקים, גם מעשי וגם מעשיו - וּמְצָא חֵן וְשִׂכָּל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם (משלי ג, ד).

*

ציצית למהדרין

הכרתי בחור שעבר פרק ושנים בחייו, והיה זקוק לעזרה ולמסגרת תומכת שונה מהדרך הרגילה. כאשר ביקרתי באותה ישיבה לנוער מתמודד, ראיתי אותו עם ציציות למהדרין מן המהדרין, פתילות עבות ובולטות באופן מיוחד. ראש הישיבה השיב לתמיהתי, זה לא אומר שהוא צדיק תמים, הוא התלהב מהרעיון הזה, ואולי דרך זה נזכה לקרב אותו בסייעתא דשמיא.

למדתי מסיפור זה לא לזלזל באף דבר. אינני יודע אילו נסיונות הוא עבר, ומה נותן לו הרגשה טובה, מה ימשוך אותו לשמירה על התורה והמצוות.

*

שְׁבָעִים אִישׁ

כאשר התורה דיברה על שְׁבָעִים אִישׁ, התורה רומזת לנו על שבעים דעות שונות, על מגוון של צורות לעבודת ה'.

הרבה דרכים לעבודת ה', הרבה צורות להתקרב לבורא עולם. איזו דרך נכונה, כיצד אזכה להשראת השכינה. באותה דרך המתאימה לשורש נשמתי, מפני שכל הדרכים כשרות. והרי שורש נשמתי נעוץ ברבותי, בדרך אשר למדתי מנעורי (כ"כ הגר"ש וואזנר זצ"ל בענין תפילה על החולה. שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קסג-א. הובא בקו' חיי רפואה בסוף ספרי חן משה, עמ' קנט הע' 63).

*

משחק בכדור

כדור של בנות. מה הכדור של בנות מזרקין בו לכאן ולכאן, כך היו הדיברות מזרקין בסיני (במדבר רבה בהעלותך טו, כב).

אף אחד לא יכול להתלונן שהכדור לא מגיע אליו, הכדור נזרק לכל הכיוונים, וכל פעם מגיע למקום אחר. הכדור פוגע ברצפה ופונה מיד לכיוון אחר, פוגע בקיר והולך שוב לכיוון אחר, ובסופו של דבר מגיע לכל הכיוונים.

*

זה מטמא וזה מטהר

דְּבָרֵי חֲכָמִים פְּדֵרְבָנוֹת וְכַמְשֻׁמְרוֹת נְטוּעִים בְּעֵלֵי אֲסֻפּוֹת נְתָנוּ מִרְעָה אֶחָד (קהלת יב, יא). כתוב בגמרא תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין. שמא יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה, תלמוד לומר כולם נְתָנוּ מִרְעָה אֶחָד, א-ל אחד נתנן פרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים ברוך הוא (חגיגה ג, ב).

וביאר היש"ש והמקובלים כתבו טעם לדבר, לפי שכל הנשמות היו בהר סיני, וקיבלו דרך מ"ט צינורות. והן שבעה פעמים שבעה, מזוקק שבעתיים. והן הקולות אשר שמעו וגם ראו. וכל ישראל רואים את הקולות הן הדעות המתחלקות בצינור. כל אחד ראה דרך צינור שלו לפי השגתו. וקבל כפי כח נשמתו העליונה, לרוב עילויה או פחיתותה, זה רחוק מזה. עד שאחד יגיע לטהור והשני יגיע לקצה האחרון לטמא, והשלישי לאמצעות רחוק מן הקצוות. והכל אמת, והבן (הקדמה לים של שלמה, בבא קמא וחולין).

*

כל צד שתפנה

הגמרא דיברה על מחלוקת בהלכה, על צורות שונות של הבנה. וכך ביאר אשד הנחלים את המדרש הנ"ל בענייני עבודת ה'. שבעים דרכים של עבודת ה', כל אחד לפי שורש נשמתו. שכלל בהם כל העניינים האפשריים, וכל ענייני ההתגלות... ובכל צד שתפנה הכל כלול בה (אשד הנחלים על המדרש הנ"ל).

ריבוי החכמים מציג לפנינו מגוון של דעות, צורות שונות של עבודת ה'. ישאל השואל האם נמצא את הקב"ה בצורה זו של עבודת ה' או בצורה אחרת, האם הדרך להשראת השכינה היא כזו או כזו. והתשובה, כל הדרכים נכונות, הקב"ה נמצא בכל מקום, אף אחד לא יכול לומר שהתורה לא מדברת אליו. הדיבור עצמו היה מחזר על כל אחד ואחד מישראל ואומר לו מקבלני את עליך (שיר השירים רבה א, ב). הובא בעץ יוסף על המדרש (דידן).

יצויין שכל זה מדבר על דקויות. כולנו מחוייבים באותם תרי"ג מצוות, וכל ההבדל הוא בכוונות והדגשות שונות בעת קיום המצוות (הרב אברהם צבי מרגלית שליט"א רב העיר כרמיאל, וכן מבואר בשה"ש רבה שם).

*

ב. מבקשים את הקב"ה

מחול לצדיקים

כתב רבי עקיבא אייגר כי הנה בעולם הזה כל צדיק וצדיק עובד את השי"ת בדרך אחד לבדו, לא כדרך הצדיק הזה דרך הצדיק הזה. אך לעתיד יתגלה כי כל אלה הדרכים דרך אחד הוא, וכולם כאחד טובים הולכים על קוטב מרכז תכלית נקודה אחת... (ספר חוט המשולש דף סב, ב; תורת אמת לנכדו רבי לייבל אייגר, דרוש לט"ו באב, דף קא, ב. הובאו בספר דף על הדף תענית לא, א).

ועל זה נאמר אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו (תענית לא, א). כענין סביב סביב שהכל אחד שתכלית מרכז הנקודת אמת שביניהם... כי באמת הכל אחד ואין שום הפרש ביניהם... (רעק"א שם).

*

הרבה דרכים יש

וכעין זה אמר החפץ חיים הרבה דרכים יש בעבודת השם, אבל אם באמת ובלב תמים מבקשים ומתגעגעים אל הקדוש ברוך הוא, אזי כל הדרכים שוים (שיחות החפץ חיים עמ' כב, הובא בדף על הדף שם. וראה עוד במשנ"ב או"ח סי' סח ס"ק ד על נוסחאות התפילה).

*

כל אחד במעלתו

הוסיף בספר ישועות מלכו להגאון מקוטנא זצ"ל (בליקוטים עמ' עז על תענית, דף על הדף שם) מחול ריקוד סביב, ובר"ח שם כי הקדוש ברוך הוא ישב באמצע. והנה בריקוד כזה כל אחד בא פנים בפנים הוא העומד באמצע חוזר חלילה, ולכל צדיק וצדיק מעלה כזו שאינו בחברו, כמו שאמרו כל אחד נכוה מחופתו של חבירו (ב"ב עה, א), וזה הרמז כל אחד במעלתו המיוחדת יבוא פנים בפנים עם השי"ת.

*

ג. מוכרח הוא

להישאר בכולל

בסייעתא דשמיא מיוחדת שלא כדרך הטבע, עד היום אני ממשיך בכולל אברכים, בשבת תחכמוני על התורה ועל העבודה. לא כל חברי מזמן הישיבה זכו לכך, לא כולם ממשיכים באהלה של תורה. אילוץ הפרנסה הביאו חלק מהם לעמול למחייתם, ואלו שזכו מתפרנסים מהרבצת תורה.

חבר קרוב אשר למדנו יחדיו כמה שנים, נולדה לו בת חולה, והוא נאלץ לעזוב את הכולל ולדאוג להוצאות המרובות, וכן לטפל בילדה. עליו בהחלט ניתן לומר שהקב"ה הביא אותו למצב הזה. על אחרים העומלים למחייתם אוהבים לומר שהם לא כל כך רוצים ללמוד,

ולכן מחפשים תירוצים לעזוב את הכולל. והרבה פעמים זה באמת אילוצי פרנסה ולא תירוצים (באזני שמעתי את הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל אומר לאברך - התחייבת בכתובה להביא פרנסה הביתה).

האם זה יותר טוב מזה, האם ניתן לומר שהוא מקיים את חובתו בעולמו יתר על פני חבירו. ודאי שלא. נכון שמי שזכה יש לו נשמה יותר גבוהה, אבל זה רק מחייב אותו יותר. גם חבירו שלא עלה בידו, גם הוא מקיים את חובתו בעולמו, בדרך שהקב"ה אינה לידו. ובתנאי שיעשה באמת לשם שמים ולא יחיה עם תירוצים, שמדובר על אילוץ ולא תירוץ.

*

וְעֵצַת ה'

רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום (משלי יט, כא), כתב המשנ"ב שאין יכולין לברוח מן הש"י (משנ"ב סי' תרכב ס"ק ז, בשם האבודרהם סדר תפילת יו"כ ד"ה ותפילת מוסף, הובא באליהו זוטא כאן אות ב), וביאר בשער הציון וכוונתם, כי האדם חושב כמה פעמים לייאש את עצמו שאין יכול לתקן בשום אופן, ועל כן יתנהג תמיד באופן א', ואם יגזור עליו הקדוש ברוך הוא למות ימות. אבל טעות הוא, שסוף דבר יהיה, כל מה שהקב"ה רוצה מנפשו שיתקן מוכרח הוא לתקן, ויבוא עוד פעם ופעמים לעולם הזה, ובעל כרחו יוכרח לתקן, ואם כן למה לו כל העמל למות ולסבול חיבוט הקבר ושאר צרות ולחזור עוד הפעם. וראיה מיונה, שהקב"ה רצה מאיתו שילך וינבא, והוא מיאן בזה ונס לים, מקום שלא ישרה עליו עוד השכינה לנבאות כידוע, וראינו שנטבע בים ונבלע בדג והיה שם במעיו כמה ימים, ולפי הנראה בודאי לא יכול להתקיים דברי ה' יתברך, ומכל מקום ראינו שסוף דבר היה שרצון ה' יתברך נתקיים וילך וינבא, כן הוא האדם בענייניו. וזהו שאמרו באבות (ד, כב) ואל יבטיחך יצרך שהשאל בית מנוס לך, שעל כרחך אתה נוצר וכו' (שער הציון שם אות ו. מעניין לציין את ההתייחסות הנדירה לעניינים נשגבים אלו).

*

השגחה פרטית

הלשם מבאר כי זו היא ההשגחה הפרטית שיש לכל איש מישראל, הקב"ה מכוון את דרכיו ומהלכיו בשביל שיגיע אל תיקונו הראוי, ואף אחד לא יוכל לברוח מזה. הנהגת הקב"ה עם יהודי היא בשביל שהוא יגיע אל תכליתו ואל התיקון שלו, והקב"ה מגלגל אותו בתהפוכות העולם באופן שהוא יגיע לנסיונות המיועדים לו עפ"י שרש נשמתו. הנהגה זו היא בגדר כבשי דרחמנא, ואיננו מסוגלים להבין אותה (הקדו"ש ש"ו פ"ד. נושא זה התבאר בארוכה בנתיבות השבת רפואה ג הל' יו"כ סי' תרכב סע' ב).

*

מצערי גבר

מה' מצערי גבר כוננו, ודרכפו יחפץ (תהלים לו, כג). שבין התכלית שאליו מגמת פניו, ובין ההליכה אל התכלית וההשתדלות שהיא הכנת צעדיו, הכל מה' (מלבי"ם שם). והנה

מצעדי ראובן הראויות אליו הוא עשות צדקה וחסד, כונן מצעדיו בתת לו עושר, וכן ראה והנה מצעדי זולתו המיוחדות לו לתיקונו הם הכנעה וענוה, כונן מצעדיו בגזור עליו עוני (אלשיך שם. זהו מזלו של אדם, הכלים שהקב"ה נתן לו לעבודת ה', הארכתני בנושא זה בספרי שבילי דירחא חלק ב פרק ו עמ' 105).

*

ד. הַנּוֹתֵן בְּיָם דְּרַךְ

תפקידו בעולם

בישיבת מיר למד אברך בשם הרב אוריה שטיין ז"ל. הוא לקה במחלה קשה, ולקחו אותו לסיבוב של טיפולים בחו"ל, טיפולים קשים המדכאים את הגוף ואת הנפש. עם כל זה, הוא הצליח לשמור על סבר פנים יפות, ולהשרות אורה נעימה סביבו. היה בזה קידוש ה' גדול, כאשר הרופאים הנכרים התפעלו מן החינוך והאצילות שלו.

באחת ההזדמנויות הוא אמר לאביו הרב מנחם שליט"א, שהתלוה אליו לטיפולים, כי ברור לו שתפקידו בעולם הזה הוא התקופה הקשה הזו, עכשיו הוא מקדש את שמו יתברך בין אומות העולם, לעומת הזמן בו הוא ישב על התורה ועל העבודה בישיבה הקדושה.

*

תפקיד אחר

אנחנו לא יודעים להיכן הקב"ה מוביל אותנו, איזה תפקיד הוא הועיד בעבורינו. אנחנו כן יודעים שלכל אחד יש תפקיד אחר, כל אחד בא לעולם בשביל לתקן משהוא אחר. הקב"ה זיכה אותי ללמוד תורה, ונטיות הנפש שלי מאפשרות לי לעשות זאת בשמחה ובטוב לבב. יהודי אחר זוכה להישאר בכולל, ומתקשה לעשות זאת בשמחה. שנינו יכולים לשבת על אותו ספסל ולעשות את אותם דברים, אבל כל אחד מתמודד עם נסיונות אחרים, לְתִקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שְׁדֵי.

אז מדוע אני מביט בליגלוג על מי שלא זכה, הקב"ה נתן לו תפקיד אחר בעולם, וגם הוא יכול לזכות לקירבת אלוקים.

*

דרך חדש

ואולי כל האמור נכלל בדברים העמוקים של רבי נחמן מברסלב זצ"ל שְׁאֲנִי הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ חֲדָשׁ שְׁעֵדִין לֹא הֵלֵךְ אָדָם בּוֹ מֵעוֹלָם (חיי מוהר"ן אות שצב).

הַנּוֹתֵן בְּיָם דְּרַךְ וּבְיָמִים עֲזִים נְתִיבָה (ישעיהו מג, טז). מבואר בזוהר כי דרכי הים רבות, אין סימן באיזו דרך הלכו לפניך, מפני שלכל יהודי יש דרך חדשה בה הוא צריך לעבוד את הבורא. ובתנאי, שהבסיס להכל היא דרך התורה והמסורה מאבותינו הקדושים. דְּהָא בְּכָל אֲתַר דְּאֶקְרִי בְּאוֹרֵייתָא דְּרַךְ, הוּא אוֹרַח פְּתִיחָא לְכָלֵּא. כְּהָאִי אֶרְחָא דְּאִיהוּ פְּתִיחַ לְכָל בְּרַ נִשׁ. כִּן דְּרַכְיָה דְּרַכֵּי נַעַם, אִילִין דְּרַכֵּים דְּאִינוּן פְּתִיחַן מֵאַבְהֶן, דְּכִרְאֵן בְּיָמָא רַבָּא, וְעֵאלִין

בְּגוֹיָהּ, וּמֵאִינוֹן אֹרְחִין מִתְּפִתְחִין לְכָל עֵיבֵר וּלְכָל סְטֵרֵי עֲלֵמָא (זוהר מקץ קצו, ב). שְׁהָרֵי בְּכָל מְקוֹם שֶׁנִּקְרָא בְּתוֹרָה דְרָךְ, זֶה דְרָךְ פְּתוּחָה לְכָל. פְּדֵרְךְ הַזֶּה שֶׁפְּתוּחָה לְכָל אָדָם, כִּן דְרָכֵיהּ דְרָכֵי נְעָם. אֵלּוּ הַדְרָכִים שֶׁפְּתוּחִים מִן הָאָבוֹת, שֶׁפָּרוּ בֵּינָם הַגְּדוֹל, וְנִכְנָסִים לְתוֹכוֹ, וּמֵאוֹתָם הַדְרָכִים נִפְתְּחִים לְכָל עֵבֵר וּלְכָל צְדִידֵי הָעוֹלָם.

*

פונים אל הקב"ה

היו הדיברות מזרקין בסיני, על כל אחד ואחד מישראל, ובכל צד שתפנה הכל כלול בה. שבעים פנים לתורה (במדבר רבה נשא יג, טו; זוהר בראשית מז, ב), שבעים זקנים, שבעים דרכים לעבודת ה', וכולם פונים אל הקב"ה במחול וזוכים לקירבת אלוקים.

*

ה. פירושים נוספים

על לימוד תורה

הכוונה, אם אדם משליך אבן או ברזל, אז למקום שיזרוק שם יהיה, ולזרוק לא יבוא הדבר בחזרה. אבל בכדור הבנות הוא נעשה שיזרוק בחזרה לכאן, וכאשר יפול לשם יחזור למקום הראשון מכח הכאה. כן הוא בלימוד התורה, ומרוה גם הוא יורה, הרבה למדתי מרבתי ומתלמידי יותר מכולם (תענית ז, א. מכות י, א), שישובו לאיתנם הראשון ויפלו בכפלים לאיש המורה (דברי שערי חיים, בהעלותך, עמ' סה).

*

מבט על קיום המצוות

ונראה הכוונה, דהנה הקב"ה נתן לנו התורה לטובתנו להנחיל אותנו שני העולמות הזה והבא. אכן לנו עם בני ישראל החיוב והמדרגה הגדולה שנעבוד את השי"ת רק בעבור שמו הגדול, ונקיים את מצותיו לכבודו בעצמו שלא על מנת לקבל פרס. ונמצא לפי זה שהקב"ה נתן לנו התורה, כלומר שהתורה היא שלנו בני ישראל, כי להנאתנו נתנה לנו מאת השי"ת. אמנם אנחנו שצריכים לעבוד את השי"ת לשם שמים, אומרים שהתורה היא של השי"ת, יען כי בעבורו ר"ל לכבודו נתן לנו את התורה.

וזה יהיה הפירוש במדרש הנ"ל, דהנה מדרך כדור הבנות שזורקין אותו מיד ליד, דהיינו זו לזו וזו לזו. כך היא התורה הקב"ה זרק לנו התורה דהיינו שלכם היא התורה בעבורכם נתתיה לכם, ואנחנו זורקים התורה להשי"ת, כלומר שלך היא התורה ובעבורך נקיים מצותיה. וזה שכתב המדרש מה המדריגה הרצויה בעבודת הבורא כדרבונות כדור של דברי חכמים, כלומר בעלי מדריגות שיודעים האמת להבחין. מה הכדור של בנות מזרקין בו לכאן ולכאן, כלומר מזו לזו וחוזר חלילה, כך היו הדברות מזרקין בסיני, כלומר שהקב"ה נתן התורה לנו ואנחנו קיבלנו אותה רק בעבור השי"ת, כהנ"ל. ואת זה החכמים יודעים להבין (ליקוטי שלמה, עמ' פא).

*

על דרשות חז"ל

שדברי חכמים היא התורה שבעל פה, שנמסרה להחכמים לדרוש את התורה בהי"ג מידות שהתורה נדרשת בהם, הם כדרבנות, שהם נכללין בהתורה שבכתב, על ידי שהתיבות של התורה נזרקות לכאן ככדור של בנות שנזרק לכאן ולכאן, שעל ידם אנו לומדים הדינים של בעל פה כידוע. ועל שבסיני ראינו זה עין בעין, לכן אמר המדרש כך היו הדברות מזרקין בסיני (תפארת ציון על מדרש רבה).

*

תקנות וסייגים

הכוונה לדעתי להשמיענו שכל דברי חכמים המתחדשים בזמנים שונים לפי המקום והזמן, שראו לחדש תקנות גדרים וסייגים ולדרוש ממדרש הכתובים, כולם היו בכח דברי ה' יתעלה במתן תורה. כמו שדרשו חז"ל הראה הקב"ה למרע"ה כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. אלא שכל דבר ודבר יצא מכח אל הפועל בעתו ובזמנו הראוי. וכבר ראיתי בספר מהר"ל מפראג זצ"ל נקרא באר הגולה משל נאה מצמיחת השינים הצומחות בזמן הראוי, דהיינו כשהתינוק בן כ"ד חודש ואינו צריך עוד לינק משדי האם, ולא יכחיש שום אדם שהשינים כבר היו בכח הזריעה הראשונה כאשר נזרע הילד במעי אמו מזרע האב, אלא שלא יצאו לפועל עד זמן הראוי. כן הדבר הזה בדברי חכמים, אם שיצאו מכח אל הפועל בזמנים שונים כל דבר ודבר בזמן הראוי, מ"מ נשכיל כי כולם המה היו בכח תוה"ק כשנתנה בסיני, וכולם נתנו מרועה אחד מפי ה'. אלו דבריו ז"ל.

וזה מה שנ"ל בכוונת המדרש במשל הכדור שהוא נזרק לכאן ולכאן אל אשר לא כונו בזריקתן, דומה בעיניהם כאילו הכדור הזה יש בו דעת לבחור לו מקומות הללו לרקוד עליהן. אבל באמת כל בר דעת יבין שכל אותן הריקודין אשר הכדור עושה, הכל היה בכח הזריקה אשר זרקו הזורק אותו בכח. אם שהזורק לא זרקו אלא לנקודה אחת אשר אליו כיון, מ"מ כאשר זרקו בחזקה נכלל בכח זריקתו כל אותן הריקודין אשר הכדור עושה לכאן ולכאן. וכך היו דברי תורה נזרקים בהר סיני, כלומר דברי חכמים היו בכח דבר ה' בסיני ככדור של בנות. והבן (הגש"פ כתב סופר, עמ' סב).

*

קדושים וטהורים

פירוש, כמו שהכדור מפני שהוא עגול ואין לו דפנות לעכבו, ע"כ הוא נזרק לכאן ולכאן בלי עיכוב. כן היו ישראל אז טהורים וקדושים, ולא היה להם שום עיכוב לקבל הדיעברות (קול הרמ"ז פרשת בהעלותך אות טו, עמ' כה).

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

עמוד הענן ועמוד האש

א.

(טו) וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדת ובערב יהיה על המשכן כמראה אש עד בקר: (טז) כן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה אש לילה: וגו' (יח) על פי יקוק יסעו בני ישראל ועל פי יקוק יחנו כל ימי אשר ישכן הענן על המשכן יחנו: (יט) ובהאריך הענן על המשכן ימים רבים ושמרו בני ישראל את משמרת יקוק ולא יסעו: (כ) ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על המשכן על פי יקוק יחנו ועל פי יקוק יסעו: (כא) ויש אשר יהיה הענן מערב עד בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו או יומם ולילה ונעלה הענן ונסעו: (כב) או ימים או חדש או ימים בהאריך הענן על המשכן לשכן עליו יחנו בני ישראל ולא יסעו ובהעלתו יסעו: (כג) על פי יקוק יחנו ועל פי יקוק יסעו את משמרת יקוק שמרו על פי יקוק ביד משה (ט, טו כג)

מדוע נכפל כ"כ הרבה האפשרויות של עמוד הענן, ומה עניין עמוד הענן ביום ועמוד האש בלילה

בפרשה זו מבואר אופן בניית המשכן, והזמן שבו עם ישראל היה במסע, והזמן שבו היה בחניה. והדבר היה תלוי בהשראת 'הענן' היינו השכינה על המשכן, שבהיות הענן נמצא על המשכן היו צריכים לחנות, וכאשר הענן עלה פירקו את המשכן, והמשיכו במסעם.

אכן יש לעיין בכמה דיוקים, ראשית בפסוק יח מבואר 'על פי יקוק יסעו בני ישראל ועל פי יקוק יחנו, כל ימי אשר ישכן הענן על המשכן יחנו', ולכאורה יש כפל בפסוק זה, מחד גיסא מבואר שהחניה תלויה בעמן הענן, ובתחילת הפסוק מבואר שזה תלוי בפי ה', אומנם פשוט הפסוק זה שהדרך לידע את פי ה' זה על ידי כך שרואים האם עמוד הענן נמצא או לא, אך לכאורה דבר זה כבר מבואר לאורך הפסוקים בהמשך.

עוד יש לדקדק מדוע יש כ"כ אריכות בפסוקים כמה שפעמים יהיה מעט זמן, ופעמים הרבה, ושוב כתוב פעמים חודש או ימים, ופעמים יום אחד וכו' מה צורך בזה, הרי הכל כתוב בפסוק הראשון שיביטו לראות האם עמוד הענן נמצא על המשכן.

עוד דיוק נמצאנו למדים מהפרשה, שהמסעות התחילו רק ביום, שהרי ביום היה את הענן ובלילה את עמוד האש, ואם המדד היה בהימצאות עמוד הענן משמע, שרק אם ראו בבוקר ובמהלכו שאין את עמוד הענן, ידעו שצריכים להתחיל במסע. ויש להבין טעמו של דבר. כמו"כ יש להבין מה המשמעות הפנימית שעמוד הענן נמצא ביום ועמוד האש בלילה.

ב.

ושמא יש לומר בזה, שישנם ב' מצבים כללים בחיים הרוחניים והגשמיים של האדם, יש את תקופת הזוהר שבהם קל לאדם בחיים, הן ברוחניות שיש לו רגשי קודש, חיבת המצוות, ואהבה לתורה, חיים מלאי סיפוק ועונג אין סופי, תחושה של מימוש התפקיד שלשמו נשלחנו לעולם. וכן בגשמי, הפרנסה, חינוך הילדים, ושאר העניינים מנוהלים ב"ה על הצד הטוב ביותר.

אכן יש את התקופות החשוכות, הלימוד חסר טעם, התפילות ללא כוונה, אין רגש בשבת ובחגים, היצר הרע לא נותן מנוח מעניני קדושה. וכן בגשמי בפרנסה ובשאר הטרדות הכל קשה מנשוא.

תכלית עבודת ה' להתענג על ה'

ובנקודה זו של תקופת הקושי יש ב' אופנים של הבט (א) תכלית החיים הרי זה כדברי המסילת ישרים 'יסוד החסידות ושרש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם וכו' שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו וכו' ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא וכו' הדרך כדי להגיע אל מחוז חפצנו זה, הוא זה העולם. והיינו שמטרת החיים למעשה זה התקופות המוארות וכפי שמבואר בגמ' שת"ח היו מברכים אחד את השני 'עולמך תראה בחייך' היינו שיזכה לעונג רוחני בעולם הזה, וזה התכלית של החיים.

לפי"ז תקופות החושך הם 'ברירת מחדל'

ומעתה לפי זה תקופות החושך הם 'כברירת מחדל', כלומר כורח המציאות שפעמים ויש טרדות או זמנים מורכבים שגורמים לקשיים ברוחניות, וצריך להתפלל לעבור אותם.

אפשרות ב' תכלית העבודה לגרום לה' נחת רוח ודבר זה נעשה מכל המצבים שבהם האדם נמצא

או דאפשר, שלכתחילה העולם הרוחני מורכב על בסיס רעיון אחר 'ברוך אלקינו שבראנו לכבודו להללו ולשבחו לספר הודו, מכל עם גבר עלינו חסדו, לכן בכל לב ובכל נפש, נמליכו ונייחדו', הקב"ה בחר בנו להיום עם שמטרתו לשבח אותו, זה המטרה שלנו, ובאיזה מצב אנו עושים זאת, או מאיזה מצב אנו עושים זאת אין זה משנה. בין בתקופת הזוהרות, ובין בתקופות החשוכות, אם אנו גורמים לקב"ה ששמו יתעלה, ויתפאר, הרי שקיימנו את מטרת שליחותינו לעולם הזה.

וכן מבואר במשנה 'צפרדע מה היא אומרת, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', ובמפרשים מבואר שהצפרדע היתה נכנסת לתנורים של המצרים ונשרפת באש במטרה לקלקל את האוכל שלהם בצינתה, ועל אף שהיתה נהרגת בגלל זה, הרי שהרגישה שבכך היא ממליכה את ה' בעולם, דווקא מהמצב של השריפה, של הכילוי שלה עצמה, שמו של הקב"ה מתעלה.

ומעתה אפשר לומר שתקופת החושך, וההסתר, הם חלק בלתי נפרד מעבודת ה', יש איך שגוי חווה תקופות חשוכות שדברים לא מסתדרים לו, ויש איך שיהודי מתנהל בהם.

החילוק בין יהודי לגוי הוא איך הוא מתנהל תקופות החשכות

בעוד הגוי אין לו משענת רוחנית, וחש מתוסכל ואבוד, הוא חש כחי בלא מטרה. יהודי במצבים אלו יודע שבין אם הוא נאבק לקיים מצוות מתוך קושי והסתר פנים, הרי שבכך הוא מוכיח את נאמנותו לה', ובין כשיש קושי באהבת תורה והוא משתדל ככל יכולתו ללמוד הרי שהוא מקיים בכך 'תורה שעמדה לי באף, היא שעמדה לי' לימוד מתוך קושי חביב לקב"ה עשרות מונים.

ואף במלחמת היצר, גם כשיש קשיים לא רגילים, עם זה בפגעי הטכנולוגיה ועם זה ביצרים קשים וכדומה שהאדם עולה ויורד בהם גם בזה, שייך לחוות את הקושי כמו יהודי, כמו שיבואר.

בשיר השירים פ"ד פ"ט כתוב 'לבבתי אחתי כלה לבבתי באחד באחת מעיניך באחד ענק מצורניך', ובפשטות פסוק זה הוא שבח על עם ישראל בשעת מתן תורה, אכן מבואר בגמ' שבת דף פח ע"ב 'מאי דכתיב לבבתי אחותי כלה לבבתי באחת מעיניך וכו' אמר עולא עלובה כלה מזנה בתוך חופתה וכו' אמר רב ועדיין חביבותא היא גבן'. והכוונה היא שבשעת מתן תורה כשצעקו עם ישראל 'נעשה ונשמע' באותה שעה כבר היה בהם ניצנים של התמרדות והביטוי כביכול בעין השניה אל חטא העגל, ועדיין הקב"ה אומר עליהם 'לבבתי אחותי כלה' 'ועדיין חביבות גבן'.

כשיהודי חווה קשיים, זה לא בעיה, את היצרים הקב"ה ברא באדם, את המשיכות לתאוות, ואף לדברים אסורים כל אלו הדברים שקיימים בעולם (עריות) שנפשו של אדם מחמדתן' והרגשות שיש אליהם, הקב"ה ברא אותם. אין פסול בכך שהאדם חווה קושי, או מנסה להתעלות ונופל חלילה, השאלה היא איך הוא מתמודד עם זה. האם הוא נותן למציאות הזו לשלוט בו, או שהוא מנסה כל הזמן דרכים שונים לגבור על יצרו, ובמסתרים תבכה נפשו על השחתת נפשו, האם הוא מנסה לחיות את מצפונו, האם הוא מנסה לקבל על עצמו אפילו במעט התנזרות ממה שהו שהוא חפץ בו לכבוד שמים.

ג.

ביאור מטרת המסעות של עם ישראל

יש תקופות מוארת שהם בבחינת עמוד הענן

ושמא אפשר לומר שזה ביאור פרשת מסעות, שענינה על דרך העבודה מסע בעבודת ה', יש את תקופת האור שהם בבחינת יום שהיה בו את עמוד הענן, היינו ימים שבהם רואים את 'הענן' רואים את השכינה.

יש תקופות חושך בבחינת עמוד האש

ויש את התקופות חשוכות כלילה, שבהם יש 'עמוד אש' האדם לא יכול ולא מסוגל להתקדם, הוא כלילה חשוך, ומה שכן יש זה אש התאוות.

במצבי חשכות האדם מקיימם את תכלית בריאתו לעולם גם כן

וע"ז אומרת התורה ההתקדמות של האדם היא לפי ה', פעמים וה' רוצה שהאדם לא יתקדם, אלא יעמוד במקומו וידע מה שאתה עוצר כעת זה לתכלית, המלחמת והמאבקים זה למטרה פעמים ודווקא מתוך קושי מתגלה באדם כוחות נפש חדשים שהוא לא ידע על קיומם, לפתע הוא עוצר עצמו מלמלא תאוותו או לשלוט ברגשותיו והוא לא עושה זאת כי ככה הוא רוצה, אלא כי הוא רוצה להיות נאמן לה' ולתורתו, הוא רוצה לשבח את ה' לקיים 'ברוך אלקינו שבראנו לכבודו', ודבר זה נעשה דווקא במצבים פחות זוהרים פחות מוצלחים דווקא אז בשעת הנסיונות מתעלה שמו של ה'.

וכן פעמים והאדם נאבק עם יצרים קשים ודווקא שם כמה שהוא נשרף או הוא נאבק בזה כיהודי ומקיים 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', כמו שאמר אותו חסיד 'אלוקי עזבתני וערום עזבתני ואם תשרפני באש לא אוסיף כי אם לאהבה אותך ושמחה בשמחתי בך' דווקא מתוך אש התאוות והנסיונות של הדורות האלו בעניני קדושה, כשהאדם עוצר עצמו, משתדל ללכת ולנהוג כדרך הראויה, ואף על הנפילות והתמודדויות, זה הרצון הפנימי שלו בכל המצבים, אזי על אף שעדיין נשמתו נשרפת, אך הוא נאבק כיהודי, וממצב זה ג"כ מתעלה שמו של ה'.

ומ"מ הפער בין מצב שיהיה אור למצב שיהיה חושך יכול להיות לתקופות ממשכות ופעמים לתקופות מועטות, ואומרת התורה, שהאדם ידע, הכל בציווי ה', ושהאדם לא יתייאש אם לא מגיע התקופות הקשות, ראשית כי גם במצבו שלו הוא מקיים את תכלית הבריאה להלל את ה' ממצב זה, ושנית כי יתכן וכבר מחר יבוא תקופות מוארות.

ומדגישה התורה שהמסעות הם על פי ה', והדרך לדעת אם רואים שעמוד הענן עולה, כל אדם יכול לחוש בעצמו שפתאום משהו כבה אצלו, אז העניין הוא שלא כבה אצלו הרגש הרוחני, אלא כעת הוא עבר לתקופה אחרת שבה התפקיד הוא לעבוד את ה' ממצב אחר.

עוד מוסיפה התורה, שבשעת קושי, האדם צריך להתרכז במטרה שלו במצב זה, ולא לנסות להלך מעל לכוחו הרוחני, ולכן אומרת התורה שהמסעות היו רק ביום ולא בלילה, ששאיפות צריך תמיד, ושלא ירדו, אך לקיימם צריך גם תנאים, וזה בעיקר כשיש לאדם אור מאת ה'.

ואשרי - יודעי בינה לעיתים

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

כל דור זקוק לחצוצרה משלו

עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוּצֹת פֶּסֶף וְכוּ' וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה (י, א)

כותב על כך רש"י: עשה לך. אתה עושה ומשתמש בהם, ולא אחר. (מקורו במדרש רבה, טו). אותו המדרש מוסיף שנגנון בחייו לקיים מה שנאמר "אין שלטון ביום המוות" (קהלת ח, ח).

מדרש תנחומא כאן מוסיף: וְאִין אַתָּה עוֹשֶׂה לְאַחַר, אַתָּה מְשַׁתְּמֵשׁ בָּהֶן וְאִין אַחַר מְשַׁתְּמֵשׁ בָּהֶן. תִּדַע לְךָ, שְׁהָרֵי יְהוֹשֻׁעַ תִּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן אֶלָּא בְּשׁוֹפְרוֹת.

בספר אהל משה (מאת הרב משה יוסף שיינערמאן, ברוקלין ניו יארק, תשע"ב) מביא בשם גאון ישראל רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל (מובא גם בספר 'החזק במוסר') שלמד מכאן כי דברי הדרוש שמטרתם לעורר האנשים ולהסיעם בדרך העולה בית א-ל, לא נקבעו לדורות בניסוח אחיד ושרירותי, מפני שכל דור זקוק ל"חצוצרה" אחרת ולסגנון אחר למקרא העדה. החצוצרה של משה לא התאימה אפילו לדורו של יהושע תלמידו!

ולכן למד מכאן כי ספרי מוסר והגות צריכים להיות לפי הדור. ספרי מוסר צריכים לענות על בעיות ההשקפה והנסיונות המתעוררים באותה תקופה, וכן צריכים הם להוכיח על המכשולות המצויות באותו הדור, ולעורר לבם ורגשותיהם של בני אותו הדור. ממילא ברור שיש להתאים את הספרים לשפתם וסגנונם של הלומדים וההוגים בהם.

*

מחבר ספר הישר כותב בהקדמתו מה הביא אותו לכתיבת ספרו, בזמן שישנם ספרי מוסר רבים אחרים: כי ראיתי ספרים רבים ונכבדים בענייני עבודת ה' וכו' אך מקצת ענייניהם עמוקים ולא יתעסקו בהם אנשי דורנו, כי אם מעט מזער. וכו' כי קיויתי בקוראי הספרים הללו אולי ייכנע לבבי הערל, והוא חזק מצור החלמיש וממקומו לא ימוש, וכאשר ראיתי כאבי נעכר ושכלי ביד הבלי נמכר, אמרתי ללבי הלא תבקש לך מנוח אשר ייטב לך, פקח עיניך וראה ואמץ כעיוניך, ואחר תאזור מתניך, והכן לך צדה בטרם בא יום פקודה וכו', ואל תבטח על אשר חברו קדמוניך אשר היו לפניך, רק על אשר יחברו רעיוניך, כי לא ידע נגע לבבך זולתך, ועל כן לא ירפא בלתיך מחץ מכותיך.

*

המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל בספרו עלי שור (חלק א') כותב: והנה זה שנים שההשגחה העליונה העמידה את המחבר במקום תורה וכו' בכל שנות עסקו עם הרבים בענייני חינוך והדרכה לתורה - עומדת חוויית אדמו"ר המשגיח רבי ירוחם ממיר לפני עיניו. ותפילה חרישית בלבו כי הבוחר בתורה יזכהו לתת בלב שומעיו מעין שביב מאותו מאור שבתורה, שהוא עצמו זכה לו בימי עלומיו. אך עם זאת לא העלים עיניו מהתמורה הכבירה, שחלה

בין כותלי בית המדרש, ובלבות לומדי התורה, לעומת התקופה שלפני השואה. המעט שנתחדש למחבר ביסודות על פי דברי חז"ל ורבותינו הראשונים והאחרונים ע"ה, ועל כולם הסדר של הרצאת הדברים, הוא מה שההכרח הוליד, ובהשתדלותו לקרב את הדברים אל בני דורנו זה הגדלים בסביבה ובאווירה המשונה מזו של התקופה שלפני מלחמת העולם השנייה.

*

בספר 'מרכיצי תורה ומוסר' (ח"א עמ' צ"ה) מובא שסיפר הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל: רבי חיים מבריסק סיפר שבעודו רך בשנים, נודמן אביו רבי יוסף דב לקובנא, אצל רבי ישראל סלנטר, וחזר לפניו על חידוש שחידש הבן רבי חיים. רבי ישראל שהיה צופה עתידות של הדורות הבאים, הגיב על החידוש בהתפעלות רבה ואמר: "אכן תורה כזאת יש להפיץ בדור הבא! בדרך זו, במתיקות החדשה שהיא מגלה באורייתא, בה דווקא יוכלו להמשיך רציפות התורה ולעורר חשקתה אצל הדורות החלשים העתידין לבא".

*

על הפסוק "ואביה ירק ירק בפניה" (במדבר יב, יד) מתרגם אונקלוס: מנוף נוף בה. לעומת זאת רש"י כותב: הראה לה פנים זועפות.

יש מי שביאר: בדורות ראשונים - היה אפשר לירוק בפנים. הם ידעו להתמודד עם דרישות גבוהות כי היה ליבם כלב הארי.

חלפו מאות שנים ואונקלוס כבר שינה את מטבע הלשון. אין לירוק בפנים. רק לנזוף. רש"י כבר הגיע בדור מאוחר יותר. הוא כבר אומר רק להראות פנים זועפות. לא לנזוף חלילה... (וזאת התורה, הרב רפאל ברלזון, מתוך מוסף שבת קדש, בהעלתך תשפ"ב)

*

שלח לי הרב אוריאל צדוק שליט"א (רבה של קרית מנחם, ונכדו של הגה"צ רבי שלמה קורח זצ"ל רבה של בני ברק), ששמע מהרב המחנך רבי יחיאל יעקובזון ששאל את הגה"צ רבי אליהו לפיאן זצוק"ל בנוגע ללימוד מוסר בזמננו, בספר ראשית חכמה ששם מופיע מסכת גיהנם.

וענה לו בדרך משל ופתגם - "על זבוב לא יורים עם תותח"...

*

בשבת זו אנו לומדים בפרקי אבות את פרק ב'. שם אומרת המשנה ולא הקפדן מלמד (אבות ב, ה).

משרת משגיח רוחני התפנתה בישיבה גדולה. נכנסו אצל הגאון בעל החזון איש זצ"ל להתייעץ במי משני המועמדים לבחור, האחד יכה בשבט מוסר על קדקדם של התלמידים, והשני, דמות של מנהיג בדרך המוסר.

השיב להם החזון איש: בנוגע לקנינים, דהיינו לקנות בהמה קיימא לן (בבא מציעא ח')
'רכוב ומנהיג - רכוב עדיף', דהיינו בתקיפות, אולם בזמנינו, בנוגע לחינוך תלמידים, יש
להעדיף את ה'מנהיג', זה שישמש דוגמא חיה לעיני התלמידים.

(דברים של טעם בשם ספר 'חיים שיש בהם', פרקי אבות)

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים
אלדד ומידד פגמו בדיבורם בגלוי נבואתם שלא ברשות, לכן באו בגלגול בתקופת רבי
כשהם אלמים!

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים

**אלדד ומידד פגמו בדיבורם בגלוי נבואתם שלא ברשות, לכן
באו בגלגול בתקופת רבי כשהם אלמים!**

אַלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בְּמַחְנֶה (יא, כז)

א [א בגמרא מסכת חגיגה (ג, א) מסופר שהיו שני אילמים שהיו גרים בשכנותו של רבי, שכל פעם שהיה רבי נכנס לבית המדרש, היו האילמים נכנסים ויושבים לפניו, וכאשר היה רבי משמיע את דבריו, היו מנענעין בראשם ושפתותיהם היו מרחשות, וביקש רבי רחמים עליהם ונרפאו מאילמותם והחלו לדבר. ונמצא כשהחלו לדבר, שהיו בקיאים [על אף אילמותם], במשניות, ספרא, ספרי, וכל הש"ס, עיי"ש כל המעשה.

וכתב על זה החיד"א בספרו 'פתח עינים' שם: כתוב ב'גלגולי נשמות' שקיבל הרמ"ע ממחר"י סרוק, שאלו האלמים היו גלגול של אלדד ומידד, עיי"ש באורך. ויש לרמוז שתי אותיות ראשונות של 'אלדד מידד' הוא 'אלמי', עכ"ד. - וב'נחל קדומים' כאן הוסיף: ואפשר דנתקיימה בצד מה קללת יהושע אדוני משה 'כלאם' אותיות 'כאלם', עכ"ד החיד"א.

בן ז"ל הרמ"ע מפאנו בספרו 'גלגולי נשמות' (אות א' סימן ס'): גם לסיבה אחרת היו אלמים, כי פירשו נבואתן שלא ברשות, דלא כתיב "לאמר", כי אין ראוי לאומרם לאחרים כשאין אומר "לאמר". והקדוש ברוך הוא הראה להם נבואתם מתנבאי"ם - מ'שה ת'נוח נ'פשו ביגן א'לוקים י'הושע מ'כניס, והיו צריכין להעלים הנבואה עד שיאמר ויותן להם רשות לגלות, וזה כי יהושע קינא לרבו באומרו "אדני משה כלאם" כי פרסמו נבואתן. ולכן גם להיותם מהעשוקים כנזכר לעיל, משגילו מה שלא הורשה להן, בחזרם עתה בעולם לקו בלשונם אילולא תפילתו של רבי ונתרפאו, ונחה עליהם רוח ה' בהיותם מלומדי מלחמה של תורה, ו"מרפא לשון עץ חיים", וכדאמרינן ואשתכח דהווי גמירי וכו', ונפשם יודעת מאד את ערכם כי רבה, הגם שהיה לשונם אסור - ליבם היה פתוח לרווחה כפתחו של אולם, להימצא תמיד בשערים המצויינים בבתי כנסיות ובתי מדרשות, עכ"ל עיי"ש.

ג] וה'בן איש חי' בספרו 'בן יהודע' (חגיגה, שם), הוסיף בזה ז"ל: ונראה לי, הואיל וגילו נבואתם בדיבור בפיהם - נעשו אלמי. והואיל והיה זה בעבור משה רבינו ע"ה, לכך רפואתם היתה על ידי רבינו הקדוש שהיה בחינת משה רבינו ע"ה. וגם אמרו רבותינו ז"ל (גיטין נט, א - וסנהדרין לו, א): מימות משה רבנו ע"ה ועד רבי, לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד, עכ"ל.

ד] והגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א (בהקדמה לספרו 'חשוקי חמד' על מסכת מעילה) אחר שהביא דבריהם, כתב ז"ל: הרי לפנינו שמפני שחטאו קצת בלשונם, ודיברו דברים

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים
אלדר ומידד פגמו בדיבורם בגלוי נבואתם שלא ברשות, לכן באו בגלגול בתקופת רבי
כשהם אלמים!

שלא היו צריכים לאומרם לפי דרגתם הנוראה, הם נענשו ונעשו אלמים. רואים אנו מכאן
את כוחו הגדול של הדיבור, ואיך שצריך לקדשו. [נוכמו כן רואים מבנים אלו, שגם מי לא
זכה בכוח הדיבור, בכל זאת יכול [לרומם] את עצמו ולהגיע לדרגות גבוהות מאוד על ידי
התמדה בדרכי העליה בדרכי ה', עכ"ל.

לתגובות: Ci9335108@gmail.com

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק

מחלוקת רש"י והרמב"ם בטעם ההמתנה בין אכילת בשר לגבינה

הפֶּשֶׁר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם (יא, לג)

בגמ' (חולין ק"ה ע"א) אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה, גבינה מותר לאכול בשר, נחלקו הראשונים בביאור דברי רב חסדא, דעת כמה ראשונים (הבה"ג [הו"ד בתוס' חולין ק"ד ע"ב ד"ה עוף], רבינו תם [שם] ובעל המאור [שם ל"ז ע"א]) שאין דין שהייה והמתנה בין בשר לגבינה כלל, ולא דיבר רב חסדא אלא לענין קינוח והדחה, כלומר שלאחר שאכל בשר אסור לאכול גבינה בלא קינוח והדחה, אבל לאחר שאכל גבינה מותר לאכול בשר מיד אף בלא קינוח והדחה, וכתב בעל המאור (שם) שהטעם שהחמירו בבשר משום שהבשר של בין השיניים נקרא בשר שנאמר (במדבר לא, לג) 'הבשר עודנו בין שיניהם', לפיכך צריך קינוח הפה באכילתו, מה שאין כן גבינה כיון שהיא נכנסת לפה הרי היא מתעכלת מיד, ושוב אין לה שם גבינה, לכן מותר לאכול אחריה בשר.

אולם דעת רוב הראשונים (הרי"ף, רבינו חננאל, הרמב"ם, הרמב"ן והרשב"א) שכוונת רב חסדא היא לאחר שעשה קינוח והדחה כדין, שאף על פי כן אין זה מועיל לאכול גבינה אחר בשר, וצריך לשהות ולהמתין עד סעודה אחרת, ואם אכל גבינה מותר לאכול אחריו

בטעם חיוב ההמתנה אחר אכילת בשר.

נחלקו הראשונים בטעם הדבר שאסור לאכול גבינה לאחר אכילת בשר אפילו לאחר קינוח והדחה, עד שיעבור שיעור זמן שמסעודה לסעודה, רש"י (שם ק"ה ע"א ד"ה אסור) פירש שטעם החומרא בגבינה אחר בשר הוא משום שבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו, הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ט הכ"ח) כתב שטעם השהייה הוא משום הבשר שבין השיניים שאינו סר בקינוח.

נפק"מ לדינא בין הטעמים.

וכתב הטור (יו"ד סי' פט) שבכל אחד מהטעמים יש חומרא וקולא, שלדעת רש"י שטעם ההמתנה הוא משום שנשאר טעם הבשר בפיו, אין דין זה אלא כשאכל את הבשר, אבל אם לא אכל אלא שלעס בפיו כדי להאכילו לתינוק אין צריך להמתין כלל, שכיון שלא אכלו אינו מוציא טעם, ומשום הבשר שבין השיניים סובר רש"י שאין צריך לחשוש, מפני שיכול לנקר את שיניו היטב ולראות שלא נשאר בשר בין שיניו, ואילו לדעת הרמב"ם שהטעם הוא משום הבשר שבין השיניים אף בזה צריך להמתין שש שעות, מפני שלא סמכו על הניקור, וחששו שמא ישאר בשר בין שיניו, ומאידך כשאכל בשר ועברו שש שעות, לדעת הרמב"ם אינו צריך לנקר את שיניו, מפני שאף אם נשאר שם בשר, הרי הוא כמעוכל

ואינו נחשב בשר, ואילו לדעת רש"י אם נשאר בשר בין השיניים צריך לנקרו, שאף אחר שעברו שש שעות נחשב הבשר עדיין כבשר ואסור לאכול גבינה כל שלא הוציאו מפיוכו.

וצ"ב דעת הרמב"ם דלא סמכינן על ניקור שיניו, דהנה בתורה נאמר שלוש פעמים "לא תבשל גדי בחלב אמו" ודרשו חז"ל (חולין קט"ו ע"א) אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בישול, דהיינו שהמבשל בשר בחלב ביחד עובר באיסור בבישול עצמו, וכן הבשר והחלב נאסרים באכילה ובהנאה, ומ"מ אם אכל בשר יחד עם חלב ולא בישלם, אינו עובר מהתורה אלא מדרבנן משום דכל איסור אכילה נאמר דווקא דרך בישול, וביאר הרשב"א (תורת הבית הקצר ב"ג ש"ד פ"ד ע"ב) שהטעם שהתורה כתבה את איסור האכילה בלשון בישול, ללמדנו שאין איסור אכילה אלא כשנתערבו דרך בישול, אך אם נתערבו שלא בדרך בישול אינם נאסרים באכילה מהתורה, ורק מדרבנן אסור.

וא"כ היכא דאכל בשר דאסור לאכול מיד אחריו גבינה, הרי כל זמן שאינו מבשלם ביחד, הרי האיסור הוא רק מדרבנן, וא"כ צ"ב למה הרמב"ם אינו סומך על ניקור שיניו, הרי אם ינקר שיניו ויוציא את כל החתיכות בשר שבין שיניו הרי לא יגיע לאיסור דרבנן לאכול בשר וחלב שאינם מבושלים, ואיך גזרו לחכות שש שעות ולא סמכו על ניקור שיניו, הרי הוה הרחקה על הרחקה, גזירה דרבנן על גזירה דרבנן, וצריך לומר דכולה חדא גזירה הוא, דחז"ל אסרו לאכול בשר וחלב שאינם מבושלים יחד ולא סמכו על ניקור שיניו, וכולה נכלל באותה הרחקה.

ביאור שאלת הגמ' 'בשר שבין השיניים מהו'.

אלא דהא קשיא לי, מיד לאחר מימרא של רב חסדא, אכל בשר אסור לאכול גבינה, א"ל רב אחא בר יוסף לרב חסדא, בשר שבין השיניים מהו, קרי עליה הבשר עודנו בין שניהם, וביארו הראשונים שאלת הגמרא היתה לענין סעודה שניה, כלומר בשר בין שיניו אם צריך להסירו לפני שיאכל חלב, משום שנחשב בשר, או שכיון שכבר שהה כל כך הרבה זמן עד זמן הסעודה השניה, הוי זה כמעוכל ויצא מתורת בשר, ואין צריך להסירו, אבל לענין סעודה הראשונה אין ספק שתורת בשר עליו. ופשט לו מן הפסוק הבשר עודנו בין שיניהם שכל זמן שהוא בין השיניים שם בשר עליו ואסור לאכול גבינה עד שיסירו משם.

כפי שהתבאר דעת הרמב"ם שטעם המתנת שש שעות הוא משום הבשר שבין השיניים [ואחר שש שעות נחשב הבשר שבין השיניים כמעוכל], ותמה עליו המהרש"ל (ים של שלמה סי' ט), אם כן, מה היא שאלת הגמרא בשר שבין השיניים מהו.

הב"ח (יו"ד סי' פט) כתב, שלדעת הרמב"ם פירוש שאלת הגמרא היתה אם יש לסמוך על ניקור הבשר שבין השיניים שלא יהיה צריך להמתין שש שעות, וקרא עליו את המקרא

---

¹⁰ ובכנסת הגדולה (הגה"ט ס"ק י"ג) כתב שיש עוד נפקא מינה בין רש"י להרמב"ם לענין האוכל תבשיל של בשר, שאין בו חתיכות בשר, שלדעת רש"י אף בזה צריך להמתין מפני שיש בתבשיל מהשומן שיצא מהבשר ושומן זה נדבק בפה ומאריך בטעמו זמן ארוך, מה שאין כן לטעמו של הרמב"ם כיון שאין כאן חתיכות בשר בעין אין לחוש לבשר שבין השיניים.

'הבשר עודנו בין שיניהם', כלומר שאף לאחר הניקור עודנו בין שיניהם, ואין לסמוך על הניקור, ומכאן הוציא הרמב"ם את פסק דינו שצריך לשהות שש שעות משום הבשר שבין השיניים ואין לסמוך על הניקור, ולאחר שש שעות אין צריך ניקור.

וצ"ב איך אפשר לומר דלפי הרמב"ם כוונת התורה 'עודנו בין שיניהם' בא לומר דאם אכל בשר ורוצה לאכול אחריו גבינה דאסור גם אם ינקר שיניו כיון דבשר בין שיניו, הרי אם לא בישלם יחד הבשר והגבינה אין איסור מדאורייתא, וכל האיסור הוא רק מדרבנן, ואיך אפשר לומר דכוונת התורה לאסור איסור שהוא רק מדרבנן, ולעת עתה צ"ע.

*

להצלחת נישואי בתי עב"ג הרב המופלג יצחק אהרן ברנשטיין נ"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

לע"נ אבי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל : לע"נ ר' אברהם בן הר"ר בן ציון ז"ל

לע"נ מנחם מנדל בן הר"ר חיים דוד ז"ל : לע"נ שרה זיסל בת הר"ר יוסף ז"ל

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה

בעריכת הרב מנחם צבי גולדבאום, עורך ספרי 'קובץ פרשיות', 'קובץ מאמרים' ו'שמחת אלעזר'

הורות וחינוך הילדים

וְהָאֶסְפֶּסֶף אֲשֶׁר בְּקִרְבוֹ הִתְאַוּוּ תְּאֵוָה וַיֵּשְׁבוּ וַיִּכְּבוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֵאָכְלֵנוּ בְּשָׂר
(יא, ד)

החינוך בבית הורי

בבית של ההורים שלי (כלומר בבית מרן הגה"ק רבי אלחנן וסרמן זצוק"ל והרבנית מיכלא ע"ה בת מרן רבי מאיר אטלס זצ"ל) היה המון חום ואהבה. למרות זאת לאמנו ע"ה היה כלל שאסור לילדים לבקש דברים לעצמם, ואם היינו מבקשים - לא היינו מקבלים אותו. לא היה כסף מיותר בבית והורינו רצו שנדע שזהו המצב. המסר היה ברור: "אם אתה זקוק למשהו, ואנחנו יכולים להרשות את זה לעצמנו, תקבל. אנחנו ערים לצרכים שלך". זה העניק לנו תחושת בטחון. זה לימד אותנו שליטה עצמית וחינוך בתחושה שנקבל את הדברים להם אנו זקוקים באמת. למדנו שלא להסתובב בעולם כ"מבקשים" וכ"נוטלים".

יום אחד אמא שלנו חזרה הביתה עם צנצנת דבש קטנה. אחי הצעיר, דוד ע"ה, היה בן ארבע והוא רצה מהדבש. אך הוא ידע שאם רק יבקש - הוא לעולם לא יקבל. הוא קירב שרפרף אל השולחן, נעמד עליו, ובירך "שהכל" בקול רם. כך, הוא חשב, אמא תתן לו לטעום מהדבש כדי שהברכה לא תהיה "ברכה-לבטלה". אך אמא ע"ה הביאה בוזיזות כוס מים ונתן לו לשתות...

מאוד חשוב שילד ידע שיש דברים שמותר לו לעשות ויש דברים שאסור לו לעשות. פעם כתבתי מכתב לבת של אחי שהיה לה ילדה שהיתה כבת שנתיים. כתבתי לילדה, "אמרי לאמא שהיא לא תתן לך כל מה שאת רוצה. זה עלול לפנק ולקלקל אותך".

*

כיצד מעצבים את האישיות של הילדים?

התפקיד העיקרי של שהורים והדבר היקר ביותר שהם יכולים להעניק לילדיהם שלהם הוא עיצוב אישיותם. זה יכול לקרות, לטוב או למוטב, באחד משני דרכים - וזה תלוי במוטיבציה של ההורה.

נניח, למשל, שהילד מרעיש בצורה בלתי סבירה ואתה, ההורה, מרגיש שהגיע זמן ללמדו לקח. אתה מעיר לו. ההערה יכולה לבוא ממקום של אכפתיות, בכדי שהילד ילמד להיות

שקט ולהתחשב בזולת, או שהיא יכולה לבוא ממקום אחר לגמרי - בגלל שאתה סובל מהרעש ורוצה שקט. למעשה, ההבדל בין שני אופני ההערה הנ"ל תתבטא בעוצמת הקול, בשפת-הגוף, ובמלים שתשתמש בהם. וההבדל בין שני אופני ההערה הוא כמרחק מזרח ממערב. ההשפעה על הילד היא שונה לחלוטין!

אם אתה צועק על הילד כי מגיע לך שקט ושלוה, ואתה פולט הערה שרומזת לכך שהנך סבור שהילד שלך "איננו מסוגל לשבת בשקט אפילו לשעה קלה", הרי שלמדת אותו, דרך התפרצות הכעס שלך, שאתה אינך שולט על עצמך כאשר אתה כועס, ושמעניין אותך רק את טובתך האישית. הילד לא לומד מזה להיות בשקט ולהתחשב בזולת, הוא לומד מזה להיות אנוכי!

*

להעיר מתוך מחשבה על טובת הילד ושליטה עצמית

זה לא תמיד קל. נניח ששבת מתקרבת והאמא לחוצה להספיק להכין לכבוד שבת. הילד הקטן מסתובב לה סביב לרגליים ומושך לה בחצאית. היא חושבת רק כיצד להרחיק אותו ממנה. אבל היה נכון יותר, שבמקום שהיא תחשוב איך להכין את הטשולנט, שתקדיש מחשבה כיצד לחנך את הילד להתחשב בה. הילד לא ילמד את זה אם היא תצעק עליו ותאמר לו "תסתלק ממני!"

הכלל הראשון הוא לנשום עמוק, לשמור על השליטה העצמית הנצרכת כדי לחנך ילד, ואז לנסות ללמד אותו כיצד לשמור על השקט, לא בגלל שאתה צריך את השקט, אלא בגלל שהוא צריך ללמוד להיות שקט ומתחשב. זה ישפיע על הטון ועל האופן של ההערה. והילד יקבל מסר שונה לחלוטין. הוא רואה הורה שיש לו שליטה עצמית ושמלמד את הילד ידיעה שהיא חשובה לילד עצמו.

*

הסטייפלר הבטיח לאבא שבנו יהיה בריון...

פעם אדם ניגש לסטייפלר ושאל אותו מה לעשות עם הילד שלו. הוא אמר לסטייפלר: "אני כבר לא יודע מה לעשות עמו. אני כל הזמן מרביץ לילד והוא לא משתפר".

הסטייפלר השיב: "אני מבטיח לך שכאשר הילד שלך יגדל הוא יהיה בריון שמרביץ לאחרים".

*

בלי כעס ועם עקביות

אסור לכעוס אף פעם. אבל אם אירע שכעסת - זה לא הזמן הנכון לפעול. בדרך כלל אדם שכועס איננו מסוגל לשקול עניינים בצורה שקולה, והוא מטעה את עצמו לחשוב שהוא צודק.

יש כלל יסודי: כאשר ישנה עקביות ניתן לשמור על המון אנרגיות ודאגה. באופן כללי,

הורות וחינוך הילדים

ברגע שקבעתם כלל עבור המשפחה שלכם אין לזוז ממנו. אמת, ישנם מצבים של "יוצא מהכלל", כי אנחנו בני אדם ויש מצבים שדורשים התחשבות ברגע הנתון. אבל אם הקו שלך לא ברור, אם כן בעצם אין לך קו.

עקביות היא הדרך הטובה ביותר ללמד שליטה עצמית. אחרי שאמרת משהו - תשתדל שלא לשנות. תשקול מראש את דבריך, אבל אחרי שדברת - תיצמד לדבריך.

[א"ה, הנני חוזר על מה שכתבתי בעבר: כאשר קוראים את הדברים יש לזכור שהרב והרבנית וסרמן זצ"ל לא זכו לפרי בטן. פעם מישוהו שאל אותו כיצד הוא נהפך לסמכות כה-מובהקת בנושא חינוך ילדים - הרי לא הייתה לו ניסיון אישי בתחום. תגובתו של הרב וסרמן היתה מדהימה: "אבל יש לי ניסיון. הניסיון שלי הוא מהאופן שההורים שלי גידלו וחינכו אותי".]

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, כולל הלכה בעיון, הר יונה נוף הגליל

הרמב"ם השמיט דין שואלין ודורשין שלושים יום

וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לְפָנַי
מֹשֶׁה וְלְפָנַי אָהָרֹן בַּיּוֹם הַהוּא (ט, ו)

איתא בגמ' (פסחים ו.), שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, רבן שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות, מאי טעמא דתנא קמא, שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על הפסח שני, שנאמר 'ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו', וכתוב 'ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם' וכו'.

והנה הטור ריש הלכות פסח (סימן תכט) פסק כדעת חכמים 'שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום', וכן נפסק בשו"ע (סעיף א), אבל הרמב"ם לא פסק כלל בידו החזקה הך דין דשואלין ודורשין, וצ"ע מדוע השמיט דין זה.

ואפשר לומר, דהנה מפורסמת הקושיא [ומטו בה בשם ק"ז מהר"א ברוידא זצ"ל¹], דהאיך יליף מהא דמשה עומד בפסח ראשון ומזהיר את ישראל על הלכות פסח שני, הלא נצרכה לפסח ראשון משום דין עצם שיש בו מח כמבואר בגמ' (פסחים פה.) 'ועצם לא תשברו בו, אחד עצם שיש בו מח ואחד עצם שאין בו מח, ומה אני מקיים ואכלו את הבשר בלילה הזה, בבשר שעל גבי העצם, או אינו אלא בבשר שבתוך העצם, ומה אני מקיים ועצם לא תשברו בו בעצם שאין בו מח אבל עצם שיש בו מח שובר ואוכל, ואל תתמה שהרי יבא עשה וידחה ל"ת, כשהוא אומר ועצם לא ישברו בו בפסח שני, שאין ת"ל שהרי כבר נאמר ככל חקת הפסח יעשו אותו, הוי אומר אחד עצם שיש בו מח ואחד עצם שאין בו מח, הרי דילפינן מפסח שני גם לדיני פסח ראשון, ומניין לנו ששואלין ודורשין קודם הפסח שלשים יום.

אולם לאמיתו נראה דאין כאן קושיא כלל, דהנה להלן (פסחים צה.) אהא דתנן 'מה בין פסח ראשון לפסח שני' איתא בגמ', 'תנו רבנן, ככל חקת הפסח יעשו אתו, במצוה שבגופו הכתוב מדבר, מצוה שעל גופו מנין, תלמוד לומר על מצות ומררים יאכלהו, יכול אפילו מצות שלא על גופו, תלמוד לומר ועצם לא ישברו בו, מה שבירת העצם מיוחד מצוה שבגופו אף כל מצוה שבגופו. איסי בן יהודה אומר, יעשו אתו במצות שבגופו הכתוב מדבר... איסי בן יהודה האי עצם מאי עביד ליה, מיבעי ליה לאחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, ורבנן האי יעשו אתו מאי עבדי ליה, מיבעי ליה שאין שוחטין את הפסח על היחיד דכמה דאפשר לאהדורי מהדרין'.

¹ לעת עתה לא מצאתי בספרו אשל אברהם קושיא זו.

הלא מבואר בסוגיא, דהך דרשא דעצם שיש בו מח הנלמד מפסח שני הוא אליבא דאיסי בן יהודא בלבד, אבל לרבנן בעינן הך קרא להלכות פסח שני בלבד, ואם כן שפיר ילפינן מינה דשואלין ודורשין שלושים יום קודם החג מהא דמשה עומד בפסח ראשון ומזהיר את ישראל על פסח שני.

איברא דברמב"ם פסק (פ"י מקרבן פסח הלכה טו) דמותר להוציא פסח שני מהבית, והקשה בכסף משנה דהא מצוות שעל גופו שייך בפסח שני, ובכללם דין לא תוציא ממנו כדאיתא בגמ' שם.

ועי' ברכת הזבח (ספר הליקוטין) דתליא בפלוגתא דאיסי בן יהודה וחכמים, ולא ביאר כוונתו. ולכאורה כוונתו דלפי איסי בן יהודא אין הכרח לומר דהאיסור להוציא מן הבית נחשב מצווה שעל גופו [ועדיין הדבר צ"ת], והרמב"ם פסק דמותר להוציא וכדעת איסי בן יהודה.

עכ"פ נמצא דפסק הרמב"ם כאיסי בן יהודה, ואם כן האי ועצם לא תשברו בו איצטריך ליה לפסח ראשון, ומעתה לא שייך ללמוד חיוב שואלין ודורשין מפסח שני שהרי הוצרך ללמד דין עצם שיש בו מח וכטענת מהר"א ברוידא, ולכן השמיט הרמב"ם דין זה.

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

קברות התאווה

החילוק בין 'תאווה' ל'חמדה' \ מה נוטלים בחנם ועל מה משלמים וטורחים \ למה רק בדברות אחרונות נאמר 'לא תחמוד ולא תתאווה' \ כיצד מבררים את ה'תאווה' \ הקשר בין 'חנם' ל'חן' \ 'שקר החן' או 'יעלת חן'

זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חָנָם (יא, ה). וְלָמָּה לֹא מִצְתִּי חָן בְּעֵינֶיךָ (יא, יא) אִם מִצְאֲתִי חָן בְּעֵינֶיךָ (יא, טו).

ויקרא את שם המקום ההוא קברות התאווה כי שם קברו את העם המתאונים: (יא, לד)
נעיינ בס"ד לברר מהו המהות של 'תאווה' למה היא חמורה כל כך.

והיות ואנו עומדים אחר חג השבועות והדבור האחרון בעשרת הדברות נאמר בו 'לא תחמוד בית רעך לא תחמוד אשת רעך וגו', ראינו לברר מה בין תאווה לחמדה, ולמה בפרשת ואתחנן נזכר הדבור האחרון מחולק ל'חמדה' ו'תאווה' וככתוב 'ולא תחמוד אשת רעך ולא תתאווה בית רעך וגו'.

וכן יש להבין כיצד משתמשים במדה זו לטובה וכמו שאומרים על דברי תורה 'הנחמדים מזהב ומפז רב', או שאומרים 'ארץ חמדה טובה ורחבה'.

ובהמשך יתבררו בס"ד גם השורש של 'חנם' וענין נשיאות חן, והרבה פרטים בהבנת הפרשה.

התאווה והחמדה

ונראה שהענין של 'תאווה' הוא שאדם רואה משהו התופס את לבו וגורם לו שינוי נפשי, מתחיל להימשך אחר הדבר שראה, עד שנעשה נזקק לזה, ואף מוכן לוותר על ערכיו הנעלים, על כבודו העצמי, מוכן להיות אדם שפל העיקר ליהנות מאותו משהו, והיצר הזה יכול להתחזק שאף דבר איסור לא יעצור אותו, ואף שידע שיש על זה עונש בבית דין של מעלה או בבית דין של מטה, בכל זאת לא יעצור...

ולעומת זאת הענין של 'חמדה' אמרו חז"ל 'שלא תחמוד' נראה לאנשים שזה איסור לעשות פעולות להשיג משהו של חבירו ללא לשלם, אבל אם טורח ומפציר בחבירו לתת לו בתשלום אין בזה איסור, אבל אין זה האמת, אלא האיסור הוא שמפציר בחבירו למכור לו משהו שלא היה בדעתו למוכרו, והוא מבקש מאתו הרבה ומנסה לשכנע אותו, על ידי שמעורר את רחמיו, או על ידי שמציע סכום גדול וכו', וכן אמרו ש'חמסן' הלוקח בחזקה את של חבירו ונותן דמים, עובר על איסור 'לא תחמוד' -

קברות התאווה

ורואים מכל זה שהענין של 'חמדה' אינו כמו 'תאווה' הגורם לאדם להסכים להיות שפל או לעבור על איסור, אלא להיפך, החומד מבקש לשמור על כבודו, משתדל להשיג את הרצוי עליו בהיתר ובכבוד, משתדל להשוות לעצמו מעמד של מישהו ישר, ואף אם למעשה נוהג באלימות, עדיין משתדל לא להיראות כגנב מבוזה.

בחנם ובקלות - בתשלום ובטורח

והמתבונן בענין של תאווה, יראה דבר מעניין, ש'תאווה' יכולה לתפוס את האדם כלפי משהו המזומן לפניו, ואף שהוא שפל ואסור, למרות שלא היה מוכן לשלם עליה אפילו שקל אחד, ולא לטרוח במאמצים להשיג אותה:

וכמו שאדם רואה איזה עלון על השולחן או איזה מגזין עם תמונות של השבוע האחרון או של שנה שעברה, וכאילו כל התכניות שלו כלפי השעה הקרובה נעצרו, היד שלו תופסת את העלון וכו' ומתחיל לעלעל ולקרוא...

או שנמצא במקום שמישהו נותן איזה 'לחיים' מאיזה סיבה שהיא ויש לפניו רוגלע"ך וכיוצא בזה, והוא אינו רעב, לא היה בדעתו כלל לאכול כעת, אך משום מה אין לו שליטה, מוכרח לאכול ולשתות...

והנה אם היו מציעים לו לקרוא את העלון הזה או להביט בתמונות בעבור חצי שקל או שקל אחד, לא היה מוכן לכך, וכן אם היו אומרים לו שבבית כנסת פלוני הגיע איזה עלון מסוים, גם כן לא היה טורח להגיע לשם, אך משום מה כאשר זה זמין לפניו, הכל משתנה.

ואפשר לומר שה'תאווה' וה'חמדה' הם שני הפכים, כי ה'תאווה' הוא משהו שאדם מוכן לאבד את זמנו וערכיו וכבודו, למרות שידוע שאחר כך יתחרט וכו', אבל אינו מוכן לתת לזה מכספו ומכוחו, ואילו ה'חמדה' הוא משהו שאדם מוכן לטרוח ולהשקיע מאמצים להשיג, ואף מוכן לתת הרבה כסף, אך הכל מתוך שמירה מסוימת על כבודו וערכיו, ואדרבא משקיע כוחות ומאמצים שחמדתו תהא מותרת לו על פי ההלכה [לולא האיסור העצמי של 'חמדה'].

ולפי זה האיסור של 'לא תחמוד אשת רעך' אין הכוונה להיזהר מהתעוררות לאיסור הנזכר כבר לפני כן, אלא הכוונה לא לעסוק בפעולות להתיר לו את האיסור כגון לסבב שבעלה יגרשנה וכו', ואף לא לחשוב על תכניות של פעולות כאלו.

יסוד זה מבואר בחינוך בפרשת ואתחנן בשם הרמב"ם שאומר ש'לא תחמוד ולא תתאווה' הם שני לאוין נפרדים שה'חמדה' היא לעשות פעולות להשגת הדבר, ו'תאווה' הוא עצם הרצון השוכן בלבו לכך.

אלא שמבואר שם בדבריו שה'חמדה' מביאה לבסוף למצב של גזילה וכיוצא בזה, שהוא מה שאנו מגדירים כ'תאווה', וכן אומר ש'תאווה' מביאה לבסוף לעשות פעולות שהם 'חמדה', ולפי המבואר לפנינו כאן, רואים מתוך המציאות שיש פעולות הקשורות ל'חמדה' ויש סוג התעוררות המיוחד ל'תאווה'.

השינוי בדברות אחרונות

ועל פי זה אפשר להבין למה בדברות ראשונות נזכר רק 'לא תחמוד' ואילו בדברות אחרונות נזכר גם 'לא תתאוו'.

כי הנה בדברות ראשונות המתארות את המצב הבהיר והברור של 'מעמד הר סיני', זהו מצב המבטל את יצר התאווה, כי אין כח לתאווה להשכיח את הערכים הנעלים ואת המעמד הנפלא שאדם מצוי בו, וכמו שמצוי מאד שאדם בינוני קל לו לעמוד בחתונה ב'בר' ולקחת מכל אשר תאווה נפשו, ואדם שיש לו מעמד יותר מכובד לא ישפיל את עצמו לכך, ולכן בשעת מתן תורה לא היה נראה ששייך בכלל להגיע למצב שכזה, ולכן לא נזכר הלא הזה, כנראה היה נכלל בלאו של החמדה, וכמבואר שהתאווה מביאה לחמדה -

אבל כשחזר משה על הדברות בפרשת ואתחנן, וזה כבר היה ארבעים שנה אחר כך, ואחר שראו שבחניה הראשונה לאחר מדבר סיני חנו ב'קברות התאווה' נזוה היה בזמן של מתן תורה, בערך בין כ' אייר לכ' סיון], ראו שהמדרגות הגבוהות יכולות להסתלק, ואף שהיה נראה לאדם שיצר הרע התבטל ממנו, לפתע רואה שחזר להתגלות... אז, כבר צריך להזהיר על 'לא תתאווה בית רעך וגו'', לדעת שצריך לדכאות את היצר הזה של ה'תאווה' המאבד מהאדם את שכלו וערכיו וכו'.

החמדה המבררת את התאווה

והענין של חמדה הוא עצה לענין של 'תאווה', שכאשר אדם מרגיש שלבו נפתח כלפי משהו ונמשך אליו, יעצור להקשיב האם יש לו 'חמדה' לזה, דהיינו, האם מוכן להוציא כסף על זה, האם מוכן לטרוח להשיג את הדבר הזה, או שמא רק מחמת שהדבר נראה מזומן לפניו בקלות לכן נתפס עליו... ההבחנה הזו שלפניו משהו שאינו שווה באמת, אלא סתם שיבוש נפשי...

ועל כל פנים בפרשה לפנינו אפשר לראות את גודל הבלבול והתרמית של התאווה, וכמבואר לעיל, שהרי היה להם צאן ובקר והיו יכולים לשחוט ולאכול בשר, אולם זה שווה כסף, והצורך בבשר הינו כל כך קלוש עד שלא היו מוכנים להוציא על זה מכספם, וכן מדוייק בפסוק שאמרו 'אשר נאכל במצרים חנם', רצו לקבל משהו בחנם, שהלב משוחרר ליהנות ממנו ללא הגבלה, והן אמנם רש"י מפרש 'חנם מן המצוות', אבל כנראה לא לחנם כתבה התורה בלשון הזה, כדי להורות לנו ש'תאווה' יכולה להיות חזקה ושולטת מאד למרות שזה משהו שלא מוכנים לשלם עליו, כי לא שווה לשלם עליו...

גם רואים שכאשר הגיע השליו היה כאמתיים על פני הארץ, דהיינו, בגובה שאדם לוקח לידי ללא לטרוח, כנראה, אם היו צריכים לטרוח לא היו טורחים, ולא היו ממלאים את תאותם.

לתפוס את 'שקר החן'

והנה השורש של 'חנם' הוא 'חנן' והוא אותו השורש של 'חן' -

קברות התאווה

וההסבר הוא כי באמת אין בעולם מושג של 'חנם', שום דבר לא זו בעולם בחנם, לכל תנועה יש סיבה, יש איזה רצון או תכלית הרוחש תחתיו, אלא שיש דברים שהסיבה שלהם ברורה, ויש דברים שהסיבה נעלמת או שאינה מורגשת, ואז מתארים את התנועה שהיא כאילו נעשית ב'חנם'.

וזהו גם כן הענין של 'חן', שיש בעולם דברים יפים ונאים ומושכים וכו', והם דברים ברורים כל אחד רואה את היופי, ואפשר להגדיר אותו, אבל 'חן' זה משהו מאד עדין שאין לו ביטוי ותיאור, שואלים מישהו למה פלוני כל כך רצוי עליך? והוא עונה, 'לא יודע, הוא נושא חן בעיני', והסיבה האמתית היא שרואה על פני פלוני איזה הבעה של טוב עין או של מישהו המקבל אותו וכיוצא בזה, אך היות והם הבעות מאד עדינות וקלושות משהו כעין 'טביעות עין' שאין לזה סימנים ברורים, לכן מגדירים את זה כ'חן', דהיינו, כ'סיבה עדינה שאין לה הגדרה ברורה', וזהו ממש הענין של 'חנם' - שאדם עושה משהו מחמת סיבה מסוימת, אלא שהיא נעלמת מאד.

*

והפסוק אומר 'שקר החן והבל היופי', כי ה'חן' יכול להיות 'שקרן', כלומר, כאשר אדם פונה למשהו מחמת סיבה ברורה, יכול הוא גם לברר אם אכן יש צורך אמתי בזה, ולמשל, כאשר רואה איזה מאכל ומרגיש צורך לאכול, אם הצורך הוא כדי לשבוע יכול להתבונן שבעצם כבר אכל סעודה טובה לפני שעתיים ואין סיבה שיהא רעב כעת וכו', ואם הצורך כי נפשו קצת כאובה וזקוק למשהו מתוק, יכול לקחת קצת סוכר לפה ולא צריך את המאכל שיש בו עוד חומרים מיותרים ומזיקים, אבל כאשר המאכל שלפניו משום מה מחייך עליו ומזמין אותו ומטריד אותו למהר ליהנות ממנו, ואינו מוצא סיבה ברורה לכך, הוא בעצם כאומר לו לאכלו ב'חנם', אך אמרנו שאין כזה דבר ב'חנם', אלא פשוט המאכל 'נושא חן בעיניו', וזה גורם לצורך - צורך לא מוגדר, והיות ואינו מוגדר אין יכולת לסתור את טענותיו, וזהו 'שקר החן'.

ולפי זה אפשר לומר שה'חנם' כפשוטו, וה'חנם' מן המצוות הם היינו הך, שהכוונה היא שבמצרים כאשר ראו דגה, אכלו אותו ללא חשבונות - אם כדאי ורצוי וראוי, לא היו צריכים לחפש איזה 'מצוה או ענין או סיבה' שיקדש את האכילה הזו, כך חיו להם חיים קלים, יכלו להתהלך עם עיניים פתוחות, לראות משהו שלבם חומד, ולהשתחרר ולהפתח לקראתו, ליהנות ממנו, ולהמשיך הלאה, נזזה בחינת 'בית עבדים' שאמרו חז"ל שעבדא בהפקירא ניחא ליה].

ולכן מובן מאד ענין הבירור של ה'חמדה', כי כאשר מרגיש שניגש לענין רק מפני שהוא ב'חנם', זהו סימן ש'שקר החן' תפס אותו, מנסה לשכנע-לבבלב אותו שכאילו יש כאן איזה צורך המקדש את המעשה, וכאשר פוגשים שקרן יש הנאה לאכזב אותו!

להאמין \ להביט \ להכיר את החן האמתי

והנה ביחד עם הסיפור על בקשת הבשר, מסופר בתורה גם על בוכה למשפחותיו - על עסקי עריות שנאסרו עליהם, ובגמרא (יומא עה, א) יש מהלך שגם זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם' רומז לענין זה.

וביחד עם שני הסיפורים הללו כתוב גם על הנבואה שנאצלה על שבעים הזקנים, וכתב רש"י שזוהי תשובה על מה שהתלונן משה 'לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה', אולם בסדר הדברים בתורה נראה שיש כאן כמה סיפורים מעורבים זה בזה וצריך להבין מה נרמז לנו בכל זה.

ונקדים שכאשר בכה העם למשפחותיו ועל הבשר, התלונן משה ואמר לְמָה הִרְעַתְּ לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא מִצַּתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוּם אֶת מִשָּׂא כָּל הָעָם הַזֶּה עָלַי, מבואר שאילו היה נושא חן לפני ה' לא היה נותן עליו את המשא הזה, וכן בהמשך כאשר ראה הפורענות העתידה לבוא עליהם, אומר משה: וְאִם כִּכָּה אֶת עֲשֵׂה לִי הֲרִגְנִי נָא הֲרֹג אִם מִצַּתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלֹא מוּבֵן מַה קֶשֶׁר 'נשיאות החן' הן לענין שלא יטיל עליו משא, והן לענין שיסכים להרגו.

ונקדים עוד מה שכתב הרמב"ם (איסו"ב כב, יט-כא): "אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם לפרוש אלא מן העריות וכו', אמרו חכמים בשעה שנצטוו ישראל על העריות בכו וקבלו מצוה זו בתרעומות ובכיה שנאמר בוכה למשפחותיו על עסקי משפחות..."

והנה כאשר אדם מחפש לעצמו עבד, או סוס וכיוצא בזה, הריהו מחפש משהו חזק וגבור שיתאים לשרות שרוצה להשיג ממנו, אך כאשר אדם בוחר לעצמו אשה נמשך אחר החן ולא מעיין כל כך על הכוחות שלה וכו', ולמעשה המציאות היא שהצלחת הקשר בין איש לאשה תלוי באהבה שביניהם, שאם אין אהבה גם גבורים לא מצליחים לעמוד בתפקידם זה לזה, ואם יש אהבה היא עצמה נותנת כח ותעצומות לרצות זה את זה.

אבל גם באשה יש 'שקר החן' ואז היא אהבה התלויה בדבר שבטל דבר בטלה אהבה, והמצב הזה מצוי כאשר החן לא עובר את המבחן של החמדה הנזכר, דהיינו שבעקרון לא היה מוכן למען החן הזה להתקשר בחופה וקידושין וכתובה וכל החיובים.

ונמצא שכאשר יש חן אמתי מתחזק הקשר והריצוי ואין הלב נמשך אחר חן אחר של שקר, וכאשר ה'חן' היה של שקר, אין לו קיום ותמיד השקר מופיע במקום אחר...

*

וכאשר ה' בחר בנו מכל העמים להיות לו סגולה מכל העמים ממלכת כהנים וגוי קדוש, בפשטות היה זה מחמת חן אמתי, וממילא היה צריך להיות שכל 'שקר החן' לא יראה לפנינו כלל, ואם בכל זה רואה משה שיש לעם קושי לפרוש מן העריות, סימן הוא שהקשר בין העם לה' לא נעשה מתוך חן אמתי חלילה... ונמצא שנתן לו ה' תפקיד מאד קשה, לעשות שלום בית בין צדדים שחלילה אין חן ביניהם, ואם כן נמצא שמה שבחר בו לתפקיד הקשה הזה היה כנראה מחמת שה' הבין שיש לו כוחות גדולים מאד -

קברות התאווה

ולכן טען 'למה לא מצאתי חן בעיניך', דהיינו, אני חשבתי שאתה בוחר בי בגלל נשיאות חן, וממילא יהא לי כוחות לתפקיד הזה...

וכן כאשר ראה הפורענות העתידה לבא עליהם ביקש 'הרגני נא הרוג אם מצאתי חן בעיניך', כי אם תאמר שבאמת כן מצאתי חן בעיניך, וממילא כן היה לי הכוחות להאיר להם ולהשקיט אותם, אם כן מה הם אשמים בזה שאני לא עשיתי את תפקידי, אינני מסוגל לראות שהם נענשים בגללי.

ולכן אמר לו ה' להביא שבעים זקנים והאציל מן הרוח אשר עליו עליהם, וכתב רש"י 'למה משה דומה באותה שעה, לנר שמונח על גבי מנורה והכל מדליקין הימנו, ואין אורו חסר כלום', ונרמז בזה שבעצם מתוך הארת הנבואה ששרתה עליו היה לו את כל הכח של שבעים הזקנים, ונמצא שמחמת שנשא חן בעיני ה' לכן קיבל כח נבואה גדול כל כך, אלא שלא העריך כנכון את כח האור האלקי שיש עליו -

ומוכן מזה כמו כן שגם העם המתלוננים שבכו על הקושי של הפרישה, לא העריכו כנכון את הכח האלקי שיש להם, והיינו כי היצר מדמה לאדם שהחן של שקר הוא משהו אמתי, ואילו ה'חן' של ההתקשרות שלהם עם ה' הוא השקר, כי אינם מרגישים אהבת ה' וכו', נראה להם שקיבלו את התורה בכפיה...

אבל במצב כזה צריך לזכור את האמת, שהתורה ומצוות שבם התקשרנו לה' הם ה'נחמדים מזהב ומפז רב', והרוגל'ע או המשהו החינמי המציע את עצמו, הוא שוה רק ב'חנם', אם יאמרו לך להתחייב כסף וטירחא כדי להיות סגולה מכל העמים וגוי קדוש, היית מוכן לך, ואם היה מבקשים ממך שקל בעבור המשהו הזה, לא היית משלם על כך, הרי זה סימן מובהק שאתה 'גוי קדוש', שייך לקדושה ומרוצה עמה באמת, אלא שברגע של בלבול צריך להאיר את ה'חמדה' הזו של התורה, לחשוב על הכיוון הזה, ואמנם רגע ההתחלה הזה קשה, אבל מכאן ואילך יערב לכם -

וזהו מה שממשיך הרמב"ם שם וכותב: "לפיכך ראוי לו לאדם לכופף יצרו בדבר זה ולהרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעה נכונה כדי להנצל מהן... גדולה מכל זאת אמרו יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר אילת אהבים ויעלת חן..." מבואר שכאשר נזכרים ב'אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו' מתעלה מחדש ה'חן' האמתי ומתגבר על 'שקר החן'.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח

תשובות הגר"ח לפרשת בהעלותך

ש. בהעלותך ח' ב'. פרש"י וז"ל, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. ששה שעל ששת הקנים שלשה המזרחיים פונים למול האמצעי הפתילות שבהן וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי ולמה כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך עכ"ל, הנה מה שפרש"י ולמה כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך קאי על אהרן הכהן שלא היה צריך לאורה במשכן וכן קאי על ישראל במשך כל הארבעים שנה כמ"ש התוס' בשבת כ"ב ב' ד"ה וכי, והשתא לכאו' צ"ב טובא כך, דהנה איתא בברייתא דמלאכת המשכן פי"ד סי' ב' (הביאווה התוס' בשבת שם), רבי שמעון בן יוסי אומר כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נצרך אחד מהם לא לאור החמה ביום ולא לאור הלבנה בלילה אלא האדים היו יודעין ששקעה החמה הלבין היו יודעים שזרחה החמה ומסתכל בחביות ויודע מה שבתוכו בטפיח ויודע מה שבתוכו מפני ענן השכינה שביניהם שנאמר כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם ואף לעתיד לבא כן כו' ע"כ, וכתב מרן שליט"א בביאור 'טעם' שם ס"ק ב' וז"ל, האדים. הוא עמוד האש, היו יודעים שהוא לילה. הלבין. הוא עמוד הענן, היו יודעים שהוא יום, שנאמר כי ענן ה' וגו' יומם ואש תהיה לילה. ומסתכל בחביות ויודע מה שבתוכו. מתוך אור עמוד הענן ועמוד האש, שהיה מאיר דרך דופני החבית ורואה מה בתוכו. בטפיח. כלי חרס קטן. כו', עכ"ל מרן שליט"א שם, ולכאו' צ"ב דכיון שהיה אור גדול ביום מעמוד הענן ובלילה מעמוד האש וכן"ל בברייתא דמלאכה"מ, א"כ גם אם היו הפתילות ישרות מי יאמרו 'לאורה הוא צריך', והרי בשביל שיהיה אור אי"צ לאור המנורה, שהרי בלא"ה יש אור גדול ביום ובלילה מעמוד הענן ומעמוד האש, וכיון שבשביל שיהיה אור אי"צ לאור המנורה א"כ למה יבואו לומר לאורה הוא צריך, [ובשלמא בזמן המקדש ניחא כי לא היה אז עמוד הענן ועמוד האש, אבל במשכן צ"ב וכן"ל].

ת. מתלוננים נמצא תמיד כידוע.

*

ש. בהעלותך. איתא בבמד"ר פט"ו סי' ב', תדע כשאדם בונה בית עושה לו חלונות צרות מבחוץ ורחבות מבפנים כדי שיהא האור נכנס מבחוץ ומאיר מבפנים ושלמה שבנה בהמ"ק לא עשה כך אלא עשה חלונות צרות מבפנים ורחבות מבחוץ כדי שיהא האור יוצא מבהמ"ק ומאיר לחוץ שנ' כו' לכך נאמר בהעלותך את הנרות ע"כ, ולפי"ז יש לשאול האם גם בבהמ"ק השלישי שיבנה בב"א יהיו החלונות צרים מבפנים ורחבות מבחוץ, שהרי לע"ל

תשובות הגר"ח לפרשת בהעלותך

בלא"ה יהי' אור החמה שבעתיים מהיום ואף בלילה יהי' אור כאור היום של עתה, ואולי זה מיירי לענין עוה"ב ולא לימות המשיח.

ת. נזכה ונראה. כח

*

ש. בהעלותך י' כ"ה. ונסע דגל מחנה בני דן מאסף לכל המחנות לצבאתם וגו'. הנה שבטו של דן היה נוסע לאחרונה כמובא בירושלמי עירובין וכן ברש"י בהעלותך, ותמוה, הניחא למ"ד כקורה, אך למ"ד כתיבה, הרי שבט דן בצד צפון, הניחא אם נוסעים לכיוון דרום, אכן הינו אחרון, אך אם נוסעים לכיוונים אחרים שבט דן אינו אחרון, אם נוסעים לצפון הינו ראשון! (מחכ"א).

ת. היו מתהפכים. כט

*

ש. בהעלותך י' ל"ה. ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה ה' ויפצו איבך וינסו משנאיך מפניך. יש לשאול מהו שכתוב בנסע והרי לקחו הארון הקהתים ולא בעגלות ולמה נאמר לשון נסיעה.

ת. הכהנים הלויים עפו באויר, ארון נושא את נושאינו, האויר דחף אותם, ולכן שייך לשון נסיעה, הם נסעו באויר. ל

*

ש. בהעלותך י"א ד'. והאספסוף אשר בקרבו התאו תאוה וגו'. פרש"י וז"ל והאספסוף אלו ערב רב שנאספו עליהם בצאתם מצרים עכ"ל, צ"ב מנין הגיעו לכאן הערב רב, והרי הרגו את כל עובדי העגל בג' מיני מיתות כדפרש"י בפ' כי תשא ל"ב כ', ועובדי העגל היו הערב רב שהם שיחתו והשחיתו וכדפרש"י שם ל"ב ז' יעו"ש, וא"כ מנין הגיעו לכאן הערב רב. ואין לומר שהאספסוף הם הערב רב שהיו הקטנים בעגל שמסתמא לא נדונו למיתה אז ועתה הגדילו והם האספסוף, משום דמהעגל עד האספסוף לא עבר זמן כה רב שיעשו כבר לגדולים.

ת. לא כל הערב רב עבדו העגל.

*

כח מהתשובה לכאן משמע דאין דבר זה מבואר בשום מקום בדברי חז"ל.
כט שו"ת זה הביא והו בספר דעת נוטה לפרשת בהעלותך, וע"ש הערה 155 מה שביארו בזה בתשובת מרן זצ"ל.
ל התשובה היתה בעל פה. ואפשר דזהו דכתיב (במדבר ב' י"ז) 'ונסע' אהל מועד מחנה הלויים בתוך המחנה כאשר יחנו כן יסעו איש על ידו לדגליהם, שהלויים עפו באויר כנ"ל. ואידי דכתיב גבי הלויים ונסע, כתיב גם גבי כולם כן 'יסעו' איש על ידו לדגליהם. ועי' שם ד' ה' דכתיב ובא אהרן ובניו 'בנסע' המחנה וגו'.

תשובות הגר"ח לפרשת בהעלותך

ש. בהעלותך י"א י"ב. האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו וגו'. לכאו' צ"ב דהא כל ענין התאוה שהיה כאן הי' זה ע"י האספסוף והם הערב רב כדפרש"י לעיל פסו' ד', והרי את הערב רב הקב"ה לא רצה רק משה קירבם כדפרש"י בפ' כי תשא ל"ב ז' עה"פ כי שחת עמך, וא"כ לכאו' מה טען משה רבינו הכא האנכי הריתי וגו' אם אנכי ילדתיהו, והרי רק על ידו ממש הם היו כאן עם כלל ישראל. וצ"ב.

ת. לא מיחו. לא

*

ש. בהעלותך י"א כ"ו. כתבו בדעת זקנים ובפי' הרא"ש (פ' בהעלותך) דאלדד ומידד היו אחי משה, שאחר שנאסרו בעריות, נשא עמרם אשה אחרת וילדה אותם ע"כ, וצ"ב א"כ איך הם היו מהזקנים, והרי לפי החשבון היו רק כבני שנה בלבד, כי ממתי שנאסרו בעריות עד שאסף משה השבעים זקנים לא היה יותר משנה. (מח"א).

ת. כתבתי בזה בקו' בשער המלך דף ל'.^ל

*

ש. בהעלותך י"ב א'. ותדבר מרים ואהרן במשה וגו'. פרש"י ומנין היתה יודעת מרים שפירש משה מן האשה רבי נתן אומר מרים היתה בצד צפורה בשעה שנא' למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה כיון ששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפירש בעלי ממני ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן ומה מרים שלא נתכונה לגנותו כך נענשה כו' עכ"ל, לכאורה אין מובן למה צפורה לא נענשה, דכי המספר גנות של חבירו כדי כך שאחרים יכולים לשמוע אע"פ שאין מגיד להם ממש אי"ז לשה"ר, וביותר שלכאורה צפורה נתכונה לגנות דכן משמע הלשון אוי לנשותיהן כו', ומשא"כ מרים שלא נתכונה לגנות, והא לא מצינו בתורה שצפורה נענשה.

ת. היא לא נתכונה לגנות כי סברה שהמצוה כך.^ל

*

ש. בהעלותך י"ב ג'. והאיש משה ענו וגו'. בפשוטו לכאו' פסו' זה נכתב במקום זה ולא אחר כל גמר המעשה לומר שאף ששמע ושתק וכדפרש"י שפל וסבלן. וצ"ב שהרי לא ירד מההר עד י"ז בתמוז כדאמרי' בפ"ק דיומא, וא"כ איך שמע.

ת. זה הי' אח"כ.

^{לא} אולי כונת מרן שליט"א שכלל ישראל לא מיחו על מה שעשו הערב רב ולכן כלל משה את ישראל בדבריו עם הערב רב וכמ"ש להלן פסו' כ"א ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב וגו'. וצ"ת.

^{לב} שם נשאר מרן שליט"א בצ"ע ע"ש. ועי' בקו' בשער המלך הנ"ל דברים נפלאים. נקו' בשער המלך הוא בתוך ס' שיח [השדה].

^{לג} עיין משנ"ב סי' קנ"ו ס"ק ד'.

תשובות הגר"ח לפרשת בהעלותך

*

ש. בהעלותך י"ב ח'. **פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידת ותמנת ה' יביט וגו'.** איתא בספר רזיאל המלאך (עמ' כ"ו), ויבאו אליו המלאכים בלילה בחזיון במראה ולא בחידות כו', ולכאו' יש לשאול דהא רק גבי משה רבינו ע"ה היה במראה ולא בחידות וכמש"כ בסוף פ' בהעלותך, ואילו כאן מבואר דלא רק למרע"ה שייך שיהיה במראה ולא בחידות.

ואולי אי"ז קשה כלל, כי מה שנאמר גבי משה רבינו ע"ה זה שהקב"ה נגלה אליו במראה ולא בחידות ואילו כאן מיירי גבי המלאכים שיתגלו לאדם במראה ולא בחידות. אך אם זה נכון הרי שיש כאן דבר חידוש שאף מלאכים שמתגלים לבני אדם יש בראיית המלאכים מדרגות של ראייה וזהו דבר חידוש.

ת. נכון.

*

בדברים הקשים לשכחה

ש. **שאלנו את מרן שליט"א:** האם צריך להקפיד שלא לאכול מהדברים המסוגלים לשכחה. והשיב מרן שליט"א (הודפס בתשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתתקל"א): **י"א שזה איסור דאורייתא ועב"פ צריך לזהר.** ע"כ. (ובהערה 1281 שבספר שם הבאנו דברי מרן שליט"א מס' הזכרון).

ושוב שאלנו: והרי היום נוהגים לאכול קישואים ובצלים כו' אף דאיתא שהם מסוגלים לשכחה. והשיב מרן שליט"א (הודפס שם תתתקל"ב): **קצת מותר.** (ובהערה 1282 ביארנו דברי מרן שליט"א שקצת אינו משכח'ד).

ועוד שאלנו שם: איתא שאבטיח מסוגל לשכחה ויש לשאול היאך אוכלים היום כולם אבטיח. והשיב מרן שליט"א (הודפס שם תתתקל"ג): **אבטיח שבחז"ל אין זה מה שקורין היום אבטיח.**

והעירוני על הנ"ל בזה"ל: **מש"כ בח"ב (עמ' תתט"ו) במה שאוכלין קישואים ובצלים ולא חששו שקשה לשכחה, הנה בקונטרס עלים לתרופה להמלבי"ם (בספרו ארץ חמדה) בפ"ד מדעות אות י"א כ' דכיון דבספרי בהעלותך וברש"י שם אי' טעם אחר שקשה למעוברת א"כ לא חיישי' לפסיקתא שקשה לתלמוד (ומובא שם גם בפס"ז לקח טוב וילקוט ראובני) ע"ש.**

ומש"כ מרן שליט"א ע"ד האבטיח שנזכר שם שאי"ז מה שקורין היום אבטיח עי' מ"ש בדרך אמונה פ"ה מתרומות ס"ק ר"ל ופי"א ס"ק ק"ט וצהה"ל קצ"ב ופ"ב ממער סקע"א דהוא מילון או מלפפון, וא"כ גם בזה צ"ל דדוקא קצת מותר וצ"ע.

^{לד} ועי' בהערה לעיל תשובת מרן שליט"א בתשובות למסכת ביצה.

תשובות הגר"ח לפרשת בהעלותך

ת. מאי דנהוג נהוג.

*

לתגובות: A0548408381@gmail.com

בעזה"י, ניתן להשיג ספרי תשובות הגר"ח בכתובת הנ"ל.

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

מה למדתי מרופא המשפחה?

לפני כשנה התגלה - 'בסייעתא דשמיא' נפלאה, הקרויה בפי הבריות 'באקראי' - כי קיים בקרבי סיכון רפואי הדורש התייחסות, מעקב והקפדה על תרופות קבועות. נקבע לי תור אצל רופא צעיר בקופ"ח. הד"ר ביקש שאגש לסדרה ארוכה של בדיקות, דבר שמשבש את 'לוחות הזמנים' ומכביד על סדרי העבודה. הוא רשם 'קוקטייל' תרופתי: כדור זה בבוקר, זה בצהריים, ואלה בערב. להיכנס למשטר ולזכור מה 'לפני האוכל', אילו 'אחרי' ו'עם'. לא פשוט. עיקר ה'לא פשוט' היה שהרגשתי ממש מצוין! המודעות שלי טרם קלטה שיש בעיה וכי עלי להתייחס אליה בכובד ראש.

באותם שבועות הייתי אצל הרופא הצעיר די הרבה, הבנתי שהוא עדיין 'מתמחה' שמדווח לבכירים ומקבל הדרכה. הוא היה מאוד מסור לתפקידו. ומנין שהוא מסור? הוא היה מתקשר אלי! "שלום יחיאל! מדבר ד"ר פלוני! הבדיקות חזרו, רואים שהנזק טרם נקבע... מה שלומך? אתה זוכר לעשות את הבדיקות? לוקח תרופות? אתה מרגיש טוב? הכל בסדר? האם משהו גורם לך לסחרחורת? אולי לעייפות?" כך היה מתקשר פעם-פעמיים בשבוע. מרשים מאוד!

באחת הביקורים הוא סיפר לי שבנו עומד לעבור מגן-שפה לכתה א' רגילה. הרופא ביקש להיוועץ בי, שאכיר לו את מכלול הוועדות והטפסים, 'זכאות ואפיון', 'מסמך קביל', מי חותם ומתי... בחפץ לב שימשתי לו 'מורה נבוכים'. הוא המשיך להתקשר 'פעם פעמיים' בשבוע. פותח בשאילת שלום, בדיקות, תרופות, מעקב ורישום, ועברנו לשוחח על בנו. כך היינו בקשר לאורך מספר חודשים. הבדיקות הסתיימו, התרופות נכנסו לשגרת חיי, והילד השתלב בכיתה א'.

ואתם, קוראים נכבדים, תמהים, "למה הוא מספר לנו את כל זה?". רבותי! למדתי מרופא זה! אני משליך את גישתו לעבודת החינוך, ואקיים "מכל מלמדי השכלתי"! הרופא הרגיש בחושיו שאני 'לא מגויס' לטיפול, לבדיקות הרבות ולעקביות בנטילת תרופות. למרות שמדובר בבריאות שלי, בחובה האלוקית 'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם', באחריות המשפחתית שלי, עם זאת עדיין הייתי בשלבים של 'הדחקה' ו'הכחשה' וכו' עד שאבוא לידי 'הכרה' 'הפנמה' ו'קבלה'. הרופא הצליח, מתוך רצון אמיתי למלא תפקידו נאמנה, 'לגייס' אותי. הרופא מתקשר! אכפת לו, זה השפיע עלי! בכך שהתחיל להתייעץ איתי אודות בנו, הוא גרם שכאשר הוא התקשר אלי, לא חשתי רצון לחמוק אלא לענות, שהרי אני המומחה! כך נרקם קשר של אמון עד שהפנמתי: זה רציני, עלי להישמר, ליטול תרופות, להתמיד בבדיקות...

משה רבינו לא רוצה שיתרו יעזוב את עדת ישראל לשוב למדין. משה חשש מחילול השם, יאמרו שגרים נסוגים אחורה, ושיתרו בא רק בעבור 'נדל"ן', שהרי כאשר הבין שלא יקבל חלק ונחלה בארץ ישראל חזר לארצו ולמולדתו. בפרשתנו, מבקש משה מיתרו שיישאר. אַל נָא תַעֲזֹב אֶתְנוּ... וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינָיִם. ברש"י ג' פירושים: עד עכשיו יעצת לנו והדרכת אותנו, חשוב שתישאר איתנו! אף בעתיד תהיה לנו ליועץ ומכוון! אנחנו צריכים אותך! אוהבים אותך!

משימה קשה בשדה החינוך היא לעורר הורים שבנם זקוק לטיפול מיוחד: שיעור עזר, אבחונים למיניהם, נטילת תוספת תזונתית/תרופתית. הורים לא נרתמים בקלות. קשה, נפשית, לקלוט כי זה נחוץ ורציני. המלמדים כועסים, ההורים נפגעים, והילדים סובלים, וכל זה - כי לא השכילו ליצור קשר של אמון ושיח מגייס. מחנך יקר: אל תכתיב, אל תכפה, אל תדבר בשפה של 'מומחה'. דַּבֵּר באנושיות, גלה אמפתיה, שֶׁדֵר אכפתיות כנה, וְלִשׁוֹן רַכָּה תִשָּׁבֵר גָּרָם!

האם תלמידך מרגישים שהם חשובים ואהובים לך? למדנו כעת במדרש רות "יותר ממה שבעה"ב עושה עם העני - העני עושה עם בעה"ב". האם הורי התלמידים נודווקא המוחלשים והמתקשים] חשים שהם תורמים לך, ומְזַכֵּים אותך? השקע בקשר, ולא קשר טלפוני בלבד, אלא קשר אהבה ולב, קשר של אמון, קשר נטול-תנאים, ובעיקר - **נטול אגו**. הרופא הצעיר שידר לי "אכפת לי מאוד ממך ומבריאותך". בכך העביר אותי למצב של נשיאה באחריות. ולמה בתחילה הייתי אדיש? באמת לא הגיוני, אך זוהי מציאות החיים. על המחנכים להביא את הורי התלמידים-הזקוקים לפעול מתוך הסכמה, מתוך הבנה, ורק **כך הטיפול יפעל ויצליח**. ניתן לנצח ולכפות בכוח, אך 'ניצחון' זה לא מחזיק מעמד. דווקא בעת שהשיח הכללי סביבנו נעשה ל"ע אלים וכוחני, נשקיע, כמחנכים, בהפנמת ערך השיח הבין-אישי הנעים.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא

יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן הכתב')

הוא מתחייב להחזיר תשובה

אחרי שישאל את השאלה

הוא מתחנן להטבה

ומבקש לדעת אם התקבלה

הוא מוכן תמיד, כך הצטווה-

אל הקריאה מלמעלה

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: משה רבינו

עמדו ואשמעה - אשרי ילוד אשה שיכול לומר כך שמובטח לו שכל זמן שרוצה יכול לדבר

עם השכינה

רש"י ט, ז

*

לאמר - אמר לו השיבני אם אתה מרפא אותה אם לא

רש"י יב, יג

*

אין עת קבועה לגילוי שכינה, ולכן ציווהו הקב"ה להיות תמיד מוכן לדיבור

רש"י יב, ד ובהמשך רש"י יב, ח

חידה מיוחדת / הרב יצחק קלונימוס פריד, קרית גת

חידה לפרשת בהעלותך

אציגה לחכמים חידותם.

אמנם משום ומחמת כי טורן נמוך כמחבת
ולצד שגדרתי דרכיהן בגזית וגויל קצר מהכיל
ומפחד לא יפול הנופל בפחת יאוש כי לא הסכין ויחיל
ערכתי סדרתי מערכה מול המערכה
לחם משנה ארוחה לכוונה אחידה נכוחה
ועתה איש נבון הצטייד ברש"י ובחשבון
ובמאמץ קלוש אך נחוש תבא אלי פתרון.

*

על תשעים שלושה:

על שתים מקשה

על שנים מקרא

על בשמים קורה

*

זעים היו במספר

תוקעים ולא בשופר

נעים על פי מאמר

נחים עב עת נקמר

פתרון 'חידה מיוחדת'

על פי שלושה היו נוסעים, על פי חצוצרות, על פי הקב"ה (בסימן הענן) ועל פי משה.
על פי חצוצרות כנודע, על פי הקב"ה - עמוד הענן היה נישא מעל שבט יהודה כמין קורה,
ובזמן חניה היה נפרס כסוכה. על פי משה - שהיה אומר ויהי בנסוע וגו' ובנוחה יאמר וגו'.
וכעת:

על תשעים שלושה: - על פ"י - (גימטריא תשעים) שלושה היו נוסעים
על שתיים מקשה - שתי חצוצרות כסף מקשה
על שנים מקרא - שתי קריאות של משה הנ"ל, אחת בנסיעה ואחת בחניה
על בְּשָׁמַיִם קורה - הענן שהיה נפרס כקורה בשמי דגל יהודה

*

זעים היו במספר - על פי שלושה היו נוסעים
תוקעים ולא בשופר - אלא בחצוצרות התרועה
נעים על פי מאמר - מאמר של משה
נחים עב עת נקמר - הענן שהיה נפרס כסוכה היכן שחונים.

ברש"ש, וצ"ב דא"כ גם כשכותב על עלה מחובר יתן ויקנה לה כל האילן אלא דכבר האריכו האחרונים בזה דאולי לא מהני קניינים בגט דבעינן ונתן לידה ואם יקנה לה האילן בכסף או שטר או חזקה אינו קרוי נתינה לידה [ומשיכה והגבהה דהוי קנין מיד ליד אולי מהני ועי' בתוס' לקמן כא: וכן קנין אגב היכן שהגט הוא בחצר מהני לשי' רש"י לקמן עז: שהגט הוא בידה] אלא דאכתי צ"ב דהא יכול להקנות לה הקרקע ותקני האילן מצד קנין חצר ואם נימא דלא שייך קנין חצר על קרקע אז ניחא שהאילן מכיון שהיא מחובר א"א לקנות עם קנין חצר, ולפ"ז בפרה והעבד ונותן לה הפרה והעבד היינו ע"י קנין חצר [וצריך שהעבד יהא כפות דאל"כ הוי אינה משתמרת] והנה הרעק"א הקשה דכיון דעבדים איתקש לקרקע וא"כ כמו שאין כותבין במחובר כמו כן לא יהא אפשר לכתוב ע"ג יד העבד, אבל לכאוי' אפשר לומר שעבדים איתקש לקרקע כלפיה דינים שהדין הוא מצד קרקע אבל כאן מה שאין כותבין במחובר היינו רק משום שאין היכי תמצי למסור לה הגט אבל בעבד דשייך אז אפשר לגרש לה [כמו שעבד קטן נקנה במשיכה והגם שקרקע אינו נקנית במשיכה] ועי' ברשב"א לקמן דף כא: דאין כותבין במחובר משום דחסר בשם ספר וכתוב וכתב לה ספר כריתות.

דף כ. באנו למ"ח ר"י ורבנן. והגם דאיתא לעיל דדיו ע"ג דיו אינו נחשב כתב מבואר בתוס' לעיל דהתם אין כתב השני מועיל כלום ומש"ה אינו נחשב לכתב אבל כאן מכיון דכתב השני עושהו ומכשירו לשמה נחשב ככתב, והנה לשי' רב חסדא רבנן פסלי מעיקר הדין, ומחלוקתם אינו דוקא לענין שם השם אלא גם בכל הס"ת דהא בעינן לשמה ורק על שם השם יש עוד דין לשמה שבעינן שיקדש השם לשמה, והא דאמרי אין השם מן המובחר דמשמע שרק לכתחלה אינו כשר ורק בשם כתב הרשב"א שזהו לדבריו דר"י דגם לשי' אינו מן המובחר ובפרט על שם השם, והנה לפי רב אחא בר יעקב דדחי דדוקא הכא דכתיב זה אלי איתא בחת"ס שגם לדבריו הוי בעצם פסול והגם שבכל מצוות אינו מעכב אבל מה שנוגע לזה אלי מעכב, ולפ"ז ניחא שנחלקו דוקא בשם השם, והנה הא שאין זה מן המובחר מבואר מדברי המג"א סי' לג' ז' שדן אם לענין השחרת תפילין אם עשה שלא לשמה אם יכול להעביר ע"ז עוד פעם לשמה וכתב שדוקא כאן משום שנראה כמנומר אבל בתפילין יהא כשר, אבל מדברי הכת"ס מבואר שהטעם הוא שבעינן שהכל יהא כתוב לשמה [ועי' ברש"י מעביר על כל אות] ולא סגי במקצת ולפ"ז אולי גם בתפילין יהא הדין כן, ולפי דבריו מובן ראיית הגהות מיימוני שהביא ראייה מסוגיין שמותר למחוק שם השם שנכתב שלא בקדושה מהא דמעביר קולמוס וצ"ב דאולי אינו נחשב למחיקה אלא שהוסיף על האות אבל להנ"ל ניחא דאם לא היה נחשב למחוק מה שהיה כתוב מקודם אז גם לר"י לא היה כשר מכיון שאין כל הכתוב כאן נעשה לשמה.

דף כא. ואמאי חצר מהלכת היא. ופרש"י דבעינן דומיא דחצירו דלא נידי ועי' בתוס' ב"מ דף ט: שהגם דחצר מטעם יד מתרבי ויד הוי נידי וכתבו דיד עומד במקום אחד ורק הגוף מהלך ועי' בגליון הש"ס שם שהקשה דא"כ למה יד העבד נקרא מהלך וכתב באופן אחר דהכוונה במהלכת היינו דאפשר להלך מהקונה, והאחרונים כתבו לבאר שי' התוס' דהכא אנו דנים כל העבד כלפיה האשה ומש"ה נקרא מהלך, והנה ידוע קושית הנתיבות בסי'

קפח' שהקשה לפ"ז על הדין דכל מה שקנה עבד קנה רבו והא הוי חצר מהלך, וכתב לתרץ דאה"נ שאין זה מצד קנין חצר אלא מטעם דיד עבד כיד רבו ונחשב כאילו האדון עשה הקנין, אלא דקשה דא"כ למה לא מהני גם בגט מהך טעמא, ועי' בתוס' ריד לקמן כג: דעמד בזה וכתב דכיון דאינו בתורת גיטין וקידושין לא מהני יד עבד כיד רבו, ועי' במחנ"א הל' שלוחין שכתב שאפשר לעשות מעקה ע"י יד עבד כיד רבו או ע"י פועל גוי דיד פועל כיד בעה"ב והרעק"א בגליון שם הקשה שלא מצינו שיהא אפשר לקיים מצוה ע"י יד עבד כיד רבו ורק לענין ממון מהני [והאריך בזה גם בת' מהדו"ת קלט] ובאמת היה אפשר לחלק שבמצוה בעינן מעשה מצוה ואם אינו בתורת ואומר לו להניח תפילין הוי כמי שמניח תפילין על רגלו או אם אומר לו לתקוע שופר הוי סתם מעשה שיר ואין לו שם תקיעת שופר אבל לענין מעקה העיקר שהוא עושה פעולה שיהא מוגדר ולא בעינן שיחול איזה מעשה מצוה, ועי' ברש"י לקמן דף כג. ד"ה מהו שיעשה שליח שכתב עד של כל אדם ומשמע שעבד שלה מהני.

דף כב: ר"א היא דאמר ע"מ כרתי. ופרש"י דבעינן עדים דילפי' דבר דבר ממון וכיון דצריכי למקרייה לא חיישינן לזיוף דהא יהא צריך להביא עדים, אבל לש"י ר"מ לא בעינן ע"מ איכא למיחש לזיוף, והנה מה שכתב רש"י דהטעם דבעינן עידי מסירה לר"א היינו מצד דבר דבר צ"ב דהא גם בשאר שטרות סובר ע"מ כרתי, ועו"ק דהא גם לר"א תקנו דאפשר לסמוך על ע"ח מפני תקון העולם עי' לקמן לו. וא"צ להביא עידי מסירה וע"כ דאם נכתב על דבר שיכול לזייף לא יסמכו על הגט אלא אם מביא עדים א"כ כמו כן לר"מ יחייבו אותו להביא עידי החתימה עי' בתוס' ובמהרש"א, והתוס' הוכיחו מזה דלש"י ר"מ יש דין מוכח מתוכו אבל רש"י לית ליה הך דין כמבואר לקמן כד: ועוד אם הטעם דבעינן ע"מ מצד דאין דבר שבערוה פחות משנים א"כ גם לר"מ בעינן עדים לקיום הדבר וכן הוא שי' התוס' לעיל דף יז:, והאחרונים כתבו לבאר שי' רש"י עפ"י דברי הפנ"י לקמן דף לו. דשאני גט מכל שאר שטרות דכל מציאות הגט הוא דברי הבעל שאומר לו ושלחה בכתב ואין כאן לשווייה שטרא ומש"ה הגם דבכל שטרות סבר ר"א דעידי מסירה הם עושים השטר אבל בגט כל מה שצריך שני עדים אינו רק מצד דאין דבר שבערוה פחות משנים וכעין זה איתא בתורת חיים, אבל לר"מ דכתב דקרא היינו החתימה א"כ רואים מזה שהתורה לא חייבו יותר מזה, וממילא אפשר לומר דלפי שי' ר"א העידי מסירה שמעידים על הגט צריכים למקרייה ולידע כל התנאים שהגט נמסר על דעת כן, אבל לש"י ר"מ דע"ח כרתי ואין צריך יותר מזה וא"כ כל חתימתם אינו אלא על דעת המתחייב ואין יודעים בכלל תנאי הגט שעל דעת כן נמסר וממילא גם כשהם חותמים אין צריכים לידע כל הפרטים שנוכר בגט דבין כך לא ידעו הכל מתנאי המסירה.

דף כג: מה אתם ישראל. ומבואר דעבד אינו בכלל ישראל והגם דרש"י כתב שיכולים לעשות תרומה דעבד כאשה בכל מצוות ולכאו' למה הוצרך לזה דהא גם גוי יכול לעשות תרומה ולכאו' כוונתו דאפילו לר"ש דגוי אינו יכול לעשות תרומה אבל בעבד מודה אבל צ"ב דהא טעמו דר"ש מבואר בזבחים דף מה. משום דכתיב בני ישראל וא"כ גם עבד אינו יכול שו"מ במהר"ם שיף שכתב שכוונת רש"י דאפילו למ"ד יש קנין לעכו"ם להפקיע אבל

בעבד מכיון שמצווה באיסור טבל אינו יכול להפקיע, ועי' לעיל ברש"י שכתב שאסור לחבול בעבד משום דשייך במצות ומבואר שלגוי מותר לחבול וכמו שנתמעט לענין נזקי ממון, ורק בעבד דשייך במצות אבל אעפ"כ אינו קרוי ישראל וצ"ב בזה, והגם שהוא בכלל בני ברית ופרש"י דקאי על ברית דפרשת נצבים מחוטב עציך אבל הברית לא היה דוקא למי שקרוי ישראל והגם שילפי' ערבות דכל ישראל ערביין ולכאו' ערבות ליכא רק בישראל, והנה רש"י לא פירש דהם בכלל ברית דהם מהולים ומשמע שליכא חיוב על העבד למול עצמו רק זהו מצות אדון, ומה שכתב רש"י דבני ברית הכוונה מהולים ובאו בברית מצות וכוונתו דסגי באחד מהם וכתב החת"ס דמהולים נוגע במומר דאינו בברית מצות אבל מיקרי בני ברית בברית מילה ושייך שליחות ביה, ולפ"ז משמע שליכא דין ערבות במומר וצ"ב בכל זה.

סיפור

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק י"ד - "מה עדיף גרושה או אלמנה?"

הבהרה תמציתית של המארג המפותל:

הסיפור עומד כעת על שלושה קודקודים:

הקודקוד הראשוני והעיקרי הוא כמובן גיבור הסיפור: דודי סטוויצקי בן 24 בחור עילוי מיוחד שנקלע למערבולת קשה ביותר, בשגגה הוא פולש למקום שלא היה צריך להיות שם, בעת שנעשה כנושא ונותן בישיבה באופן לא רשמי, הוא נכנס עם כל "הברען" שלו לתפקיד, עד שנעשה "מטאור" (כוכב לכת) כתוצאה מכך שני הנושאים ונותנים הקבועים של הישיבה נדחקים לצד, הדבר לא מוצא חן בעיני בחור בעל תכונות אספרגר (סוג של אוטיסט) בשם שלום צימר שלא מוצא חן בעיניו כי בחור שלא מבוגר ממנו בהרבה נוטל את העטרה לראשו, הוא מחליט לצאת כנגדו ע"י שישים אותו ללעג, הוא בא לשאול אותו שאלה ברעק"א תוך כדי הויכוח נוצר חיכוך, כאשר דודי מבטל מכל וכל את השאלה שלו, שלום מגיב על כך בחריפות רבה, תוך כדי שהוא מציג את דודי כעקום לחלוטין, דודי מגיב בדרך משלו והאש מתלקחת.

שלום מנצל את חוליו של דודי כאשר נאלץ להתאשפז בבית חולים איכילוב בשל דלקת ריאות קשה שקיבל, המשפחה עושה כל מאמץ להסתיר את דבר המחלה כדי שחלילה וחס לא ינסו להוציא עליו שם של בחור חולני, שלום הנחש עלה על כך ובאישון לילה הכהו בסתר כאשר החל לפזר פתקים בישיבה על מחלתו הקשה. בשיטתיות ערמומית החמיר את מצבו עד שהדבר הגיע כדי שינוי השם, דודי נעשה ל"רפאל דוד בן ברוריה" הוא פיזר שמועות מאחורי הקלעים כי בבית כנסת "ישועות יעקב" עשו לו שינוי השם, איש לא בא להכחיש שמעשה כזה לא היה ולא נברא, ראש הישיבה נכנס לעובי הקורה, הוא מברר עם המשפחה שמכחישה את כל הסיפור וטוענת שיש כאן גורם עלום שמעוניין להרוס את שמו הטוב של דודי. **אך הם כבר איחרו את הרכבת**, הסיפור נקלט בתודעת הציבור שמשוכנע כי יש כאן סוד על מחלה קשה שמנסים לטשטש. בעקבות זאת יורדים המניות של דודי עד לקרקעית, שידוכים של גרושות ואלמנות בלי ילדים מתחילים להגיע לאזני המשפחה שמתפלצת.

קודקוד שני נמצא הרחק מעבר לים, קהילת "נר תמיד" בלוס אנג'לס מתמודדת מול בית כנסת בשם "יאנג יזרעאל" שגונב ממנה מאות חברים, עד מתעורר חשש כבד שיצטרכו לסגור את שערי בית הכנסת הוותיק. אל העניין נכנס עו"ד אורי גרינשפן יורד ישראלי פלפלי מאד שמנסה לגייס את הגבאי הראשי של יאנג יזרעאל לטובת נר תמיד, תמורת משכורת עתק של עשרת אלפי דולרים, משא ומתן קשוח מתנהל בין הצדדים, המשא ומתן

נתקע באמצע, פרזידנט פיליפ מייזעס כועס על הצבת התנאים של פסח שולביץ הגבאי
מיאנג יזרעאל שמנסה לתת צביון חרדי יותר לבית הכנסת.

קודקוד שלישי מרצה מבני ברק בשם רב שלמה שרפשטיין מתחיל קריירה חדשה בקירוב
רחוקים, הוא מתקבל בהערצה מופלגת בין קהל היעד, אנשים מתחילים לזרום לשעורים
שלו עד שצריכים לשכור מרצים נוספים שיעזרו לו לעמוד במטלות, אל הקהל מצטרפת
מאזינה חדשה שתתפוס בהמשך מקום מרכזי.

*

ודרשת וחקרת היטב:

הגאון רבי יואל צימר חזר ממושב בי"ד (הוא משמש כסגן אב"ד) למרות עייפותו הרבה
[אחרי מושב מתיש עם כמה מחשובי הרמאים שבירושלים שמנסים להונות אך אינם
יכולים, בשל חריפתו הרבה שמוצאת פירכא לכל טענה שלהם] הוא רץ להתפלל מנחה
גדולה בזמן, הוא אינו מוותר על מניין כזה לפני ארוחת הצהרים. בדרכו לבית הוא מתפלל
בבית כנסת "ישועות יעקב" המקום אהוב עליו מאד, כי תמיד יש שם מודעות מעניינות
מאד ודרכו בקודש לסקור את כל המודעות שתולות, לא אחת הן באות לו לידי שימוש.

לפני שנכנס לבית הכנסת הוא רואה מכתב מעניין שמושך את תשומת עיניו, הוא נדהם
לגלות את הצהרתו של ד"ר נתן שוסטר ראש מחלקה פנימית באיכילוב שמטהר את
שמו של דודי סטוויצקי מכל ההלעזות שיצאו על דבר מחלתו המסתורית.

הסיפור נראה לו מוזר מאד, מאימתי יוצא ד"ר שוסטר מגדרו עם הלוגו שלו, כפי שאף
רופא אינו כותב מכתבים, גם הנוסח נראה לו משונה מידי ולא אמיתי. כחבר בי"ד כבר
נתקל בכל מיני מכתבים שדומים להיות אמת והופרכו על ידו ועל ידי חבר הדיינים יש לך
טביעת עין חזקה שמזהה את השקר בכל מעשה אונאה כדוגמת זה.
הוא מלמל לעצמו "סיא שמעקט נישט גוט- זה לא מריח טוב".

למזלו הטוב פגש את "רוח סערה עושה דברו" הלא הוא חיים עקיבא בתים מאכער, אמנם
חיים עקיבא אינו בתפקידו בתים מאכער, הוא מצטיין בכל מיני מאכעריי (עיסוקים) אחרים
שאולי קשורים לידיים אבל יש ידיים ויש ידיים וד"ל.

אבל מה לעשות שסבו בחר לעצמו את השם הזה על שם עיסוקו ובנו הלך אחריו בעסק
הקדוש ולא שינה את השם וכבר הוחזק השם ואין לשנותו, אפילו שהוא עצמו מלבד להניח
תפילין אין לו כל שייכות עם עסק קדוש זה. גם איש לא זוכר אותו בשם משפחתו אלא
כחיים עקיבא, אמרת חיים עקיבא אינך צריך לתת שום הוספה, כי זהו סימן מובהק ביותר
שניתן להתיר בו עגונה ללא כל חשש ופקפוק.

רב יואל וחיים עקיבא שתי דמויות הפכיות הנה, אך דווקא בשל השוני הם נמשכים זה
לזה, אין יום שאין הם משוחחים על כל סוגיות החיים, רב יואל אודהב לשמוע את דעתו
של חיים עקיבא ממזג האויר ועד המתחולל בארצנו, עם ציונים ובלוי, כדי לומר לו תמיד:
איפכא מסתברא טפי עדיף.

גם עתה קודם שהתאסף מניין, היה לו די זמן לעשות שמועס מעניין בסוגיא.

"נו חיים קיבע (כך קוראים לו בקיצור כל אוהביו ושונאיו) וואס זאגסטע אויפ דעם פרישן מעלדונג וואס איז אויפגעקלפט אויפן טאוועל-מה אתה אומר על ההודעה הטריה שהודבקה על לוח המודעות?"

"סיא זעהט אויס א'ליצנות, פון ווען האן שרייבט א'דאקטער בלשון חז"ל? זה נראה ליצנות, מאימתי רופא כותב בלשון של רבנים"

"זייער גוט דיא מאהל בעהן איך מיט דיר 'שוויים בדעה'-טוב מאד הפעם אני מסכים עמך ומשתווה לדעתך". [צריכים לציין זאת בספר השיאים שלאחר 15 שנות ויכוחים סוערים הייתה הסכמה ראשונה].

השניים נפרדו במחשבה, לחקור ולדרוש בטיב המודעה שנתלתה בבית הכנסת, מה מקורה ומה האמת בה.

כשחזר לבית פגש את התכשיט'ל שלו יושב בבית עם גמרא גדולה וחוזר על לימודו, גם זה לא נראה לו טוב, בנו יקירו לא אהב ללמוד על דרך ההמעטה, היו לו הרבה עיסוקים שבעיניו הם חשובים מאד. הוא הסתמך על ראשו הגאוני שמשיג יותר מהר משל אחרים. בשל זה היה לו פנאי רב לעשות הרבה שטויות.

בשבועיים האחרונים לא רצה ללכת לישיבה מטעמים הכמוסים עמו, הוא התלונן על מיחושים שונים וקיבל "סיק" שנהיה לסיק נוסף בשל מחלה מסתורית שהרופא בקריצת עין רמז להורים המבוהלים שקשה לרפא אותה עד שהחולה עצמו מחליט שהוא בריא.

עתה נדמה לו שהוא יודע את הסיבה לסיק הכפול, אך נוהר שלא לדרוך על הפצעים המדממים, לאחר שקיבל הדרכה מפורטת מגדולי המטפלים איך להתנהג עם תופעה זו שבנו ניחן בה.

"באיזו סוגיא אתה עוסק? שואל האבא את בנו בשיא הרצינות.

"בסוגיא ד'אשו משום היציר" יש לי שם הרבה חידושים, לכל הפחות שתי מערכות, אני כבר יכול להגיד לך עליהן גג על גג, מאיגרא רמא עד בירא עמיקתא, אם אתה רוצה לשמוע אוכל לומר לך אותן בחצי נשימה".

"טוב מאד, בשמחה רבה הייתי מטה לך אוזן, אבל זמני קצר, יש לי בעוד רבע שעה פגישה דחופה עם שני בעלי דינים שלקחו אותי כבורר ואפילו שאני עייף עלי לרוץ לשמוע אותם, כדי לקיים את הדין "שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק" אם היית משקיע את הראש שלך כמוני בתורה, יכולת גם אתה להיות דיין מומחה ולא רק משכין שלום בין יונים לחתולים.

אבל לגופו של עניין, אולי את המשך הסוגיא תלמד בישיבה, כבר זמן רב לא היית בישיבה ותקופת ה"סיק" מזמן נגמרה, האם לא יותר טוב ללמוד בכותלי הישיבה? בפרט עתה שכבר טוהר שמו של דודי לחלוטין?"

שלום קלט בו במקום שאביו ראה את מכתבו של הד"ר, הוא מכיר את מנהגו של אביו לקרוא כל מודעה חדשה שנתלית בבית הכנסת, קשה להאמין שדילג על מודעה חשובה

זו, השאלה שניקרה בראשו, האם יודע הוא מי היה אשו ומי היו חיציו, הוא סקרן לבחון את תגובתו של אביו החכם, אבל מאידך פוחד שיאמר לו דברים חריפים אודות הזיוף.
"אדרבה מזה גופא אני חושש, עכשיו הוא יחזור לישיבה, הוא יפגוש אותי שם ויקרע אותי לגזרי גזרים, אני ממתין עוד כמה ימים כדי לוודא שהוא יושב ברוגע ולא מחפש אותי"

***

לשקר אין רגליים:

שני הבחורים יוסי ומיכאל שביקשו משלום צימר לעשות את הכל כדי לטהר את שמו של דודי ולהפריך את כל השמועות הרעות, פגשוהו יום אחד באחת מסמטאות מאה שערים, שבוע שלם עבר מאז הבטחתו לעשות הכל כדי לטהר את שמו של דודי, אך אין זכר ממנו, עתה ביקשו לעשות עמו שיחת בירור, מפני מה לא קיים את הבטחתו.

"שלום רב לאוהבי תורתך, פתחו בשיחה הלבבית, איכה, לאן נתעלמת? האם נמצאת במערת אליהו?"

"לא ולא, אני שוכן במצודתי ושקוע בסוגיא בעומק העיון".

"הפלא ופלא, אז אתה לומד נזיקין הלכה למעשה. אפשר לדעת באיזו סוגיא אתה שקוע? מתעניינים הם, האם בסוגיא דמבעה או הבער, או אולי סתם בגדרי אדם המזיק ברמ"ח איבריו ומתיז צרורות לכל עבר"

"לא, אני נמצא בסוגיא ד"אשו משום חיציו" יש לי על זה שתי מערכות שאפשר לעורכן על גבי המזבח".

"נפלא מאד... ואיה אשו משום חיציו שהבטיחה לקיים את דברה ולטהר את דודי מכל סירכא ופגם?"

"מה השאלה? ברור שקיימתי את דברי, ע"י אישי משום חיציו, חלילה לי להפר הבטחתי".
"מה פשר דיבוריך המשונים? אנחנו נמצאים בישיבה ולא ראינו את כף רגלך מאותו יום עד עתה, א"כ מתי קיימת את ההבטחה?"

"אלו קלאץ קאשעס (קושיות הבל) אתם מערימים עלי? האם לא העמקתם בדבריי שעשיתי זאת ב"דרך חיציו" דייקא ממש, האם לא שמעתם שד"ר שוסטר רופאו של דודי הוציא מכתב לטהר את שמו, מי חשבתם בישראל זאת כ'בן דרוסאי' שהרופא יצא מגדרו לכתוב מכתב מיוחד, אם לא אני שבאתי בתחנונים לרופא שיפריך את העניין, עתה מה זה משנה לכם, שמו של דודי טוהר כתכלת שברקיע, מעתה איש לא יוכל לטעון שהוא חולה, שהרי מסמך רפואי מעיד על כך".

"ולמה לא עשית את הדבר הפשוט שביקשנו לעמוד באמיצות לב ולהפריך את הדברים, זה היה הרבה יותר חזק ואפקטיבי מאשר מכתב של הרופא?" מקשים הבחורים שמתלבטים, איך לקבל את הרעיון של שלום.

"פשוט ביותר, אתם הרי לכאורה למדנים מופלגים, א"כ עליכם לדעת שעדותי אינה שווה כקליפת השום, כי ישנה הלכה "כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד" ממילא איש לא היה שומע לדברי, לחזור בי ממה שאמרתי [ועשיה בכלל אמירה] כשזה לאחר כדי דיבור, אבל ברגע שהגיע מסמך של רופא מומחה לרבים זה כבר משהו אחר בכלל, איש לא יוכל להתכתש עם מסמך שכתוב בו שחור על גבי לבן שמודיע שלא היו דברים מעולם".

"אתה גאון נפלא, אבל עדיין אנו שומעים שישנה מחלקת עצומה בדבר, אנשים לבם חלוק מלהאמין אפילו למסמך של רופא, אינו דומה עדות שבכתב לעדות על פה ממנו גופא, היינו מעדיפים לשמוע זאת מפיו של הרופא שיבוא ויכחיש את כל השמועות, אנחנו צריכים שהרופא עצמו יבוא ויאמר קבל עם ועדה, כי דודי הוא "בריא אולם" ואין כל חשש להשתדך איתו, זה כבר יעשה את הרושם הנכון לתקן את הפגם לחלוטין".

"טוב אנסה לבקשו, קצת קשה לי להאמין שיצא מגדרו עד כדי כך, אבל לנסות אוכל בתוך כדי דיבור" סיכם שלום את דבריו.

***

ברם יוסי ומיכאל פקפקו אם שלום יעשה את הדבר, גדול הוא בדיבורים וקטן מאד במעשים, הם גם היו מאד מסופקים שעל סמך בקשת שלום יצא הרופא מגדרו, הם נטו יותר להאמין שהמשפחה הפעילה לחץ אדיר על הרופא שיעשה את למענם ושלום מנסה לקטוף את פירות הניצחון ולנכס זאת לעצמו.

לפנות ערב החליטו השניים לדבר עם הרופא, אולי כשישמע שהדבר חשוב ביותר יעשה השתדלות נוספת עבור דודי שתבהיר את הנושא ותפריך את חששות הספקנים.

הם הזמינו תור לרופא, כביכול על איזו מיחוש שהם חשים בו, כשהגיע תורם ביקשו שניהם להתקבל למרות שאין הדבר מקובל, אך הבהירו ששניהם צריכים למלווה ודבר זה מותר על פי החוק.

כשנכנסו שניהם סיפרו לרופא את כל הנעשה בישיבה ועל השמועות הרעות שיצאו על דודי עקב מחלתו המסתורית, הם הודו לו מאד על פרסום המכתבים שלו במקומות מרכזיים, אבל טענו לו שעדיין הספק מקנן בלב עשרות אנשים שחוששים שדודי מסתיר מחלה קשה מאד וזה עלול לפגוע בסיכויו לשידוך.

הם ביקשו שיתן בידם עדות נאמנה שיוכלו להעיד בשמו שדודי בריא ואפשר להשתדך איתו.

הרופא היה בהלם, הוא לא "ידוען" שמוציאים מסמכים רשמיים בשמו, בין אם אמר ובין אם לא.

חרה לו הדבר מאד שישנם זייפנים שמשתמשים בו כדי לטהר את שמו של דודי, אמנם דודי צריך הבהרה ברורה ממי שטיפל בו שאכן אין לו שיירי מחלה והוא כאחד האדם, אבל לא בדרך השקרית שנקטו.

"אני מכחיש מכל וכל שהוצאתי מסמכים, כדי לטהר את שמו של דודי, אמנם האמת היא שהוא בריא ככל אדם ואין לחוש לשום מחלה מסתורית, אבל איש לא פנה אלי מטעם המשפחה שאוציא מכתב עבורם, גם אם היו פונים לא הייתי עושה זאת, אין זה מקובל שרופאים משתמשים בלוגו שלהם לצרכים לא רפואיים, על כן אני מודיע מראש שהכל שקר וכזב, לא התבקשתי משום גורם לתת הבהרה.

אבל לגופו של עניין, אני מוכן להצהיר בפניכם כי דודי הוא בחור בריא ושלם אין לו שום שרידים מהמחלה, מעולם לא נזקק להוספת שם, כי לא היה בסכנת חיים מוחשית, אף שמחלתו הייתה לא קלה, אני מסכים שתוכלו לפרסם שדיברתם עם הרופא האישי שלו והוא הודיע שמי שרוצה לשאול עליו שיתקשר אליו.

דבר שני אני מבקש ממכם שתמהרו ותורידו את המסמכים, אני לא מוכן שהם יסתובבו ברשות הציבורית, אשמח מאד אם תביאו לי לכל הפחות עותק אחד".

יוסי ומיכאל הודיעו שיעשו כדבריו, הם מיהרו בזריזות להוריד את כל הפתקים והביאו אותם לרופא שסקר אותם בעיון רב.

"אני המום, מדובר כאן בזייפן מומחה שהצליח לזייף את הלוגו ואת הכתב שלי עד שאם לא הייתי יודע את העניין אני עצמי הייתי טועה בזה. אני מבקש ממכם לברר עבורי מי הוא הנוכל שעשה שימוש נבזי בי, אני חייב ליידע את המשטרה על כך, יש בכך עוון פלילי ואיני מתכוון לשתוק על כך".

יוסי ומיכאל קלטו כי שלום הוא הנוכל שזייף את המסמכים באומנות רבה, אבל החליטו לא לעשות מזה עניין, עדיף לא להתכתש ולא לבייש, איש אינו מרויח מהקטטה המיותרת, מה עוד שהם עלולים לגרום למאסרו, אף אם לא, יש כאן לישנא בישא, הם אינם בקיאים בכל הלכות לשה"ר, אימתי זה לתועלת, עדיף לנקוט בשב ואל תעשה, שלום כבר לא יעז בלאו הכי לעשות שוב ומותרה ועומד הוא על כל העניין.

למחרת הוציאו את העדות שלהם עם הרופא, הם סיפרו שדיברו עם הרופא, הלה הצהיר בפניהם שדודי לא היה בסכנת חיים ממשית, הוא חזר למצבו לחלוטין, איש לא היה אמור להוסיף לו שם וכל הפתקים נעשו על ידי פרחח או כמה פרחחים, שחמדו להם לצון.

***

לזרות מלח על הפצעים:

אבל ההד שעשו דבריהם היה חלש למדי, ראשית לא היה מי שישמיע זאת בכל רחבי העיר, את הפרסום עשה שלום ביעילות יתר בכל שכונות מא"ש והסביבה ואילו ההכחשה הייתה רק בישיבה, גם בישיבה עצמה נטו הרוב להתעלם מדבריהם, התברר לכולם בפעם המי יודע כמה, כי ברית כרותה ללשון הרע שמתקבלת על הלב, אמנם היו שקיבלו ברצינות את ההכחשה הגורפת, אך רוב הבחורים סברו שהיו דברים, אולי דודי לא היה ממש "שכיב מרע" אבל כנראה שהוא מסתיר מחלה מסתורית ויש מאד להישמר מלעשות עמו שידוך.

את התוצאה ספגה המשפחה כאשר לפתע החלו להגיע שיחות שממש הבהירו להיכן משייכים אותם.

ברוריה לא תשכח את השיחה שקיבלה מגב' נחמה מלר שכונתה בשם "דיא בומבער" לא בכדי נתכנתה זו בשם זה, כי ידעה לתת את המכות שלה בנחיתה כבידה, כך גם הפעם המחישה את היכולות שלה.

"שלום גב' ברוריה היקרה, יש לך כמה דקות פנאי בשבילי?"

"כן גב' נחמה, תמיד אני מוכנה ומזומנת לכך. אשתדל שאמצא כמה דקות פנאי שבאמת אין לי אותן, אבל עבורך בס"ד יש לי.

"הסכיתי ושמעי אלי באוזן כרויה לחלוטין, יש לי עבורך שידוך לעילא ולעילא, מששת ימי בראשית עוד לא הייתה כזו אחת. לדעתי תשמחי עם מה שאני עומדת להציע לך".

"הבה נשמע באוזן כרויה מה יש לומר לי" הסתקרנה ברוריה למרות שהטילה ספק בהצעות של אותה גב'.

"נודע לי על ציפי שיינדלזון הבת של ר' מאיר וזהבה ששוב היא עומדת בשוק השידוכים, את יודעת ציפי היא מושלמת בכל המעלות, אחת לאלף אולי תמצאי רק דמוי, אך לא כמותה באמת".

"לא מבינה מה את אומרת ציפי שוב עומדת, על מה את מדברת?"

"מה לא שמעת? ובכן התברר שהרשעים כרו באר שחת לבחורה העדינה הזאת, ממש שבוע אחרי השבע ברכות היא רצתה לכבס את הטלית של הבעל החמוד, היא החליטה לעשות לו הפתעה, בלי ליידע אותו לקחה את הטלית והחלה לנקותה, אלא שתוך כדי כך חשכו עיניה, היא מצאה קופסא של כדורים מוחבאת בתוך הטלית, הייתה לה דודה רוקחת גדולה, היא רצה אליה בנשימה טרופה וסיפרה לה על הכדורים שמצאה, הרוקחת ביקשה ממנה שתאמר לה את השם, נחמי אמרה את השם מתוך הזיכרון. הרוקחת כמעט השתבצה, היא אמרה לה להחזיר את הטלית למקום ולא לכבס אותה. ובמקום זה לארוז מזוודה גדולה ולקחת את כל הבגדים החשובים ולבוא אליה תיכף בלי להודיע לאיש על הבריחה הפתאומית.

כשהגיע מבולבלת לדודתה אמרה לה: תדעי לך שחתנך היקר חולה במחלת האפילפסיה (מוכרת בשם מחלת הנפילה) זו מחלה חשוכת מרפא, אפשר לעזור לחולה לחיות את חייו בטוב ובנעימים, אבל זו מחלה גנטית שעוברת בתורשה, עלולים להיוולד לך ילדים בעלי מומים קשים ביותר. עלייך לעשות עושה שלום בו ברגע, אפילו אם תפסידי את הדירה ואת הכל, רק לא להיות איתנו עוד רגע אחד נוסף".

"נחמה אני לא מבינה אותך, את זו את באת להציע לבחור המושלם שלי?! איך את לא מתביישת לך?"

"ברוריה אל תעמידי פנים! גם את מסתירה מחלה מסתורית קשה שבנך עבר, הלוואי ונדע בדיוק מה יהיה איתו, תאמיני לי שלא הייתי מציעה לך כזו בחורה נפלאה, כי אולי היא "נופלת מן הפח אל הפחת".

אבל רק בגלל ההערכה שלי אליך הצעתי אותה, כי אני בטוחה שהבחור שלך השתקם וחזר אל עצמו, אבל תשמחי שאני המציעה ולא יונטי דבורקין, היא סיפרה לי שעומדת להציע לך גם כן אלמנה צעירה בשם איילה שלומקין שבעלה הסתלק לפני חצי שנה, בלי להותיר לה זרע של קיימא, בנס שהיו לו רק אחיות כך נחסך ממנה לעבור תהליך של חליצה לא נעימה.

אז מה עדיף גרושה שבקושי עברה שבוע עם בעלה והיה גט בוק, או איילה שלומקין שחייתה שלוש שנים עם בעל, רק שגם לה אין ילדים, לדעתי גרושה טריה עדיפה על פני אלמנה שגם מבוגרת יותר, הלא תסכימי איתי.

בפעם הראשונה טרקה ברוריה את הטלפון בפני המציעה ולא נפרדה ממנו בצורה מכובדת כפי שנהגה עד לאותו יום.

***

הצעה מרעישה:

רב אברהם סטוויצקי הינו אברך בכולל החשוב "דעת זקנים" לא לחינם נקרא הכולל בשם זה, ראש הכולל רב שלום בער הלפרין החליט להחליף את שם הכולל 'יד אפרים' לדעת זקנים, כשנשאל ע"י אחד הנדיבים בחו"ל לסיבת השינוי, הצטחק באומרו אתה מוזמן לבקר אצלנו בכולל, תראה שלמעלה ממחצית האברכים כבר מתקרבים לימי הזקנה, יש לי אברכים נוספים, מיעוטם אברכים מספר שנים אחרי הנישואין, אך מרביתם לומדים אצלי עשר או עשרים שנה, הם בשנות הארבעים והחמישים, לכן חושבני שמה שייחד את הכולל הוא השם דעת זקנים שמביע את המיוחדות של הכולל".

רב אברהם היה בקו האמצע, הוא כבר עבר את שנת החמישים זה מספר שנים, זקנו עדיין אדום זהוב, הוא מאד צעיר ברוחו כאברך בן עשרים וחמש, אבל דעתו נחשבת מאד בכולל, הוא מוסר הרבה שיעורים וחבורות הרבה מעבר למה שאחרים מוסרים.

שקיעותו בתורה מבהילה, הוא מגיע לכולל עשר דקות לפני הזמן ורגע כמימרא הוא כבר בתוך הגמ', החברותא שלו קצת מאחר, זה נותן לו מרווח זמן להכין את החומר שהם לומדים ופעמים אף לעשות חזרה מהירה, מעולם הוא לא משוחח עם החברותא או עם אחר, על מצב הבית על הקשיים בשידוכים ובפרנסה, הוא ממית את עצמו באוהלה של תורה כפשוטו ממש.

החברותא שלו ר' ישראל מאיר ברנר מאד מעריך את החברותא שלו ולפיכך הוא לא קוטע אותו מעולם עם איזה מעשה או נייעס, וודאי שלא מתחקר אותו באיזה נושא שנוגע לביתו וכו', דומה שהוא לא יודע כלל מה שנעשה בביתו של רב אברהם, ולא היא, הוא

מעודכן היטב במצב ולבו כואב על הצער שעובר החברותא, קשה לו להבין איך שוכח רב אברהם מכל מה שמסביבו בעת שהוא נמצא בגמ', אבל איך אפשר לקטוע אותו מהלימוד. אבל פעם אחת הייתה לן סיבה ששקל אותה היטב משך מספר ימים, עד שהגיע למסקנא שהוא חייב לדבר עם רב אברהם על העניין.

לאחר שגמרו ללמוד בחברותא, נוהג היה רב אברהם ללמוד סדר מוסר באחד מספרי היסוד של בעלי המוסר, הפעם לפני שהביא את הספר של רב ירוחם ממיר, עצר אותו ר' ישראל מאיר כשפניו מאירות בצורה לא רגילה.

"רב אברהם, אני חייב לומר דבר חשוב ביותר ואני מבקש שלא תכעס עלי. יש לי בן דוד בשם ר' נפתלי ברנר, הוא אדם עשיר מאד בלי עין רעה, יש לו כמה עסקים והוא יכול להחזיק שנים או שלושה כוללים על חשבוננו. יש לאברך הזה בת שהגיעה לפרקה, שמה הוא חדווה, היא בעלת מידות תרומיות וגם יש לה קלסתר פנים שמעטות זוכים לה, הם מאד מתעניינים בכם. הם כבר ביררו עליכם מספר פעמים ומעוניינים לגשת לשידוך, אם תאמרו את הכן.

רב אברהם נותר פעור פה, הוא מכיר היטב את משפחת ברנר המדוברת, המשפחה כלל לא זרה לו, הוא יודע שמה שאומר החברותא אינו נוטה להגזמה בכי הוא זה, הלואי שהשידוך הזה יתבצע, אולי על זה חיכו כל כך הרבה שנים.

"אני צריך לדבר עם אשתי, בלי נדר אחזיר לך תשובה בעוד מספר ימים" השיב בשמחה עצומה.

"אני לא רוצה לגנוב דעת, מגיב החברותא, כוונת רב נפתלי היא לא על בנך בכורך דוד היקר, הוא שם את עינו על הבן הצעיר יותר נחומי, הוא כבר בירר עליו זמן רב ולפני יומיים אמר לי להציע את בתו עבור הבן הזה".

ר' אברהם חש כי תהום נפערת תחתיו, רק זה לא, לשמוע לנחומי לפני דודי, זה כהודאת בעל דין כי יש לדודי האומלל בעיה רפואית, עתה יש אישור לכל השמועות, איך אפשר לעשות זאת לדודי, האם לא עבר די עד שצריכים לכרות לו קבר ולבקש ממנו להיקבר במו ידיו?

ר' ישראל קלט מיד את הלבטים, הוא לא נרתע לאחוריו.

"אני יודע היטב את הדאגה שלך, אבל לענ"ד עליך לפתוח פתח בשק של השידוכים.

ידוע הסיפור שמספרים בשם אחד מגדולי הצדיקים זי"ע שהגיע אליו חסיד שהייתה לו שיירה ארוכה של בנים ובנות כולם תקועים בשיירה בפקק אדיר, לפתע הגיע שידוך לאחד הבנים אף שמעליו יש שתי אחיות רווקות זקנות, האבא האומלל בא לשאול את דעת הרבי, האם לשמוע או לסרב ולהפסיד הזדמנות.

אמר לו הרבי: כשיש קשר שסוגר את פי השק אי אפשר ליהנות מהאוכל שנמצא שם, פעמים שאין ברירה צריכים לעשות חור מלמטה כדי שהאוכל יצא, כך לבסוף האוכל כולו יאכל ואפילו אם זה לא לפי הסדר והנמשל מובן מאליו.

רב אברהם אין לך ברירה, עליך לעשות חור בשק ואם בעל אמונה אתה, השידוך של בנך יגיע בזכות הויתור שלו לנחומי, הוא יראה בזה גדלות נפש עצומה ומידת הדין תקרע, אני בטוח שזה יקרב את הקץ וזה יהיה ממש במהרה.

רב אברהם שמע את דבריו אך שתק, הוא השקיע את ראשו בספר המוסר לפניו. אסור לו לוותר על סדר המוסר. הוא התפלל שבזכות הלימוד יפתחו לו שערי הדעת והבינה איך לנהוג בעניין.

סיפור / מתוך המדור "מעדני מלך" באספקלריא הנוכחי

סיפור פלאי איך בזכות השמחה ניצלו מתוך תאי הגזים ממות לחיים

הסיפור הובא בספר הסיפורים של הרב צבי נקר. וכך היה המעשה בזמן השואה ביום שמחת תורה הובאה קבוצת בחורים שנגדעו מלימוד הגמרא היישר עם הרכבת לתאי הגזים, כמובן עברו את ההליך הקבוע להפשיטם ולהכניסם להתרחץ ושם היו נרצחים ונשרפים, והנה לאחר כל השאגות של הנצים ימש"ו אילצו את כולם להתפשט ולהיכנס לאולם גדול של תאי הרחיצה, ופתאום אחד הבחורים נזכר שהיום שמחת תורה וכולם יודעים שזה הרגעים האחרונים לחייהם דיבר לכולם שהיום יום שמחת תורה ועלינו לנצל את הרגעים האחרונים לרקוד לכבוד התורה ולעלות לשמים בשמחה וכך דיבר והאריך עד שהשתכנעו חבריו וכולם התחילו לרקוד ולשיר בקולי קולות והשמחה הלכה וגדלה עד ששכחו היכן הם נמצאים, ולשמע הקולות של השמחה קציני הנאצים היו המומים ומיד פתח את הדלת אחד הקצינים ושאג מיד להיות בשקט, אולם אותו בחור לא פיחד ידע שיש לו רגעים וצעק לקצין אנחנו רוקדים ושמחים שעוד מעט ניפגש עם כל משפחתנו בשמים ולא תוכלו לעצור את השמחה שלנו, אותו קצין כעס עוד יותר ואמר להם אם חשבתם שנשמתכם תצא מהר ותפגשו את הוריהם מהר כעת אני יראה לכם שנוציא לכם את הנשמה טיפין טיפין ולא תוכלו לשמוח, מיד נתן פקודה להוציא את כולם ולהכניסם לצריף מבודד והבטיח להם שלמחרת יראה להם את נחת זרועו, אולם בזכות אותה שמחה עוד באותו ערב קיבל אותו מפקד צו מהמפקדה העליונה שמיד צריך לעבור למקום אחר וכך ברוך השם לא נעשה להם דבר וכולם ניצלו לחיים.